Sv. Saml
Res-
Asiat.

TIBETANSKA ÄFVENTYR

AF SVEN HEDIN

ANDRA UPPLAGAN

MED CIRKA 150 ILLUSTRATIONER SAMT EN STOR KARTA I FÄRGTRYCK

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Pris:
Häft. 4 kr.; inb. 6 kr.

TIBETANSKA ÄFVENTYR

AF

SVEN HEDIN

ANDRA UPPLAGAN

Författaren i mongolisk dräkt (till höger vår »köksattiralj»).

Vi sätta eld på vassen.

TIBETANSKA ÄFVENTYR

AF

SVEN HEDIN

MED NÄRMARE 150 ILLUSTRATIONER
OCH EN STOR KARTA I FÄRGTRYCK

ANDRA UPPLAGAN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

Sjunde tusendet.

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1905

TILL

SVENSKA POJKAR

INNEHÅLL.

1. Mot öster! 1
2. Genom berg och öknar till Jarkent-darja 10
3. Ett skeppsvarf 17
4. Den förtrollade skogen 30
5. Genom okändt land 42
6. I svindlande fart utför Tarim 51
7. Vi frysa fast 60
8. En farlig ökenfärd 70
9. Till hjärtat af öknen 81
10. Till de vilda kamelernas land 91
11. Tvärs genom öknen 101
12. Äfventyr till sjös 112
13. Det ödsliga Tibet 124
14. Rekognosceringar till sjös 139
15. 5500 meter öfver hafvet 153
16. Äfventyr i norra Tibet 171
17. Vatten! Vatten! 184
18. Kritiska situationer 200
19. Tåget mot Tibet 214
20. Schereb Lamas beslut 223
21. Arka-tag i snöstorm 235
22. De första tibetanerna 246
23. Uppbrottet mot Lassa 258
24. Tibetanska nomader 269
25. I tibetansk fångenskap 283
26. Kamba Bombo 296

27. Vi tränga åter fram mot söder 306
28. Tibetanerna hejda oss med kavalleri 318
29. Sjön Tjargut-tso 330
30. Vägen till Ladak 340
31. En färd öfver Himalaja 354
32. En åktur 372
33. En visit i Indien 378
35. Hemåt! 390

Islam Baj.

I.

Mot öster!

Långt borta i öster, bortom berg och dalar, haf och öknar gömmer sig i hjärtat af jordens största kontinent ett land, som ända in i vår sena tid besökts af blott ett fåtal resande. Och likväl är detta land i högre grad än de flesta andra delar af jordskorpan rikt på olösta gåtor och obesvarade frågor, både af geografisk och mänsklig art. Ännu för fyrtio år sedan måste den, som sökte svar på någon fråga om Asiens hjärta, vända sig till Marco Polo, köpmannen från Venedig, som 600 år tidigare färdats genom kontinenten och efterlämnat en reseskildring, som, ehuru knapphändig, för alla tider utgör ett monument öfver mänsklig dådkraft. Då i slutet af 1870-talet en

ny storhetstid i de geografiska upptäcktsresornas historia inträdde, kunde Asiens inre icke längre undandraga sig Europas uppmärksamhet, och den store ryske resanden Prschevalskij var den förste, som i vår tid på allvar djärfdes att lyfta en flik af den slöja, som bortom hafven och öknarna dolde så många hemligheter.

Först Adolf Nordenskiölds och sedan Prschevalskijs resor hade fångat mig då jag ännu var en skolpojke, som drömde om att en gång kunna träda i deras och Marco Polos spår; nu är det snart tjugu år sedan jag anträdde min första vandring genom Persien och rastade under Basras och Bagdads daddelpalmer. Nio af de vintrar, som snöat sedan dess, har jag tillbringat på asiatisk mark och jag har därunder gått miste om nio somrars ljusa nätter och doftande syrener i vårt lyckliga hemland.

Till sina geografiska grunddrag är Asien nu tämligen väl kändt, men i detalj återstår ännu ofantligt mycket att göra, och det skall dröja länge innan slöjan blir helt och hållet lyftad från dess ansikte. En oemotståndlig längtan hade alltid drifvit mig dit ut. Du kan väl förstå den glädje det är att göra geografiska upptäckter och därmed öka mänsklig kunskap! Hur mäktigt gripande är icke den ändlösa öknen, som famnar den dödlige med sina jättevågor af sand! Betänk den underliga, nästan öfverjordiska stoltheten, att 5000 meter öfver all världens elände och sorger få vara den förste, som skådar Tibets högsta fjäll och vet att deras eviga snöfält aldrig förr förorenats af människors blickar, utan blott smekts af solens, och under oräkneliga nätter försilfrats af månens och stjärnornas sken. Och du förstår väl, att då man sedan kommer hem till gator och torg, till ångmaskiner, tidningar och telefoner, och tänker på det fria, friska lifvet i sadeln eller tältet och på kamelernas tysta tåg vid klockornas klang, så ser man de tusen taflorna hägra som i en dröm, man återser dem som ett minne från den tid då man läste Coopers romaner, Robinson Crusoe eller Jules Verne. Och då längtar man bort från Europas prosa till Asiens poesi, bort från futtig småaktighet, lumpen egennytta och tarfligt käbbel, som lägger beslag på människor, då

de rota i andras affärer och som aldrig lämnar dem ett ögonblick ledigt att söka reda på och taga vara på sig själfva. Man längtar ut till öknens stillhet, till den stora ensamheten, där man utan att störas af profana intryck, fritt kan begrunda lifvet och lära känna sig själf, — och det kan vara en »connaissance à faire».

Men tro icke därför att pilgrimen är den förste i alla de trakter han genomvandrar. Ty har han lyckan med sig — och det hade den pilgrim, hvars öden skildras i denna bok — så kan det hända att han uppdagar spåren af en sedan årtusenden försvunnen kultur och af stammar, hvilkas öden varit oss okända och som sopats bort likt en ökendimma ifrån jorden. Tro icke heller att all den rika lön man skördar, samlas under en berusande dans på rosor. Nej vandraren måste tillryggalägga många tunga och trötta fjät innan han hinner sina aningars mål och ofta nog har han det ganska ödsligt och dystert i sitt rökiga tält, då han hvilar vid glöden efter dagens mödor.

Med denna lilla bok har jag särskildt velat vända mig till de gossar och ynglingar hvilka om några årtionden på breda, ärliga skuldror skola bära vårt lands öden framåt ett stort steg mot ära och anseende. Och då jag nu har er ansikte mot ansikte, så vill jag påminna er om att det arf som sålunda väntar er är stort och härligt och att det beror på er själfva och er egen arbetsamhet om ni en gång skola bli värdiga den hedern att kallas svenske män. »I gränderna gro inga lagrar», — i ljus och frihet måste den planta vårdas och växa, som en gång på egen grund skall resa sig stark och stolt. Jag inbjuder er nu att deltaga i mina äfventyr och lofvar att icke trötta er med siffror och krångliga namn. Vi skola tillsammans följa Tarims grumliga böljor till deras fjärran graf i öknen, vi skola på kameler vagga genom Gobi-öknen och söka efter vatten. Vi skola på trötta hästar söka oss fram öfver Tibets snöhöljda bergskedjor och mellan blänkande glaciärer. Och sedan, då lifvet i ödsliga, obebodda trakter blifvit oss allt för enformigt, skola vi, djärfva och obetänksamma, men utan fruktan pröfva att i förklädnad genombryta tibeta-

nernas stränga bevakningslinjer för att om möjligt tilltvinga oss en väg till de heliga böckernas land. Men kölden, människors och elementers ogästvänlighet, skall slutligen hos oss uppväcka en längtan efter varmare nejder. Indien skall bjuda oss en öppen famn och efter en oförgätlig hvila vid stränderna af Ganges skola vi återvända till Europa och till hvardagslifvets prosa.

Hur skön och vänlig strålade icke den midsommardag då jag tog ett långt farväl af mitt hem för att öfver östervågor styra färden till Finland och Petersburg. Har du någonsin lämnat hemmets härd och dem du älskar för att under långa år icke ha utsikt att få några underrättelser från dem, ja utan att veta om du någonsin skall få återse dem, så kan du lätt förstå med hvilka känslor jag en sista gång såg djupt in i deras ögon för att där söka efter en glimt af hopp om ett gladt återseende. Ja, midsommardagen var ljus och vän, men mina tankar allt för dystra för att kunna tolkas i tårar. I tusen och en natt mindes jag sedan denna sista skymt af Stockholm, och såg dem stå kvar på kajen, oroliga öfver mitt öde, undrande om jag skulle komma tillbaka.

Nu ljuder ånghvisslan och snart korsar jag i svindlande susande fart det heliga Ryssland öfver Moskva och öfver den majestätiska Don, som vältrar sina grumliga vattenmassor ned mot Svarta Hafvet. Som stjärnskott försvinner den ena byn efter den andra — lika många brännpunkter för sorg och glädje, felslagna förhoppningar, lycka och elände — kyrkornas lökformiga gröna kupoler förstoras, passeras, förminskas och sjunka under horisonten, allt under det att snälltåget rusar fram öfver sina blänkande skenor. Nu lämna vi Vladikavkas bakom oss, den lilla staden, på hvars dammiga gator jag 1885 som nybakad student ströfvat omkring. Natten är mörk och ljum under det att vi rulla ned mot jordens största insjö, Kaspiska hafvet. Ånghästens stönande genombryter steppens tysta ro; någon gång störes stillheten också af en syrsas klirrande sång. Bländande blixtar flamma grannt öfver Kaukasus' kam — man skulle kunna tro att denna kedja gömde en värld af vulkaner, som icke slocknat ännu mellan sina haf.

Vid Petrovsk, där en dubbel pirarm likt en jättekrabbas klo famnar hamnen, stiga vi ombord på en elegant hjulångare, som arbetar oss öfver det salta, klara hafvet och för oss till Krasnovodsk, den transkaspiska järnvägens utgångspunkt. Kaspiska hafvets blågröna böljor äro lömska och försåtliga. Ofta slår en storm från Asiens öknar eller Kaukasus' fjäll ned från en nyss klar och lugn himmel och reser vågorna till oroväckande höjd. För icke länge sedan gick en ångare ut från ena kusten, men nådde aldrig den andra och om dess sista strid vet man intet med säkerhet; den var och förblef spårlöst försvunnen.

Kanske ni föreställer er att det är med en känsla af välbehag man efter en lyckad, men stormig färd öfver hafvet sätter sin fot på Asiens kust, då man går i land vid Krasnovodsk eller »de röda vattnen»? Nej bevars, denna stad är ungefär motsatsen till ett jordiskt paradis. Tänk er en liten håla med hvita envåningshus med platta tak, ett par anspråkslösa kyrkor, en omgärdande ring af sterila söndervittrande berg och gula sanddyner, ej ett träd, ej ett grässtrå, nej icke ens en droppe sött vatten! Sådant hitföres i stora träkar med tågen inifrån landet. Det vore en deportation att behöfva bo i denna bedröfliga ort, som låg där och stektes i glödande solgass.

General Kuropatkin, krigsministern, han som nu kämpar i den yttersta östern och har den hvita och den gula rasens blickar fästade på sig, hade varit nog vänlig att sända en telegrafisk befallning till Krasnovodsk att en hel järnvägsvagn skulle ställas till min disposition för resan till linjens ändpunkt, Andischan. Det var muntert skall ni tro att åka på detta sätt; icke en katt fick titta in i mitt rullande hus och hem; en konduktör försåg mig med kallt vatten till duschen — en härlig sak i denna hetta som steg till 41 ½° i skuggan. Min salong pryddes af divaner, stolar och skrifbord; min vagn var den sista i tåget för att genast kunna kopplas af om det föll mig in att stanna öfver i någon stad. Under den bakre plattformens skuggtak kunde jag därför sitta och fundera och låta mina blickar släpa efter tåget, mönstrande landskapet som efter

hand rullade upp sig och försvann i fjärran, där skenorna möttes som i en nålspets.

Allt vidare resa vi mot öster; luften dallrar öfver de glödheta dynerna och glödhett är det luftdrag man erfar då man tittar ut — det är som att köra hufvudet i en bakugn. Inga oaser skymta förbi, ingen blomsterdoft når oss, vi höra inga källor sorla; blott vid stationerna bjudes någon växtlighet, men förtorkad af solen.

Under dånande resonans rullar tåget försiktigt öfver Amudarjas väldiga pålbro, som snart skulle utbytas mot en dylik af järn. Man ville kasta sig ned i dessa friska grumliga böljor, som ha så höga anor, de härstamma ju från världens tak, de äro födda af blåskimrande gletschrar och medföra ännu till dessa kvafva öknar en sista återstod af svalka från sitt urhem.

Med obeskriflig längtan ser man solen sjunka mot sin horisont och med en suck af lättnad uppfångar blicken dess sista guld, som för ett ögonblick glimmar på en dynkam. Skymningen är kort, nattens skuggor taga snart öknarna i sin famn och det blir mycket mörkt. Temperaturen faller blott några grader, men man tycker sig dock förnimma en ljuflig svalka. Jag vaknar upp som ur en dvala, jag låser min vagn och går genom tåget fram till restaurationsvaggongen för att intaga min sena middag. Sedan jag återvändt till min salong, klär jag af mig splitter naken, lägger mig på den ena divanen och läser »De tre musketörerna», mindre för att förbereda mig på stundande äfventyr och röfvarlif, än därför att denna bok verkligen var den reselektyr, som nu fallit i mina händer.

Ändtligen äro vi i Samarkand och på världshistoriska minnens grund. Medan vi i ett par minuter få njuta af anblicken af dess härliga moskéer från Timurs tid, bland hvilka jag med ritstiftet i hand tillbringade ett par veckor för 14 år sedan, så låt mig blott nämna ett par ord, som skola öfvertyga er om att Samarkand verkligen är drottningen bland Centralasiens städer. Enligt lokaltraditionen grundlades staden af hjälten Afrosiab, men i historiens ljus uppdyker den först under namnet Maracanda (Strabo XI: 11), som var Sogdianas hufvudstad då Alexander den store eröfrade detta land. Efter att hafva kvar-

lämnat en del af sin här i Baktra för att bevaka detta land, bröt Alexander (enligt Arrianus IV: 16) upp öfver Oxus mot Sogdiana. Sin styrka indelade han i fem hopar: »i spetsen för den femte ställde han sig själf och ryckte därmed genom landet mot Maracanda». Alexanders rykte fortlefver ännu outplånligt i den centralasiatiska traditionen och många höfdingar vid Amu-darjas stränder säga sig leda sina anor upp till hans mäktiga tron. En liten sjö i närheten af Samarkand har i 2200 år burit hans namn: Iskender-kul. Hur underligt är det icke att en människa, som dött i unga år, med sådan skärpa kunnat inprägla sitt namn i alla tiders medvetande. Endast de stora religionslärarna, som alla utgått från Asien, kunna i ryktbarhet täfla med Alexander.

År 711 eröfrades Samarkand af araberna och plundrades 1219 af Dschengis Khan. Men en ny storhetstid uppgick för staden under Tamerlan eller Timur den halte, han som skref i sina memoarer: »det är en segerrik konungs plikt att bringa under sitt välde hvarje rike, hvars invånare äro förtryckta under sina regenter; och därför befriade jag Khorasan och rensade konungarikena Fars, Irak och Schaum», och han som, efter att hafva krossat Bajasid I:s krigshär, sades hafva inspärrat denne turkiske sultan i en järnbur för att visa honom som ett fångadt vilddjur öfverallt hvar han drog fram. Han stod i begrepp att eröfra Kina då han den 17 februari 1405 bortrycktes af döden i en ålder af 69 år, efterlämnande ett oerhördt rike och ett odödligt namn. Balsamerad med mysk och rosenvatten och inlindad i linne nedlades världseröfrarens lik i en kista af ebenholts under en monolit af nefrit under hvalfvet af den grafmoské han själf låtit bygga och hvars härliga gröna kupol vi nu se från stationen. Bland koranspråk och kungliga titlar och bragder läses i alabasterrelief: »om jag ännu lefde skulle människorna bäfva».

Efter allt kvalmet i öknarna är det en sann vederkvickelse att njuta af den friska och yppiga grönskan kring Samarkand. Redan i början af 1200-talet skref skalden Sadi till sin älskade: »om den flickan i Schiras höll mitt hjärta i sin hand, skulle jag för födelsemärket på hennes kind skänka henne Samarkand

och Bukhara», och han ville därmed säga att dessa båda städer voro det noblaste man gärna kunde gifva i gäld för sin brud.

Men stationsklockans kläpp väcker oss ur våra drömmar och lokomotivets stånkande gång för oss åter till nutidens färglösa prosa. Inbäddadt i sina täta trädgårdar, hvilkas grönska täflar med kupolernas fajans i skärpa och renhet, och omgifvet af sin atmosfär af stora stolta minnen, försvinner också Samarkand i väster.

Nu äro vi framme i Andischan, järnvägens ändpunkt, så långt kan man komma med ångans hjälp, och först sedan vi lämnat denna yttersta, mot öster pekande tentakel, känna vi på allvar huru afståndet växer mellan oss och den s. k. civiliserade världen.

Hög och präktig, trygg och lugn, iklädd blå khalat och med konung Oscars guldmedalj på bröstet, väntade mig på perrongen min gamle trotjänare Islam Baj. Vår ömsesidiga glädje öfver återseendet utmynnade i ett kraftigt handslag och vi hade sedan mycket att tala om; det dröjde icke länge förrän min turkiska, som slumrat i två år, flöt lika ledigt som förr. Stackars Islam Baj! Föga anade jag under denna glada stund hur olyckligt hans öde skulle gestalta sig innan vi för alltid skildes åt.

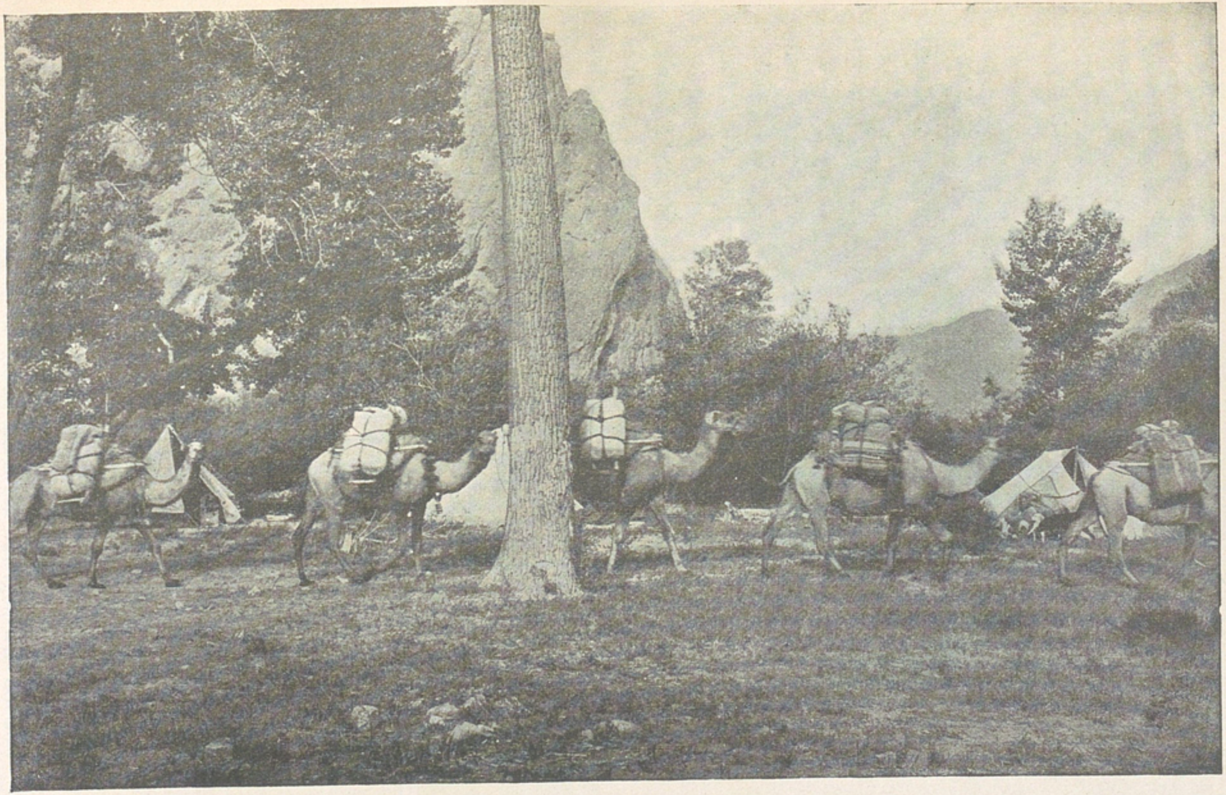

Nagara-tjalldi.

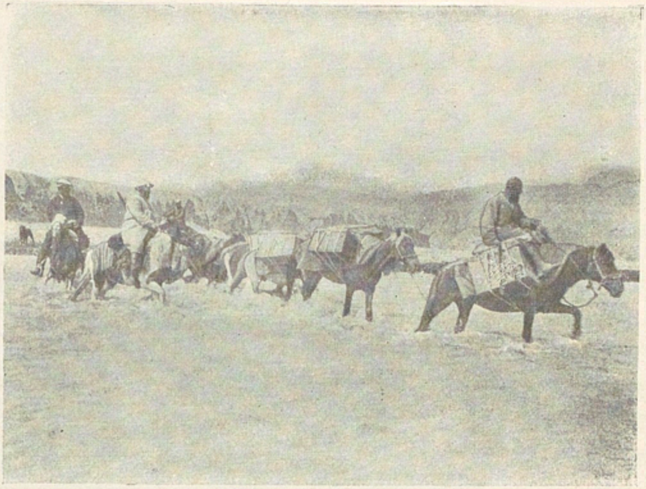

Öfver Kisil-su.

II.

Genom berg och öknar till Jarkent-darja.

Afståndet mellan Osch, Ferganas östligaste stad, och Kaschgar, Kinas västligaste uppgår till 45 svenska mil; en bekväm och pittoresk väg leder öfver Alai-passet Tong-burun och på två veckor kan man med lätthet rida öfver fjällen. Efter öknarnas kvalm njuter man i dubbel måtto af den friska luften. Jag hade sju karlar och 26 hästar; Islam Baj var »karavan-baschi» eller ledare af vårt tåg. Två pigga och trefliga små hundvalpar voro med från Osch; den ene hette Dovlet, »den lycklige», den andre, en asiatisk vilde af blandadt blod, lydde namnet Jolldasch, »reskamraten». De bodde i mitt tält, intogo sina mål i mitt sällskap och voro mina förklarade gunstlingar och då jag förlorade dem, saknade jag dem som om de varit mänskliga varelser. Jolldasch höll dock ut i 2 ½ år och spelade en af hufvudrollerna i vår karavan.

Vid den lilla fästningen Irkeschtam passera vi gränsen mellan Ryssland och Kina och rida därpå ned i den härliga skogen af popplar, pilar och buskar, som vid stränderna af Nagara-tjalldi-älfven frodas mellan lodräta klippväggar. I denna älskliga oas, vid tonerna af friskt, porlande vatten, måste vi rasta öfver en dag; det är så svalt och skönt i skogen under dagens timmar, natten är högtidlig som en kunglig begrafning, isynnerhet då såsom nu väldiga kamelkaravaner med bomull från Kaschgar tåga förbi. Man ligger och lyssnar med obeskrifligt behag till de ledande klockornas dofva dång-dång i fjärran; klangen höres allt klarare, den klingar allvarlig och ståtlig och markerar kamelernas majestätiskt lugna gång; tittar man ut i natten, ser man väldiga svarta vålnader spöklikt skymta förbi; deras mjuka steg framkalla intet ljud, men klockorna dunka med buller och bång och ekot svarar med samma klang i klippväggarna. Man kryper till kojs och hör ljudet långsamt dö bort bland bergen. Kanske du icke förstår hur det är möjligt att denna enkla klockklang kan inverka med hypnotisk kraft på mina hörselnerver, och minnet däraf leda mina tankar i en ljus och glad riktning? Det är dock tjugu år sedan jag hörde den för första gången och den har sedan dess gått ljudande som en underton genom mitt lif. Vid klangen af klockor har jag ridit från Bagdad upp genom Kurdistan, den gången då araberna tågade för långsamt för min otålighet och jag rymde från dem för att blifva upptagen med gästfrihet af Aga Muhammed Hassan och vinna en obegränsad kredit därför att jag var landsman med Karl XII. Vid klangen af klockor har jag dragit genom Khorasan och Turkestan och styrt färden genom Takla-makans öken och där ringde det till begrafning, ty hela karavanen utom jag och två af mina män omkom af törst. Och jag har dragit genom mongolernas land och norra Kina vid klangen af klockor. De anledningar till sorg och till glädje som omväxla under en långväga färd, hafva för mig alltid varit ackompanjerade med samma klingande musik. Drömmer jag nu någon gång i mitt lugna hem vid Nybroviken om öknen och vaknar hastigt, lyss jag ofrivilligt efter den klockklang som borde höra dit. Ringer det till be-

grafning i en kyrka, tänker jag på uppbrottet till öknen och då samma klockor samla menigheten till högmässa, återvända mina minnen från öknens söndagsfrid och från det gudomliga allvaret under de tibetanska fjällkupolerna. Och jag vet ju att jag själf en gång skall bäras bort vid klockors klang, antingen en kyrkas eller en karavans. I hvarje fall är det en segerhymn, som är mig oändligt kär.

Nu äro vi framme vid stranden af floden Kisil-su, »det röda vattnet», som genom sin bädd rullade oerhörda vattenmassor, röda och tjocka som nyponsoppa. Sedan några af de andra männen förgäfves försökt att finna ett vadställe, är det Kaders tur att pröfva sin lycka. Beslutsamt sätter han klackarna i sidorna på sin lilla lurfviga kirgiserhäst och rider rakt ut i det doft och tungt vältrande vattnet. Hästen sjunker allt djupare; nu är vattnet uppe till sadelknappen; i ett ögonblick försvinna både häst och ryttare i de grumliga böljorna; blott deras hufvuden synas öfver flodens yta; Kader har slagit sina armar kring hästens hals; båda bortföras med svindlande fart af strömmen och synas som en prick svänga om vid första krök. Förmodligen klarade sig Kader på ett eller annat sätt, ty efter en god stund sågs han komma, våt och flat som en dränkt katt och ledande hästen vid tygeln. Så underligt det kan låta kommo vi dock någorlunda torrskodda öfver floden, sedan vi väl fått reda på ett passabelt vadställe.

Den karavan med hvilken jag den 5 september 1899 lämnade Kaschgar räknade 15 präktiga kameler, ett dussin hästar och en hel stab af tjänare; af hästarna kom ingen lefvande ifrån de öden som väntade oss, af kamelerna blott två; troget, värdigt och lugnt gingo de från första dagen med säkra steg mot döden och karavanklockorna ringde åter. Af muselmanerna måste jag presentera ett par. Turdu Baj och Fajsullah, ett par hvitskäggiga gubbar från ryska Turkestan, stodo under hela den tid de voro i min tjänst, öfver allt beröm; men Nias Hadji visade sig, ehuru han gjort vallfärden till profetens graf, vara en fullfjädrad skälm.

Särskildt vill jag med ett par ord nämna huru det kom sig att de båda västsibiriska kosackerna Sirkin och Tjernoff

deltogo i denna resa. Vid en audiens hos tsar Nikolai i april 1899 hade kejsaren sagt mig att han önskade sända mig en kosackeskort med på färden »för att omgifva mig med all den säkerhet och trygghet som stod i mänsklig makt». Då jag tillät mig att yttra någon betänklighet, emedan jag blott var van vid muhammedanska tjänare och icke hade någon vidare erfarenhet i att hafva kosacker under mitt befäl, samt att jag kunde röna svårigheter om jag med kosacker nalkades de indiska gränserna, log kejsaren och sade att jag aldrig skulle ångra

Sirkin och Tjernoff.

om jag lydde hans råd, ty sade han: »under den resa jag själf gjort i Indien, Japan och Sibirien medhade jag kosacker och vet af erfarenhet hvad de duga till». Jag tackade för denna stora godhet. Samma dag, vid tu-tiden, firade hästgardet sitt skyddshelgons fest och där var kejsaren och alla storfurstarna med. En stund senare hade jag bref från general Kuropatkin att om möjligt genast göra honom ett besök. På festen hade kejsaren gifvit honom order att ordna frågan om min kosackeskort. Ehuru kejsaren föreslagit tio kosacker, trodde jag att två skulle räcka och bad generalen att dessa skulle få möta mig

i Lop-nor-trakten den 1 december (g. st.). De skulle nämligen i alla fall kommenderas från transbajkaliska kosackhären. Och på kejsarens bestämda önskan skulle de vara burjater, af lamaistisk trosbekännelse, »ty af sådana skall ni få nytta i Tibet».

Då jag nu skulle lämna Kaschgar och efter några dagar skilja mig från min karavan för att uppsöka Lop-nor-landet på en annan, ovanlig väg, tänkte jag att det just nu hade varit lämpligt att hafva kosackerna till betäckning af karavanen, som förde den allra största delen af min packning och 300 kilogram rent kinesiskt silfver. Saken ordnades så att två af konsulateskortens kosacker i Kaschgar skulle få följa med allt till den dag då vi mötte de burjatiska kosackerna.

Det var en stor lycka för mig att äga dessa förträffliga män i mitt följe; sällan eller aldrig har jag varit omgifven af en sådan trohet och lydnad som under de år de stodo i min tjänst. Liksom sina burjatiska kolleger, som senare slöto sig till oss, öfverträffade de båda ortodoxa ryssarna i militärisk disciplin, mod och duglighet, mina djärfvaste önskningar. Näst efter det gudomliga beskydd som aldrig öfvergifvit mig under mina vandringsår, hade jag kosackerna att tacka för att allt gick så lyckligt och att jag äfven i farliga belägenheter hade en känsla af trygghet och lugn. Dagligen välsignade jag kejsaren, ty det var dock han som kom på den tanken att gifva mig eskorten och som var den ende som ägde makt att gifva mig den. Och därtill skulle de icke få kosta mig ett öre — så hade deras öfverste krigsherre befallt. De ägde att lyfta sin lön efter hemkomsten och hade egna hästar och sadlar, samt hvar sitt exemplar af ryska arméns nya repetergevär med tillräcklig ammunition.

Dagen var kvaf och varm då vår tunga kolonn slingrade sig ut genom Sand-porten i Kaschgars stadsmur. Kompakta, svartblåa regndraperier komma seglande från bergen, en häftig vindstöt, och så en till, sopar det fina stoftet i kometsvansar framåt vägen och så brakar ovädret löst med vansinnig våldsamhet. Lysande blixtar, kroklinjer af bländande blåhvit eld korsa den mörka himlen, åskan skräller med bedöfvande dån, slagregnet står som spön i backen för att inom några minuter

förvandla hela vägen och dess omgifning till en enda lervälling. Hästar och ryttare, kameler och bördor äro plask våta, det rinner och dryper från alla flikar och hörn, det kippar i våra stöflar och säger »smack» blott man kröker en arm. Vägen blir slipprig och hal, kamelerna med sina flata mjuka trampdynor glida och åka kana. Stor villervalla, rop och spring förorsakas då än den ena än den andra af de väldiga bestarna halkat med sådan öfvertygelse att alla fyra benen slänga åt sidan och djuret med sin tunga börda dunsar i backen så att det smäller i gyttjan. När kamelen ändtligen är på benen igen har han ett extra gult pansar öfver hela ena sidan, som knappt hinner bortsköljas af regnet förr än han gör en ny kullerbytta.

Åskan rullar som ett jättelikt artilleri bort öfver slätterna. Det var som om himlen med dundrande kanonskott velat salutera vårt uppbrott mot tusen okända faror och påminna oss om att man icke ostraffadt vandrar under palmer — nej under pilar och popplar i Ostturkestan. Det här börjar bra, tänkte jag; lyckligtvis hade jag fotografiplåtarna hermetiskt inlödda i bleckládor och alla instrumenten väl ombonade. Den öfriga packningen var mindre ömtålig.

Kanske jag borde nämna något om innehållet i mina kistor, som nu slängde så vårdslöst i smutsen och blöttes så grundligt af regnet. Där fanns anteckningsböcker och ritmaterial för goda tre år, kläder och filtar, en bädd, en tygbåt, konserver och kökskärl, verktyg af alla slag, proviant af mjöl, grönsaker, bröd, ris för hela karavanen, en mängd khalater, tyger, mössor och diverse småsaker, afsedda till gåfvor åt infödingar. Den fotografiska utrustningen tog ensamt en kamel hel och hållen i anspråk; jag medförde piptobak så att det räckte icke allenast för mig utan också för kosackerna under hela resan, men däremot fick icke en droppe vin eller brännvin förekomma i karavanen; att göra sig beroende af alkohol är under alla förhållanden en förbannelse, men under en i och för sig tillräckligt ansträngande resa absolut förkastligt. De karlar som afstå därifrån äro både inom och utanför civilisationen de bästa, för att icke säga att de som äro slafvar under eländet både till kropp och

själ äro kräk. I vår karavan fanns ingen som saknade spriten, och jag hörde aldrig kosackerna uttala ens en aflägsen längtan därefter. Här rådde den manstukt och disciplin, som äro absolut nödvändiga för att ett stort företag skall lyckas.

Och för öfrigt så kan ni väl tänka er att då man under långa tider är afskuren från den yttre världen och helt och hållet hänvisad till sig själf, så måste man föra med sig en massa ting och särskildt allt som man vet att man kommer att behöfva. Jag kan icke uppräkna allt; tänk blott på sådana saker som rep, hinkar, spadar, yxor och spett, och alla de verktyg och don som behöfvas för att laga det som går i kras. Tälten, alla männens soffiltar, jaktgevären och deras ammunition, representera också en ansenlig tyngd. Och glöm för all del icke apotekslådan; jag behöfde den aldrig själf, men muselmanerna hafva ett blindt förtroende därför; och då någon dör i karavanen, få de andra åtminstone icke tro att man icke gjort allt för att rädda honom.

Mitt bibliotek var icke stort — jag skulle ju så sällan få tid att läsa; det utgjordes af några vetenskapliga arbeten i fysisk geografi och några om buddismen, ett fåtal romaner, Fritiofs Saga, Fänrik Stål, Svenska Bilder, Sveriges Historia, och liksom förr fanns där alltid Bibeln och den Psalmbok, som varit med på alla mina resor och nu är mycket sliten.

De kinesiska papperslyktorna voro redan tända i basargränderna, då vi i vätan tågade förbi Jangi-schahrs norra stadsmur för att kort därpå lägra i ett karavanseraj vid vägen. Efter ännu några dagars marsch hade vi korsat öknen mellan Kaschgar och Jarkent-darja och uppslogo ett ståndläger nära den lilla byn Lajlik vid flodens vänstra strand.

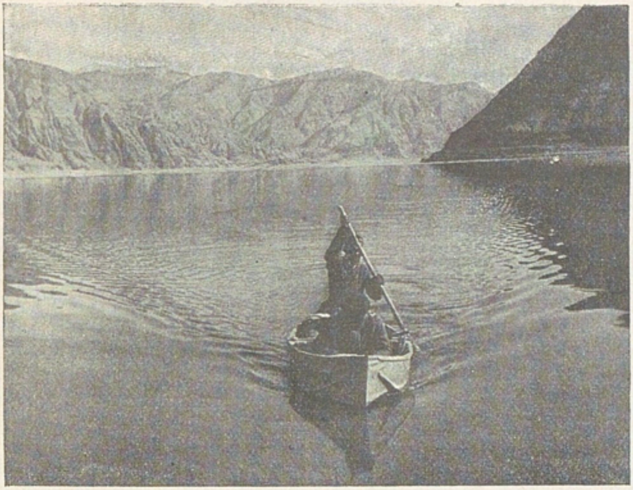

Den engelska jollen på Panggong-tso i västra Tibet.

III.

Ett skeppsvarf.

På nordvästra Tibets och östra Pamirs högplatåer samlar sig från gletschrar och smältande snöfält, från källor och regn allt det vatten, som efter hand hopadt i en magnifik genombrottsdal bildar den stora flod, som i olika delar af sitt öfre lopp kallas Serafschan, Raskan- eller Jarkent-darja. Förstärkt genom sina bifloder erhåller den också styrka nog att korsa hela den ostturkestanska öknen och gjuta sig i sjön Kara-koschun.

Så hör nu min resplan! Hvarför, så tänkte jag, skulle jag väl välja de vägar genom eller utmed öknen som jag redan kände så väl? Hvarför skulle icke denna flod, som i tusen sinom tusen år förspillt sin vattenkraft till ingen nytta, icke nu, sent omsider, få lof att träda i min tjänst. Dess lerbemängda vattenmassor strömma ju i alla fall rakt mot öster; hvarför skulle de icke kunna bära mig på sin rygg, då äfven jag ämnar

mig åt samma håll? Väl hade den försiktiga klokheten, som icke är i min stil, sagt mig då vi talat därom: du är galen, begriper du inte att forsar skola stjälpa din farkost, att du oupphörligt måste fastna på sandbankar och att du, när din väg af ett eller annat hinder är spärrad, är ohjälpligen förlorad i ett okändt land, där inga människor och inga hästar finnas. Och jag hade svarat: allt det där är sant, allting kan hända, men äfventyren och farorna äro just den krydda jag behöfver för att må riktigt bra och oaktadt dina goda råd, du varnande stämma, skall jag drifva med strömmen de två hundra svenska mil, som skilja mig från den punkt där floden dukar under i sin tvekamp med sandöknen.

Det blef ett lif i Lajlik som aldrig förr, då vår stora karavan lägrade vid vänstra flodstranden. Hela traktens befolkning skulle förstås ut och titta på dessa underliga främlingar, om hvilkas görande och låtande man hade mycket dunkla begrepp. Redan första morgonen gaf jag order att en stor präktig färja af den sort som användes i närheten af staden Jarkent i och för transport af karavaner och varor öfver floden, skyndsamt skulle anskaffas — annars skulle traktens höfdingar få med min vän Dao-taj, den kinesiske guvernören i Kaschgar, att göra.

I afvaktan härpå profvade jag med Sirkin den lilla segelduksjollen. Den flöt lätt och behagligt på flodens dansande vattenringlar och gled ljudlöst ned med strömmen. Man blir rof för en egendomlig synvilla. Jollen är ju absolut orörlig i förhållande till den grågrumliga vattenmassan, men småskogen på stränderna ilar hastigt förbi oss. Allt är så tyst och stilla omkring oss, och ändå bär det framåt med fart. Det gaf mig en härlig försmak af den resa som stundade. En järnvägsvagn, en ångbåt eller en yacht skulle aldrig kunna skänka ett relativt så orörligt fortskaffningsmedel, blott gondolen af en balong som sväfvar fram genom rymderna skulle kunna jämföras med vår jolles tysta, hastiga och likväl så lugna glidande.

Men afståndet växer och vi tänka alldeles icke på att vi måste tillbaka med båten. Vi landa och Sirkin skyndar in i skogen och återkommer med en häst. Han sitter upp och i ett tåg bogserar han båten i en sidoarm tillbaka mot lägret.

Vattnet blir allt djupare, han har det till midjan, han hisnar till då hästen i ett nu förlorar botten och tages af strömmen, han kastar sig af och försöker att simmande nå båten, men försvinner under vattenytan! Jag kände hur jag bleknade och blef alldeles kall. Skall han drunkna min präktige kosack just nu då allt är så gladt och lofvande, skall han dragas ned af malströmmen för att försvinna i denna jätteflod, skall ett människolif så fåfängt förspillas inför mina ögon. Ned, Gud ske lof, inom ett par sekunder är han uppe igen och nalkas båten, jag räcker honom åran och han är räddad.

När vi sent omsider nådde lägret rådde där lif och rörelse. Färjan låg färdig och stakades öfver till högra flodstranden, där nu ett skeppsvarf skulle anläggas. Det var emellertid lättare sagdt än gjordt att få upp detta tunga åbäke på den ganska branta stranden. Med tillhjälp af brädskenor lyckades dock ett hundratal män hala upp den. Därunder sjöngo de för att uppfriska sina krafter, och Häkim Bek, höfdingen, stod midt i färjan, icke för att göra den lättare, men för att imponera med sin höga närvaro; han höll ett långt spö i handen, klatschade, smällde och kommenderade som en cirkusdirektör.

Innan man visste ordet af var arbetet med färjans inredande i full gång. Jag ville nämligen ha den inrättad efter mitt eget hufvud, bekväm och praktisk, ett trefligt hem under de långa månader den skulle tjäna mig till bostad. Snickare timrade här hela dagarna och sjöngo i takt till sågbladets raspande gång genom plankorna. Gnistorna flögo kring järnkrampor, som hamrades räta i en liten provisorisk smedja, anlagd bland buskarna. Små karavaner anlände med plankor och nödvändigt trävirke, och de som kommo blott för att taga vår stolta drake i närmare skärskådande, voro otaliga och aflöste hvarandra oupphörligt under dagens lopp. De medförde vanligen frukter, bröd, ris, ägg och får i gåfva, men fingo alltid betaldt. Slutligen blef deras gifmildhet alltför kostsam, och då vi på detta sätt fått ihop proviant för en längre tid, måste jag högtidligen förklara, att vi med största tacksamhet icke mottogo några vidare presenter.

Nu vill ni väl höra hur färjan tog sig ut sedan den blifvit

vederbörligen uppfiffad. I fören lades ett däck, på hvilket mitt tält vardt uppfördt; i midten restes en kubisk kajuta af tunna ribbor, täckt med dubbla svarta filtar. På akterdäck uppstaplades en stor del af provianten och här hade mina infödda tjänare sitt stamhåll. Under de långa dagsresorna utför floden sutto de af männen som ej voro upptagna af navigationsgöromål, kring en liten rund murad eldstad, där de lagade sin frukost; då kölden på senhösten och vintern blef kännbar, flammade här en väldig brasa.

Den svarta hytten var mitt laboratorium, där fotografiska plåtar framkallades. Kring väggarna löpte bord och hyllor, upptagna af ett helt batteri af burkar, flaskor och andra ting. På golfvet stodo flera träkar med vatten och på taket en stor så, från hvilken vatten leddes ned genom en slang till en samovar, under hvars kran plåtarna sköljdes. I hyttens väggar insattes tre fönster med glasrutor, för den händelse att kölden på hösten skulle drifva mig inomhus.

Främst i tältet stodo två kistor på hvarandra som tjänade mig till skrifbord och kamerans fodral var min stol. Här satt jag som fastnitad under hela den långa färden och kartlade den väldiga floden, dess stränder och öar, dess skogar och berg af flygsand. Däcket, på hvilket tältet var uppfördt, täcktes med en präktig matta från Khotan; för öfrigt utgjordes möbleringen af min bekväma tältsäng och ett par kistor med viktiga instrument.

En liten färja, som hoptimrades vid Lajlik, skulle föra vår gröfre proviant, såsom mjölsäckar och bröd, grönsaker och frukter, får och höns. Idyllisk som en landtgård dansade denna lilla färja utför Tarim och dess passagerare blefvo snart vana vid att se stränderna skymta förbi. Hönorna förságo mig med ägg till frukosten, tuppen väckte mig till dagens arbete och ådagalade därvid en tvärsäkerhet så stor, som om han varit öfveramiral för hela flottiljen.

Innan vi lämnade Lajlik inbjödos alla förnämligare män från angränsande byar samt våra arbetare till ett dundrande gästabud, där fårkött, rykande rispuddingar och sjudande te vankades i långa banor. I mörkningen upphängdes kinesiska

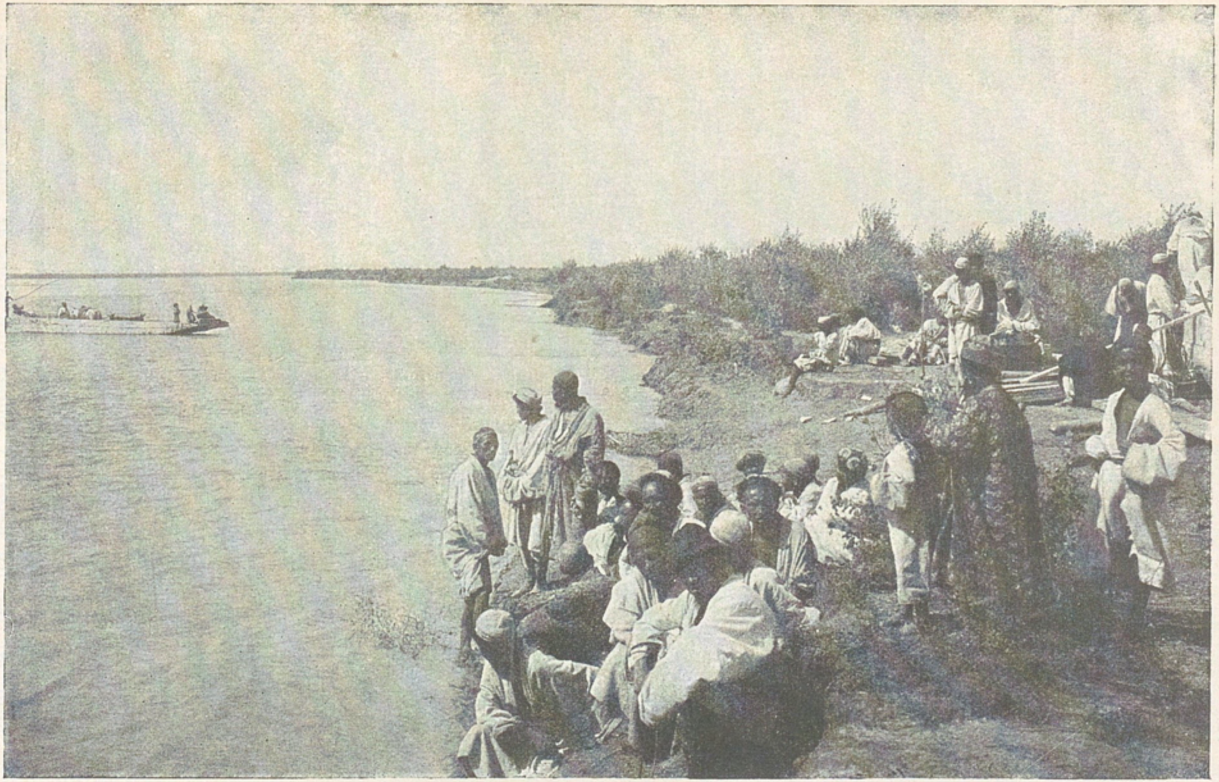

Trafik mellan varfvet och lägret.

papperslyktor mellan tälten och en orkester, bestående af trummor och strängaspel genljöd genom den klara, stilla aftonen, entonig och vemodsfull. För mig var denna i och för sig sympatiska musik förbunden med sorgliga minnen. Samma män som nu med lif och lust sutto och dammade på sina trumskinn, hade nämligen för fyra år sedan på samma sätt firat mitt uppbrott till den hemska ökenfärden. Hur olika voro icke de förhållanden vi nu gingo till mötes! Vi skulle åtminstone icke behöfva dö af törst, natt och dag skulle våra tankar och ord accompanjeras af porlande vatten. Vi skulle icke få lungorna fyllda med flygsand och stoft, utan andas idel ren luft, som silats genom skogarna på Tarims stränder.

Danserskor trädde nu fram i lyktornas matta sken, och trådde kretsdansen, i knyckande, föga graciösa rörelser svängande sin kropp. De buro långa hvita linnekläder och hade tjocka svarta flätor hängande utmed ryggen. De sväfvade ljudlöst som älfvor, långsamt, högtidligt men lätt mellan lyktorna, och utgjorde en bild af lifvet som innan vi anat det dansat oss förbi. Än skymtade de som mörka skuggor, än som hvita spöken med svängande, utsträckta armar; musiken, sången, dansen — förgängliga, men ändå evigt unga nöjen; öfver oss hvälfde sig himlens väldiga aula med gnistrande stjärnor; icke en vindfläkt smög hviskande genom ett snår.

Om de voro vackra! Ja, visst, danserskor äro alltid vackra. Så trodde jag åtminstone då det matta lyktskenet föll öfver deras drag. De skulle också förevigas på ett par plåtar dagen därpå och jag anhöll artigt att de skulle infinna sig. Men nu lyfte solen, oblidkelig och grym, på den slöja, som i skymningen förskönat dem — de voro tre gamla harpor, som aldrig borde dansa annat än i månsken.

Den 17 september var uppbrottets stora dag, den dag då jag skulle börja en färd som jag aldrig skall glömma, en färd så idyllisk och bekväm, så rik på glada minnen och viktiga rön, en färd som skulle öfvertyga dem som aldrig trott därpå, att man likväl kunde korsa det innersta Asiens öknar — vattenvägen. Den anträddes dock icke utan en viss bäfvan, ty nu skulle jag för tre månader skiljas och afskäras från karavanen,

största delen af bagaget, nästan allt silfret, mina tjänare och de båda präktiga kosackerna. Själf hade jag blott Islam Baj och en ung Kader, som var skrifkunnig och därför blef min turkiske handsekreterare. Men skulle vi någonsin lyckas att lotsa vår tunga farkost de två hundra milen nedför floden till den öfverenskomna mötesplatsen! Skulle vi komma fram öfverallt, eller ömkligen fastna på halfva vägen, för att tvingas att öfvergifva färjan och till fots söka oss fram till mänskliga boningar? Funnes det icke måhända någonstädes på denna långa sträcka katarakter och vattenfall, där vi skulle lida skeppsbrott och få allt vårt

Danserskor och musikanter i Lajlik.

bohag förstördt? Och skulle inte vinterns inträde och isläggningen ropa oss ett obevekligt stopp! innan vi hunnit vårt mål?

Allt detta var frågor som endast framtiden kunde besvara och som därför höllo oss i en ständig spänning. Men ännu så länge sken sensommarsolen varm och vänlig, flodvattnet var ljumt och inbjöd oss ofta till ett hopp i floden direkt från farkostens reling, ännu stodo skogarna gröna och leende på ömse sidor af vår breda, blanka vattenväg.

Jag utdelar mina sista order till karavanmännen och deras ledare Nias Hadji; jag bjuder dem och de eskorterande

kosackerna farväl, och då klangen från kamelernas klockor dött bort i ungskogen, bestiga också vi vår stolta drake, som vid en sandbank låg och ryckte i sina förtöjningar.

Dagen var redan framliden då alla knutar lossades, och färjan, buren på den tunga vattenmassans rörliga rygg, togs om hand af strömmen och med god fart gled utför den majestätiska floden.

Vill ni höra hur det tog sig ut ombord? Jo, i fören, framför mitt skrifbord, står Palta, en högväxt, senig turk, som

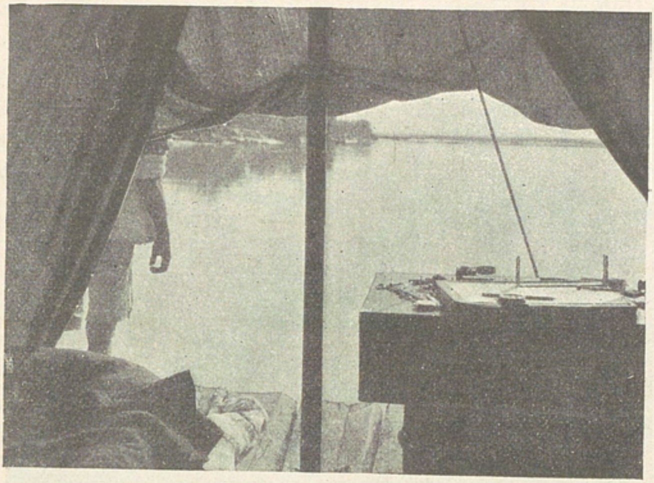

Det inre af mitt tält på färjan.
(Till höger skrifbordet, till vänster sängen och störkarlen Palta.)

i starka händer håller en sex meter lång stör för att bära af om vi med alltför hastig fart af strömmen föras mot den af vattnet utfrätta stranden. I hvar sitt hörn af aktern står likaledes en störkarl. Besättningen är fulltalig om jag nämner Kasim, som ensam residerar på proviantfärjan och har i uppdrag att genom att ofta pejla djupet i tid varna oss för grund. Passagerarna utgöras af Islam och Kader, som sitta och prata på akterdäck; nej, de sitta icke ännu, de stå och speja framåt floden, fulla af förvåning öfver detta underliga färdesätt; först efter några dagar, då de blifvit vana därvid, taga de saken lugnt.

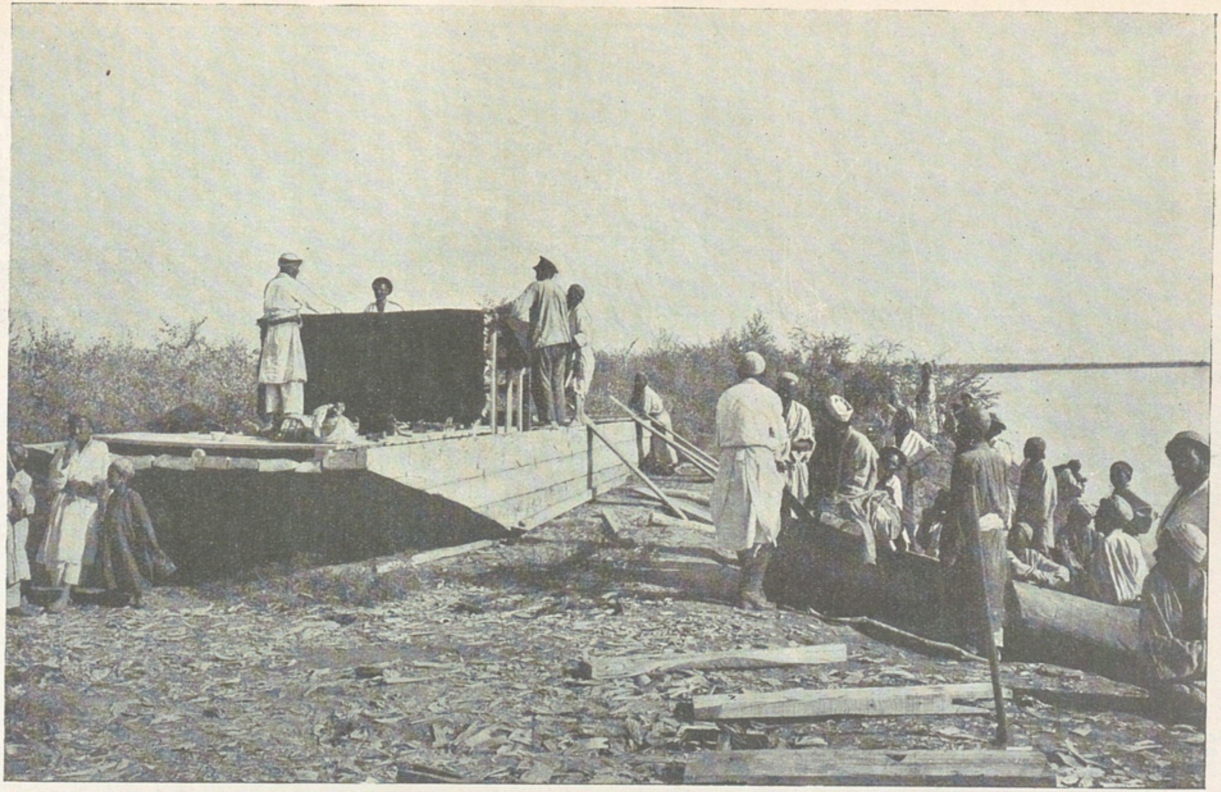

Svarta hyttens uppförande.

På passagerarlistan få vi icke glömma att också upptaga de båda namnen Jolldasch och Dovlet, mina älskade valpar, som utgöra mitt trogna sällskap i tältet — om det icke är alltför varmt ty i sådant fall hålla de till under fördäck, där en fuktig källarsvalka råder.

På skrifbordet ligga kompasser, dioptrar, klocka, kikare, passare och pennor i en behaglig oordning kring ett stort stycke hvitt papper — det första kartbladet öfver floden, där den ena kröken efter den andra utvecklar sig allteftersom vi drifva vidare. Och här sitter jag och lurar som en spindel i sitt nät, för att icke låta något föremål på stränderna eller någon slambank i floden undgå min uppmärksamhet.

Vi hade ej hunnit långt förr än grupper af landtmän och kvinnor garnerade stränderna med famnen full af meloner, bröd, ägg och andra goda saker; men vi hafva mer än nog af proviant och låta icke uppehålla oss; en djup strömfåra af några få meters bredd skiljer oss från dem och de stå där med lång näsa, då färjan hastigt och lustigt glider dem förbi. För all brandskattning skulle vi dock icke gå fria, ty äfven vid nästa krök genskötos vi af en mängd folk med matvaror. Förgäfves sökte vi undgå deras tvetydiga gifmildhet och få färjan ut på djupt vatten, men innan vi visste ordet af hade de vadat ut i vattnet, upphunnit och äntrat färjan, och nedlade nu sina håfvor på däcket vid mitt arbetsbord. Sedan de väl fått betaldt plumsade de tillbaka samma väg, skrattande och skämtande öfver sin lyckade list.

Ännu ett par flodkrökar försvinna bakom oss, men så nalkas solen horisonten och det är tid att tänka på lägring. Aldrig hade denna procedur förefallit mig så enkel som nu. Ni skall sedermera få höra huru bråkigt och besvärligt det är att lägra då man färdas landvägen med en stor karavan, måste lossa och ordna alla bördor, slå upp och »möblera» tälten, och laga vår aftonvard. Nu däremot behöfde jag blott, då vi hade en lämplig landningsstrand i sikte, kommendera stopp. Palta rände sin stör i flodbotten, tog med hälarna spjärn mot fördäcket och tvingade med hela sin styrka färjan att beskrifva en pendelbåge med aktern mot stranden; med ett tåg i handen

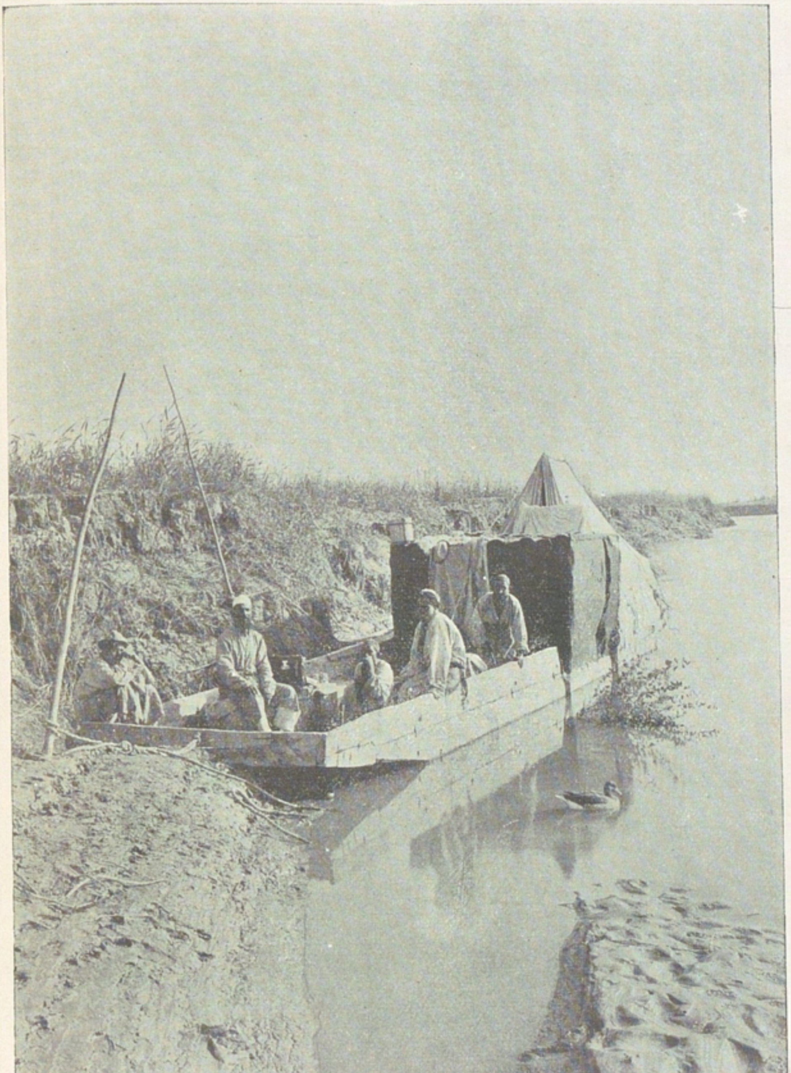

Vi lägra vid stranden.

hoppar en af de andra i land och inom ett ögonblick ligger farkosten angjord vid en stubbe; sedan göres hon fast med ännu ett par säkerhetslinor för att icke råka i drift under natten.

Nu blir det lif och rörelse i vårt lilla samhälle. Kistorna med proviant och kökskärl bäras i land; med spadar och yxor rödjes en liten öppen plats i ungskogen, där karlarna breda ut sina soffiltar i ring kring elden, som snart flammar muntert i skymningen; kopparkannorna, fyllda med tevatten, ställas på glöden och öfver elden en trefot af järn för grytan. Under tiden slaktas det första fåret; dess ben bindas ihop med en tågstump, och fattande dess nos med vänstra handen sänker slaktaren sitt kalla, skarpa stål i dess strupe; lifvet flyr med den friska blodströmmen och då dödsryckningarna upphört, flås offerlammet. Detta tillgår så, att man skär upp ett hål på innersidan af ena bakbenet och i detta hål blåser sedan mannen in luft så mycket hans lungor förmå; fårkroppen sväller därunder och ligger slutligen trind och rund som en boll och då man sedan tar itu med knifvarna lossnar skinnet med största lätthet från sina bindväfshinnor.

Därpå styckas fårkroppen och några af de bästa bitarna skäras i små remsor och kuber för att ingå som en viktig ingrediens i aschpuddingen, en anrättning, som i nära tre år skulle utgöra min dagliga föda och därför bör hedras med en kortfattad beskrifning. Sedan grytan blifvit rengjord och ställd på sin fot öfver elden nedläggas i densamma några fettklimpar från det nyss slaktade fåret och då dessa väl smält, efter ett rysligt puttrande, gå köttbitarna samma väg och åtföljas snart af grönsakerna, särskildt lök, morötter och hvitbetor, fint sönderskurna. Under tiden sitter kocken och tvättar riset i ett trätråg och stjälper det därpå i grytan, som slutligen fylles med vatten ända upp till kanten. Ett lock lägges öfver anrättningen för att hindra damm och annat skräp att falla i. Först sedan allt vattnet kokat bort och risgrynen blifvit lagom ansvällda, är puddingen färdig, och — det kan jag försäkra — delikat; det var den enda rätt jag aldrig tröttnade på. En väldig portion sättes fram på mitt skrifbord bland kartor och kompasser; bröd, te, mjölk och ägg, päron och meloner fullända matsedeln.

Dovlet och Jolldasch hålla mig sällskap och iakttaga med spänd uppmärksamhet, bedjande blickar och hufvudet på sned min strykande aptit. Och när denna blifvit tillfredsställd och jag tänder min aftoncigarr, så är det deras tur; några sköna kött- och benstycken bäras in och högst egenhändigt förpassar jag dem i gapet på mina båda reskamrater.

Det är så märkvärdigt tyst kring elden däruppe på skogsstranden; det kommer sig däraf att muselmanerna sitta i en ring kring sitt gemensamma aschfat och med händerna slefva

Kvinnor och barn som vada ut till färjan med gåfvor.

i sig puddingen. De börja måltiden med ett »Bissmillah rahman errahim» — i Guds, den barmhärtiges, förbarmandes namn, och när de slutat sin måltid stryka de händerna utmed skägget, eller i brist på sådant utmed hakan och ropa på en gång: »Allahu ekbär» — Gud är stor!

Sedan töfvar det icke länge förrän de göra slut på dagen; de lägga sig nästan splitternakna på sina filtmattor rundt kring den blossande elden; solbrända och kopparbruna som de äro påminna de i det röda eldskenet om indianer, som rasta efter dagens ströftåg. De hade länge legat och snarkat som aflägsna

sågverk då jag ännu satt uppe vid mitt skrifbord och bokförde dagens erfarenheter. Tältets dukar stodo öppna och natten kunde mörk och sublim blicka in i min ensliga, flytande boning. Den djupa, heliga tystnaden stördes endast någon gång, då ett sandras ägde rum vid någon af strömmen underminerad strandterrass. Myggen som i solnedgången dansat sin blodtörstiga bacchanal, hade gått till hvila. Månen gjuter sitt silfversken öfver den breda floden, som gapar likt en gata i norr. Jag kunde icke slita mig lös från denna storslagna tafla, jag satt i timtal och njöt vid min fridlysta, välsignade strand; hvilken ljuflig natt, det var som hade en fridens ängel i detta ögonblick sväfvat öfver jorden. Från ett aflägset fjärran framtränger genom tystnaden ett hundskall, valparna morra missnöjdt, och lösryckt ur det nät af framtidstankar, i hvilket jag blifvit intrasslad i mitt eget hufvud, skyndar jag att stänga tältet och krypa till kojs. Hvilans behag ökades genom medvetandet att jag här ombord var oåtkomlig för skorpioner och andra närgångna kryp.

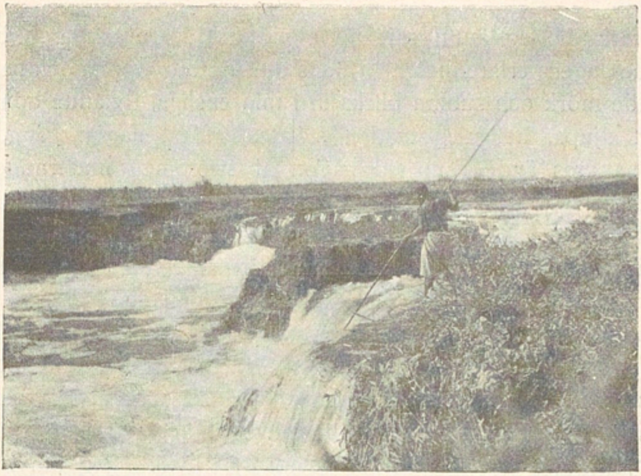

Kasim på fiske.

IV.

Den förtrollade skogen.

Emellertid dröjde det icke många dagar förr än det visade sig att sommarens tid var förbi. Där hemma hade syrenerna för länge sedan vissnat, nu följde också den ymniga vegetationen vid Tarims stränder deras exempel. Då vi vaknade i soluppgången den 20 september såg himlen olycksbådande ut. Natten hade varit kylig och luften var laddad med höstens förebud, som kommo löfven att gulna. Det låg som en skymning öfver landskapet och genom det täta, fina stoft som jagats upp af en ostlig storm aftecknade sig tamarisker och vassnår endast svagt på de närmaste stränderna. Blåsten var för hård för fortsatt drift, vi lågo kvar vid stranden och väntade tåligt. Och när vi sedan ändtligen kunde fortsätta, plaskade vågorna helt melodiskt mot färjans förstam, där Palta satt med sin stör och sjöng en vemodig ballad om en konungs och hans drabanters äfventyr. Islam Baj brukade, då dagens timmar blefvo

honom för långsamma, låta ro sig i land i jollen för att sedan ströfva genom skogen; ofta kom han då tillbaka med änder och fasaner. Då han icke behöfde följa flodens evigt slingrande krökar, hade han vanligen försprång; ibland fick man se honom sitta och vänta på en udde och då färjan dref förbi, roddes jollen i land för att hämta honom.

Både dag och natt flögo nu på hösten massor af vildgäss förbi, för att öfver Jarkent begifva sig till sina varma vinterkvarter i Indien. De höllo sig på omkring 200 meters höjd och fyllde luften med sina ängsliga skrik, men då de ämnade rasta öfver natten, såg man dem småningom sänka sig tills de nästan tycktes snudda mot popplarnas kronor för att kort därpå försvinna bland träden. De finna sina luftiga vägar, dessa beundransvärda, skyndsamma pilgrimer, lika säkert som de smältande glaciärernas bäckar hitta ned till Tarims slutsjöar. En ståtlig anblick erbjuda de, då de i militäriskt ordnade falanger och på outtröttliga vingar jaga bort öfver jorden. I oktober voro deras flyttningståg så vanliga att vi icke längre ägnade dem någon uppmärksamhet.

Vi nalkades nu en del af floden, som var känd under namnet Kötteklik-darja och där man skrämt oss med ett vattenfall om åtta famnars höjd. Ju närmare vi kommo denna kritiska punkt, desto mer krympte kataraktens uppgifna dimensioner och då vi voro helt nära sades dess fallhöjd knappt vara en meter. Men strömhastigheten ökade och färjan sögs med väldig fart in i en trång, oregelbunden passage uppfylld med strandad drifved och holmar. Ofta hände det att färjans för rände upp på en sjunken poppelstam och af strömmen tvingades att svänga helt om. Man känner en svag knyck och i ett ögonblick förändras hela sceneriet; man blir nästan yr i hufvudet af denna karuselldans. Alle man hoppa i floden och skjuta farkosten loss och så bär det af igen mellan holmarna. Man sitter med hjärtat i halsgropen och undrar om vi skola få tid att stoppa innan vi köra på hufvudet öfver katarakten.

Nu höres ett aflägset brus, som blir allt starkare. Innan vi veta ordet af äro vi framme vid den första katarakten, där vattnet forsade med oroväckande dån. Det blef icke ens tal

om att stoppa. Jag ställer mig i fören och öfverblickar situationen; om icke någon försåtlig malström kokar under tröskeln, skall allt gå bra. »Låt henne gå rakt på fallet,» ropar jag och med störarna bringas färjan rätt i strömfåran och glider med susande fart öfver de sjudande vattenmassorna.

Knappt hade vi passerat detta »farliga» ställe, förrän ett tjugutal män till häst och fots visade sig på stranden. Det var landtmän som blifvit efterskickade från ett par närbelägna gårdar för att hjälpa oss öfver. De voro mera förvånade öfver att se vårt flytande åbäke än att höra att det utan missöde gått öfver fallet. Dessa män kommo oss dock väl till pass, ty ett stycke längre ned, där floden bredde ut sig och blef oerhördt grund, körde vi ohjälpligt fast i blåleran. Jag och alla männen traskade både länge och väl barfota omkring för att söka efter en passabel ränna — vi behöfde ju blott 23 cm. för att flyta.

Så där ja, tänkte jag, skall vår stolta flodfärd stranda redan här! Nej, det får ej ske, vi måste vidare. Allt bagaget, rubb och stubb, bars i land. Med förenade krafter sköto vi färjan som en kälke öfver blåleran, men blott med den påföljd att hon åt sig fast allt mer och mer. Slutligen stod hon som fastgjuten i gips. Nu voro goda råd dyra; åter trampade vi omkring i den hala leran; det fattades ju blott ett par tiotal meter till djupt vatten. Som en grottekvarn svängdes färjan ett par hvarf, leran uppmjukades och efter förtviflade ansträngningar hade vi henne ändtligen flott.

Ännu en stunds drift förde oss till den nedersta katarakten, som hade betydligare fallhöjd än de föregående. Här skulle vi ofelbart kantra kantänka, och allmänt röstades för att hela bagaget åter skulle bäras i land. Så skedde, och muselmanerna betackade sig för att vara med om skeppsbrottet. Själf kunde jag icke afstå från denna dråpliga kälkbacke. Medelst ett rep i aktern fördes färjan af några vadande män sakta och vackert fram till fallets början. Jag stod på fördäcket och hade de kokande och dånande vattenmassorna framför mig. »Släpp,» ropade jag, och som en ål gled ekipaget öfver tröskeln; »pang»,

nu smällde förstäfven i flodytan nedanför fallet och lika ledigt kom aktern efter. Och så var den saken klar.

Karaul-dung är en ensam kulle på stranden. Från dess krön har man en vidsträckt utsikt öfver flodens gråa ringlande band, som borrar sig in i Tarims tysta skogar. I SO lyser öfver grönskan liksom ett gult sken; med kikaren urskiljer man väldiga

Kasim med sin fångst.

gula vågor — det är ökenhafvets flygsand, den hemska, kväfvande Takla-makan-öknen.

Nedanför denna punkt ter sig floden som en smal kanalarm, knappt sex meter bred ibland. Men så hafva vi också blifvit af med det mesta vattnet, som afledes mot norr för att bevattna Maral-baschis åkerfält. Här gäller det alltså att se upp med störarna, ty strömhastigheten är stor och färjan dänger

emot om man icke passar på. Ett tag rände vi upp med sådan fart på den låga strandvallen att färjan höll på att stjälpa, då dess yttre sida låg och tog emot hela strömmens tryck.

Men floden vidgar sig åter. I en kurva med mäktig ström drogs färjan in tätt utmed högra stranden, där i självfva flodbädden en döende poppel stod och lyssnade till vattnets porlande lek kring dess stam. Den varskoddes för sent och karlarna hunno ej att klara skutan i tid; hon vräkte sig gnidande och gnisslande utmed stammen, som sträckte sina bastanta grenar likt rofgiriga armar öfver färjan och gjorde sitt bästa att sopa tältet från däck; de fingo dock nöja sig med en trasa, och i sista ögonblicket lyckades jag rädda mina dyrbara instrument på svarta hyttens tak.

I slutet af september nådde vi en trakt, där floden åter ter sig majestätisk, sedan den mottagit tillflöden från norr. Men strömmen är långsam, vattenytan oroas blott af ringlande hvirflar, och skogarnas veteraner spegla sina gulnande kronor däri. Hvilket storartadt, härligt landskap! ej en fläkt rör sig, hela naturen är i söndagsstämning; orgeltoner som man icke hör, men anar, dallra mellan stränderna till den Eviges lof. Ingen enslig vandrares steg kommer torra kvistar att knastra, här finnes icke spår af mänskliga varelser eller deras boningar. Här och hvar gapa i den täta underskogens eljest ogenomträngliga snår en tunnels mynning — det är en af de korridorer där endast vildsvinen hitta och dit aldrig en solstråle når. Solen stekte bra och man spejade längtande framåt efter djupa krökar, där färjan ibland färdas som genom en park under löfrika hvalf och i svalkande skugga

Så glida vi timme efter timme framåt öfver flodens dunkla spegel genom den sofvande skogen. Det var en sagolik färd; man kunde tro sig dragen af osynliga huldror och älfvor i en triumfvagn öfver en gata af skimrande kristall och genom förtrollade skogar, där endast tystnaden rådde med allsmäktig spira. Man påverkas ofrivilligt af den trolska stämningen. Ingenting skulle förvåna mig här. Jag sitter bara och väntar att hvilket ögonblick som helst få se en jaktnymf eller skogsjungfru föra löfverkets förhängen åt sidan, träda fram och göra en

graciös bugning för vår prosaiska prosession och försvinna bland snåren med ett klingande skratt. Men hon dröjer, och icke ens en herdes flöjt genljuder från skogens skumma salar. Man vågar knappt tala för att icke bryta förtrollningen. Det verkar söfvande på mina män, de slumra turvis vid sina störar. Och under tiden drifver färjan vidare utför floden.

När solen sjunker och stränderna gömslen bli allt mörkare, då börja myggorna som vanligt sin dans med supé — och det är jag som är supén, ty de tyckas gifvet föredraga mitt blod framför muhammedanernas.

Vid Masar-tag erbjuder sig någon omväxling i landskapet; här reser sig den heliga Alis berg i skrofliga afsatser och dess fot slickas af floden. Strax väster om berget utgår från en liten sjö en djupt inskuren kanalarm, som bildar ett i krithvit fradga skummande vattenfall. Nedanför detta förekommer präktig fisk, asmaner, i stor mängd. Vår Kasim visade sig här på styfva linan. Redan i Lajlik hade han försedt sig med ett långt smidigt spö, i hvars ända en nedåt pekande krok är fastsurrad; då kroken träffat sitt mål, lossnar den, men sitter något högre upp ytterligare fästad i ett starkt snöre. Med sitt fångstvapen i handen intog Kasim vid vattenbrynet en spjutkastares seniga och muskelspända position. Hans skarpa ögon tycktes genomborra de kokande vattenhvirflarna, på hvilkas rörelse han anade hvar fisken slog sina elastiska slag. Då kastar han spjutet så att det hviner genom vattnet, man ser spjutskaftet vibrera, det smäller och stänker bland skummet och i nästa ögonblick svänger han upp på stranden en väldig asman, som sitter och dinglar och spritter i ändan af spöet, som om den i en hast blifvit dittrollad. Kasim skötte sin sak så bra, att vi redan hade fisk för flera dagar.

Den 4 oktober reste sig öfver horisonten två isolerade berg, Tjokka-tag och Tusluk-tag, som jag kände från min ökenresa 1895; mellan dem ligga de båda sjöarna Sorun-köll och Tjöll-köll, som jag ansåg värdiga en grundligare undersökning. Från lägret vid flodstranden forslades därför vår lilla tygbåt till Sorun-kölls norra strand och gjordes i ordning till seglats. Islam Baj fick följa med och hade sin plats i fören, där han skötte

djuplodningarna och hastighetsmätaren. Själf hade jag många järn i elden: skotet, styråran, kompassen, klockan och kartbladet, för att icke tala om anteckningsbok, termometer, kikare — pipa och tobakspung. Men det redde sig förträffligt, vinden var jämn och strykande med, jag kunde göra fast skotet och i allsköns ro stoppa min pipa mellan pejlingarna. Sjön låg öppen och härlig framför oss och vid stränderna nickade vassen. En flock af fjorton snöhvita svanar lyfte tid efter annan framför oss och slog åter ned med buller och bång.

Jollen gled med härlig fart och spändt segel lätt och behagligt bort öfver det kristallklara, nu af blåsten upprörda vattnet. Efter fyra timmars färd nådde vi Sorun-kölls slut. Medelst en smal kanalarm står sjön i förbindelse med den söder därom belägna Tjöll-köll eller ökensjön, ett betecknande namn, ty kring dess södra stränder stå dynerna upptornade som verkliga bergskedjor. Kanalarmen är infattad mellan utomordentligt täta och höga vassbestånd, hvilkas gula frövippor gifva hvarandra ett broderligt handslag midt öfver den dunkla vattenspegeln. Under betydande sträckor liknar kanalen därför en tunnel, i hvars inre en behaglig halfdager är rådande.

En frisk och förlig körare svepte oss in rakt i gapet af denna tunnel, som blott hade två eller tre meters bredd. Båten susade framåt som en svan genom den pittoreska vattenkorridoren, vasstråna böjdes så vackert under bommen, eller hvisslade och knäcktes mot förstammen. Slutligen vidgar sig kanalen något och här hålla änder till i hundratal. De måtte haft en aning om att Islam glömt att medtaga bössan, eller också togo de vår farkost för en ovanligt stor och fredlig vildand, alltnog, de gjorde sig ingen brådska, och blott då vi voro alldeles inpå dem, lyfte de så att det fräste och skummade i vattenbrynet efter dem, men slogo snart åter ned, döko, summo, snattrade och hade bara trefligt.

Det dagas framför oss, den södra horisonten är oändligt aflägsen och jämn, som dragen med lineal; de sista vassjalousierna föras åt sidan af vårt spända segel och, befriad ur sitt fängelse, gungar jollen ut på Tjöll-kölls blåskimrande vatten.

Vi rastade vid stranden och intogo vår enkla frukost, bröd

och vildgås, som sannerligen smakade bra. Palta och en herde hade följt stranden och väntade oss här. Nu fick jag en vild idé; jag hade seglat länge nog och under den sista tiden fått föga motion; jag behöfde en grundlig promenad till fots. Nåväl, i öster reste sig Tjokka-tags skrofliga kam som en kolossal svinrygg. Jag måste till hvarje pris korsa denna bergskedja för att komplettera min karta från 1895. Herden mumlade visserligen något om afståndet som sades vara ofantligt mycket större än det såg ut; vi skulle icke förr än följande morgon kunna nå vårt läger, där färjan låg och längtade utför floden. Men se, saken var den, att jag nu fattat mitt beslut och då hjälpa inga föreställningar, och jag kan gå om det kniper. Lägret måste vi uppnå före nattens inbrott — eljest hade mina kronometrar stannat, något som varit mer än sorgligt.

Klockan var öfver tre och dagens stjärna sväfvade som en lysande ballong öfver Tusluk-tags toppar. Islam fick ta hand om båten och med de andra två sträckte jag ut stegen i riktning mot en låg pasströskel i bergskedjans kam. I rak linje styrde vi dit. Den ena timmen gick och den andra gick innan våra steg genljödo mot de första bergknallarnas grussluttningar. Blåsten hade mojnat och åtföljts af fullkomligt lugn. Flyktiga och lätta som en dröm flydde ett par rådjur uppåt berget i långa, elastiska språng, som knappt tycktes vidröra marken. Våra skuggor voro redan betänkligt långa, då vi togo de sista backarna upp till kamtröskeln. Och här voro vi värda några minuters rast.

Hur underliga, sorgliga, men ändå dyrbara voro icke för mig de minnen, hvilka här bestormade mig, med en skärpa som hade det varit i går jag i denna samma öken utkämpat den mest förtviflade och segslitna kamp mot döden! Det var södra stranden af denna sjö, som nu låg och drömde i filosofisk ro mellan sina berg, som den 23 april 1895 sett mig bryta upp med en präktig och stark karavan mot den hemskaste undergång och de ohyggligaste kval någon asiafarare upplefvat.

Belysta af den nedgående solens bjärta och färgrika sken badade nu de höga dynkammarna i purpur och rödt, liknande en gigantisk lavaström. De reste sig som grafhögar öfver mina

döda tjänare och mina trogna, tålmodiga kameler, hvilkas klockor tystnat för alltid. Det var denna allt förtorkande sand som tagit lifvet af dem alla sedan vårt vattenförråd för länge sedan tagit slut; och under dynerna slumrade de i sin långa, tunga dödsdvala. Fem år hade förflutit sedan dess och deras lik hade för länge sedan uppslukats af dynernas rastlöst vandrande tåg. De hade försvunnit liksom skepp hvilka gå under på öppna hafvet och sjunka mot okända djup. Jag tyckte mig höra suset af en grafsång från ökenhafvets inre och då skymningen bredde sitt bårtäcke öfver dessa sorgliga minnens skådeplats, väntade jag blott att få se spöklika skuggor smyga omkring bland sandkullarna, sökande hämnd öfver mig, som ofrivilligt förvållat alla dessa lidanden och kval. Jag såg honom så klart framför mig, den gamle hederlige karavanföraren Muhammed Schah då han låg döende och ropade efter vatten och då han slutligen, i det ögonblick då jag lämnade honom för alltid, borrade in sitt hufvud i den glödheta kväfvande sanden som om han velat dricka sig otörstig af denna förrädiska, bedrägliga dryck. Om han åtminstone efter döden fått lifvets drömmar förverkligade: fått svalka och läska sin förtorkade strupe med saftiga vattenmeloner och svällande aprikoser under palmerna i Bihescht, muhammedanernas paradis!

Och jag, som varit orsaken till allt detta elände, jag satt nu frisk och sund och ihågkom dessa dagar som en flyktig episod i mitt lif. Ni kan väl då förstå att mina tankar måste vara mycket allvarliga. Det gifves gåtor i lifvet, som man aldrig får besvarade. Väl förstod jag att jag själf af en oändlig, himmelsk nåd blifvit räddad; men hvarför hade de andra, som voro oskyldiga till denna vansinniga vandring, dukat under?

Men solen sjunker allt djupare, den dyrbara tiden flyr och vi få icke längre hängifva oss åt några drömmar. Nu gällde det att komma ned på bergskedjans andra sida, där sluttningen var oerhördt brant och bestod af idel klipputsprång. Ned skulle vi ju på ett eller annat sätt och det var ett under att det gick lyckligt. Vi gledo och rutschade utför de skrofliga hällarna, vi läto oss handlöst åka ned genom klyftorna i skumrasket, till föga båtnad för våra pantalonger och vårt arma skinn —

som båda delarna blefvo betydligt skamfilade. Jag hade den fördelen att åka sist, så att jag icke direkt kunde bli ihjälslagen af block som lösrycktes af de andras hälar, men då vi ändtligen nådde de mindre branta sluttningarna vid bergets fot, hade äfven mina kamrater sina hjärnskålar i tämligen god kondition.

Sedan började en ändlös vandring i riktning mot flodlägret. Natten hade redan insvept landskapet i sitt mörka flor. Jag hade befallt Islam Baj att på kvällen tända en eld i skogen nära kedjans norra udde. Timmarna förgingo och förgäfves spanade vi efter något vänligt inbjudande sken. Ovan vid dylika forcerade fotvandringar måste jag hvila några minuter efter hvart tvåtusende steg — jag räknade dem för att kunna bestämma afståndet; och jag längtade efter det tvåtusende för att en stund få sträcka ut mig på den nattsvala sanden, ur hvilken dagens värme redan hade flytt; jag var mördande trött och låg på rygg och beundrade de outtröttliga stjärnorna.

Sent omsider varskoddes i fjärran det matta återskenet af en eld. Har ni någonsin pröfvat att gå mot ett eldsken i mörka natten? Det stimulerar i högsta grad och kommer vandraren att tro på målets närhet. Han går timme efter timme, men afståndet till elden tyckes alltid lika stort. Till slut börjar han att tvifla på att det verkligen är ett eldsken — det måste vara en S:t Elmseld, som ständigt viker undan för våra steg. Men nej! nu lägga vi en liten kulle bakom oss och då synes eldens kärna och dess klara, flammande lågor. Vi ropa, men få intet svar, vi påskynda stegen och hvila igen för att en stund sitta och njuta af skenet; ack om vi ändå vore där! Slutligen nådde vi dock den gräns, dit ljudvågornas yttersta dallringar nådde och då blefvo våra rop icke längre obesvarade.

Då de våra förnummo att vi voro i antågande, ställde de till en festlig illumination. De hade rastat i en del af skogen, som bestod af döda förtorkade träd och dessa gjordes nu till hungriga lågors rof. Redan på afstånd höra vi hur det knastrar och sprakar i den torra veden och efter en stund marschera vi in som i en brinnande stad, hvars bländande brand bjuder det nattliga mörkret trots. Rödglödande stammar luta redan

mot sitt fall på alla håll och kanter och vi äro omgifna af en olidlig hetta. Och därpå återvända vi, ledsagade af säkra lyktgubbar, i sena natten till färjan, betydligt medtagna efter denna hårda vandring. Det var den första verkliga strapatsdagen i det innersta Asien, under denna resa, men vänta litet, det blir väl fler.

Frukostrast på Jumalak-darja.

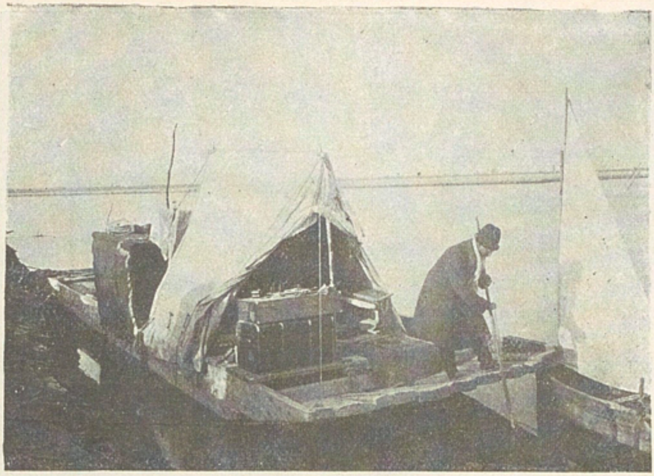

Färjan vid Aksu-darjas mynning.

V.

Genom okändt land.

Allt för länge hade vi uppehållit oss vid Masar-tag; hösten hade fått ett duktigt försprång och i skogarna öfvervägde nu den gula och röda färgen. Den långsamma strömmen pröfvade obarmhärtigt vårt tålamod och floden gjorde ibland krökar, i hvilka blott $^1/_{16}$ fattades i en fullständigt sluten cirkel; en gång måste vi tillryggalägga 1440 m. för att avancera 180 m.; icke sällan hände det att vi fram på förmiddagen kommo tillbaka till en skogsdunge, som vi lämnat på morgonen och som vi då blott fingo det tvifvelaktiga nöjet att se från en annan sida.

I skogstrakten More drabbades jag af en stor förlust. Dovlet hade varit min favorithund och mitt bästa sällskap; nu hoppade han skyndsamt i land, sprang och gläfste bland buskarna som om han sökt något, började ragla och föreföll med ett ord högst konstig. Han omhuldades på bästa sätt vid läger-

elden, men alla mina omsorger voro förgäfves, och förgäfves smekte jag hans sammetslena öron och hans panna för att förmå honom att stanna kvar hos oss; jag satt uppe på natten hos honom tills den sista lifsgnistan flytt. Och sedan kändes det så underligt tomt och ödsligt och de stundande vandringsåren alltför tunga. Han jordades vid stranden och stämningen ombord var äfven bland muhammedanerna hela följande dag tryckt, som efter en verklig begrafning.

Den fridfulla nejden tycktes ganska rik på vildt. Någon gång ser man skygga antiloper eller rådjur på stranden. Jolldasch är nu ensam om att vid dylika tillfällen gifva luft åt sitt missnöje. Framför färjan simmade ett rådjur tvärs öfver floden och Islam och Mollah, vår nyfunne »vägvisare», lågo färdiga i fören med sina bössor. Men i ett språng var djuret uppe på strandvallen och försvann i småskogen. Och längre ned öfverraskade vi en hjord af vildsvin, som låg och mojade sig i strandgyttjan. De reste sig, betraktade oss ett ögonblick och satte därpå af som en susande hvirfvelvind in i vassnåren. En and, som med väl stor kallblodighet iakttog oss från sin hviloplats, uppträdde samma afton på matsedeln och smakade förträffligt.

Vi måste spara på tiden och drefvo vidare utför floden äfven sedan solen sjunkit. För att pigga upp mina gubbar tog jag fram vårt stora symfonion och lät Islam sköta musiken. De lyssnade andäktigt och Kasim höll sig med lilla färjan så nära som möjligt. Klart och vemodigt klingade Cavalleria rusticana mellan stränderna, Carmen ekade festligt i skogen och svenska folksången genljöd nu för första gången med denna flod som resonansbotten. Och då slutligen en elektriserande paradmarsch surrade genom rymden, var det som om färjan i segertåg, sakta och högtidligt glidit rakt mot sitt mål, hälsad af fanfarer och regementsmusik. Aftonen var fridfull och stilla, luften uppfylld af skogsdoft och ångorna från ängar och kamischfält, den storartade och ödsliga tystnaden, som icke kunde vara djupare under ett tempelhvalf, stördes blott någon gång af en snattrande and eller en räf, som prasslade i vassen, samt af vår speldosa, till hvars toner skogens åbor säkert lyssnade

med förvåning. Och under tiden fördes vi af strömmen allt djupare och djupare in i detta hemlighetsfulla land.

Tidigt på morgonen den 11 oktober låg en fuktig dimma utbredd öfver Jarkent-darjas spegelblanka vatten. Genom en svag mörkning anade man blott den motstående strandens skogsbryn. Hvad betydde för oss dimman, vi kunde ju ändå icke gå vilse, strömmen förde oss framåt på sin säkra rygg och ströko vi med alltför stark fart mot en strandterrass, så voro Palta och hans kamrater genast framme med störarna. Kasim, som stående navigerar lilla färjan afttecknar en matt, men likväl skarpt begränsad silhuett genom töcknet, som ännu hänger som spindelväfvar mellan stränderna. Men nu stiger solen upp och strör sitt morgonguld öfver floden, dimman försvinner och en ny dag väntar oss, klar och ljus, men kall efter höstens första frostnatt.

Ett par dagar senare stod skogen öfverallt gulnad och en gång tog sig floden rätt egendomlig ut, då efter frisk blåst dess spegel hade blifvit alldeles öfversållad med vissnade löf. Vattenvägen liknade nu snarare en bred parkallé om hösten.

I tältmynningen satt jag vanligen i skugga och började, ju kallare det blef, allt mera längta efter solen. För att riktigt få bada i dess värmande strålar, plägade jag tillbringa flera timmar i jollen som inreddes med filtar och kuddar till en bekväm länstol. Här hade jag det härligt, med pipan i munnen och alla mina ritmaterialier i knäet. Jag höll mig en bra bit framför färjan, för att vara omgifven af absolut stillhet. Och min »länstol» simmade så vackert utför den ena flodkröken efter den andra och endast ibland behöfde jag röra vid en åra för att icke råka i kollision med en strand.

Den 17 oktober fingo vi ändtligen känning af människor, i det att vi en bra bit framför oss sågo rökmoln och eldtungor framtränga mellan träden vid stranden. Nu skulle jag väl få säkra underrättelser om landet å ömse sidor om floden, tänkte jag. Mollah förklarade att elden härrörde från herdar, som på detta sätt höllo tigrar och vargar från sina fårhjordar. Då vi kommit närmare, sågo vi också en väldig hjord, ett par hundar och några herdar. Men, pytt, fick jag tala med dessa

Beken af Schah-jar och hans tjänare uppvakta vid Tjimen. (Till vänster synes färjan vid stranden.)

senare. En gardeslöjtnant kunde vara stolt öfver att få beväringen att göra helt om med samma fart som dessa halfvilda skogsmänniskor lade i dagen. I samma ögonblick som de fingo syn på färjan och dess spöklika tält och ramsvarta hytt, svängde de om så det yrde under deras fårskinnssandaler, och så gnodde de allt hvad tygen höllo, lämnande sina hjordar åt deras öde. Huru vi än ropade och medelst utsända spejare sökte få fatt i dem, voro och förblefvo de som bortblåsta, och hvad skulle de väl för öfrigt tro, dessa enkla naturmänniskor, då de sågo vårt åbäke till färja komma smygande, ljudlöst som en panter under stranden! Naturligtvis måste de tro att det var någon ond ökenande som uppsnokat deras fredliga skogsgömmor.

Under de båda följande dagarna gjorde oss blåsten stort förfång. En ordentlig ökenstorm var i farten och jagade sitt fina stoft öfver flodbältet. Solskifvan aftecknade sig blott i zenit som en svagt synlig, gulröd sköld. Öfverallt flögo torra prasslande löf omkring och i somliga krökar hade de hopat sig till verkliga sargassosjöar. I krökar med motvind gick det mördande långsamt, men när vinden låg med oss, susade färjan förbi stränderna så att vattnet forsade om förstäfven. På aftonen den 19 rådde åter lugn och vi fortsatte långt in i den kalla natten. Männen framför mig aftecknade skarpa silhuetter mot mångatans glittrande lek i vattenytan. Strandskogarna stodo svarta som ritade i kol, endast här och hvar hittade en månstråle ned genom snåren. Ett par grundstötningar mot sandbankar voro mindre behagliga för dem som måste hoppa i och skjuta skutan flott. De fingo dock sitt lystmäte på värme vid nattlägret, där fyra väldiga tograkstammar sprakade och smällde öfver elden.

Hasset-i-Akhtam Resi Allahu Anhu är namnet på ett helgon som var begrafvet ej långt från stranden. En enkel moské af pålar och torrved, och ett antal stänger, behängda med vimplar och antilopskallar, smyckade det heliga rummet. Vi aflade ett besök vid denna fridfulla graf och vår hederlige Mollah höll här en andaktsfull och högtidlig gudstjänst. »La illaha il allah», det gifves ingen gud utom gud, förkunnade hans

djupa röst med öfvertygelse, och ljudet förklingade i fjärran mellan popplarna.

Under vår frånvaro tjänstgjorde Kader som skeppsvakt och då vi återvände bad han att ensam få begifva sig till helgedomen. Men det dröjde icke länge förrän han kom springande som om han haft tjugu vargar efter sig. Den unge hjälten förklarade ärligt att han blifvit så uppskrämd af den hemska och ensliga platsen att han betagits all lust att gå in i moskén och hedra helgonet med sitt besök. Då riset knastrade under hans egna steg, trodde han sig vara föremål för något rysligt attentat, hvarenda buske förvandlades till en röfvare, hvarenda trädgren till en bösspipa riktad mot hans modiga barm och han tyckte att det var lefvande väsen som viftade med grafstängernas trasor.

Den 22 oktober medförde någon omväxling i vårt enformiga, men härliga lif på floden. En ryttare dök upp bland buskarna på stranden, men hade ej väl fått ögonen på oss, förrän han kastade om sin häst och försvann. Tydligen var han en kunskapare, ty efter en stund kom en hel skara af ryttare framsprängande, sutto af, utbredde mattor på stranden och uppdukade drufvor, meloner och bröd. Det var en höfding från byn Avvat som på detta älskvärda sätt bad oss välkomna. Han bads ombord och så bar det vidare, med hela kavalkaden följande på stranden.

Kort därpå uppenbarade sig en ny ryttarskara i granna, färgrika khalater, och ännu en gång måste vi stanna och hålla till godo med deras välkomstgåfvor; detta var de västturkestanska köpmännen i Avvat och deras förnämsta »baj»; den sistnämnde bjöds ombord och Islam fick göra les honneurs och bjuda på te kring akterdäckets glödeld.

Icke hade vi hunnit särdeles långt då en tredje trupp af ryttare sågs afvakta vår ankomst vid en udde. Nu var det beken af Avvat som i egen hög person ville hälsa oss välkomna till de stränder som lydde under hans spira. Sålunda ökades de uppvaktandes antal undan för undan; än här, än där skymtade nya ryttare fram mellan snåren och i den nyss så tysta skogen genljöd nu ett muntert glammande samspråk, man hördes ifrigt resonera och diskutera ändamålet med min underliga resa,

och särskildt färjan var föremål för den lifligaste uppmärksamhet. Leden tätnade, man kunde tro sig belägrad — var det meningen att locka oss i en fälla, kringränna oss från alla håll, plundra och tillintetgöra oss! Nej bevars, ingalunda, det var idel fredliga landtmän och vi hade ju för öfrigt deras höfdingar som gisslan ombord.

I den nedgående solens röda belysning erbjöd dock detta tåg en ganska egendomlig anblick. På akterdäck serverade Islam te åt bekarna som i sina blåa högtidsdräkter knäade kring elden och sågo rätt högtidliga och ängsliga ut, ehuru strömmen var mycket beskedlig. Själf satt jag som vanligt fastgjuten vid mitt skrifbord, då inga ceremonier i världen skulle kunnat förmå mig att låta en lucka uppkomma i min flodkarta. Och på stränderna dammade det under ryttarskaran och hästhofvarna smattrade doft mot marken. Aldrig hade Jarkent-darjas grumliga böljor skådat något dylikt. På pigga hästar redo åtta falkenerare; två af dem buro kungsörnar, de andra jaktfalkar — de vilda ögonen dolda under kappor, klorna hårdt gripande i bärarens tjocka skinnhandske. Dessa tjusande och beundransvärda, men ändå ohyggliga roffåglar få icke fattas vid festliga tillfällen. Senare på dagen förevisade de sin konst för mig; bytet, fyra harar och ett rådjur öfverlämnades åt min kock, Islam Baj. Om man någon gång har sett hur falken handterar haren, dufvan eller fasanen, så har man fått nog; man beundrar och häpnar öfver den precision, snabbhet och styrka, som utvecklas af dessa elastiskt spända och dock så bräckliga vingar; som ett skrufstäd borra sig dessa skarpa spetsiga klor in i offrets rygg eller bringa; med några vårdslöst slängande hufvudrörelser och häftiga knyckar plockar han det sedan på dess fjädrar eller hår, men blott på en liten punkt; omedelbart på ömse sidor af denna fläck fattar han nytt säkert tag med klorna och så börjas kalaset i långa lefvande slamsor.

Den 27 oktober hade vi vår sista dagsled på Jarkent-darja — till kvällen skulle vi, så hade våra lotsar lofvat — hinna Aksu-darjas mynning, och det är först nedanför denna punkt som den samfällda floden bär namnet Tarim. Förtvifladt långsamt gledo vi sista biten; vi måste dock fram till kvällen.

»Alla störar i flodbotten!» och karlarna stötte och tjöto och sjöngo i takt och vi gledo öfver den vackra vattenspegeln. Härvid blef Alims stör sittande fast i bottenslammet, något som icke bekom honom det ringaste; han kastade af sig kläderna, simmade efter stören och simmade sedan ifatt färjan. Vattnet hade nu en temperatur af $+9°$; all min längtan efter flodbad

Jaktörn.

hade upphört. Denna dag var dock luften riktigt sommarvarm; jag satt i skjortärmarna vid mitt skrifbord och njöt af att låta blicken förlora sig öfver dessa evigt enahanda, men ändå alltid lika fängslande och intressanta scenerier, dessa dråpliga, flera gånger i minuten växlande perspektiv som floden erbjöd mellan sina gulnade skogskulisser. Berusad af dessa taflor, inandande doften från aprikoser, drufvor och päron, som alltid voro framsatta på ett fat i tältöppningen och nästan

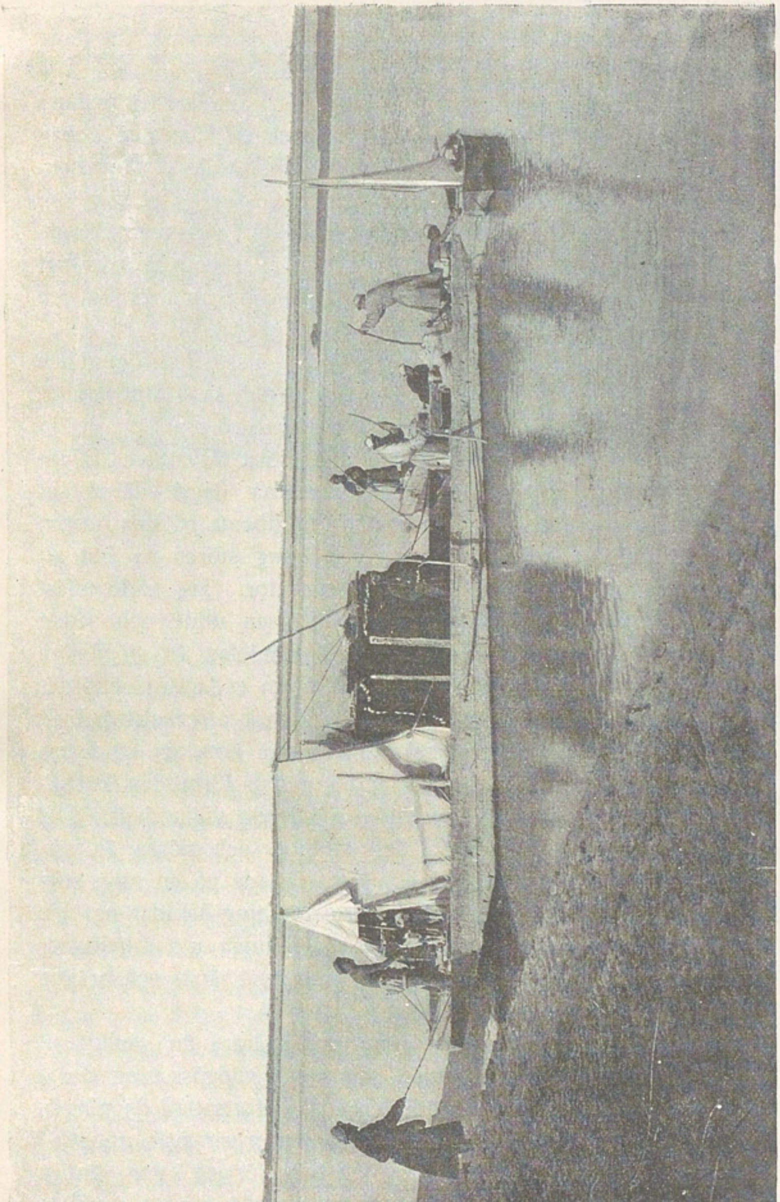

Vi landa vid Aksu-darjas mynning.

söfd till drömmar af störarnas ständiga vattenplask, längtade jag icke alls till den stora flodens möte.

Och dock, när vi ändtligen lade den sista kröken bakom oss och sågo Tarim, väckte denna anblick en känsla af behag — nu skulle det åtminstone gå undan, nu skulle vi få vattenmassor nog att bära oss fjärran genom hösten. Det var som om ridån hade gått upp till en ny akt af vårt sagospel. Skogskulisserna ryckte åt sidorna, fonddekorationen var oändligt aflägsen och scengolfvet utgjordes af Aksu-darjas kokande och sjudande vattenmassor.

Med nöd lyckades vi hejda färjan just i det ögonblick då hon började att villigt lyda den förrädiska strömsugning som lockade henne ut till flodmötets malström; vi måste ju rasta en dag vid mynningen och undersöka farvattnet. Djupt och allvarligt uppstämde muhamedanerna dagen därpå sitt »Bissmillah», i Guds namn, och stodo bredbenta på sina poster, med musklerna spända och greppet kring stören så fast att knogarna hvitnade som små elfenbenskulor. Jag hade afläst min kompasspejling på en ganska aflägsen udde och sedan stoppat in mina instrument för den händelse att sjögången i hvirfveln skulle bli allt för svår. Blott en enda stöt behöfdes och sedan gled färjan som på smorda skenor ut i malströmmen med susande fart. På en sekund svängde hon om ett hvarf, men var, då hon började det andra, redan förbi den kritiska punkten. Man blef yr i hufvudet af denna vilda dans. Det var som om hela horisonten, dess stränder och mörka, än närbelägna, än aflägsna skogslinjer, suttit fästade på en ring, som nu med en förtviflad fart började rotera kring åskådarens öga. Men tack vare Paltas sinnesnärvaro och seniga armar hejdades dansen snart nog och sedan gled färjan med jämn och präktig fart utför den kolossala floden.

Vid aftonens lägerplats, som varit svårare än vanligt att angöra, voro vi icke ensamma. En flock vildgäss slog ned i vattnet plumsande och dånande. Och då vi fortsatte i dagningen hade de redan brutit upp. En ensam pilgrim var kvar, utmattad af resans strapatser. Men äfven han lyfte för att i den vänliga morgonsolen följa kamraternas osynliga spår genom rymden.

Kanoter på mellersta Tarim.

VI.

I svindlande fart utför Tarim.

Då vi den 30 oktober också drefvo förbi Khotan-darjas mynning hade vi ändtligen alla de stora bifloderna bakom oss. Den sistnämnda flodens mynning var nu torr, men att dess bädd dock härbärgerar vatten — än strömmande, än stillastående, det kunde jag intyga, som vid dess strand, den 5 maj 1895, hade blifvit räddad från en kvalfull död af törst.

Dagen därpå hade vi icke kommit långt förr än en rasande östanstorm stack upp; floden var ganska rak, bred och öppen och obehindradt jagade blåsten upp dess vatten i skumkrönta vågor, som slogo mot färjans förstäf så att hela skrofvet skälfde. Öfver båda stränderna sopade en gulgrå dimma, ett töcken af fint stoft, som skymde skogen. Tältet hotade att gå sin väg, långa stunder lågo vi alldeles stilla och stampade, medan strömmen dref vidare under oss.

Nej, nu blef det alltför galet, stormen rullade som en åska hänsynslöst öfver jorden; hellre då ligga i lä under skogen

och afvakta bättre väder. Därinne under träden rådde skymning midt på dagen. En väldig eld uppgjordes, härligt att få värma sig i kylan! Men nu skulle jag passa på och njuta riktigt grundligt af en uppfriskande sport, det kunde behöfvas sedan jag i veckor suttit och stirrat på kartans fina siffror. Jollen riggades i bambumast, vanter, segel, styråra. Ingen fick följa med, de blefvo nära nog sjösjuka ändå af att bara se hur jag fördes bort som af en flygande and, som endast tycktes snudda vid vattenytan. Det knakade oroväckande i masten; hvad hade det också gjort om den sprungit, skogen stod full af smäckra ungträd; jag ville nu bara ila framåt, glömsk af allt, buren af den brådskande stormen genom den vilda, storartade ensamheten.

Så seglade jag uppåt floden mot den dröjande strömmen; vågorna, grumliga och grå fräste och kokade kring den bräckliga tygbåten, den gula ungskogen lyste endast sällan fram genom strandtöcknet, framför mig gapade ett oändligt kaos, jag hade strykande medvind, seglet stod spändt som en boll, masten som en båge och jag lutade mig bekvämt mot relingen och lät det gå så långt som helst.

Hvilket väsen, sus och hvinande på alla håll och ändå, hvilken sublim, genomträngande frid! Det var blott elementen, som voro i uppror och firade sin ystra höstkarneval med gula kransar, som dansade utför Tarim. Här hördes inga andra ljud än vattnets och vindarnas vilda lek. Då braket af förtorkade grenar nådde mitt öra, var det vinden som bröt dem från deras fästen, och den flyende hjortens steg skulle för öfrigt hafva dött bort i stormens tjut. Men när detta knastrande brak blef kraftigare än eljest, kunde jag förstå att jag sväfvade helt nära en strand och att det var klokt att hålla djupa strömfåran kär. Måhända iakttogs min vilda jakt af någon smygande tiger, som förgäfves skulle lura i tamariskernas skumma gömslen på flera fåglar af samma främmande slag. Hvad äro alla skådespel i världen i jämförelse med en sådan dag! Att vara ensam med sitt eget samvete midt uti en ödeläggande storm hör till de mest gripande och sublima högtider man kan få upplefva.

Slutligen tyckte jag att det bar i väg alltför långt; jag

gjorde an stranden, drog upp båten i lä, beslog seglet, tände en liten eld, kokade tevatten och intog min enkla frukost i ensamheten. Och sedan dref jag med strömmen ned igen till färjan, där svarta hytten ombonades och de senast tagna fotografiplåtarna framkallades.

Ändtligen hade stormen rasat ut och vi kunde fortsätta. Vid en hydda på stranden stod en man och gapade, men han fick brådtom att lägga benen på nacken, så fort han fick se oss. Genom Kara-tograk, »den svarta skogen», bar det af med svindlande fart. Floden är här grund och vattnet brusar i fradgande forsar öfver sina trösklar. Vi formligen sögos rakt mot en framspringande udde och en katastrof tycktes oundviklig, men i rätta ögonblicket tog strömmen själf hand om oss, så att färjans babordssida blott svepte utmed snåren och tog några tamariskgrenar med sig; det gick som en olja — en fin dubblering! och ett nöje att se stränderna ila förbi.

Från den svarta skogen sträckte sig floden alldeles rak oändligt långt åt NNO; strändernas gula vassbälten förtona i ett aflägset fjärran och vid horisonten tyckes flodytan öfvergå direkt i himlen; det såg ut som om vår vänliga, glänsande pulsåder hade för afsikt att släppa sitt jordiska fotfäste och flyta ut i den gränslösa världsrymden. Just som vi, intet ondt anande gledo förbi en mäktig, öfverhängande och underminerad strandterrass, rasade hela kakan och öfversköljde styrbords sida och de där befintliga männen med en grundlig kalldusch, samt förorsakade sådan sjögång, att vi för ovanlighetens skull fingo gunga ordentligt.

Ett stycke längre fram uppdök ur vassen en ensam vandrerska. Hon ropade oförskräckt att hon önskade skänka oss ett halft tjog ägg. Färjan manövrerades då så nära stranden att aktern svepte under vassnåren, Islam tog emot byltet med äggen och singlade några slantar till den okända damen. Hvem var hon? Hon var lik vinden, vi visste icke hvarifrån hon kom eller hvart hon gick.

Det började bli kyligt på hösten. Akterdäckets eld matades friskare än förut och här sutto navigatörerna turvis och värmde sig. Kader läste högt om de muhammedanska missio-

närernas äfventyr i Ostturkestan och Islam Baj plägade roa sig med att baka bröd.

Men plötsligt blef det annat af, strömhastigheten ökade betydligt, hvarje störkarl stod bredbent i sitt hörn. Den väldiga vattenmassan vräkte öfver från den ena flodkröken till den andra, det gällde att se upp och ständigt bära af i rättan tid. En gång båtade dock vaksamheten föga, färjan rände i full fart upp mot en lodrät strand och tog en väldig törn, men intet missöde hände, ett par kullerbyttor ombord och ett fång mull i fören — det var allt.

Floden blir allt vildare, den tränger ihop sig till en smal, trång korridor mellan fem meter höga, alldeles ödsliga och sterila stränder, situationen blir allt mer spännande, man är beredd på en katastrof när som helst. Vår farkost dänger iväg med svindlande fart genom denna hemska rullande hålväg, det kändes som om vi hjälplöst sugits af en malström mot en oundviklig undergång, men nu fanns intet annat att göra än att vackert följa med och bara passa på att parera stötarna.

Kasim dref som vanligt i teten. Ett, tu, tre hördes han med förtviflans stämma ropa: stanna, stanna! I den blott 20 m. breda floden hade en poppelstam fastnat på grund, och kring densamma hade massor af bråte och drifved samlats för att midt i farleden bilda en liten obehaglig ö, kring hvilken vattnet forsade skumhvitt. Den vildaste villervalla uppstod, alla skreko och hojtade, man försökte bringa färjan att stanna, men störarna bottnade ej, och inom några sekunder voro vi alldeles inpå ön, där vi hade all utsikt att kantra. Men då räddades situationen i sista ögonblicket af Kasim, som lyckades naken krångla sig i land med en lina och hålla in färjan med stor ansträngning. Och så pallrade vi oss vackert förbi denna fälla, för att sedan basa af med samma vilda fart af 101 m. i minuten. Vid aftonens lägerplats träffade vi herdar och fingo köpa får; ett helgon hade här sin »masar» eller graf och där knäföllo muhammedanerna för att uppriktigt tacka denne okände hederspascha, hvars godhet de tillskrefvo att

vi så helskinnade och torrskodda kommit så långt — med allt vårt pick och pack i behåll.

Hvarifrån kommo väl de oräkneliga vildgäss som alltjämt dag ut och dag in flögo mot väster och äfven om nätterna läto höra sina hesa skrik högt öfver popplarnas kronor? Månne från Sibirien, Dschungariet eller Kuldscha? Jag tröttnade icke att med blicken följa dessa nobla pilspetsar och drakar af små svarta prickar. Alltid synes en, ledaren, i teten; utan att tveka om riktningen flyger han rakt på; de båda flyglarna följa honom troget; de svartprickiga radbanden bölja lätt allt efter anförarens rörelser, liksom tvenne för vinden fladdrande vimplar. Hur underbart är icke dessa kloka fåglars lif gestaltadt! De korsa Asien, två gånger om året, mellan Sibirien och Indien. Och jag, som för att resa genom den stora kontinenten åtta gånger, behöft 39 år! Men då jag gjorde det första gången var jag redan 20 år gammal, alltså äldre än de flesta vildgäss och har därför icke med utsikt om framgång kunnat täfla med dem om rekordet.

På en halfö af slam, kring hvilken floden beskref en nästan fullständig cirkelbåge sutto tolf mörkbruna gamar, ruggiga, klumpiga och kolossala fåglar. De hade ätit sig propp mätta på kadavret af en hvit häst, hvars tomma ögonhålor lågo och kikade i vattenbrynet. Om oss bekymrade de sig föga, betraktade oss helt lugnt och vände blott på hufvudet som solrosor allt efter som färjan gjorde sin rond kring deras udde.

Den 6 november gledo vi förbi Bostans herdegård, hvars invånare skänkte oss grönsaker och en stor hvit tupp. Knappt hade denne nye passagerare släppts ombord, förrän han som en pil for i lufven på den gamla tuppen och på det mest uppskakande sätt körde honom i floden, där han låg och flaxade och plaskade och skrek erbarmligt tills han väl blef bärgad. De måste sedan hållas på hvar sin färja och förblefvo, så länge de hade vatten emellan sig, de bästa vänner; gol den ene svarade ofelbart den andre i landtlig sämja och harmoni. Tuppar äro dråpliga företeelser; endast kamelungar kunna täfla med dem i anlag för humor.

Vi nalkades nu något mer bebodda trakter, vasshyddorna

blefvo allmännare, här och hvar låg en kanot, huggen ur en enda poppelstam, vid stranden. En sådan annekterades helt lugnt af mina män och Kasim utförde i den rangliga och känsliga farkosten en dråplig vattenpantomim, till de andras gränslösa förtjusning. Sedermera betaldes tjufgodset hederligt, ty jag anser det absolut förkastligt att resa omkring och stjäla kanoter, något som mina män icke alls kunde gå in på; de hyllade den uppfattningen att strandgods är hvar mans egendom.

Vid byn Teres, där jag gästat förr och nu till ömsesidig glädje återsåg min gamle 73-årige vän Khalil Baj, mottogos vi festligt med hela lass af gåfvor, päron, granatäpplen, grönsaker, harar, fasaner, får, höns och ägg — och bäst af allt — mjölk i flera väldiga bunkar. En sådan förstärkning i provianten var nu väl behöflig och vi kunde ju lassa på vår kamel så mycket som helst — han knotade icke, hvilket lätt kan hända med karavankamelerna.

Då vi den 10 november bröto upp i otta, låg en fuktig dimma utbredd öfver landet och floden, natten hade varit ovanligt kall och färjan och svarta hytten voro krithvita af rimfrost. Men sedan frisk sydvästlig bris stuckit upp klarnade luften och vi formligen seglade utför den stora floden. Flottiljen räknade nu fyra bemannade farkoster och i teten gick en »vägvisare» i kanot. En hygglig bek i Teres hade skänkt mig en ny hund som fick öfvertaga namnet Dovlet. Han var en liten rödbrun, kortbent valp, trind och välmående och förde redan från första stunden ett ursinnigt regemente ombord; inom kort var han en utkorad gunstling hos alla de tvåbenta passagerarna, utom tupparna.

Isläggningen började nu småningom att spänna sina tunna klara spegelglas öfver mera skyddade delar af floden. I midten af november voro de tillräckligt starka att bära hundarnas tyngd. Dessa plägade ofta följa färjan, springande på stranden; då vistelsen ombord blef dem allt för enformig, hoppade de i och då de fått nog af promenaden, simmade de helt ogeneradt tillbaka. De skötte sig med ett ord själfva och voro mycket komiska att åse i sina små rekognosceringsutflykter.

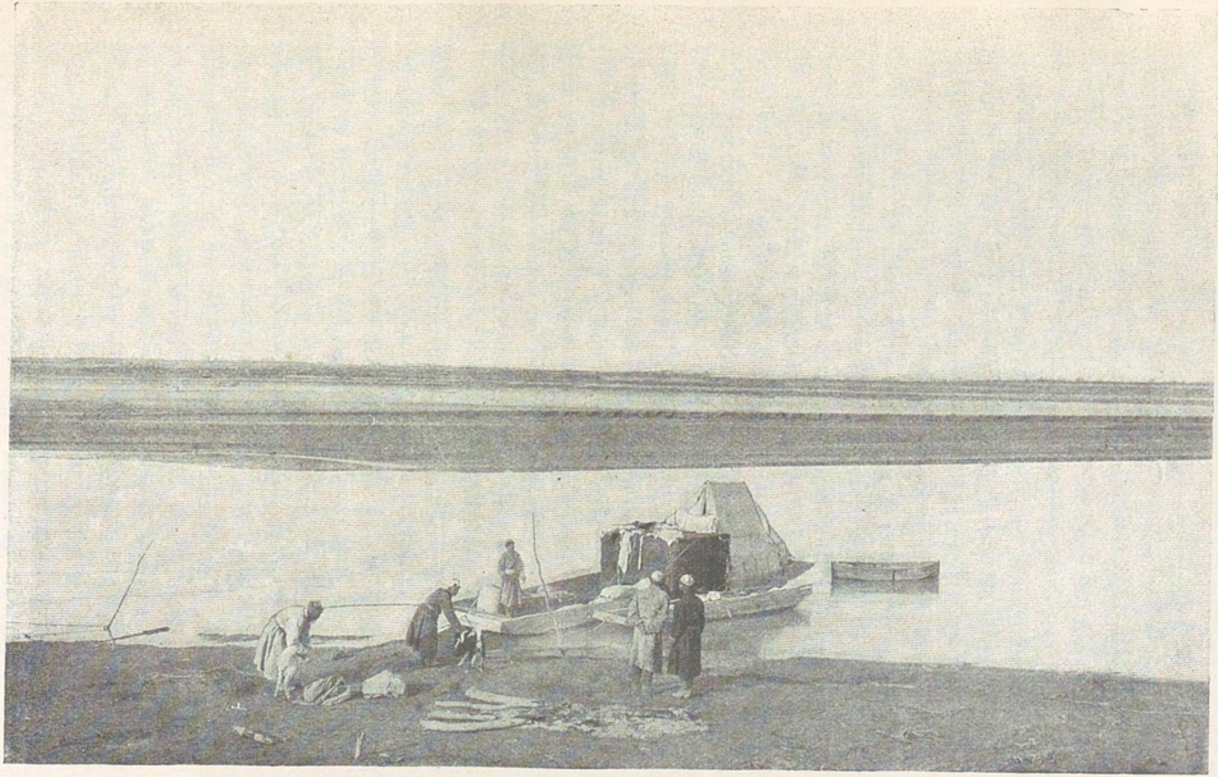

Vårt nattläger vid Ala Kunglej Busrugvar.

Isen påminde oss om den långa väg som återstod till mötesplatsen; vi måste raska på om vi ej skulle bli infrusna dessförinnan, och huru hade det då gått! Skulle vi tvingas att traska till fots genom dessa oändliga, tysta skogar och lämna allt vårt pick och pack i sticket! Nej, nu blef det regel att färdas tolf timmar om dagen. Då jag i den tidiga, kalla morgonen väl fått kläderna på mig, skyndade jag upp till männens lägereld för att tina upp och intaga mitt rykande te. Ett vänligt »salam alejkum», frid vare eder, möter mig då från alla håll. Inom några minuter bjuder jag »loss», och så glider färjan vidare på sin långa väg utför Tarim. Navigatörernas sång klingar stämningsfullt mellan skogarna och dör först mot aftonen bort; alla längta då efter den sköna lägerelden. Men för att spara på tiden fortsätta vi långt efter solnedgången. Inga eldar synas på dessa ensliga stränder, blott månens reflexer följa beställsamt ringlarna på flodens yta, och från akterdäckets eld kastas ett matt sken öfver vassen i strandbrynet. En af våra ciceroner hade i uppdrag att hålla sig ungefär 100 m. framför färjan i sin kanot. Han förde en väldig kinesisk papperslykta på en snedt stående stång och i lyktan brann en ljusstark oljelampa. Kanoten tog sig ut som en venetiansk gondol och skenet dallrade i vattnet; härigenom kunde man i mörkret se åt hvilket håll floden svängde.

Infödingarna i denna nejd voro otroligt skygga och svåra att komma i beröring med. Ibland stodo de orörliga som bildstoder och stirrade på oss, men blott för att försvinna spårlöst då vi nalkades. Vid en gård hoppades vi säkert att få fatt i någon människa, ty grytan stod och puttrade öfver elden, får betade däromkring och hundarna förde ett rysligt väsen. Snåren i grannskapet genomsöktes och slutligen hittade vi en ensam gosse. Men den stackaren var så rädd, att han icke kunde förmås att öppna mun, än mindre lämna några upplysningar; han stod bara och darrade och tittade i marken. Genom en energiskt ordnad skallgång lyckades vi dock följande dag få fast en herde, som togs med ombord och hölls i lindrig fångenskap så långt hans geografiska kunskaper räckte.

Hur många fantastiska sagor och sägner måste icke upp-

komma till följd af vår färd och hvad skulle för öfrigt dessa enkla herdar tro då de sågo färjan som ett väldigt vattenvidunder komma smygande med störarna likt känselspröt pekande åt alla håll! De sprungo besinningslöst och springa kanske ännu som vettskrämda af skogstroll.

I skogen Dung-kotan hälsade vi på hos en rik jägare och herde, som dödat många tigrar för att sälja skinnen åt kineserna. Han berättade hur det gick till att döda detta djur. Det måste ske med list, ty att med de enkla framladdningsmuskedunder som här i landet äro i bruk, vore det icke rådligt att nalkas detta vildaste och farligaste af alla skogars och snårs invånare.

Då tigern röfvat en häst, en ko eller ett får, släpar han sitt byte in i vassen, äter sitt lystmäte och låter resten ligga tills vidare. Då han går sin väg följer han nästan alltid en upptrampad herdestig. Af spåret finner man åt hvilket håll han gått och hvarifrån man kan vänta honom, och resterna af bytet förråda att han ämnar sig tillbaka, då han blir hungrig. På stigen utsättes nu saxen eller fällan och döljes väl med kvistar, ris och löf, och under den gräfves en half meter djup grop. Tigern trampar, om han har otur, i saxens rundel och blir fast. Saxen är af järn och så tung att fången endast kan släpa den med sig, då han drar sig tillbaka. Att bli af med den är däremot omöjligt, ty greppet är oerhördt hårdt och försedt med hvassa hullingar. Spåret är särdeles lätt att följa, men jägaren låter honom gå i minst en vecka, innan han vågar nalkas. Tigern, som sålunda beröfvats sin förmåga att röra sig fritt, kan icke längre skaffa sig föda utan blir utsvulten och tärd och tassen tvinar bort. Ändtligen våga männen nalkas till häst med laddade bössor och skjuta ofta från sadeln för att vara mindre åtkomliga om tigern, med återstoden af sin kraft, skulle försöka att kasta sig öfver dem.

Längre nedåt floden blir tigern allmännare; han angriper så godt som aldrig människan och visar sig sällan om dagen, utan stryker nattetid omkring som en ande på herdestigarna.

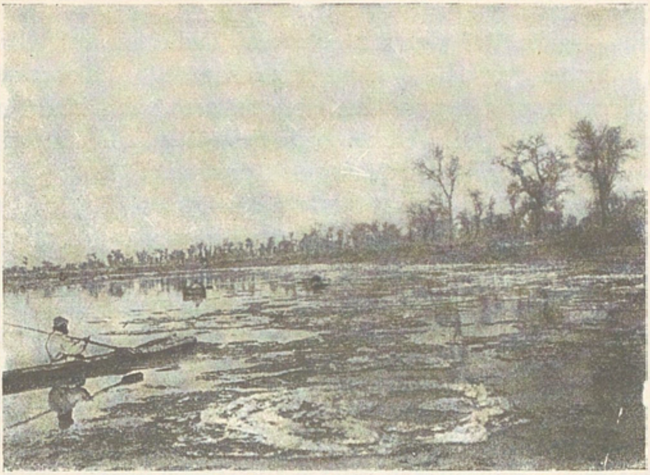

Drifis på nedre Tarim.

VII.

Vi frysa fast.

Solnedgången framkallade ofta härliga belysningar i den höstklara luften. På aftonen den 19 november lyste hela steppen i ett intensivt brandgult sken; det såg ut som om vassen vida omkring stodo i lågor. Mörk och tyst slingrade sig floden bort genom snåren, kungstigerns gömmor. Det hvisslar och hviner i isskifvorna, som betäcka alla laguner. Ibland blänker det till som en blixt i det dunkla vattnet framför oss, då ett förut osynligt drifisflak råkar ställa sig på tvären i en hvirfvel och lyfter öfver vattenytan ett glasklart hörn, mot hvilket den nedgående solens strålar reflekteras, brytas, splittras åt alla håll och leka som i ett prisma. Nakna och svarta stå poppelstammarna och sträcka sina knotiga, torra grenar ut öfver den lifgifvande flodens flöden.

Följande afton nådde vi Ketschik, en punkt där floden för ett par år sedan hade slopat sin gamla bädd och sökt sig

ett nytt lopp, tvärs igenom den vilda, ödsliga sandöknen. Som denna del af loppet ansågs farlig, hade några infödda bekar och kanotmän samlat sig här för att vara oss till hjälp. Ryktet om vår vattenfärd hade spridt sig vida omkring i det inre Asien. Men infödingarna visste aldrig hvarifrån vi kommo eller hvar vår vandring skulle sluta; de tyckte blott att jag var en högst besynnerlig figur. Mer än två år senare frågade mig några indiska köpmän i Ladak, om jag hört talas om en hvit man, som i flera månader seglat i båt utför en stor flod långt i norr; på Indus vore en sådan resa omöjlig, förklarade de.

Den 21 november var vår första dag på den nya flodbädden, som var högst oregelbunden, i det att vattenmassan oupphörligt delade sig kring små holmar, där man snart skulle köra fast, om icke en hel eskader af kanoter lotsade och med åror undersökte farvattnet. Här och hvar stå döende popplar midt i farvattnet och sträcka sina grenar hotande emot oss. För säkerhets skull måste vi nedtaga tältet och instrumenten på svarta hytten. På ömse sidor resa sig höga sanddyner och vegetationsbältet vid stränderna blir allt smalare.

Det gick undan med svindlande fart utför forsarna, vi gjorde öfver 100 m. i minuten. Just som vi gledo in i den egentliga sandöknen föll mörkret på och vi höllo rådligast att rasta. Men i första dagningen bar det vidare. Femton meter höga, gula sanddyner infatta floden. Allt var dödt och kalt på dessa sagolikt ödsliga stränder; inga människor, inga djur, icke ens korpar och gamar, ödemarkens gäster, syntes till. Det är tyst som på en kyrkogård, ingen hälsning når oss från öknens djup, endast strömmen sjunger sin porlande sång, men äfven den skulle nu snart frysa bort på Tarims läppar.

Med en säregen känsla af behag glider man framåt genom detta okända land, som icke ens våra kanotmän förut besökt. Nu om någonsin tjänstgjorde de som avisobåtar. De sänka sina bredbladiga åror lodrätt i vattnet och försvinna vid nästa krök, de äro borta en stund, men dyka åter upp framför oss, om de funnit ett kritiskt ställe. De kretsa omkring färjan som sluparna kring en fregatt. Vid en punkt var floden delad i fem armar, där vattnet skummade hvitt mellan holmar af bråte

och drifved. Vi fara med susande fart rakt i gapet på en af dem; det är nätt och jämt att färjan kommer fram genom det trånga hålet; på båda sidor skrapa vi emot med buller och brak, men det gick i alla fall och eskadern glider vidare under skrik och rop utför floden.

Den 24 november hade vi en mer än vanligt äfventyrlig färd. Af en händelse gick just stora färjan i teten och alla de små farkosterna kommo efter. Farten var hastig, men floden smal och regelbunden och det led präktigt undan mellan stränderna. Så beskref floden en tvär krök, där det gällde att bära af från den höga, lodräta ytterstranden, mot hvilken hela vattenmassan låg och svepte. Omedelbart nedanför kröken varseblef först Palta en kullfallen poppel som låg horisontalt ut öfver just den del af floden, där strömmen gick fram. Dess krona släpade i vattnet, men stammen låg en meter däröfver och rakt mot denna förrädiska bro drefvo vi nu i full fart. Palta uppgaf ett genomträngande rop, alla störar sänktes, men djupet var för stort. Parvis grepo männen tag i de nytimrade stötårorna och arbetade med förtviflans mod och under tiden nalkades vi med oroväckande hast denna otäcka poppel, som väl i nästa ögonblick skulle sopa hela öfverredet af färjan, eller, om den råkade på sned, bringa den att kantra. Vattnet forsade under poppeln strax framför oss, skeppsbrottet skulle gå i en handvändning och alla våra tillhörigheter dränkas och begrafvas i denna hemska malström. Karlarna arbetade med ursinnig kraft. Några kvicka kanotmän äntrade färjan, läto sina farkoster drifva vind för våg, ställde sig bredbenta och stadiga i fören, där också jag och Islam höllo oss beredda att i tid hugga tag i poppelstammen och åtminstone söka mildra stöten. Men äfven nu hade vi lyckan till gäst ombord. Männen från Lajlik rodde som galerslafvar och tvingade i sista stund färjan in i en hvirfvel vid andra stranden. Här snurrade vi rundt ett hvarf och skulle naturligtvis ännu en gång ha drifvit på poppeln om icke Alim hoppat med en lina i det iskalla vattnet och dragit oss förbi det farliga stället.

Medan vi stodo och snurrade i hvirfveln kommo Kasim och Kader med proviantfärjan och jollen susande förbi, äfven

de rakt mot poppeln. De hade sinnesnärvaro nog att gifva den ömtåliga tygjollen en duktig knuff in i hvirfveln, där vi uppfångade den. Men deras färja dref mot poppeln och det hängde på ett hår att den hade kantrat då Kasim högg tag i trädstammen.

Om nu detta äfventyr händt midt i mörka natten, så hade vi aldrig sett poppeln och en stor olycka kunnat inträffa. Lajlikmännen började bli hemska till mods, de tyckte att denna flod väl någonsin borde taga slut, men vi basade bara af dag ut och dag in allt längre mot öster. Två hundra mil på en flod! Skulle vi aldrig få stanna, skulle de icke få återvända till sina fredliga hem och gårdar i Lajlik! De svindlade inför det växande afståndet.

Särdeles långt hade vi icke hunnit förrän skärande rop på hjälp hördes uppifrån floden, där Kasim och Kader åter blifvit på efterkälken efter sitt första haveri. Allmän bestörtning, hvad hade nu händt! Jag gaf genast order att landa och skickade alle man upp genom snår och bråte. Det visade sig att de båda männen med lilla färjan och jollen råkat in i en hvirfvel och i värsta farten kört upp på en poppelstubbe, som nätt och jämt tittade upp öfver vattenytan. Jollen hade fått första stöten och dess segelduksskrof hade blifvit uppskuret som med knif i fören. Kader hade dock kunnat rädda sig i land med »vraket». Färjan däremot höll nog, men kantrade så grundligt att allt dess innehåll dels sjönk — såsom lyktor, yxor och spadar, kastruller, kopparkannor m. m. — dels började att singla gladeliga utför vattenhvirflarna, bildande en tragikomisk karavan af ämbar och bunkar, trälådor med mjöl, brödkakor, åror omhvartannat, som sedermera bärgades af kanoterna. Kaptenen själf, Kasim, satt fastklängd vid stubben och galltjöt i hvirfveln. Äfven han blef bärgad af en kanot. Efter denna grundliga blötning användes aftonen till torkning och man sökte rädda hvad som räddas kunde. Kasim satt betydligt tam och dämpad och molteg som en dränkt katt vid brasan.

Följande dag fick vår eskader ny förstärkning och räknade nu tio farkoster, en festlig procession, som plaskade utför Tarim. Storartadt och imponerande var det landskap som upprullade

sig för oss vid Tokkus-kum eller »de nio dynerna». Ända till 60 m. höga sanddyner resa sig här på Tarims högra strand. Orörliga och gula sticka dessa enorma berg af lös sand bjärt af mot flodens klara muntra dans vid deras bas. Man förnimmer en känsla af högtidligt allvar inför denna naturens lek och då vi glida sakta in under dynernas branta sluttning är det som att göra sitt inträde i en gotisk katedral med enkel, men icke desto mindre sublim arkitektur. Jag vandrade dit upp till krönet för att under mina fötter se floden som ett obetydligt, blånande band slingra sig österut och försvinna i fjärran, och för att låta mina blickar sväfva söderut öfver den hemska, sterila sandöknen.

Strax nedanför denna punkt blefvo vi gästfritt mottagna i en liten by, där tio familjer af loplik-stam bodde i luftiga kamischhyddor. Deras bek bjöd på lyckadt fiske. I mynningen af en lång smal flodvik nedsattes ett nät alldeles vid iskanten. Ett par kanoter ros upp på denna; isen brister och vid den inre iskanten sänkes ett nytt nät och så undan för undan ända tills blott vikens innersta spets är kvar. Hit har fisken dragit sig tillbaka, skrämd af bullret och är nu ett lättfånget byte; en och annan som försökt undkomma till floden, har därvid fastnat i maskorna; 26 stycken härliga feta fiskar blefvo vårt byte.

Nu var det tydligt att våra dagar på floden voro räknade, På nätterna sjönk temperaturen ända till —16° och vattnet närmade sig nollpunkten. Lopmännen spådde att sedan den första drifisen visat sig skulle det blott räcka tio dagar innan hela floden lade sig. Med stigande spänning afvaktade vi denna ödesdigra dag. Den inföll den 28 november. Då jag trädde ut ur tältet på morgonen, fann jag hela flodens yta full med runda, porösa isflak, hvart och ett med en krithvit krans af isnålar i randen. Det var den första varningen, som manade oss till skyndsamhet. Det var förebudet till den långa vinterdvalan, som drifver fisken in i klara vikar och strandlaguner. Nu äro också alla lopmän ute med sina kanoter för att samla fisk till vintern.

Med yxor och spett höggos båtarna ut ur sina nattliga

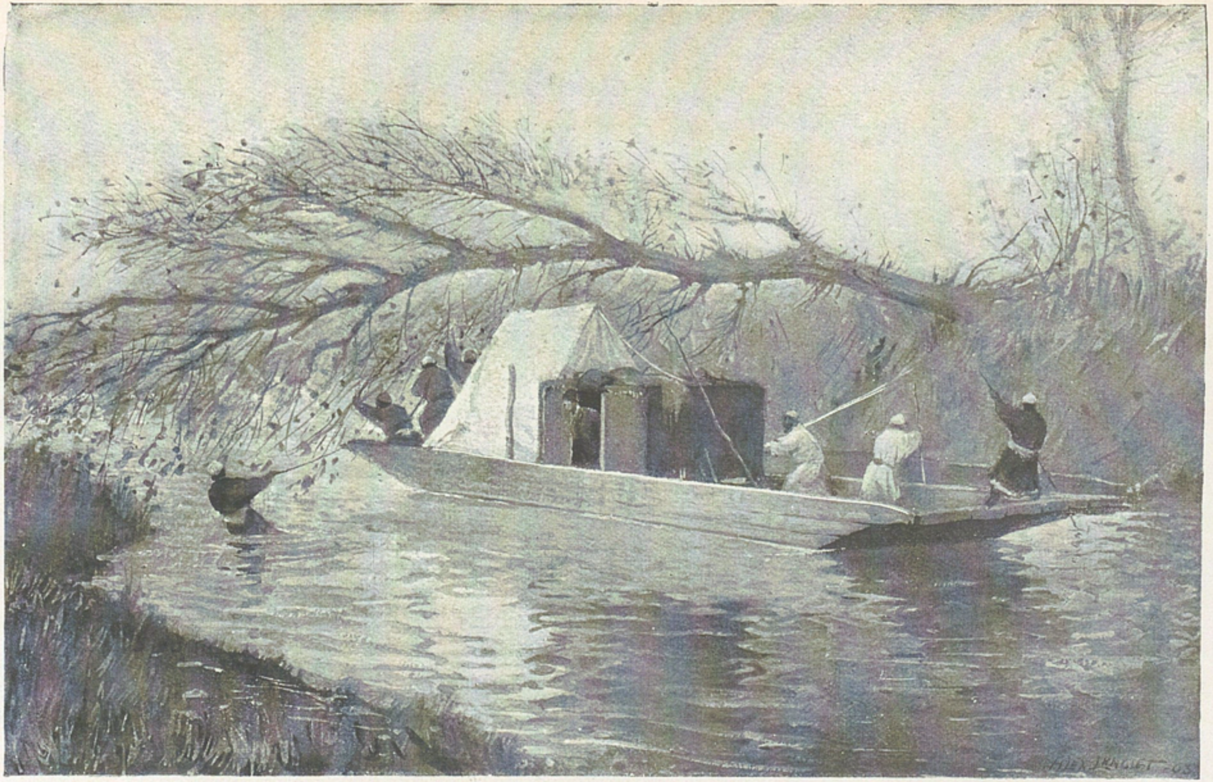

En nedfallen poppel stängde vår väg.

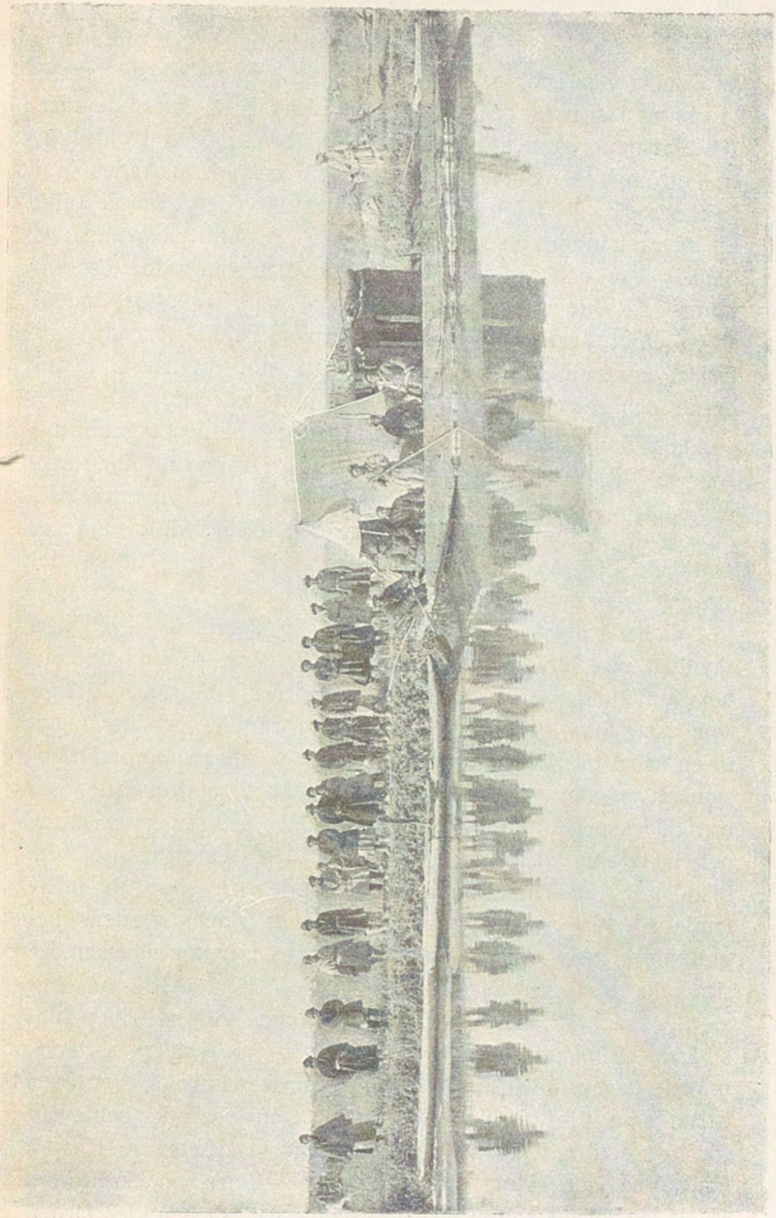

Färjan vid Ugen-darjas lugna mynning.

isbojor. Allt är nu fruset, kablar och rep hårda som trä. Vi eldade både i för och akter och fröso ändå. Och så stakade vi oss ut i drifisen och följde med bland dess dansande flak. Att iakttaga dessa medförde ett nytt intresse ombord. De drogos ut i strömfåran, där de alltid voro talrikast, de narrades in i hvirflar, där de fingo stå och snurra tills det blef så fullt, att några trängdes ut igen i strömmen, de satte på grund där bankar lågo och lurade i vattenbrynet och varskodde oss sålunda i tid; de simmade muntert som små öar utför floden, slogo emot hvarandra med ett skrapande ljud, törnade mot färjan, krossades, hopgyttrades, ströko mot de frusna stränderna och råkade därvid i en snurrande rörelse.

Dagen därpå var drifisen ändå tätare. Floden såg konstig ut, det var som om den frusit och låg öfverhöljd med nyfallen snö. Men denna hvita massa var stadd i oafbruten rörelse. Stod man på stranden och fixerade den förbiilande strömmen, svindlade det för ögonen tills den tycktes orörlig under det att man själf sväfvade uppför floden.

Vi hade denna gång valt en olycklig lägerplats — en lugn skyddad vik, som på morgonen var så hårdt frusen, att man bekvämt kunde promenera kring eskaderns farkoster; de lågo som fastgjutna i lava och det tog en rundlig tid att hugga ut en kanal till floden. Där ute skramlade isflaken som söndersmuladt porslin. Hela dagen klingade det rundtomkring oss som klockspelet i en kyrka och millioner iskristaller gnistrade och lekte som diamanter i solskenet. Det ständiga suset, det bländande ljusskenet hafva ett döfvande och söfvande inflytande på våra sinnen. Tallösa, snöhvita ringar, flodens begrafningskransar, bebåda att Tarim snart går till hvila under sitt kalla bårtäcke.

Denna kväll aktade vi oss för de lugna vikarna. Nej midt i värsta strömmen lägrade vi, och då jag på kvällen satt och utförde dagens anteckningar vid skrifbordet, dunkade hvartenda isflak, som dref förbi, emot färjan, som knakade och skalf för hvarje törn. Jag hade fjorton timmars arbetsdag. Knappt i kläderna lade vi ut. Ett glödbäcken ställdes vid skrifbordet så att jag ibland kunde tina upp händerna. Och under färden

intogs frukost — kokt fisk, och äfven middagen serverades numera ombord. Servisen och provianten fanns ju alltid till hands, maten lagades vid akterdäckets eldstad och på vatten behöfde man icke lida brist, och hvart man vände sig låg ju diskbaljan färdig med sitt söta, iskylda vatten.

Inramad i idel klingande is glider färjan vidare med strömmen. I början voro hundarna rasande på denna nya oförklarliga uppenbarelse och skällde blindt på de oskyldiga iskakorna, men de blefvo snart vana därvid och lärde sig till och med att hoppande från flak till flak praktisera sig i land.

Den 2 december var himlen betäckt med täta moln, som sväfvade likt ett skynke öfver jorden, utan att lämna en snöflinga ifrån sig. Men på kvällen lyste solen som en kula af glödande guld fram under denna mörka tronhimmel och dess strålar framtrollade åter dråpliga effekter. Hela lufthöljet tycktes hafva fattat eld som en brännbar gas, vassfälten lyste i purpur, popplarna stodo med utsträckta armar och öppen famn och tycktes njuta af den bortdragande solens afskedskyss; firmamentets understa partier flammade i intensivt violetta nyanser. Den sublima taflan varade blott några minuter, och så kom skymningen och svepte in alltihop i sin dämpade, järngrå färgton, och vassbestånden, som nyss skyldrat med sina långa spön som ett lifgarde till fots i festlig parad, stodo åter tråkiga och enformiga såsom gärdesgårdar i Sverige.

Då mörkret blef ogenomträngligt kommenderade jag stopp. Kanoterna kila som lyktgubbar öfver vattnet och lyktorna slänga och gunga på sina stänger. De sno som lysande insekter bland vassen. Ändtligen stanna de; ja, platsen är nog bra, men torrved saknas. För att upplysa landskapet och med större framgång kunna söka efter bränsle, sätta männen eld på den oerhördt täta vass, som belamrade stranden. Knastrande som bamburör, smällande och pipande förtäres denna torra kamisch af de lössläppta lågorna. Det blef en jättelik bengalisk eld, och dess vilda, rödgula sken spred sig öfver det mörka vattnet och belyste intensivt de tusentals drifisflak, som i rastlöst tåg drefvo förbi. De kommo och försvunno likt kransar, icke af evighetsblommor, utan af förgänglig is.

Hvilken förändring hade icke ägt rum sedan vi lämnade Lajlik! Då rådde ännu sommar och skogen stod grön på båda stränderna af den lugna, tysta Jarkent-darja. Nu knäppte kölden i knutarna, de gulnade löfven hade fallit af, i söder reste sig alltjämt, så långt ögat nådde hela berg af gul sand; och luften fylldes af en oafbruten susning. Strändernas isband nalkades hvarandra och de delar af floden som hade långsam ström voro redan öfverspända med ett istäcke, skimrande klart som glas. Där floden är rak synes det hvita bandet lysa ända långt bort i fjärran — en sannskyldig vintergata. Drifisens susning öfverröstas blott då och då af det egendomliga ljud, som uppkommer, när osynliga krafter spänna nya nät af spegelblank is öfver flodens lugna vattenytor.

Vid Karaul mötte mig åter en gammal bekant, min hederlige trotjänare Parpi Baj, som varit med 1896. Han smälte i tårar då han kom ombord och återsåg mig och Islam Baj, hans gamla reskamrater. Han såg präktig ut i sitt gråsprängda skägg, iklädd mörkblå tjapan och pälsbrämad mössa. Nu fick han berätta om sina öden sedan vi skildes sist och anställdes med fast lön för framtiden.

Den 7 december berättade infödingarna att det icke var långt kvar till den punkt där floden låg frusen tvärs öfver. Genom en säregen lycka befann sig karavanen i vår omedelbara närhet och jag kunde skicka bud till kosackerna att stanna vid Jangi-köll. Det var den 7 december, som blef vår sista dag ombord och det var riktigt dystert att veta detta. Floden strömmade rakt åt SO, till vänster utbredde sig oöfverskådliga stepper af gräs och kamisch, till höger upptornar sig den höga, sterila sanden, hvars bas sköljes och undermineras af floden.

Blott i midten fanns nu en smal öppen ränna, där man dock icke såg vattnet för idel drifis. Här drefvo vi med obehaglig hastighet mellan iskanterna, som splittrades och klingade som glas. Färjan fräste fram som en sockersåg, det var i hög grad spännande och vackert.

Snart syntes några ryttare på stranden, det var Tjernoff, Fajsullah och Nias Hadji. De bekräftade att vi blott hade ett par timmar kvar till den punkt där floden var frusen tvärs

Mina gamla trotjänare Parpi Baj och Islam Baj hälsa hvarandra vid Karaul.

öfver och där det icke stod i mänsklig makt att komma längre. Ehuru solen sjönk måste vi hinna ända dit. Först då det blef omöjligt att drifva en fot till skulle vi stanna. Ingen halfhet, ingen kapitulation, endast oöfverstigliga hinder skulle få hejda oss. Lyktorna tändes och på höga stänger flammade bloss, hållna i kanoter, som lotsade oss genom den grottekvarn där isen krossades till pulver. Men så blef det tyst omkring oss, färjan stoppade, drifisen dök under den första kompakta isbron. På stranden brann en väldig stockeld. Så långt skulle vi gå, men icke vidare och det var här som karavanen väntade oss. Vår flodfärd var slut. Som i en dröm kunde jag se tillbaka på dess gångna dagar, dess venetianska aftnar och det härliga, friska lifvet ombord.

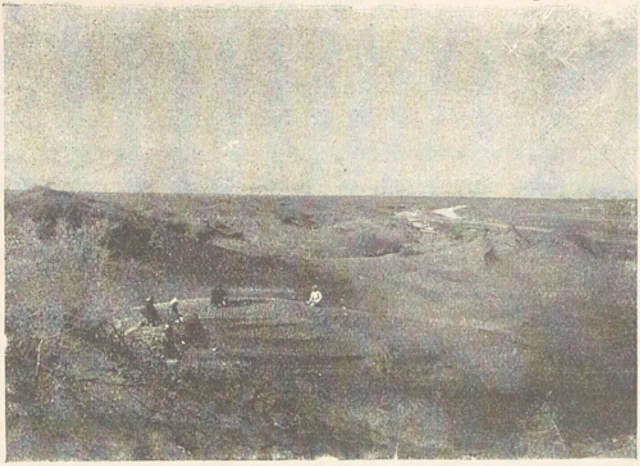

Små bundna dyner vid Karaul.

VIII.

En farlig ökenfärd.

Ändtligen fick jag då sofva ut grundligt, vi behöfde ju icke brådska längre, vi voro ju redan fångade i isens bojor. Sedan lägret blifvit provisoriskt ordnadt vid en liten naturlig hamn, fingo våra präktiga färjkarlar från Lajlik ut sin lön — dubbel och därjämte kostnaden för sin hemfärd betäckt. Med tårar i ögonen drogo de bort från oss. Parpi Baj utnämndes till öfveruppsyningsman för hästarna och skred genast till att bygga dem ett stall af kamischknippor. Turdu Baj och Fajsullah, ryska undersåtar från Västturkestan, blefvo kamelernas vårdare. Kurban, en sextonårig, vacker, öppen och glad gosse från Aksu, utkorades till muselmanernas springpojke, och Ördek, en loplik, som vi hittade på platsen, ombesörjde gröfre göromål, han bar upp vatten till köket, hämtade ved från närmaste skog, skaffade foder. Härvid hade han hjälp af en mängd lopliks i trakten. Islam Baj var muselmanernas höfding, kosackerna

mina närmaste män. Khalmet Aksakal från Korla, en gammal vän från 1896, gästade mig här några dagar och fick i uppdrag att köpa mulåsnor, mongoliska filtkibitkor (tält) och småsilfver från Korla, jämte en massa proviant.

Karavanen hade medfört fem hundar från Kutjar och Korla. Bland dem funnos två vackra och sympatiska vindthundar, som döptes till Maschka och Tajgun och från första dagen blefvo mina förklarade gunstlingar. De voro högväxta och hade mycket kort, hvit hårbeklädnad, så att de på vintern ständigt sökte elden och om nätterna sofvo hos mig i för deras räkning särskildt gjorda kappor af filt. Det var komiskt att åse med hvilken färdighet de lärde sig att utan hjälp krypa in i kapporna och hur tacksamma de voro och suckade af välbehag, då man stoppade om dem. Men på krigsstråten voro de oöfvervinneliga och spridde fullkomlig fasa omkring sig bland traktens hundar. De förde krig på ett raffineradt sätt, Maschka och Tajgun. De snodde kring sin motståndare tills de fingo tag i ett bakben och slängde honom därpå rundt och släppte icke taget förr än farten var så stor, att den stackaren tumlade hufvudstupa omkring och sedan tog till flykten, tjutande och linkande på tre ben. Vid utfodringen vågade ingen af de andra hundarna se åt köttstyckena förrän Maschka och Tajgun fått sitt lystmäte. Efter deras ankomst till lägret föll Jolldasch icke precis i onåd, men han kände sig förbigången och drog sig själfmant tillbaka till privatlifvet och vågade aldrig titta in i min kamischhydda i nykomlingarnas närvaro. Ett försök i den vägen hade redan fått en snöplig utgång. Och jag försökte förgäfves blanda mig i deras mellanhafvande, ty hundar hafva nu en gång för alla sina egna funderingar. Men Jolldasch sof alltjämt troget utanför min hydda och då jag, såsom ofta hände, gick ut och smekte honom, hoppade han och gnällde af idel förtjusning och tacksamhet.

Jollbars, »tigern», var en kolossal, svartbrun hund, en djungelns son med vargblod i ådrorna, en gårdvar af fruktansvärd art, en riddare af de mördande huggtänderna. Han stod bunden i järnkedja och ingen annan än jag och ett par af männen vågade nalkas inom kedjans radie. Han var en fasa

för allt hvad tjufvar hette, ty om nätterna gick han lös. Äfven han hade åtskilliga äfventyr att upplefva under de stundande åren. En gång blef han af en sårad och ursinnig vildsvinsgalt bokstafligen uppsprättad så att ett par tarmslingor hängde ur hans sida, men han blef vederbörligen hopsydd efter den betan. En annan gång rymde han i en glödande öken och troddes förlorad, men dök åter upp efter ett halft år. Och hans minne är mig särskildt kärt, ty han var med på den farliga och hårda ridten mot Lassa, där han om nätterna varnade oss

Hufvudkvarteret vid Jangi-köll.

för öfverfall. Ja, jag älskade mina hundar, de sveko aldrig sina plikter, och de gingo med hela sin varelse upp i karavanlifvet och dess mödor.

Hyddor, stall, tält, hela berg af proviant och bagage reste sig kring »torget» i vår by, där männen hade sitt öppna kök och sin »klubb» vid elden, som icke slocknade förrän i maj året därpå. Från när och fjärran kommo infödingar dels af nyfikenhet dels för att sälja varor. Det var ett ständigt kommande och gående, ett oafbrutet sorl hördes, som från en marknadsplats. Men oändligt treflig var vår landtgård, vår by, som liksom genom ett trollslag vuxit upp ur ödemarken.

Jag unnade mig några dagars ro vid hufvudkvarteret Jangiköll. Därunder företog jag dock en rekognoscering inåt den södra sandöknen för att göra mig förtrogen med dess karaktär — det var mitt orubbliga beslut att korsa hela öknen ända till byn Tatran vid Tjertjen-darja, en sträcka af 28 ½ svenska mil. Infödingarna gjorde allt för att afråda mig därifrån. De be-

Lastad kamel.

traktade mig som en själfspilling och hela företaget som rena, rama vanvettet. Ingen hade någonsin vågat sig in i denna hemska sandöken och ingen, som förirrat sig dit, kunde någonsin komma ut igen. Det enda man visste var att för många hundra år sedan bodde fjärran i sydväst ett hedniskt folk, under härskaren Atti Kusch Padischah. Heliga imamer hade begifvit sig dit för att utbreda islam, men då folket ej ville omfatta den nya läran, nedkallade imamerna himlens förbannelse och

hämnd öfver hela landet; så regnade det sand i flera dagar och begrof land och folk.

De gjorde sig nästan samvete, dessa hederliga människor, af att se mig från deras fredliga hyddor draga så rakt mot fördärfvet, och föreslogo att jag hellre skulle börja från söder, kringgå öknen och sedan korsa den i riktning mot Jangi-köll. De skulle då, från och med en viss dag, hvarje afton tända en väldig vårdkas på någon hög dyn och vägledd af dess sken skulle jag hitta fram till värme och räddning. Det skulle bli så präktigt med detta vinternattens bloss på ökenhafvets yttersta skär och festligt skulle vårt intåg blifva i hyddorna. Öknens skepp skulle styra rakt på den vänligt inbjudande fyrbåken, som skulle förkunna att våra mödor tagit slut. Ja, det hela var nog pittoreskt och frestande, men jag lät ej locka mig, bättre då att börja från en fast och säker punkt med uthvilade djur! Och därvid blef det.

Karavanen hade följande sammansättning: Islam Baj som fordom med mig pröfvat öknens fasor, Turdu Baj, Ördek och Kurban. Vi hade blott sju kameler och en häst, samt af hundarna Jolldasch och Dovlet — vindthundarna skulle knappt tålt midvinterns köld under bar himmel.

Utrustningen gjordes med största noggrannhet; ingenting onödigt fick medtagas, kamelerna måste gå under lätta bördor i den höga sanden. Vi hade ris och mjöl för tio dagar, färdigbakadt bröd för två veckor och för lika lång tid »talkan» eller rostadt hvetemjöl, som, uppblandadt med vatten, förtäres sådant det är. Jag hade några konservburkar, te, kaffe och socker, männen ett väldigt block af kinesiskt tegelte. Provianten var sålunda beräknad att blott räcka till den lilla staden Tjertjen där vi lätt kunde förnya våra förråd. För öfrigt medtog jag alla nödvändiga instrument; af tyngre saker märktes våra vinterkläder och pälsar samt filtar att ligga på om nätterna. Däremot medtogs intet tält. Under hela vintern, i öfver två månader, sof jag liksom mina tjänare, under bar himmel, hvilket var friskt nog när kölden sjönk under —30°.

Tidigt på morgonen den 20 december väcktes jag af Islam, som frågade om det var meningen att vi skulle bryta upp,

oaktadt den hårda storm som rasade från SV. Jag tålde inga uppskof då afresans dag en gång var bestämd och gaf order till uppbrott. Jag tog farväl af kosackerna och våra öfriga hemmavarande, som skulle öfvervintra vid Jangi-köll och noga vårda våra tillhörigheter och särskildt hålla sträng nattvakt kring bagagestaplarna. Kamelerna leddes öfver flodisen på en sandad gång och lastningen började. Två kameler buro bagaget och provianten, en tredje majs för djurens räkning, en fjärde var lastad med ved i massiva dryga kubbar, ty i öknen skulle vi icke finna något bränsle; de tre öfriga buro väldiga, med getskinn ombonade isklumpar, ty vi kunde icke heller vänta att finna en droppe vatten. Tre reservkameler gingo under bastanta bördor af is och ved; de skulle följa oss i fyra dagar och sedan vända om jämte tre män; denna lilla understödskaravan stod under Parpi Bajs befäl.

Nu rapporterar Islam att allt är klart och det tunga tåget skrider långsamt utmed Tarims strand till den lilla sjön Tanabagladi. Vid dess yttersta vik i söder göres en kort rast, fyra små vakar huggas genom isen och kamelerna få för sista gången på en tid dricka allt hvad de förmå. De tyckas förstå att törst väntar dem, ty de dricka länge och i långa, sörplande sugningar.

Söder om sjön korsa vi en tröskel af hög sand och lägra vid den sista punkt där tät kamisch växer; här gjordes en uthuggning, där vi slogo oss ned och hade sålunda skydd mot blåsten, men himlen till tak.

Då jag följande morgon kröp ur idet, fortfor stormen att rasa, men vassnåret gaf skydd och elden spred en välgörande värme i halfdunklet. Och så börjar åter marschen tung och långsam vid klangen af den sista kamelens klocka. Marken är mjuk och kamelerna sjunka djupt, särskildt den första som tjänstgör som »snöplog» och har att trampa upp åt de efterföljande. Jag rider min lilla grå häst sist i tåget och följer den gångstig som blifvit sänkt under kamelernas breda trampdynor. Och det bär vidare mot öknens okända, hemska djup. Vi äro nu redan omgifna af fullständig död och ödslighet; om sandöknar finnas på månen, kunna de ej vara mera blot-

tade på allt organiskt lif. Det gifves intet, absolut intet som förråder att lif i någon form någonsin existerat här inne. Vid kvällslägret saknade vi vassnåret, vi voro nu prisgifna åt alla himmelens vindar och den yrande, kväfvande flygsanden, som i ogenomträngliga molnstoder dansade kring vår lilla eld.

Islam och jag som förut korsat Takla-makan-öknen under en så ödeläggande och förfärlig marsch, förstodo hvad det gällde och att detta företag i själfva verket kunde betecknas såsom vanvett. Här var ju öknen dubbelt så bred som på den linje där vi korsat Takla-makan 1895 och där hela karavanen gått under. Skulle någon af oss komma lefvande från denna nya ökenvandring? Denna fråga gjorde vi oss dagligen, men talade icke därom.

En stor lycka för oss var emellertid det regelbundna och fördelaktiga sätt, hvarpå den förhärskande vinden hopat och upptornat flygsanden till dyner. Denna vind, som särskildt på våren och sommaren blåser med oerhörd våldsamhet och regelbundenhet, kommer nämligen från ostnordost. Den hopar sanden i vågor liksom hafvets, men ofantligt mycket högre, i det att de uppnå 90 meters höjd och mer och sålunda äro lika höga som Riddarholmskyrkans torn. Dessa berg af sand löpa i oändliga rader från NO till SV och i dalarna mellan dem är marken jämn och bar. Dock finnes äfven ett annat dynsystem, som skär det förra nätformigt, under räta vinklar, men är betydligt lägre. I maskorna mellan de båda systemen uppkomma sänkor eller depressioner, som af infödingarna kallas »bajir». Genom att följa dessa sänkor mot sydväst och korsa de sandpass som skiljde dem åt, kunde vi undvika den höga svåra sanden, som upptornade sig till gigantiska åsar på ömse sidor om vår väg. I själfva verket tillryggalade vi icke mindre än 143 kilometer på plan bajirmark, men resten i sand, som särskildt i öknens sydliga delar var mördande svår. Hade, såsom jag väntat, hela öknen varit ett virrvarr af 90 m. höga dyner, så hade väl denna färd slutat olyckligt. Men jag tänkte, att äfven om kamelerna dukade under och hela bagaget skulle lämnas i sticket, så borde dock vi fem män alltid till fots kunna taga oss fram till vatten.

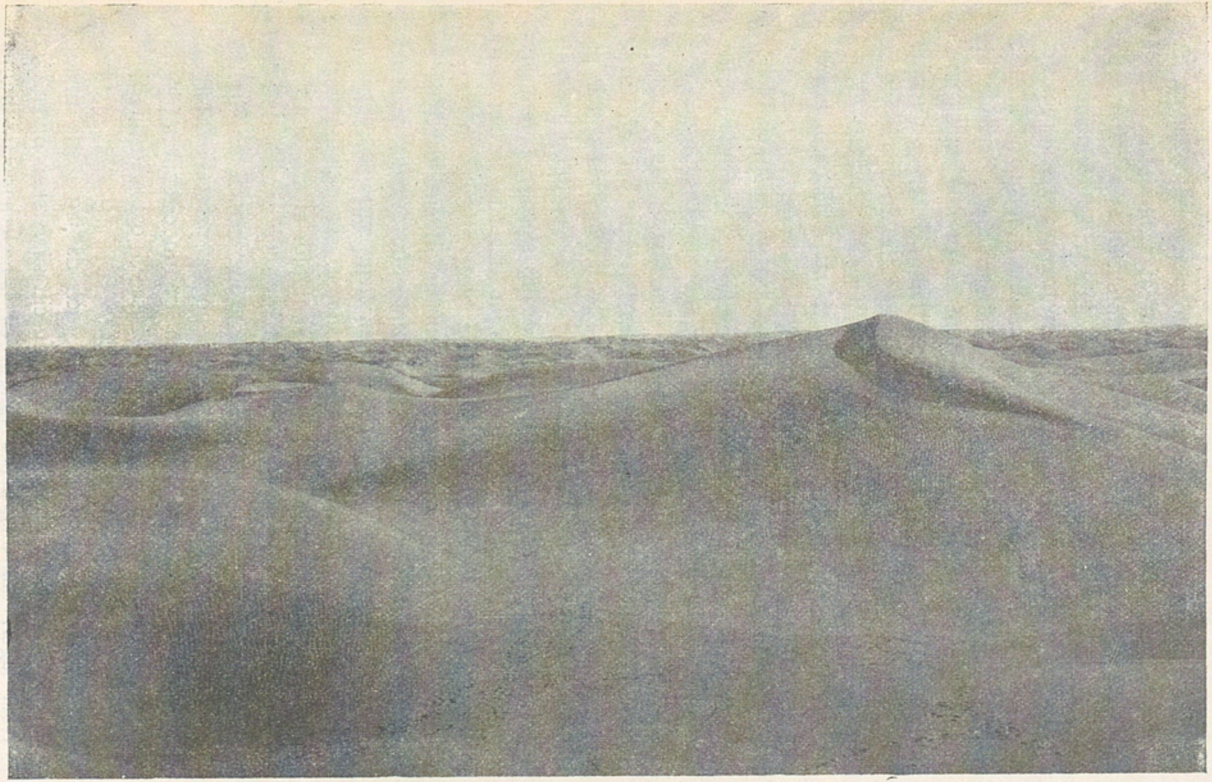

Det ändlösa ökenhafvet

Då man bestiger en af dessa höga dynanhopningar, är det landskap som skådas i öster rent af hemskt, men ändå storartadt och häpnadsväckande i all sin sublima ödslighet. Här möter blicken nämligen blott de höga, branta läsluttningar, som stupa mot väster från kammen af hvarje ny dynanhopning. Man tycker sig se ett haf af sand, hvars upprörda, jättelika vågor varit på väg att rulla rakt mot åskådaren, beredda att uppsluka och tillintetgöra allt; men af en osynlig makt hafva de hejdats i sin gång och stelnat i sitt läge och tyckas nu blott stå och afvakta en befrielsens trollformel för att brusa vidare mot väster.

Vid tredje dagens läger pröfvades att gräfva en brunn. På 1,2 meters djup gaf den ymnigt vatten af $+4,8°$, men det var bittert som den mest koncentrerade saltlösning. På denna förrädiska mark kunde vi alltså icke lita, det enda den bjöd var odugligt; vi måste iakttaga den största sparsamhet med de söta isblocken. Blott så mycket som nödvändigt behöfdes hvarje morgon och afton fick smältas i grytan, och af veden fingo blott tre stycken spintas vid hvarje lägerplats, två på aftonen och ett på morgonen.

Den fjärde dagen rasade full nordlig storm. Luften var mättad med flygstoft och sand och ur det täta töcken som omgaf oss på alla sidor, framträdde blott de allra närmaste föremålen, otydliga, underliga och hemska. Äfven vid middagstiden rådde skymning. Vi trängde in i dödsdvalans och det ogenomträngliga vintermörkrets dystra hemvist.

Då vi korsat den tolfte depressionen, såg terrängen betänklig ut; i det oändliga stretade vi uppför nästa sandpass; men stigningen tog icke slut, alltjämt reste sig nya sandhöjder framför oss, allt oftare stannade de trötta kamelerna för att hämta andan. Ändtligen nådde vi högsta passet och djupt under våra fötter utbredde sig den trettonde bajiren, hvars jämna mark försvann i töcken; då hasa vi oss ned till dess botten och lägra åter på flack mark.

Stormen lade sig under natten, och då jag i otta tittade ut ur mitt pälside, spred månen ännu sitt silfversken öfver vårt tysta läger, där alla sofvo tungt och kamelernas långdragna

andhämtning störde den stora stillheten. Månen tycktes förvånad gapa på de dödliga kryp, som förirrat sig in i den eviga sanden. Jag sände en hälsning med dess bleknande sken till mitt hem i fjärran norden, dit mina tankar denna dag med längtan drogos. Det var julafton, ödemarkens jul.

Trötta efter gårdagens ansträngande sandmarsch sofvo alla ut och innan det blef lif i lägret hade solen redan klättrat upp öfver dynryggarna. Kamelerna, som alltid lågo i en klunga för att värma hvarandra, kastade långa, bjärta skuggor utmed marken, denna underliga, ogästvänliga mark, där man känner sig som en tafatt och hjälplös gäst; det är som tillhörde den en annan planet.

Nu utgallrades allt som kunde undvaras, ty härifrån skulle den lilla hjälpkaravanen vända tillbaka till vinterkvarteret. Alla männen tiggde och bådo att få följa med genom öknen, de voro liksom jag förhäxade af dess attraktionskraft. Men här hjälpte inga böner; ju färre vi voro desto längre skulle isen räcka. De hemvändande försvunno snart som svarta prickar i den gula sanden. Så afskars detta sista samband med de våra och i söder låg öknen tyst och hemlighetsfull och väntade oss — för att sluka oss, eller skänka oss fritt genomtåg?!

Julaftonen blef oss en tung dag. De jämna depressionerna tycktes hafva upphört och vi förirrade oss i allt högre sand, där karavanen skred steg för steg oändligt långsamt och där ständiga uppehåll vållades, då en kamel fallit och hans börda måste lastas om, eller då en alltför brant och ogynnsam kam måste bearbetas med spadar. Nordanvinden stack åter upp och insvepte landskapet i töcken, medförande en känsla af hopplös beklämning. Det föreföll som om vi användt våra ansträngda krafter till att allt mera trassla in oss i en härfva, ur hvilken vi sedan icke skulle orka att befria oss.

Jag gick till fots i förväg. En obehaglig utsikt väntade mig då jag ändtligen nådde kammen af en 60 m. hög dyn; dess läsida föll tvärbrant ned till vår 16:e bajir, som låg där och gapade som en kolsvart gryta under mig; dess mark var nämligen genomvåt till ytan, kring dess rand löpte en ring af hvitt salt och rundtomkring reste sig höga dyner; det var

en afgrundshåla som lika gärna kunnat föra direkt ned till de dödas rike. Men sedan karavanen upphunnit mig åkte vi kana utför sandbranten och lägrade vid den hemska gropens rand.

Hur dyster dagen än varit blir stämningen gladare så fort jag kommenderat halt. Djuren befrias från sina bördor, kamelerna bindas för att icke på natten rymma tillbaka till flodstrandens saftiga beten, min bädd ordnas i mjuka sanden, eld uppgöres, mat lagas och då aftonens bestyr äro öfverstökade och jag vid en flämtande lykta utfört mina anteckningar, har man intet annat att göra än att krypa till kojs.

Aldrig har jag tillbringat julaftonen i en mera dyster och svårmodig omgifning. Endast kölden påminde om den glada högtiden, då alla barndomsminnen i ett brokigt tåg skymta förbi blicken, som förlorar sig bland lägereldens falnande glöd. Den ljusaste och lyckligaste bland fester tillbringade jag i en afgrundshåla, där den absoluta dödstystnaden firar en af sina största triumfer. Huttrande och frysande sutto vi hopkrupna som flädermöss om vintern kring den njugga elden öfver hvars kol de sista blåa lågorna dansade, vi svepte om oss pälsarna för att bryta udden af midvinternattens isande stormilar, men julens ängel gick oss tyst förbi, ehuru alla dörrar stodo på vid gafvel. En julafton kan icke vara ödsligare vid polen.

Utför den branta läsidan af en sanddyn.

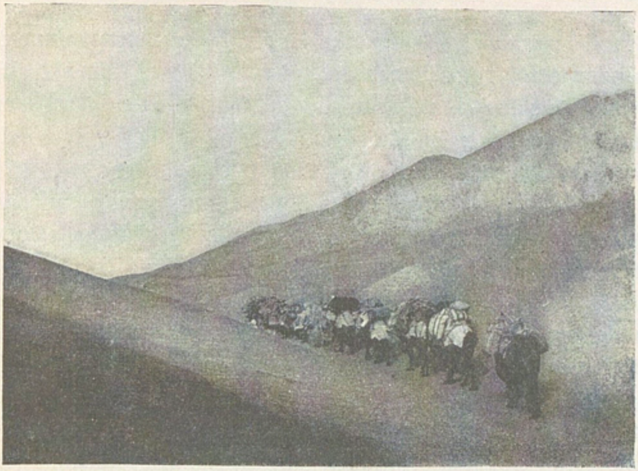

Karavanen tågande mellan berg af flygsand.

IX.

Till hjärtat af öknen.

På juldagen vandrade vi nära två svenska mil. Stormen höll oss alltjämt sällskap. Sanden stod i mäktiga plymer och kometsvansar ut från alla dynkammar, då den hårda blåsten piskade det lättrörliga materialet. Allt blir genompyrdt med sand; den förorsakar en obehaglig klåda inpå bara kroppen; det gnisslar och skär mellan tänderna, då man sammanbiter dem; ja, ännu i dag, fyra år efter denna färd, falla sandkorn ut mellan bladen, då jag bläddrar i den dagbok som var med.

Annandag jul var terrängen ogynnsam och svår sand öfvervägande. För hvarje gång vi arbetat oss upp på ett sandpass stå vi vid randen af en tvärbrant ättestupa, som i en enda jämn sluttning faller ned till nästa bajir. Kamelerna låta sig handlöst och hufvudstupa glida utför branten. Sanden gifver vika under deras tyngd och åker som en kaskad, i hvilken djuren med styfva ben följa med. De äro redan vana vid denna

glidande mark och svindla icke längre. Karavanens plumsande i sanden utför rutschbanan erbjuder ett ganska komiskt skådespel. Bränslet led mot sitt slut och måste ytterligare sparas; kamelerna började bli hungriga, och på kvällen fingo de äta upp halmstoppningen i en af sina packsadlar.

Den 27 december väntade mig en stor och glad öfverraskning. Som vanligt gick jag till fots i förväg och lotsade karavanen som i långsam takt följde mitt spår. Så nådde jag en hög dynkam, där jag tog mig en längre funderare och rannsakade öknen med kikare. I söder utbredde sig en ny bajir, som hade ett ovanligt utseende — den var alldeles svartprickig. Jag skyndade dit ned och min förvåning stegrades då jag fann vinddrifna blad af kamisch, samt spåren af en liten gnagare, ej större än en råtta. Kommen närmare fann jag till min glädje att de svarta prickarna icke voro annat än kamisch i glesa, förtorkade knippor.

Då karavanen ändtligen upphunnit mig jublade männen, som om de sett ett paradis vinka framför sig; kamelerna spärrade ut näsborrarna, vädrande bete. Det var i sanning en oväntad och välsignad upptäckt — ja i själfva verket anade vi redan nu att öknen icke skulle få tillfälle att taga våra lif. Bete midt i sandöknen, fjorton mil från närmaste vatten!

Vi lägrade och släppte djuren; hela fång af torr kamisch hopsamlades till en väldig stapel. På kvällen fingo kamelerna 30 liter vatten hvar; hinken tömdes hvarje gång i ett par glupska klunkar. Nu blefvo isbördorna betänkligt lätta, men vegetationen ingaf oss förhoppning att grundvattnet icke kunde vara långt borta. Hela aftonen åtgick till att smälta is åt kamelerna, men vi behöfde icke röra vid bränsleförrådet, vi eldade med den hopsamlade, torra kamischen. Den nedgående solen, som hållit sig dold hela dagen, såg idel glada ansikten. Stormmolnen drogo sig tillbaka; de voro gråvioletta upptill, med en guldglänsande rand, men deras undersida var lika smutsgul som dynerna och man tyckte sig se öknens spegelbild hägra på himlen.

Efter 21° köld på natten vaknade vi åter insvepta i östlig blåst, stofttöcken och blytunga moln. Icke en ljusning på himlen

förråder hvar solen håller till, vi hafva råkat in i den eviga vinterskymningens land. Sandanhopningarna framför oss skymta svagt genom stoftdimman likt aflägsna bergskedjor, ehuru de i verkligheten äro alldeles inpå oss. Jag genomisas af den outtröttliga blåsten och föredrager att gå och leda hästen, äfven där marken är god och jämn.

I den trettiotredje depressionen manades jag af ett svart föremål att påskynda mina steg. Det var den första tamariskbusken; ännu förde den ett tynande lif, men rundtomkring lågo längesedan afdöda och förtorkade grenar, ett välkommet tillskott till vårt bränsleförråd. Ett stycke längre fram, där ett litet kamischsnår gaf skydd mot blåsten, stannade jag, band hästen och gjorde upp en liten eld.

Först i skymningen kom karavanen tågande. Men nu räknade jag blott sex kameler, den sjunde hade uttröttad blifvit lämnad i sticket. Efter intagen kvällsvard gingo Islam och Turdu Baj för att hämta honom, men funno honom död, med öppet gap och halfslutna ögon. De öfriga sex mådde förträffligt, ehuru vi redan i nio dagar vandrat i öknen. I Takla-makanöknen var det just på nionde dagen som två män, några af de sista kamelerna och hela bagaget blifvit kvar. Men då försmäktade vi af hetta och törst, nu genomisades vi af kölden och hade vatten i tillräcklig mängd.

Sedan den dödes packsadel på morgonen tillvaratagits, tågade vi vidare. Vid dagens lägerplats, där torrt tamariskbränsle fanns i öfverflöd och där kamischen delvis ännu var frisk, tycktes grundvattnet icke kunna vara långt borta. Det stod också redan på 1,38 m. och var nästan alldeles sött. Nu hade vi allt hvad vi behöfde, vatten, bränsle och bete. Två stora eldar flammade hela kvällen i den hårda blåsten, belysande med sitt röda sken dynkammarna, från hvilka flygsanden regnade ned öfver oss.

Då det nu icke längre gällde lifvet och både män och djur behöfde hvila efter de gångna dagarnas hårda strapatser, beslöto vi stanna öfver en dag vid denna välsignade brunn. Lägret ordnades så trefligt som omständigheterna tilläto. Den hvita filtmattan, på hvilken min bädd plägade bredas ut, för-

vandlades till ett improviseradt tält, uppstöttadt med tamariskgrenar; det gaf mig åtminstone lä för stormen som rasade hela dagen. På andra sidan hade jag en härlig brasa, som matades friskt. Medan jag låg och läste och efterhand blef alldeles begrafd i flygsand, vattnade männen kamelerna och det tog rundlig tid. Vattnet sipprade långsamt fram i brunnens botten och kamelerna stodo i ring och väntade. Så fort hinken blifvit fylld halades den upp och tömdes i ett par andedrag. De törstiga djuren drucko icke mindre än nio hinkar hvar, två af dem till och med elfva och man såg huru de svällde. De blefvo betydligt uppiggade och muntra och betade sedan tappert i den glesa kamischen.

Tidigt på morgonen tedde sig 1800-talets sista dag ganska lofvande; från min insandade bädd såg jag stjärnorna titta ned öfver bivacken, kring hvilka tamariskerna på sina lerkoner reste sig som mörka spöken. Men vi hade knappt kommit i gång förrän vädret var lika ruskigt som vanligt. Kamelernas krafter hade emellertid tilltagit efter vattningen och de hedrade sig med en dagsmarsch af nära 2 ½ mil. Och nyårsnatten fingo vi åter tillbringa vid två sköna brasor, under bar himmel och i en nejd så fridlyst och stilla, att icke ens tystnaden i en bortglömd graf vid en afsides fjärran väg kunnat täfla därmed. Nu blåste det icke längre; röken och lågorna från våra eldar stego rakt upp mot de klart tindrande stjärnorna. Männen voro inbegripna i lifligt samtal om de stundande dagarnas utsikter. Jag satt ensam vid min eld och begrundade lifvets gåtor och undrade hvad det kommande året skulle bära i sitt sköte. Visst var det tomt och ödsligt att icke på åratal få träffa dem jag älskade där hemma, men å andra sidan hur skönt var det icke att få vara i fred för all strunt som förkväfver vår utmärkta civilisation och gör lifvet i en storstad så jäktande och konstladt. Tänk bara det afundsvärda att slippa höra telefoner ringa, att icke behöfva svara på bref eller öka älskvärda damers autografsamlingar, att vara skonad för tidningar fulla af ankor och käbbel, att aldrig plågas af middagsbjudningar och andra bestyr, som endast i fåfäng möda döda en dyrbar tid. Hur plockas icke »under civiliserade förhållanden» dagarna

Sandstorm i öknen.

sönder af idel bagateller, hur frätes icke vår andliga lifskraft och energi af inbillade, småaktiga intressen, som sitta likt vampyrer och suga vårt blod. Det är så skönt att vara långt borta från all den lumpna klokskap som sätter grottekvarnen i gång och att vara utom hörhåll för afund, skvaller och förtal, som följa företagsamheten lika säkert som delfinerna i ett fartygs kölvatten, och som dyka upp i kretsar där man minst skulle vänta det, och där ideella sträfvanden och nationell stolthet borde sitta i högsätet. Väl råder äfven i öknen en ständig strid, men det är stormen som kufvar sanden, och sanden som uppreser sig i väldiga vågor för att bjuda stormen trots. Men ändå råder där en omutlig frid, som nu i nyårsnatten sänkte sina vingar kring min panna. Det är icke småsaker som här draga vår uppmärksamhet till sig, det är de underbara, storslagna resultat, till hvilka de krafter kommit, som här arbeta på jordskorpans omdaning, och som upprulla sig under våra ögon för hvarje steg vi taga.

Den 1 januari 1900 uppsteg ur sin natt i öster iklädd dyster sorgeskrud och någon morgonrodnad syntes icke alls till. Dagens marsch blef mycket tung, några plana depressioner visade sig icke mer. Blicken nådde långt bort åt söder, men sväfvade öfver ett kaos af kompakta sandvågor. Hittills hade vi haft det bra, vi hade haft det som skepp, som rört sig genom holmarna och så med ens gunga ut i det vilda stormupprörda hafvet. Vågorna gingo höga som hus och vi skredo framåt med förtviflad långsamhet, upp och ned öfver svåra dyner, där än den ene, än den andre kamelen snafvade, föll och måste lastas om. Vegetationen upphörde nästan alldeles. Fjärran i öster tycktes ännu depressioner finnas, men de lågo för långt ur vår kurs. Den södra horisonten liknar en tandad silhuett, ett sågblad, med idel höga, dominerande pyramiddyner. Vi orkade ej med mer än 14 kilometer.

Ett ovanligt landskap omgaf oss följande morgon. Det hade snöat på natten och dynerna lågo bländande hvita. Denna ovanliga skrud, en krithvit liksvepning, ökade blott deras dödslika ödslighet och nakenhet. Under marschen uppträdde ingen

vänlig bajir för att spara oss några tröttsamma steg, allt var nu sand.

På eftermiddagen uppstack hård SSV blåst och full snöyra svepte sina hvirflar kring karavanen. Skymningen sänkte sig öfver ett outredligt kaos af snö och sand och länge spanade vi efter en lämplig plats till nattläger. I kolmörkret hamnade vi ändtligen vid en död tamarisk, som skänkte oss något bränsle. De små kamischoaserna i öknens midt hade nu totalt upphört. Männen voro åter allvarligt stämda och Ördek kände sig hemsk till mods i denna öken, som aldrig tog slut, där icke ens solen lyste och där vi borrade oss allt djupare in, som skeppsmaskar i en planka. Han frossade i att tala om Tarims frodiga stränder, fårhjordarna, hyddorna, kanoterna och fisket, som ett paradis, dit han aldrig skulle få återvända.

Kamelerna voro nu så medtagna att vi måste unna dem ännu en hvilodag. Själf var jag nästan uppgifven af trötthet och låg och läste. Hela dagen snöade det häftigt i täta, ymniga flingor, som fräste i elden och som prasslade och gledo utför bladen i min bok. Äfven vid middagstiden rådde halfmörker, dyner, mark och himmel smälte ihop till ett enda hvitt, hvirflande virrvarr i matt, diffus belysning utan skuggor och utan dagrar. Ännu i sena kvällen fortfor snön att falla. Gnistorna stego sprakande från elden och mötte flingorna, som smälte till vattendroppar, i luften glänsande som glödande järnstänk.

Natten blef något sval för oss som lågo ute under bar himmel. Minimitermometern visade — 30,1° och då jag kröp ut ur idet var det ännu 24° kallt. Jag var då totalt öfversnöad och snön föll ännu i täta, fjäderlätta flingor. Islam måste med spade och kamischkvast befria mig ur detta snöhölje, som dock i hög grad bidragit till att hålla värmen kvar under mina pälsar och filtar. Jag hade för vana att sofva afklädd alldeles som hemma, och jag kan försäkra att den där afklädningsproceduren icke alltid var odeladt angenäm. Det tillgick emellertid på följande sätt. Sittande framför elden skyndade jag mig att kasta af mig kläderna, som efter hand af Islam stoppades under hufvudkudden för att icke blifva öfversnöade under natten. Därefter svepte jag in min nakna stofthydda i en två meter

lång, tjock och mjuk yllenattrock, kröp under täcket, tog på mig en mjuk räfskinnsbaschlik och ombonades på alla håll af Islam. Till en början blir kroppen fullkomligt stel af köld ty det är 20° kallt i bädden och man får vackert lugna sig en stund innan lemmarna äro så pass uppmjukade, att man kan börja på att stoppa igen alla tjufhål, genom hvilka ännu till äfventyrs nattkylan har tillfälle att komma på visit. Småningom blir det dock rätt varmt därinne, och snön, som faller ljudlöst omkring mig gör resten. Jag sofver som en stock hela natten och muselmanerna skulle, om de ville, med största lätthet kunna gifva den otrogne, som lockat dem in i denna otäcka öken, ett nyp i nacken. Men det gjorde de aldrig. Någon gång hände det väl att jag vaknade af att mjöltorra, men alltför kalla snöklimpar gledo ned från kudden och hamnade på mina axlar, men i de flesta fall sof jag för godt för att låta störa mig af dylika småsaker.

Värst af allt är dock att stiga upp på morgonen medan nattkylan ännu knäpper i knutarna. Först måste elden flamma friskt och påklädningen sker i sittande ställning framför dess lågor. Jag har +30° på magen och —30° på ryggen; oupphörligt måste jag hålla händerna i elden en stund för att kunna använda dem till knäppningen. Under tiden pillra snöflingorna så hemtrefligt ned på min hals och rygg. Islam sätter fram ett bleckfat med varmt vatten till tvättning — det är ljufligt. Och när jag väl fått vargskinnspälsen öfver axlarna och sitter och dricker mitt sjudande te, då är allting så bra och behagligt igen och nattens små missöden glömda.

Mindre treflig blef marschdagen. Vi hade hård motvind och 15° köld när det var som varmast och vi fördjupade oss i allt högre sand, som icke bjöd på ett spår till bränsle; lyckligtvis hade vi medtagit sådant från förra lägret, men långt ifrån tillräckligt och vi fingo därför frysa mer än vanligt och kröpo tidigt till kojs. På morgonen den 5 januari låg det hvita täcket, efter ett mycket ymnigt snöfall på natten, så tjockt att det kostade oss en viss möda att söka reda på våra kringspridda effekter. Till och med de platser där elden brunnit på kvällen voro öfversnöade. Kamelerna sågo härliga ut med snödrifvor

på ryggen, puder i peruken och långa istappar i pipskägget af andedräkten. När vi vandrade vidare knarrade snön så vintertrefligt under deras trampdynor.

Frampå dagen klarnade det en stund och solen visade sig, men äfven därunder blixtrade milliarder fina isnålar i luften och ögonen bländades af de skarpa reflexerna från snön. De väldiga dynerna liknade bergskedjor med evig snö på sina toppar och i den skarpa belysningen framtrollades fängslande färgspel i blekblåa toner.

Äfven följande dag tycktes sanddynerna växa i höjd och det var tungt att vandra öfver dem. Stämningen började åter bli dyster; skulle aldrig denna öken taga slut, skulle vi aldrig komma ut ur den eviga sanden! Jo, under nästa dagsmarsch inträdde en välsignad förändring. Då jag från toppen af en dyn med kikaren rannsakade den fjärran horisonten i söder märkte jag en mängd svarta prickar och streck, som bjärt aftecknade sig mot snön. Det kunde icke vara annat än död skog.

Under den största spänning påskyndade vi stegen och nådde omsider platsen.

Mycket riktigt, här hade en gång skog vuxit som sedan förkväfts af sanden och nu funnos endast de förtorkade stammarna kvar. Inom en timme låg präktig ved hopad kring lägret i hela trafvar. En stam, som var för stor att fällas, påtuttades där den stod och den lyste sedan både länge och väl som en jättefackla öfver öknens hvita bårtäcke. Tvärs öfver min eld vräktes en ihålig poppelstam, genom hvilken lågorna slickade som i ett rör. Den glödde och smällde och upplystes inifrån, det skimrade som af rubiner, den urgamla barken sprang upp och vred sig liksom i förtviflan under lågorna, som slagit sina klor i det nyss iskalla virket. Väldiga rökpelare stego från våra lägereldar upp mot månen, som nu åter trädde ut ur sina envisa molngömslen. Muselmanerna öfverlistade denna natt kölden; de gräfde grafvar i sanden, fyllde dem med glöd, skottade åter igen dem och lade sig därofvanpå.

Under hela resan utförde jag en noggrann karta öfver den tillryggalagda vägen och då jag från min förra resa var

Sandhafvets yttersta dyner vid Jangi-köll.
Parpi, Palta och Islam.

väl förtrogen med läget af Jangi-köll och af floden Tjertjen-darja, kunde jag på morgonen den 8 januari lofva mina män att de nästa natt skulle få sofva på stranden af denna flod. Och jag hade icke bedragit mig. Från högsta punkten af en kolossal dyn syntes i söder en mörk linje vid horisonten. Det var skogsbältet vid Tjertjen-darja. Genom en labyrint af tamarisker och skogspopplar nådde vi ändtligen den efterlängtade floden, som nu låg gömd under ett kompakt istäcke. Mina män voro högst förvånade öfver att jag så på pricken kunnat beräkna afståndet. De visste knappt hvad de skulle tro. Kanske misstänkte de mig för att förut någon gång hafva traskat ensam denna obanade led. Alltnog, de förklarade att de nu utan ett ögonblicks fruktan eller tvekan skulle följa mig hvart som helst.

Från Tjertjen gjorde jag med fyra ryttare en 34 sv. mil lång rekognoscering mot väster. Det blef en bister ridt i hård blåst och snöyra och nätterna tillbringades alltjämt under bar himmel. Hästhofvarna stampa så ihåligt och kallt mot den hårda marken. Mer än en halftimme i taget kan man ej sitta i sadeln, man måste sitta af och springa för att ej förfrysa. Där bränsle fanns gjorde vi upp en liten eld och togo oss sålunda ofta fram från eld till eld som om vi hade eröfrat positioner mot den gnistrande kölden. Vi sutto framåtlutade, ihophukade, med armarna i kors och läto hästarna sköta sig själfva. Det sista dygnet, på återvägen, var dock värst. Nattkölden hade varit nere på 32,2° under noll; vi gjorde en ovanligt lång ridt och redo ännu flera timmar sedan det mörknat och då smällde det till igen och blef bistert. Motvind rådde, visserligen svag, men alldeles tillräcklig för att komma oss att stelna i sadeln. Jag sökte skydda ansiktet med en halsduk, men andedräkten frös fast i mustascherna. När ögonen i blåsten tåras, klibba ögonhåren ihop sig till små isklumpar, som man tid efter annan måste tina upp för att se klart.

Poppel vid nedre Tarim.

X.

Till de vilda kamelernas land.

Efter en lång och tröttsam färd genom Tjertjen-darjas skogar och utmed nedre Tarims deltaarmar hamnade vi åter, den 24 februari, lyckligt i hufvudkvarteret vid Jangi-köll. Redan på en eller par mils afstånd därifrån mötte oss skaror af traktens byamän och bekar, kurirer och kunskapare. Sedan vi spårlöst och tyst försvunnit i öknens djup hade de knappast hoppats att någonsin få återse oss och gåfvo nu oförställdt sin glädje luft. Vackrast af allt var dock att se mina fyra kosacker komma sprängande i ett moln af damm på svarta

frustande hästar. De båda burjatiska kosackerna från Transbajkalien hade nämligen nu också anländt; de voro klädda i parad, mörkgröna uniformer, med sabeln i gehäng öfver axeln, höga, svarta lamskinnsmössor och glänsande ridstöflar. Oaktadt sina utprägladt mongoliska drag sågo de ståtliga ut på sina höga hästar, som de skötte med öfverlägsen säkerhet. Bredvid dem tog jag mig säkert ut som en trashank — efter alla vinterkampanjens mödor. De stannade inför mig och aflade under militärisk honnör rapport.

De hette Schagdur och Tjerdon och tillhörde Transbajkaliska kosackhären, och båda voro 24 år gamla. Deras språk är nära besläktadt med mongoliskan, men de talade också flytande ryska och under den tid de voro i min tjänst lärde de att tala djaggataisk turkiska, så att de obehindradt kunde samtala med sina muhammedanska kamrater. Från Tjita medförde de vapen, ammunition och kläder och sin lön för två år hade de fått ut — kejsaren hade befallt att de icke skulle få kosta mig något. Inom kort voro de mig så tillgifna, att de kunnat gå i döden för mig och jag blef lika varmt fästad vid dem som vid deras ryska kamrater Sirkin och Tjernoff. Hvad dessa sistnämnda beträffar kunde jag icke förmå mig att sända dem tillbaka, utan skickade en kurir till Kaschgar med begäran att få behålla äfven dem.

Och så redo vi i samlad trupp in i vår egen by. Midt på »torget», bland människor och djur stod en väldig tiger och blängde. Vid närmare undersökning befanns den vara skjuten och sedan stelfrusen i denna naturliga position.

Alla mådde väl, mulåsnor och hästar voro tjocka och feta, de kvarlämnade kamelerna och dromedaren hade lagt på hullet, men vilda voro de, som vanligt i vårbräckningen. Särskildt den sistnämnde var svår att åse i sitt obändiga raseri, där han stod och gnisslade tänder och tuggade fradga, som i stora tottar droppade från mulen. Han vrålade hemskt och doft, rullade vildt med ögonen och försökte bitas. Ve den, som kom honom för nära! Han tålde ingen annan än Fajsullah. Men för säkerhets skull voro hans fötter fastbundna med rep-

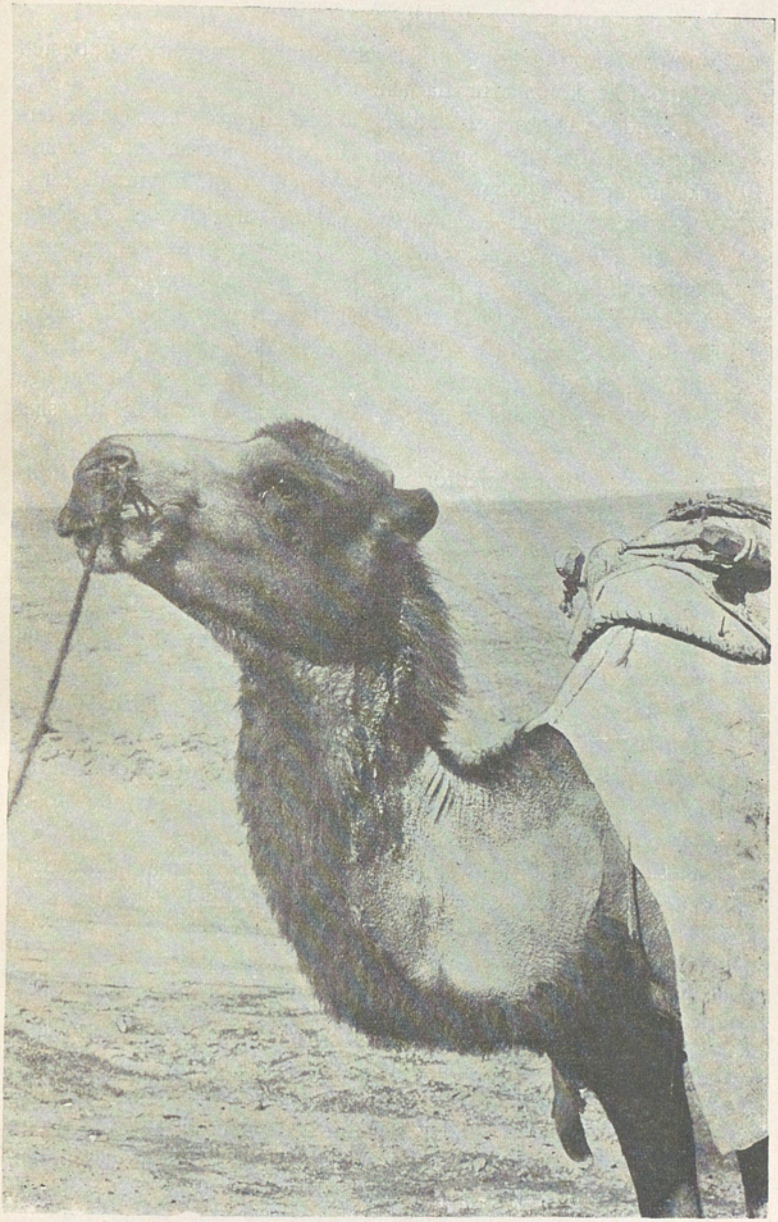

En af våra tama kameler (till jämförelse med den vilda). Denna kamel deltog äfven i min färd genom Kerija-öknen och till Lop-nor 1896; dog i mellersta Tibet 1901.

stumpar, surrade kring i marken inslagna pluggar, och besten kunde icke komma ur fläcken.

Under vår frånvaro hade en af kamelerna rymt. Han eftersattes och förföljdes ända upp till bergstrakterna, men kunde icke infångas. Tydligen hade han blifvit galen, förvildad, totalt vettskrämd af tiger eller vildsvin. Han var och förblef borta.

En af våra grannar skänkte oss två nyfödda valpar, som döptes till Malenki och Maltjik, Lillen och Gossen, emedan de voro så små och näpna. Och dessa namn fingo de äfven bära sedan de växt upp till jättar af sitt släkte. Allt från födelsen tillhörde de sålunda vårt vandrande samhälle, blefvo förträffliga karavanhundar, mina speciella vänner, och öfverlefde alla sina kamrater.

En från Lajlik medförd vildgås, vår reskamrat under flodfärden, hade nu blifvit till den grad hemmastadd att han icke längre ägnade sina fria stamfränder några längtansfulla blickar. Dessa återvände nu från varmare luftstreck i oräkneliga flockar och följde sina gamla stråkvägar, välkända sedan generationer tillbaka. Vi hörde deras skrik och snattrande samtal vid alla tider af dygnet, i alla väder, vi sågo dem om dagen i lugn eller storm, då solen var dold eller tittade fram mellan sönderrifna skyar, vi hörde dem i becksvarta natten då himlen var molnbetäckt och töcken dolde jordytan och förstodo ej huru de kunde hitta på sina luftiga vägar; de drogo ständigt förbi utan rast eller ro i brådskande färd. Infödingarna sade att samma samhällen återvände år efter år till samma häckplatser och att de hafva vissa lagar för eganderätten, alldeles som lop-männen själfva.

Dagligen gingo kosackerna på jakt och återvände med fasaner, änder, vildgäss eller rådjur. På vildt ledo vi ingen brist, trakten vimlade däraf.

Vårt läger blef småningom en verklig marknadsplats, en välkänd och betydelsefull ort i Lop-landet. Hit kommo landtmän med sina produkter, ja till och med från Kutjar och Korla, kommo köpmän med socker, tegelte, kinesiskt porslin, ryska tekannor, tyger, m. m. En af dem slog sig ned och byggde ett »hus» vid vårt torg och butiken ordnades alldeles

som basarernas bodar. Den blef mycket populär och här kunde man få se muselmaner och kosacker sitta och prata, dricka te, röka och köpslå. Ali Ahun, en skräddare från Kutjar grundlade äfven här ett vällofligt etablissement och han hade sannerligen fullt upp att göra från morgon till kväll.

Lif och rörelse rådde sålunda omkring mig efter öknens stillhet. På torget vimlade det af ryttare och vandringsmän. Det var ett kommande och gående utan like och först när den sista gästen dragit sina färde släcktes den stora kinesiska papperslykta som hade sin plats midt på torget. Blott elden flammade sedan och det enda som hördes var nattvaktens steg och hundarnas skall.

De sköna hvilodagarna, föga mer än en vecka, voro snart förlidna och det blef tid att åter bryta upp till nya öden och äfventyr i öknarna om vi icke skulle låta oss öfverraskas af en tidig och glödande het sommar. Farväl alltså till Jangiköll med dess trefna landtlif, dess gästfria hyddor och dess alltid fyllda köttgrytor! Tiden flyr så fort när man har hufvudet fullt med planer, och Tibet väntade oss med sina lockande faror, sina ödsliga snöhöljda berg.

Den färd som började den 5 mars hade till ändamål att lösa flera geografiska problem, men framför allt ville jag följa och kartlägga den urgamla, sedan tusen år tillbaka öfvergifna flodbädden Kurruk-darja, som fordom föll ut i den likaledes uttorkade sjön Lop-nor, väl känd från äldre kinesiska kartor.

Tjernoff utnämndes till min liftjänare; för öfrigt utgjordes min lilla trupp af Fajsullah, Ördek och Khodai Kullu, samt Abdu Rehim och hans två yngre bröder; de tre sistnämnda som höllo oss med åtta kameler, skulle emellertid öfvergifva oss vid källan Altimisch-bulak, emedan de hade sitt hem norrut, i Kurruk-tags bergstrakter. Själfva medtogo vi fem uthvilade kameler och min lilla gråa ökenhäst. Af hundarna fingo blott Jolldasch och vindthunden Maschka följa med.

Denna gång förde vi med oss två lätta tält — mot myggor och sol, en liten ugn, ty det var ännu kallt då vi bröto upp, sommarkläder, vapen och ammunition, två kökskistor, instrumentkistan, proviant och för öfrigt allt det vanliga bagaget.

De tre öfriga kosackerna, Islam, Turdu Baj och Parpi Baj jämte ännu några fast anställda tjänare hade i uppdrag att vårda hufvudkvarteret vid Jangi-köll.

Efter ett långt farväl åt de kvardröjande styrde vår ganska ståtliga och välrustade karavan mot norr och nådde efter två långa dagsresor bergens fot, som vi sedan följde mot öster. En dag tillryggalade vi hela 42 kilometer, hvilket är mycket för de ganska långsamma kamelerna och lägrade vid Budjentu-bulaks källa. Jag minns den följande morgonen som om det varit i går. Tjernoff hade som vanligt varit inne och eldat ugnen medan jag ännu sof, men hade ej lagt märke till att den nedstigande dalvinden tryckte tältduken mot dess upphettade rör. En olidlig värme väckte mig och jag såg tältduken stå i lågor. Ett genomträngande rop tillkallade männen i ett ögonblick. De vräkte omkull tältet, medan Tjernoff drog ut kistor, kartor och böcker som lågo framme, och själf kastade jag öfver tältet en filt, som släckte elden. Mitt ensliga hem såg föga inbjudande ut efter detta äfventyr, men vi lappade ihop det så godt vi kunde.

Jing-pen är en oas vid Kurruk-darjas bädd, där vi rastade ett par dagar för att låta kamelerna äta upp sig innan vi gingo ut i öknen med dem. Från denna punkt hemförlofvades flera män, som till häst följt oss så långt och som nu fingo medtaga alla öfverflödiga vinterkläder, ugnen och andra saker, som vi kunde undvara.

Den 13 mars bar det vidare mot öster — i hård ostlig storm; den hade börjat redan på natten och ryckt upp mitt tält med rötterna så att duken stod och fladdrade som ett lös-slitet segel. Vi hade aflägsnat oss ett par mil från vegetationsbältets yttersta rand, då stormen urartade till fullständig orkan. Marken var betäckt med fint löst stoft; det står som en kometsvans efter karavanen. Männen sitta insvepta i sina tjapaner och guppa mellan kamelernas pucklar. Redan klockan 2 rådde skymning och vi voro omgifna af ogenomträngliga moln af flygsand och stoft. Då blåsten kunde knäcka ryggraden på kamelerna, såsom Abdu Rehim uttryckte sig, ansågo vi klokast att stanna, där vi voro; vi sågo ju för resten icke hvart det bar.

Dock sökte vi efter en någorlunda skyddad plats i denna af vinden utomordentligt utmodellerade leröken. Det var fara värdt att vi därunder tappat bort hvarandra. Jag gick en bit i vindens riktning för att uppdaga en sänka, nej, jag bars fram af blåsten, jag trodde mig flyga; det kändes så lätt, att jag ej märkte hur jag aflägsnade mig från de andra och då jag fann rådligt att vända om, låg hela stormen med rasande våldsamhet rakt emot mig, jagande sitt täta rödgula stoft i mitt ansikte. Hvar voro de? Jag ropade, men min stämma dog bort, jag hörde den knappast själf. Mun, ögon och näsa bli igentäppta af sand och damm, jag måste stanna för att hämta andan. Man blir yr i hufvudet och det känns som att arbeta sig fram genom dy eller vatten och jag aflägsnade mig alltjämt från de mina. Situationen började bli obehaglig och jag trodde mig förlorad i detta susande flygande kaos. Det är farligt att aflägsna sig från sin karavan under storm, man kanske aldrig hittar den mer. Men slutligen såg jag en vålnad skymta fram ur töcknet; det var den hederlige Tjernoff som var ute och sökte mig; han hade skrikit sig hes, men jag hade icke hört hans rop ens då han var alldeles inpå mig.

Under tiden hade de andra befriat kamelerna från deras bördor. I lä om en tamarisk uppslogs mitt tält, men blott hälften af de båda tältstängerna användes och deras öfre ändar stagades med rep. Sidosnörena surrades kring massiva rotkubbar och öfver de utskjutande fållarna lades stycken af torrved. Det hela blef slutligen så stadigt att det kunde uthärda stormen.

Männens tält, hvars stänger icke voro att taga itu, kunde icke användas. De lade sig i en klunga, insvepta i sina kappor. Kamelerna lågo i en lång rad, med halsarna utsträckta i vindens riktning och hufvudet i lä. Vindstyrkan uppgick till 26,1 m. i sekunden och man fick taga ordentligt spjärn för att icke blåsa omkull. Böjer man sig ned är man nära att kväfvas af de moln af stoft och sand som sopas utmed marken. På matlagning var icke att tänka, vi fingo nöja oss med vatten och bröd — och sand, som följde med på köpet. Sanden yrde

in i tältet och genomträngde dess duk. Saker och ting, som lågo framme, försvunno totalt inom en halftimme. Bläcket torkade alltför fort i pennan, som klirrade genom små sanddyner på bladet i min anteckningsbok. Min bädd var också genompyrd med sand, man kunde storkna i den kvafva, stofttyngda luften.

Underliga landskap, som vi under de följande dagarna lärde känna! Den gamla flodbädden står tydligt och markeradt insänkt i den torra leröknen lik en slingrande fåra eller korridor. På stränderna resa sig gulgrå, vittrade stammar, döda och förtorkade, påminnande om grafvårdarna på en forntida kyrkogård, de balsamerade mumierna af uråldriga träd, en stubbåker af jättelika dimensioner.

Dag för dag vandrade vi genom vattenlösa nejder, men äfven nu medförde vi is i getskinn. Spår af vilda kameler voro utomordentligt allmänna. Tjernoff, som var en väldig jägare, spanade otåligt efter dem med kikaren, och bössan brände i hans händer. Han längtade efter att få pröfva den på ett af jordens vildaste och ädlaste högdjur.

Hans önskan gick i uppfyllelse vid Jardang-bulak, en källa där vi rastade en dag. På morgonen nalkades en vild kamel, som icke anade något ondt och kom till den välkända källan för att släcka sin törst. Det var en ung hona, som nu fick sitt banesår. Efter första skottet svängde hon och flydde långsamt österut. Ett sista skott hamnade i bogen. Hon föll, men reste sig åter och sprang, föll ännu ett par gånger, slutligen för alltid. Köttet var särdeles välkommet, ty på sådant ledo vi sedan flera dagar brist, och äfven hundarna, några räfvar och en gam fingo sig en festmåltid. Den fina, lena ullen tillvaratogs; däraf snoddes snören och tåg.

Några dagar senare gjorde vi en oändligt lång ökenmarsch, ifrigt sökande efter nästa källa, Altimisch-bulak. Vi gingo och gingo långt in i kolmörka natten utan att hitta den och lägrade slutligen i ödemarken. Men dagen därpå framlyste bakom en kulle ett gult vassfält, det var »de 60 källornas» välsignade och härliga oas.

Med sina genom lifvet i det fria ständigt skärpta ögon

hade Abdu Rehim genast varseblifvit en kamelhjord, som betade vid oasens bortre rand — jag kunde knappt med kikaren urskilja djuren. Den erfarne kameljägaren tog nu ledningen och skyndade, åtföljd af Tjernoff och mig, framåt mot oasens kamischfält. Vi korsade den salta källans rännil, hvars af täta snår omhägnade botten var fylld med härliga, söta isflak. Innan Abdu Rehim stannade bakom ett par tamariskbuskar hade vi korsat större delen af den lilla oasens vegetationsområde, som är skarpt begränsadt som en ö i öknen.

Hjorden bestod af en stor mörk hingst och fem ljusa individer. Den gamle och en af de unga betade friskt, de öfriga lågo stilla med hufvudena mot oss, d. v. s. i lä. Afståndet uppgick till 300 steg och jag hade därför ypperligt tillfälle att iakttaga deras rörelser i det fria. De två betande gingo med hufvudet mot marken, lyfte det ibland, då munnen var full, tuggade långsamt och kraftigt så att den torra kamischen knastrade mellan deras tänder och läto blicken fara öfver den öppna horisonten. De visade ej spår af oro och hade ej en aning om hvad som förestod. Nog var det fegt att smyga sig öfver dessa ädla djur och öfverfalla dem från ett bakhåll. Jag drog en suck af lättnad när mina skyttar bommade och mina sympatier voro helt och hållet på kamelernas sida. Denna gång stod det dock skrifvet i de eviga stjärnorna att ett oskyldigt lif skulle släckas.

Ljudlös och osynlig som en panter och med ögonen lysande af passionerad fröjd, försvann Abdu Rehim, med sin gaffelförsedda framladdningsbössa i handen, bland buskar och snår. Allt blef tyst, jag iakttog med spänning hjorden. Nu brann skottet af och fem af kamelerna sprungo i långsam traf mot vårt gömsle, men gjorde plötsligen helt om och satte af i vild karriär upp mot Kurruk-tags berg. Den yngre, betande, kamelen hade fått sin kula i buken, en annan stannade i halsen, då han reste sig för att följa sina kamrater.

Han låg på alla fyra knäna och tuggade hvad han ännu hade mellan tänderna. Ibland reste han sig på bakbenen, men de främre vägrade att göra tjänst. Blicken var lugn och resignerad och förrådde knappast fruktan eller förvåning, men

då man strök den sårade öfver nosen, försökte han bitas och nog kände han att han var omringad af dödsfiender. I ett kraftigt tag skar Abdu Rehim upp halsen och blodet forsade ut i en tjock stråle, därpå följde några dödsryckningar, och så var denne ödemarkens son, som för ett par minuter sedan betade så fridfullt och tryggt bland källans vassbestånd, förpassad till de eviga betesmarkerna. De andra hade redan försvunnit som en vind öfver öknen, som skyarnas skuggor då de ljudlöst ila öfver jordytan. Abdu Rehim var högst belåten med sin fångst, han hade nu proviant för många dagar.

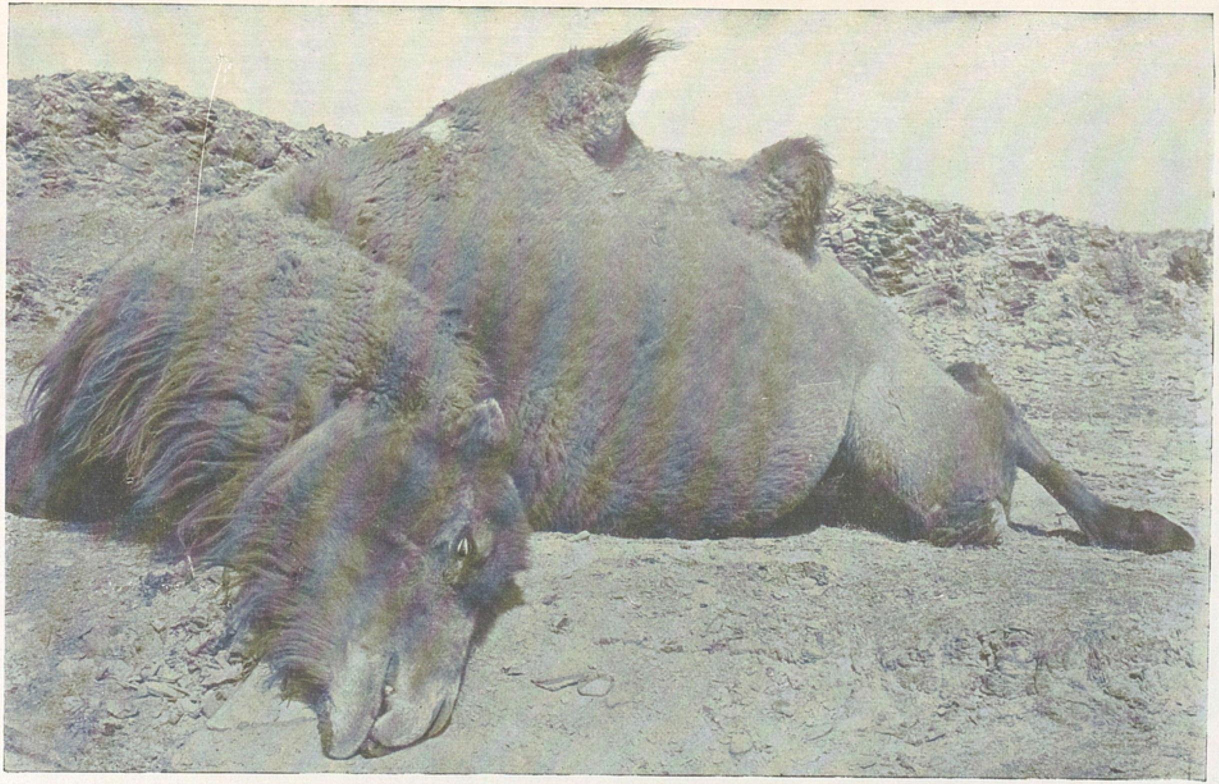

Vild kamel skjuten vid Altimisch-bulak.

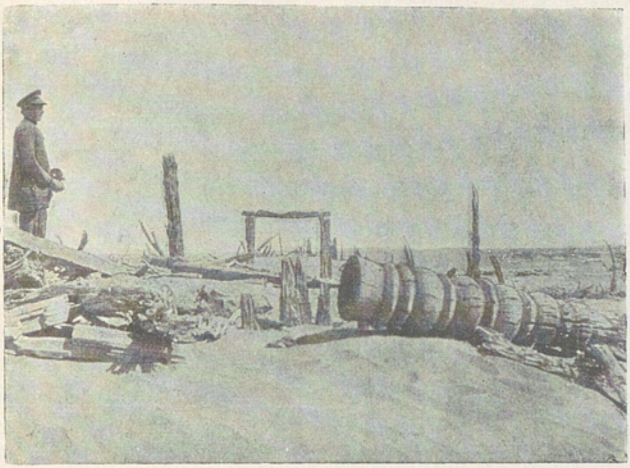

Tjernoff bland ruinerna.

XI.

Tvärs genom öknen.

I de 60 källornas oas unnade vi oss och kamelerna några dagars välbehöflig hvila och bröto sedan, den 27 mars, åter upp, nu för att korsa Lop-öknen mot sydväst och för att uppsöka norra stranden af Kara-koschun, det stora träsk, i hvilket Tarimfloden utgjuter sina vattenmassor. Under denna nya ökenkorsning skulle jag också få tillfälle att undersöka det bäcken, i hvilket den forna sjön Lop-nor en gång i tiden stått.

Abdu Rehim skulle följa oss två dagsresor med några af sina kameler, lastade med iskakor från källan. Säckar och getskinn voro fyllda med klara stycken däraf, men hur vi än sökte skydda dem, droppade väl ett par ämbar bort under den första dagsmarschen, ty nu steg middagstemperaturen ända till 17 och 18 grader och då vi kommit ned i den flacka öknen blef hettan tryckande. Någon egentlig fara hotade oss dock knappast, ty jag beräknade att vi borde nå träsken på en vecka, och äfven om isförrådet vore otillräckligt borde vi icke hinna att omkomma af törst.

Värre var att vår proviant i det närmaste tagit slut. Ännu hade vi väl ris och gammalt hårdt och torrt bröd, men man blir knappast mätt af denna enformiga, lätta traktering. Lyckligtvis åto muselmanerna kamelkött med god smak; jag och Tjernoff hade en afgjord motvilja därför. Just i uppbrottets ögonblick gjorde emellertid min duktige kosack ett mästerskott, i det att han med hagelbössan fällde fem änder, som rastade vid en af källorna och denna förstärkning i provianten räddade oss för den närmaste framtiden.

Vid tretiden den andra dagen vandrade vi just genom en besynnerligt formad leröken, genomdragen med af vinden utmejslade fåror och utomordentligt rik på snäckskal, som förrådde att här en gång en sjö befunnit sig, då Tjernoff och Ördek som gingo i förväg, stannade och ropade an oss. De hade funnit ruinerna af ett par hus!

Mänskliga fornlämningar, en uråldrig by på norra stranden af Lop-nor! det var på sätt och vis den märkligaste upptäckt som gjordes under hela resan. Min lyckliga stjärna hade fört mig rakt på dem, hade vi gått ett stenkast till höger eller vänster om dem, hade vi aldrig varseblifvit dem, ty de bjälkar och stockar hvaraf de varit uppförda hade på afstånd en förvillande likhet med de torra trädstammar, som här och hvar lågo kringspridda.

Halt, och upp med tälten, ropade jag, och i nästa ögonblick voro vi med vår enda spade fördjupade i ruinerna. De planritades och uppmättes. Vid gräfningen kommo kinesiska mynt, skärfvor af lerkärl, järnyxor, små offerkoppar i dagen. Några brädstumpar voro konstnärligt utsnidade med mänskliga figurer, en af dem liknade en konung med krona och treudd i handen, men framställde sannolikt någon buddistisk gudomlighet. Till hvarje pris måste dessa träskulpturer bärgas, och lades åsido i en hög.

Därpå genomsöktes de närmaste omgifningarna, men intet vidare kom i dagen. Vi hade dock användt tiden väl och gingo sent till hvila den kvällen. Helst hade jag kvarstannat i denna trakt flera dagar, men — vattnet, det droppade oafbrutet ur vårt isförråd, vi måste vandra vidare mot sydväst. Här

togo vi alltså farväl af Abdu Rehim och hans kameler, som gjort oss så exemplarisk tjänst. Khodai Kullu fick i uppdrag att följa honom norrut och sedan på ett eller annat sätt söka taga sig fram till vårt hufvudkvarter vid Jangi-köll och dit medföra de vid ruinerna gjorda fynden. Han grät då han skulle skiljas från oss, men det kunde icke hjälpas, vårt vattenförråd var redan alltför medtaget och måste ytterligare sparas. Då vi lämnade ruinerna bestod min karavan sålunda blott af Tjernoff, Fajsullah och Ördek, fyra kameler, en häst och två hundar.

Efter två mils vandring slogo vi läger i en sänka och beslöto gräfva en brunn. Nådde vi blott ned till grundvattnet, kunde ju isförrådet få smälta bäst det ville. Men då befanns det att spaden blifvit kvarglömd vid ruinerna, och Ördek, som var skyldig till slarfvet, föreslog genast att gå tillbaka efter den. Jag tvekade att släppa honom ut på en så vådlig vandring; uppstod en sandstorm kunde han vara förlorad. Men å andra sidan skulle kanske spaden blifva vår enda räddning om vårt läge blefve förtvifladt och vi till hvad pris som helst måste gräfva oss ned till grundvattnet. Han fick låna min ridhäst och jag förmanade honom att noga följa våra spår; vi skulle icke vänta på honom, utan gå vidare, och tappade han bort oss, hade han blott att gå söderut, så skulle han nå Karakoschuns strand. Först fick han dock sofva ett par timmar, förtärde sedan en grundlig portion ris och kamelkött och försvann vid midnatt i ökenmörkret.

Vid tvåtiden på morgonen inträffade hvad jag fruktat mest: nordostlig storm, hela moln af flygsand svepte utmed marken och luften var bemängd med stoft. Jag tittade ut i natten, den var ramsvart, jag såg icke handen för mig. Den arme Ördek, tänkte jag, han måtte väl ha varit så klok att han vändt om!

Då på morgonen karavanen lastades voro vi blott tre man starka och jag fick lof att hjälpa till. Och så bar det vidare. Klockans dång-dång ljöd dystert och hemskt i den mörka öknen, stormen tjöt omkring oss, men vi älskade den, ty den ute-

stängde den glödande hettan och den sköt på bakifrån, och vi hatade den därför att den kanske kostade Ördek lifvet.

Nej, bevars väl, det var icke alls så farligt. Just som vi höllo på att slå upp tälten, uppenbarade sig den präktige Ördek med spaden på axeln och ledande hästen. Båda voro förbi af trötthet, och Ördeks första tanke var vatten, vatten! Hans strupe var alldeles igentorkad af allt damm han fått i sig.

Med spänd uppmärksamhet åhörde jag nu Ördeks berättelse. I den stormiga och mörka natten hade han förlorat våra spår och ridit vilse. I daggryningen hamnade han vid ruinerna af flera hus, där rikt utsnidadt virke fanns i mängd. De två bästa plankorna tog han med sig då han märkt att jag var galen i sådana fynd. Han gaf sig icke förr än han återfann de första ruinerna och spaden och begaf sig då genast på återväg. Förgäfves försökte han ett par gånger lasta plankorna på hästen; grålle gick på inga villkor in på att bära dem, Ördek fick själf knoga på dem och visade att han var blodig på skuldrorna efter repen. Då han ännu en gång vädjat till hästens barmhärtighet, hade denne slitit sig och skenat iväg västerut. Han gaf då sitt fynd på båten och hade nog göra att fånga in sin fyrbente trolöse kamrat. Då han ändtligen lyckats, var han så förbi af trötthet och törst att han skyndsamt uppsökte oss. Det var icke första gången jag haft anledning beundra infödingarnas fabulösa lokalsinne.

Denna berättelse verkade på mig som en elektrisk stöt. Till en början fick Ördek order att tidigt följande morgon gå tillbaka och hämta plankorna som han lämnat i sticket. Och då jag fick se dem och visste att de härstammade från en helt annan by än den först funna, hade jag situationen klar för mig. Marken brände under mina fötter, jag ville tillbaka och skingra dunklet kring de tusenåriga hemligheter som slumrade i öknens djup. Men nej, det var omöjligt, vårt vattenförråd var nästan slut, den glödheta sommaren stod för dörren, det hade varit dårskap att nu vända om. Hela min resplan måste omkastas, skulle det så också kosta mitt lif, så måste jag återse den plats där vi varit lyckliga nog att upptäcka spåren af en urgammal, glömd kultur. Min resa som var beräknad att räcka

i två år, blef genom denna upptäckt treårig, ett billigt pris för en sådan seger. Nu måste jag dock lugna mig tillsvidare; sommaren och hösten skulle vi tillbringa i Tibets friska, snö-

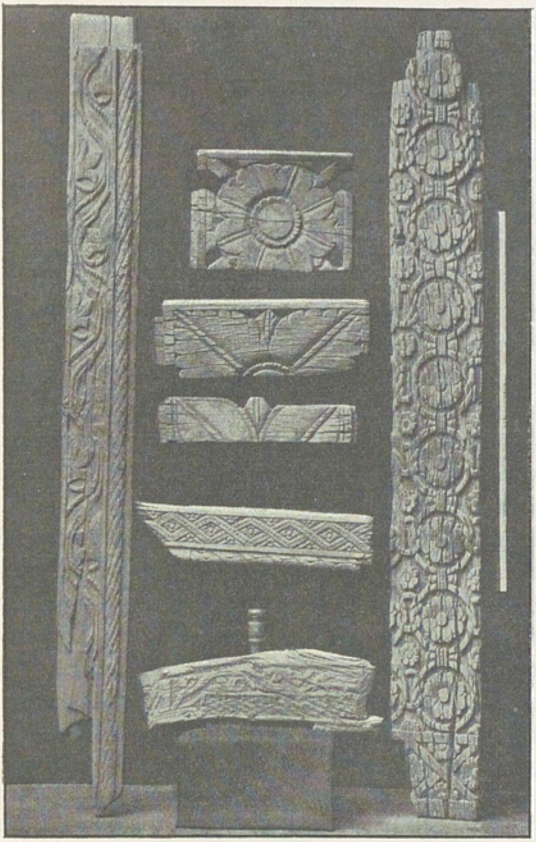

Några af Ördeks troféer. (Måttet på bildens högra sida är = 1 meter.)

höljda fjäll, vintern i Gobi-öknen och först nästa vår, sedan vildgässen redan kommit tillbaka från Indien, skulle vi uppslå våra tält i den döda staden.

Vi tågade alltså vidare mot sydväst. Den döda skogen tog slut, i stället reste sig sanddynerna allt högre. Jag är kara-

vanens lots och går i förväg barfota; men strax efter middag är sanden så het, att fötterna bli som skållade däraf och jag går då sist och trampar i kamelernas spår, som plöjt upp den nattkylda sanden. Den 1 april fingo våra kameler, som voro trötta och utmattade, hvar sin hink vatten och vårt förråd räckte sedan för en knapp dag. Vi måste påskynda våra steg, ännu skilde oss sju mil från Kara-koschuns strand.

Ödsliga, gula dyner upprulla ett tröstlöst panorama omkring oss. Allt oftare måste vi hvila. Den upphettade luften vibrerar och dallrar öfver sanden. Ack om en ny storm ville komma och tillföra oss svalka! Åter var jag långt i förväg, med trötta steg vandrade jag upp på kammen af en hög dyn för att speja. Alltjämt samma ändlösa labyrint af delfinformiga dynkammar.

Men hvad i all världen är detta! Fjärran i söder bortom de yttersta dynerna blänker något blått! En sjö, vatten i denna glödheta, förtorkade öken! Nej det är omöjligt, det måste vara en hägring. Med bevingade steg skyndade jag ned från dynen och i riktning mot det blånande fältet. Det svartnade för ögonen, men jag sprang och sprang; de andra trodde nog att jag blifvit galen, eller fått solsting. Jag hade hunnit bada och dricka vid stranden och hvila ut vid randen af den välsignade sjön, då kamelklockornas svaga klang åter nådde mig; och det var idel glädje i karavanen, då kamelerna böjde sina långa halsar ned mot vattenytan och drucko sitt lystmäte i långa, sörplande klunkar. Det lät så trefligt, man kunde icke låta bli att le af välbehag.

Vattnet var lindrigt salthaltigt, men fullt njutbart, stränderna sterila. Att komma öfver den långa smala sjön, som stängde vår väg till Kara-koschun, var icke så lätt, men Tjernoff gaf sig icke förrän han fann ett skapligt vadställe med nära en meters djup. Dagen därpå gingo vi öfver. Kamelerna voro så förtjusta i badet att vi knappt fingo dem upp på andra stranden, där marken var obehagligt mjuk; det var som om en guttaperkahinna blifvit spänd öfver en gröt, af hvilken man spårlöst skulle uppslukas, om man trampade igenom.

Söder om sjön förlorade vi oss åter bland dyner af 10

meters höjd. Kamelerna sågo sig melankoliskt om, undrande hvarför vi genast lämnat den räddande sjön. Hettan var kväfvande och vi hade solen rakt i ansiktet. Under dagens varmaste timmar går man och slöar i begrafningstakt. Först fram på aftonen komma lifsandarna åter i gång, och det var särskildt händelsen med denna afton. Från en sista kulle sågo vi i söder, helt nära oss Kara-koschuns oändligt vidsträckta träsk med deras fullkomligt söta vatten och täta vassbestånd. Vår befrielses timme hade slagit och vi voro lösgjorda ur öknens tvång.

En ökenfarare kan icke drömma om en skönare utsikt än den som erbjöd sig från mitt tält, som var uppslaget omedelbart invid stranden. Tältduken fladdrade för aftonbrisen som drog öfver en väldig, öppen sjöyta. Det plaskade så melodiskt mot stranden, jag kunde icke taga mina ögon från de flockar af änder och gäss som gungade där ute på böljorna. De skulle snart få hjälpa oss på fötter igen, ty vi voro glupskt hungriga och afmagrade och vårt skinn liknade pergament, klistradt öfver benstommen. Ingen oro för morgondagen störde vår sömn den natten, men jag låg länge och tänkte på de geografiska och kulturhistoriska problem jag varit nog lycklig att få lösa.

Den 3 april framgick med hård NO storm. Skumkrönta böljor vräkte öfver sjön och gingo rakt emot våra tält, som stodo vid sydvästra stranden. Nu fick jag en ganska vansinnig idé. Jag kunde icke se dessa lockande vågor utan att tumla om med dem grundligt en stund, jag hade ju lungorna så fyllda med sand och damm, jag ville bada mig, jag ville gunga på det kristallklara vattnet som en delfin. Men vi hade ju ingen båt! Än sedan då, vi byggde en farkost, som aldrig i lifvet gjorde anspråk på att kallas för båt, men som ändå skulle få den äran att bära oss öfver sjön. Torrt virke fanns på stranden, men då jag pröfvade det, befanns det sjunka, så genompyrdt var det med flygsand. Nåväl, vi hade ju de sex tomma getskinnen och de korta stegar vid hvilka de varit fästade på kamelerna. Med detta material begåfvo vi oss till nordöstra stranden, blåste luft i getskinnen, surrade fast dem vid

två stegar och farkosten var färdig. Då Tjernoff intog sin plats på den ena stegen, höll hela härligheten på att kantra, men så kom jag och återställde jämvikten. Vi sutto gränsle, halfnakna, med benen dinglande i vattnet. Våra ryggtaflor tjänstgjorde som segel och vi drefvo sakteliga med vind och vågor rakt mot tälten. I bullrande flockar lyfte änderna alltefter som vi drefvo öfver sjön. Inom några minuter voro också våra öfverkroppar plaskvåta, ty hvarenda svallvåg, som rullade förbi, slog öfver flotten och gaf oss en ordentlig dusch. Det gällde att hålla i sig och balansera för att icke bli spolad öfver bord.

Blåsten kylde i våra våta ryggar; när vi voro midt på sjön, hade jag fått mer än nog och längtade i land. Vi fröso så att vi skallrade tänder. Och då vi ändtligen kommit i land kastade vi af oss kläderna torkade och värmde oss vid elden och kröpo sedan till kojs för att få blodet i omlopp.

I solnedgången antog himlen ett underligt utseende. Hela den östra horisonten flammade i en hemsk, brandgul färgton; jag förstod af gammalt hvad det betydde. Den »svarta stormen» kom rullande som en åska öfver jorden, vågorna dånade i lössläppt raseri mot stranden, och tälten, som öfverspolades af stänket, måste flyttas ett stycke därifrån.

De följande dagarna tågade vi utmed Kara-koschun för att uppsöka de första fiskarebyarna. En gång förkunnade en svart rökpelare att lop-män voro ute och satte eld på vassen. Genom en labyrint af träsk och torra näs nådde vi deras by, Kum-tjappgan, och först då hade vi det riktigt bra och lefde sedan nästan uteslutande på fisk.

Från byn företog jag två kanotfärder öfver träsken och sjöarna så långt man kunde komma genom vassen, som slutligen står så tät, att man utan ringaste svårighet kan gå på de områden däraf, som blifvit nedvräkta af stormarna. Här plundrades vildgässens och ändernas bon på ägg; ägg och fisk! kunde vi önska oss något mer. Seniga och tvärsäkra lop-män rodde mig i sina långa kanoter genom de smala korridorer de huggit upp i vassen, från sjö till sjö. På en öppen sjöyta seglade en ensam svan. Då rodde de i hvinande fart mot sitt offer, som räddade sig genom dykning. Man rodde

åt det håll där han åter borde visa sig och på detta sätt hetsades den arma fågeln bit för bit ända fram till vassbrämet och då han slutligen dök in bland dessa ända till åtta meter höga, hårda stänglar, var han tillspillogifven, ty nu saknade han frihet och utrymme för vingarna till flykt. Kanoten for som en pil efter och en af männen kastade sig i vattnet, upphann svanen och dödade den. I närheten låg i vassen en död svan, som sårats för ett par dagar sedan och undkommit. Det var den förtviflade maken som nu fångats och befriats från sin sorg. Jag vet ej om det är sant, men infödingarna vid Kara-koschun försäkrade att svanarna äro mycket känslosamma och ömma. Ördek hade en gång jagat en kula midt i en flygande svanflock. Två svanar störtade ned i vattnet; blott den ena var sårad, och den andra kunde icke öfvergifva föremålet för sin kärlek.

Nej, nu börjar det att bli för varmt här nere; de våra längta säkert efter oss, vi måste skynda tillbaka den oändliga väg som ännu skiljer oss från hufvudkvarteret. Alltså, framåt!

Det tog mig 25 dagar att komma tillbaka och hela denna tid lefde Tjernoff och jag bokstafligen i kanoter; muselmanerna fingo svara för våra djur. Blott ännu en dagsled skulle två af kamelerna, hvilkas vinterull nu fallit af, så att de sågo nakna och komiska ut som nyfödda kråkungar, få göra tjänst. De spändes för två präktiga kanoter som på detta sätt släpades öfver land till en nybildad flodarm. Och sedan var det årorna som hjälpte oss på Tarims delta-armar, mot strömmen, genom sjöar, genom irrgångar af kväfvande tät vass, allt längre och längre uppför floden tills vi ändtligen en afton landade i den fridfulla vik, där vår gamla hederliga färja låg och ryckte i sina förtöjningar. Och så var den rundresan slut.

Vid hufvudkvarteret stod allt väl till. Blott Parpi Baj var icke längre med i vårt lilla samhälle. Under vår frånvaro hade han hastigt sjuknat och efter några dagar dött, med största lugn och kallblodighet. Jag saknade honom mycket ty han hörde till den gamla stammen, han hade varit med mig i Tibet 1896. Vid hans graf, som pryddes med vimpelstänger, aflade

alla muselmanerna ett sista besök innan vi för alltid bröto upp från vår fredliga, gästfria strand.

I min egenskap af expeditionens chef beviljade jag nu mig själf tio dagars tjänstledighet, som dock användes till träget arbete. Särskildt hade karavanens intendenturkår mycket att göra. Ett trettiotal hästar köptes och proviant för långliga tider. »Torget» i vår lilla by förvandlades till ett skeppsvarf igen. Stora färjan, som nu åter skulle i elden, förbättrades. I stället för tältet uppfördes på fördäck en särdeles hemtreflig hytt, klädd med hvita filtar och möblerad på vanligt sätt, blott med undantag af mattan, ty nu behöfdes luft i luckan, d. v. s. golfdrag genom springorna mellan däcksplankorna. En markis gaf skugga öfver skrifbordet och om nätterna kunde hytten helt och hållet stängas för att hålla mygg och moskitos på afstånd. Från en af takspjälorna nedhängde i ståltrådar en »ljuskrona», fabricerad af en sardinlåda. På akterdäck byggde kosackerna åt sig en liknande hytt.

Då allt detta var klart gaf jag kosackerna ett nytt problem att lösa. Saken var den att min lilla tygbåt alltid uppväckt den största förvåning hos de hederliga lop-männen, men då jag berättade för dem att vi där hemma hade båtar, som med tillhjälp af en segelduk kunde gå rakt emot vinden, ruskade de på hufvudet och sade: »nej herre, det är omöjligt att utan åror gå emot vinden». Jag köpte därför en lämplig kanot, som däckades och försågs med järnköl — ett par af våra spett — styre, mast och segel. Inom ett par dagar hade kosackerna den färdig. Vid en punkt där floden var mycket bred och öppen afprofvades kuttern. Infödingarna samlades från när och fjärran. Det blåste hårdt och den lilla båten skar som en knif upp emot vinden och framkallade den största förvåning. Men jag fick icke vara ömtålig för vatten, ty båten dök grundligt under och jag satt gränsle och red på lovarts reling.

De glada och vänliga hvilodagarna voro snart förlidna och så randades den morgonstund, då karavanen åter stod färdig till uppbrott. Lastade med sina höga bördor och åtföljda af de flesta af mina tjänare, jämte beridna lopmän och bekar försvunno snart våra kameler och hästar i småskogen, det var

ett vackert och färgrikt skådespel. Kosackerna Tjernoff och Tjerdon voro karavanens ledare och hade order att begifva sig till den friska, och på beten rika dalen Mandarlik i norra Tibet, där vi stämde möte om två månader.

Nu låg vår by, som af infödingarna blifvit döpt till Tura-sallgan-uj, eller »de af herren byggda husen», tom och öde. Alla köpmän som haft sina bodar och stånd uppslagna vid torget, hade dragit sina färde, i våra hyddor skulle endast skorpioner och spindlar husera, några självmedvetna kråkor inspekterade redan den öfvergifna staden, och i muselmanernas friluftskök rökte det ännu från den sista elden.

Det var dock en föga varaktig stad vi bebott och det var en välsignad lycka att vi icke ett år senare hade anförtrott oss åt denna strand. Ty då vårfloden strök ned genom bädden år 1901, tog den med sig hela vänstra flodstranden och i ett ögonblick voro hyddor och stall och den enda poppeln på torget, spårlöst bortsopade från jorden.

Popplar vid en af Tarims bifloder.

XII.

Äfventyr till sjös.

Knappt hade klockklangen förtonat i skogen förrän jag med Sirkin, Ördek och några roddare i två kanoter lämnade färjan för att anställa lodningar och kartläggning af sjön Göllmeketti vid Tarims högra strand. Sjön är knappt en mil lång och ligger inbäddad mellan kolossala dyner. Med hjälp af ström och åror susade våra lätta farkoster i svindlande fart utför floden, kilade in i den smala kanalen, som uppehåller förbindelsen med sjön, hvars klargröna, hvitskummiga yta utbredde sig fjärran söderut. Det blef en ganska vådlig rodd, ty blåsten ökade till half storm. Redan på floden hade vi måst stanna ett par gånger och ösa, och nu hade vi hela det öppna upprörda vattnet framför oss och sköto obetänksamt ut öfver dess falska djup. Djup, sade jag, nej bevars, sjön förblef länge så grund, att det var fara värdt att kanoterna, då de sänkte sig i vågdalarna, skulle kunna snudda mot sandbottnen, och när vågsvallet ligger på från sidan, kantrar då farkosten ofelbart. Äfven

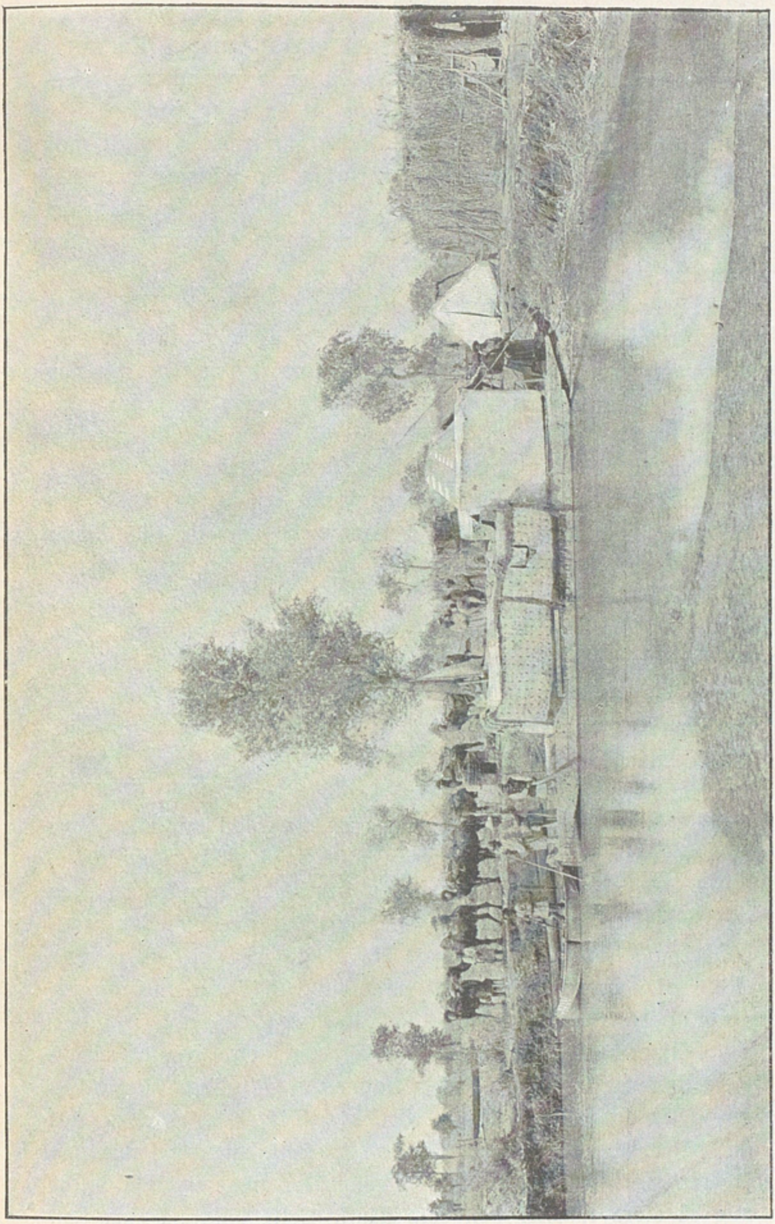

Jangi-köll i sommarstämning. Färjan ombyggd.

i måttlig sjögång äro lop-kanoterna ytterst farliga. En sådan tingest är nämligen uthuggen ur en enda poppelstam; dess botten är alldeles rund, hvilket gör att en ovan roddare icke kan hålla balansen; vid minsta rörelse går kanoten rundt med honom. Men dessa krängningar parera lop-männen med sina åror, som för det mesta ligga i vattnet, och för öfrigt balansera de i sina kanoter lika säkert och oreflekteradt som vi på våra bicyklar.

För att undvika grunden måste vi emellertid hålla ut en bra bit från land. Men snart gick sjön så hög att hela vågkammar slogo in öfver de låga relingarna och jag befann mig i ett behagligt uppfriskande sittbad. Situationen var spännande, men i längden ohållbar. Kanoterna voro redan till hälften fyllda med vatten och ju djupare de lågo, desto lättare hade vågorna att äntra. I ett tag sjönk Sirkins kanot och kastades hit och dit af bränningarna; männen vadade och simmade i land, där vi efter en stund sågo dem helt lugnt stå och vrida vattnet ur sina kläder.

Min kanot kastades ännu som ett nötskal på vågorna. Jag öste medan mina roddare klämde i allt hvad tygen höllo och styrde rakt mot land. Hvarenda vågtopp gaf oss en kalldusch, det klunkade och skvätte bland de filtar som utgjorde min sittplats. Man hisnar ofrivilligt för hvarje ny våg som stormar an; pang, nu sjunka vi, vi resa oss upp och hoppa i, vi äro lyckligtvis på grundt vatten, som räcker oss till midjan. Mina instrument och papper blefvo därför med nöd räddade.

I ogenomträngligt nattmörker anträddes hemfärden. Jag förstår icke hur våra roddare kunde klara sig fram mellan sandbankarna i floden, men säkert är att de icke en enda gång stötte på. En eld brann på stranden och färjans »salonger» voro upplysta då vi lade till vid dess sida.

Följande dag kommenderade jag loss, och tagen af strömmen dref färjan hastigt utför floden. Besättningen utgjordes nu af Sirkin och Schagdur, Ördek och fyra störkarlar samt de båda hedersgubbarna Pavan Aksakal, »den hvitskäggige jägaren», och Kirguj Pavan, en gammal man, som 1896 gjort mig så stora tjänster och som kände detta land på sina fem

fingrar. Hundbesättningen bestod af Maschka, Jolldasch och de båda valparna, som voro mer än komiska att åse, i synnerhet då de, oaktadt lifliga protester, doppades i Tarim.

Nu var strömhastigheten stor och det var härligt att se stränderna försvinna bakom oss. En hel flottilj af kanoter kretsade omkring oss, ombord rådde lif och rörelse, kosackerna sutto än och pratade utanför sin hytt, än läto de ro sig i land för att skjuta änder.

Men efter några dagars färd blef floden oregelbunden och bildade flera små grunda, af vass totalt öfverväxta sjöar, och att taga färjan öfver dessa var icke så lätt. Väl funnos uthuggna kanaler, i hvilka lop-männen utsätta sina nät, men dessa voro vanligen för trånga. I en sådan kanal höllo vi på att ohjälpligt fastna. Den var 1 ½ m. för smal och på ömse sidor reste sig oerhördt kompakta häckar af fyra meter hög vass. Och därtill var passagen så grund att färjan icke flöt. Nu uppbådades folk med spadar från alla närbelägna fiskarbyar. Efter ett par timmar kommo kanoterna fräsande i hela svärmar. Kanalen gräfdes djupare och vassen borthöggs på sidorna och så pressades färjan fram fot för fot. Nog tog det tid, men det var också skönt och svalt i korridoren, blott bromsarna, som utgjorde en olidlig plåga, surrade i verkliga moln i luften och slogo ned på mitt kartblad så att det dunsade efter dem.

Då vassen blef så tät, att allt arbetande med spadarna var fåfängt, tände vi i stället eld därpå. Äfven midt i solskenet erbjöd denna träskbrand en storartad anblick. Elden grep omkring sig med häpnadsväckande snabbhet. Det smällde och sprakade bland de torra kamischstänglarna, det fräste, kokade och ångade då branden kom i kontakt med vattenytan, lågorna rullade som lavaströmmar in i de täta vassbestånden, från hvilka hela moln af ramsvart rök uppstego. Ett par gånger grep elden omkring sig i riktning mot färjan och jag började frukta att äfven den skulle bli ett rof därför; det var som att våga sig ut på en brinnande sjö. Knepet lyckades dock och vi lägrade vid byn Jekkenlik-uj eller »Säfhuset», som ligger på en ö.

Den 25 maj företog jag med Schagdur, några säkra fiskare

och två kanoter en roddfärd till den stora, i sandöknen belägna sjön Begelik-köll. Gamle Kirguj Pavan var också med. Först korsade vi Jekkenlik-köll, släpade sedan kanoterna öfver ett näs och så in i den långa smala kanalarm som leder till Begelik-köll.

I atmosfären rådde det fullkomligaste lugn, icke en vasstängel nickade, det var så tyst och fridfullt, endast då och då hördes en and snattra. Den väldiga sjöytan låg stilla som en glasskifva och man tyckte nästan synd att krossa den under kanoterna. Dynkedjornas spegelbilder i vattnet voro lika klara och skarpa som originalen, det hela var förvillande, vi hade ett landskap öfver oss, ett annat under oss, båda lika ödsliga och gula, men sjön glänste blå och dess vatten var klart och rent som kristall. Vi rodde rakt mot söder och solen glödde oss i ansiktet som en öfverhettad ugn. Oupphörligt måste jag stänka vatten öfver mina hvita, tunna kläder för att hålla mig någorlunda sval.

Dagen gick under träget och resultatrikt arbete. Från en hög dynkam studerades det kringliggande området. Sanden var glödhet och brände genom skosulorna. Efter återkomsten till kanoterna var det därför skönt att sitta och plaska en stund i vattnet.

Länge hade vi dock ej rastat förr än Kirguj Pavan pekade mot den midt emot liggande östra strandens höga, branta dyner och sade i dämpad, frågande ton: »kara-buran» (svart storm)! En mörk kolonn höjde sig öfver horisonten och uppbar ett kapitäl af ljusare moln. På ömse sidor uppväxte flera dylika och grodde småningom ihop till en enda tandad kontur, och då visste vi hvad det gällde.

Under ett ögonblick öfvervägdes situationen. Lop-männen röstade med en mun för att vänta. Kirguj Pavan var icke rädd, men sade att det var ett vanskligt företag att ro öfver sjöns allra största och djupaste bäcken, som skilde oss från kanalmynningen. Hade man kunnat följa stranden åt hade det ej varit så farligt, men just västra stranden var afbruten af en bred och djupt inskuren fjord och man måste därför korsa den stora öppna vattenytan.

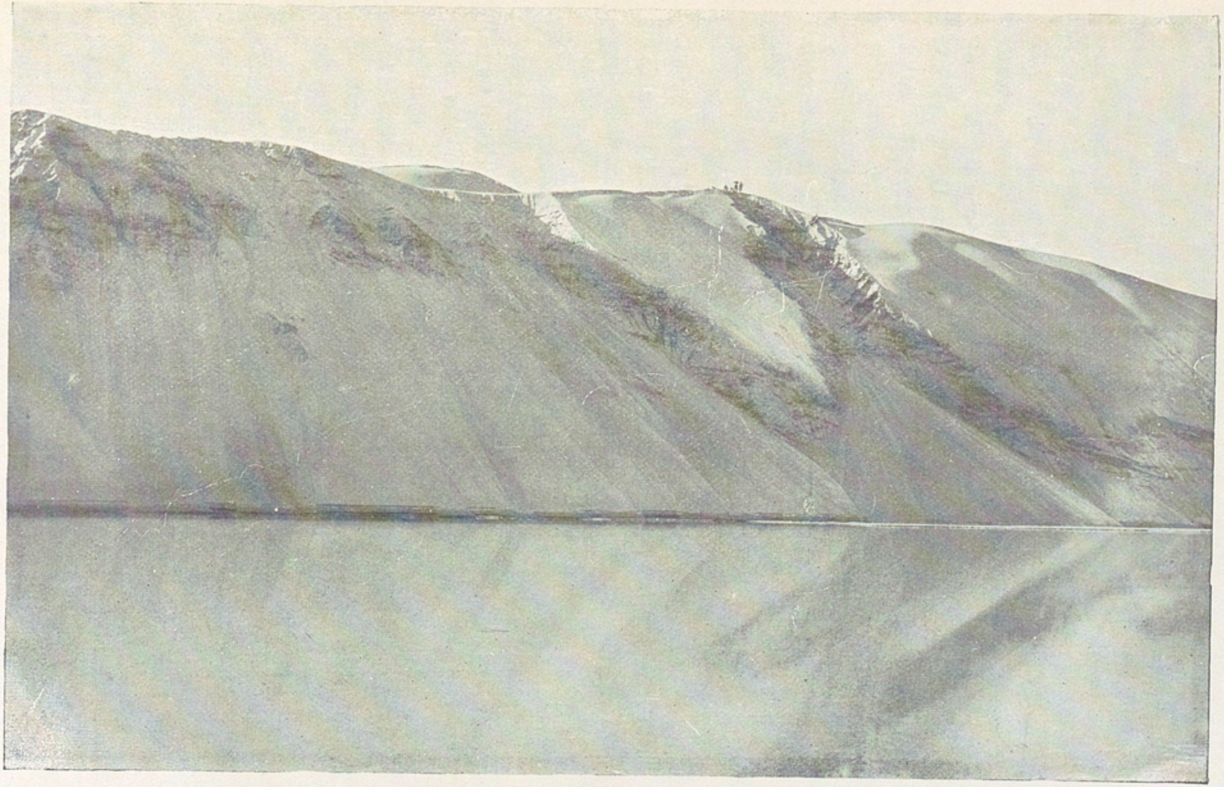

Väldiga sanddyner på Tarims högra strand nära Jangi-köll.

Ut med kanoterna! ropade jag och alle man intogo i en handvändning sina platser, sänkte årorna i vattnet och inom några minuter voro vi ute på de stora, öppna vattenytorna och hade hela sjön gapande framför oss. Vi susade fram öfver det stilla vattnet och skummet fräste i kaskader framför bogen; årorna stodo böjda som pilbågar och jag väntade att när som helst få höra dem springa. Farten uppgick enligt loggen till 2,4 m. i sekunden eller 8,6 kilometer i timmen, hvilket kan kallas väl rodt. Muselmanerna kände sig hemska till mods och läto esomoftast höra ett doft och allvarligt »ja Allah», o Gud! Ännu så länge var atmosfären absolut stilla, men man kände på sig att något fruktansvärdt förestod och man såg på himlens växlande färgspel hur hastigt stormen vann terräng.

»Nu är han framme på de yttersta dynerna,» ropade Kirguj Pavan och i detsamma försvann den gula åsens nyss så skarpa kontur och hela den östra stranden doldes i ett tjockt, grågult töcken. »Ro, ro barn, Khodaim var», (det finnes en Gud) tillade han uppmuntrande.

Ännu hade vi en minut af lugn, i den nästa försvann den blänkande spegeln från vattenytan, som om den etsats bort af en frätande syra; ett hemskt brus höres, då den svarta stormen slår ned öfver sjön i samma ögonblick som de första vindstötarna nå oss. De efterföljas af flera; vågorna rulla mörka rakt mot styrbords långsida, deras skumkammar blifva allt bredare. Allt häftigare rodde lop-männen, vi gjorde nu säkert en mil i timmen. »Vi hinna ej», ropade de, »ja Allah!»

I en hast klädde jag af mig till hälften och bringade i säkerhet de instrument och blad som icke fingo gå förlorade. »Nu är han här», skreko våra roddare och reste sig på knäna, böjde sig framåt och klämde i med förtviflans krafter, årtagen följde så tätt efter hvarandra som skofvelbladen hos en hjulångare, vattnet fräste framför kanoterna, som klöfvo det likt förföljda svärdfiskar.

De första ilarna hade blott varit avantgardet. Och så kom själfva stormen med häpnadsväckande våldsamhet. Den gaf oss formligen ett slag, som skulle ha stjälpt kanoterna om icke

de vana lop-männen i tid kastat sig öfver åt lovart. Nyss hade den norra sjöstranden hägrat framför oss i fjärran som en hårfin linje, men nu försvann allting och vi insveptes i det fina, vinddrifna stofttöcknet. Det var en allvarsam känsla som bemäktigade sig oss då vi icke sågo annat än rasande, kokande vågor, bland hvilka kanoterna försvunno som halmstrån. Af någon strand syntes nu icke ett spår.

»Håll dig fast vid kanoten om den fylles,» ropade jag åt Schagdur, som icke kunde simma, och nu, nu gäller det! Vågorna rullade doft och dånande, deras skumplymer pulvriserades ständigt af den vanvettiga blåsten. Roddarne skötte sig förträffligt, de togo hindren, genom att skära kanoten snedt upp öfver afbrott i vågkammarna; ännu hade vi icke fått in så värst mycket vatten och jag öste allt hvad jag hann men genomvåta voro vi af stänket, som blandade sig med svettdropparna i männens pannor.

Denna kamp för lifvet varade sedan en stund som föreföll oss som en evighet. Vågkammarna började slå in allt tätare öfver relingen och allt oftare duschades vi af deras stänk. Med armen sökte jag parera åtminstone en del af hvarje ny våg och öste dessemellan. Men hvad hjälpte det i längden, kanoten fylldes småningom och blef tyngre att ro. Vi voro förbi af trötthet och skulle icke härda ut en minut längre. Det var mörkt omkring oss, ehuru solen ännu icke gått ned.

Hvad nu, hvad har händt! Som af ett trollslag lägger sig sjön, ingenting synes, men vågorna hafva sjunkit till obetydligheter och äro icke längre skumfransade. Det var som om en hinna hade spändts öfver sjöytan. »Två fots vatten», ropar Kirguj Pavan triumferande, »Khodaim var»!

Det befanns nu att från den norra stranden utlöpte en lång smal sandudde och vi hade lyckligt nog, utan att ana det, kommit i lä för dess vågbrytande skydd. En liten stund senare framskymtade ett par mörka punkter genom töcknet, det var tamarisker, och så sögo sig kanoterna fast i den långgrunda strandens sand.

Roddarna voro nu så förbi, mer af själsskakningen än af rodden, att vi måste taga oss en stunds funderare. Därunder

ordnade Schagdur och jag våra grejor och kanoterna östes. Och sent omsider anträddes återtåget. Natten föll på, man kan tänka sig hvilket ogenomträngligt mörker då skulle råda. Det kan icke vara mörkare i ett slutet kassahvalf. Ännu i dag är det mig en fullkomligt olöslig gåta, huru männen hittade. De kunde icke tala, icke rådslå om vägen, icke varsko eller varna hvarandra, man månde skrika allt hvad lungorna förmådde, det hördes ej, stormens tjut öfverröstade allt, det hvisslade, hven och pep i kamischen, hvars långa hvassa blad hotade att skära sönder en i ansiktet om man ej parerade med armen. För min del blundade jag, ty jag såg i alla fall ingenting, bara mörker och ett bedöfvande brus rundtomkring. Det var som ett sällskap döfstumma. Blott knyckarna efter årtagen läto mig förstå att vi rörde oss framåt, och den täta vassen måste vara samma snår som vi rott igenom på morgonen. Tack vare dem kunde ingen sjögång uppkomma på Jekkenlik-köll.

Ändtligen glesnar vassen. En enda fläck i mörkret framför oss gulnar, blir ljusare — det är en eld. Två sekunder senare hamna vi vid färjan. Luften var så mättad med flygstoft att elden icke syntes på mer än några tiotal meter; och dock glödde bränderna hvita i den piskande blåsten.

Det var en af de hemskaste stormar jag någonsin upplefvat. Färjan slet sig och hade råkat i drift ut på sjön, om vi ej i tid hade förstärkt förtöjningarna mångdubbelt. På kvällen stoppade jag in alla mindre föremål i mina kistor, ett lyckligt försiktighetsmått, ty midt på natten blåste hytten i kras och måste nödtorftigt surras ihop med tåg. Sedan utposterades nattvakter som i tid skulle vara till hands om ny förödelse inträffade.

Jag skall icke längre pröfva ert tålamod med skildringen af denna långa vattenväg. Vi längta bort från sommarens hetta och bromsarnas sting som glöda likt eld, vi längta att åter höra hästhofvar stampa mot den frusna marken i Tibet. Blott ett par blad må ännu tillåtas mig; jag har svårt att slita mig lös från floden, den färd och de erfarenheter den skänkte mig höra till de bästa minnena i mitt lif.

Vi hade lämnat sjöarna och voro åter ute på Tarim. Sent

en natt lägrade vi vid en fredlig och tyst strand. Männen hade redan gått till hvila, jag satt och skref. Då började hundarna att skälla ursinnigt, plaskande årtag hördes, en kanot kom framkilande till färjans sida, lifligt samspråk hördes, skyndsamma steg, förhänget till min hytt slås upp och en okänd främling presenterar sig såsom kurir från Kaschgar, medförande post från mitt hem. Jag skulle druckit brorskål med honom om han satt det ringaste värde därpå, jag skulle ha omfamnat honom, om han icke då trott mig galen; jag bibehöll alltså min värdighet, mottog lugnt postväskan och befallde Schagdur se

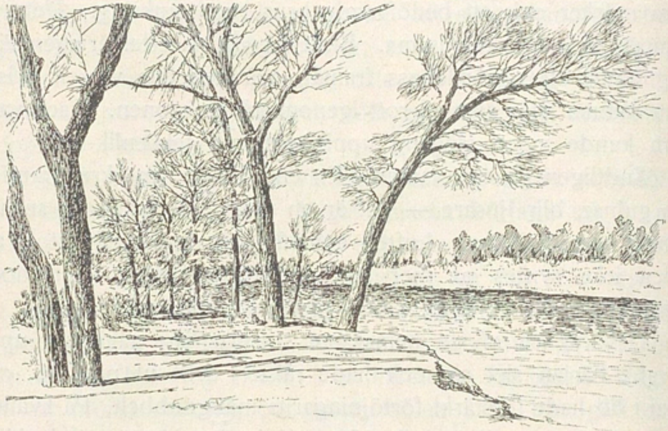

Parti af Tarim vid Schirge-tjappgan.

till att mannen rundligt förplägades med te och aftonvard. Först kl. 3 på morgonen släckte jag mitt ljus, lycklig öfver de goda nyheter som nått mig i hjärtat af Asien. Och hvad världsvimlets brusande oro angick så tog jag den i små portioner under de följande dagarna — tack vare det lass af tidningar, som gömdes i postväskan.

För öfrigt förflöto dagarna lugnt. Lågo vi någon gång stilla för storm, så roade sig kosackerna med fiske och hade god tur. Då vädret var lugnt fortsatte vi långt fram på natten. Kanoter med kinesiska papperslyktor och stora oljebloss gingo då i förväg och upplyste stränderna. Framför mitt arbetsbord

Sandstormen på Beglik-köll,

sitta kosackerna och prata med Kirguj Pavan och Pavan Aksakal. Speldosan är i full gång. Alla njuta af den vederkvickande svalkan efter en tryckande dag. Det är så skönt att kunna öppna sina plagg utan fara att bli sönderstungen af bromsar. Men då musiken förlorat nyhetens behag, infinna sig sömnlust och dåsighet. Aksakal börjar vagga betänkligt, får sig en knuff

Åtta pojkar sittande på en kanot, vid Tjeggelik-uj.

af Sirkin, som själf en stund senare öfverraskas med ryggen mot relingen, hufvudet hängande utåt och munnen på vid gafvel, uppstämmande en snarkande serenad till John Blunds ära. Försåtligt glider hans mössa af och hamnar på vattnet, han rycker till och är sedan för en stund pigg som en mört. Nej, jag måste förbarma mig öfver dem; stopp! vi landa och inom fem minuter råder ljudlös tystnad.

Genom verkliga moln af bromsar, mygg och moskiter drefvo

vi vidare nedför Tarim. Floden nalkades nu sitt slut — Karakoschun, där den dukar under i sin tvåhundrade mil långa kamp mot öknen. Vid fiskeläget Tjeggelik lämnades vår gamla hederliga färja i sticket och vardt skänkt till bybefolkningen, som var förtjust öfver en så storartad gåfva, hvars make de aldrig förr hade sett. På provisoriska pontonfärjor gingo vi sedan till Abdal, där flodresan slutade.

En tråkig nyhet hade nått mig de sista dagarna. Ett nytt ilbud medförde underrättelse att Sirkin och Tjernoff på grund af jäsningen i Kina måste återvända till Kaschgar. Jag hade intet annat att göra än att skicka en kurir till vårt hufvudkvarter i norra Tibet och beordra Tjernoff att skynda till Abdal. En tröst för mig var att jag i ett bref till kejsaren hade berömt kosackerna och visat att de voro mig omistliga. Och jag vädjade icke förgäfves till kejsarens godhet, såsom vi i det följande skola finna.

En karavan af kameler och hästar ledd af Turdu Baj väntade mig vid Abdal, där jag nu af omständigheterna tvingades till flera dagars tålamodspröfvande hvila. Först måste jag afvakta Tjernoffs ankomst och sedan väntade vi i flera dagar på en ordentlig storm för att kunna bryta upp. Saken var den, att låglandet kring träsken nu förvandlats till en fullständig skärseld af bromsar, som gjorde det omöjligt, ja lifsfarligt för både människor och djur att titta ut. Våra kameler, som nu voro alldeles nakna efter att hafva släppt sin vinterull, och hästarna härbärgerades i ett stort kamischskjul, som ytterligare tätades; blott på natten kunde man leda dem till vattning. Hade blott en ostlig storm af det vanliga slaget uppstått, skulle bromsarna hafva försvunnit spårlöst.

Äfven jag och kosackerna bodde i kamischhyddor. Tjernoff anlände, frisk och vacker, mycket nedslagen öfver att behöfva lämna oss just nu då alla längtade efter lifvet ibland fjällen. Och sedan väntade vi ännu ett par dagar på stormen, men den kom icke. Tiden användes dock på bästa sätt. Det gjorde mig ett stort nöje att studera lop-folkets enkla poesi, deras kärlekssånger och äfventyr. Behöfver jag säga att denna skaldekonst är mer än enkel! Den rör sig mest om kärlek — såsom

Kvinna och barn af Loplik-stammen.

öfverallt bland människors barn och utöfver kanoterna, fiskenäten och roddfärderna sträcker sig icke dess horisont. Det går en underström af vemod genom alla dessa visor, men kärleken till den egna hyddan, den egna härden verkar uppfriskande i all sin rörande naivitet. Anspråkslöst, enformigt och i armod lefva dessa människor, men ändå älska de sitt land och sina sjöar. De älska dem minst lika varmt som vi våra öde skär, våra mariga tallbackar och våra njugga åkrar, hvilkas gröda så ofta härjas af en för tidig höstfrost, och dock hafva vi så mycket att vara stolta öfver — som lop-männen sakna.

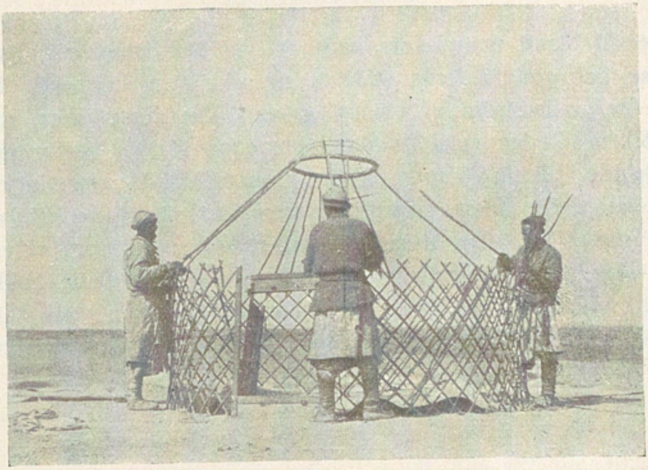

Stommen af mitt jurt.

XIII.

Det ödsliga Tibet.

Väntan blef till sist mitt blod för lång och den 30 juni gaf jag order att karavanen samma kväll skulle stå rustad på vår gård. Knappt hade kamelerna förts ut ur sitt gömsle förrän de kringsurrades af de afskyvärda bromsarna. Vid hvarje färdiglastad kamel posterades fyra män, som med kamisch-knippor sökte att vifta bort insekterna så mycket som möjligt. De kungliga djuren förhöllo sig dock värdigt med sitt vanliga sublima och tysta tålamod.

Då karavanen dragit bort och klockklangen ännu en gång förklingat, återstod för mig ännu en hård och tung plikt — att säga farväl åt Sirkin och Tjernoff. Jag tackade dem med rörelse för deras tjänster, tryckte deras händer, såg dem sitta upp på sina svarta hästar och försvinna i ett moln af damm på vägen till Tjarkhlik — och Kaschgar.

Nu var jag mol ensam kvar i Abdal, alla de mina voro skingrade som agnar för vinden, men jag skulle väl så småningom

plocka ihop mina gubbar igen. Det var redan natt då jag med två roddare tog plats i en smidig och bekväm kanot och susade utför den allra sista biten af Tarim. Månen gick just ned, men luften var klar och stjärnorna tindrade som bloss öfver de vandrande sjöarna, på hvilka vi snart gledo ut och där en svag fläkt prasslade i vassen. Men snart förlorade vi oss i täta kamischsnår, dit sommarnattens fläktar icke nådde; där var kväfvande varmt, unket och kvaft och miasmorna stego från träskens ljumma vattenytor. Som jag redan kartlagt denna trakt kunde jag lugnt taga mig en slummeraria då och då. Framemot morgonen började karlarna sjunga för att hålla sig vakna. Vi hade då icke långt till mötesplatsen, där karavanen i första dagbräckningen kom tågande i takt med sina dunkande kläppar.

Jag steg till häst och vi lämnade sjöarna för att korsa den tröstlöst enformiga, fullkomligt jämna saltöknen på deras södra strand. Solen höjde sig majestätiskt öfver den östra horisonten och spred ett haf af ljus och värme öfver öknen. Hon framträdde i sällsynt prakt och hennes strålar bröto sig i de fina, lätta skyar, som sväfvade likt ett flor framför hennes ansikte. Deras kanter upplystes bakifrån och glödde som kransar af smältande guld. Himlens färg var ren och fläckfri som turkos.

Ett oändligt fängslande skådespel erbjöd också bergens panorama, som framträdde skarpt och klart i den sneda, nästan horisontala belysningen. Kedjorna skiftade i skära och violetta nyanser, dämpade genom afståndet, harmoniska, tjusande som bakgrund till den torra öknen.

Knappt har solen hel och hållen krupit ur sin bädd i öster förrän värmen blir besvärlig och luften åter fylles af myriader bromsar, mot hvilka vi sedan föra en förtviflad kamp med ridpiskorna. Tidigt på förmiddagen lägrade vi vid en salt brunn och hade sedan ett rysligt besvär att försvara kamelerna mot deras dödsfiender.

Kl. 3 följande morgon väcktes jag, ljus och lyktor tändes och frukost, te, ägg och bröd, frambars. En timme senare bar det af. Vi hade en lång väg, nära sju mil, framför oss. Vatten medtogs i ett par kopparkannor. Marken är hård och

grusbeströdd, stiger långsamt upp mot bergens fot, ej ett strå synes. På nyckfullt växlande afstånd äro små stenpyramider uppresta för att tjäna vandrare till ledning i storm. Asiaterna anse att de äro skyldiga vägar och stigar en viss gärd af tacksamhet och lägga därför i förbifarten en eller annan sten på rösena.

Våra båda små valpar tröttnade redan tidigt, och stufvades därför in i en vidjekorg, som öfverspändes med filtar. Jolldasch och Maschka kunde icke fördraga hettan. Tid efter annan fingo de en klunk vatten, men blefvo oupphörligt efter. Slutligen hördes de icke af alls. Då red Schagdur tillbaka och fann dem i skuggan af en liten lerterrass, där de krafsat fram kall sand och lågo och flämtade. Jolldasch kom godvilligt med, men Maschka ville icke röra sig. Schagdur tog honom då i sadeln. Han hade dock icke hunnit långt förrän hunden blef konstig och började slänga med hufvudet, som slutligen blef slappt hängande. Kosacken hällde då i honom den sista vattenskvätten, men det hjälpte ej, han var redan död och fick ligga vid vägen. Det var ett hårdt slag att mista denna vackra, trogna och modiga hund. För att rädda Jolldasch bundo vi till hans förtviflan fast honom på en kamel och lade en filt öfver honom. Där låg han och morrade och kände sig förfärligt sjösjuk. Vår stora karavan, som gått i förväg till Mandarlik, hade haft ännu större manspillan bland sina hundar än vi. Icke mindre än åtta stycken hade dött eller rymt tillbaka till sjöarna.

Ja, det var en svår bit denna ökenremsa, som skilde oss från bergen. Men när solen hade spändt sin båge öfver himlen voro äfven vi framme efter 14 ½ timmars färd. I den första lilla dalmynningen, där en bäck porlade bland yppigt gräs, rastades en stund. Tänk er Jolldasch när han i sina bojor hörde vattnet sjunga bland stenarna! Han reste öronen, gnällde och bet omkring sig. Och då han och hans båda yngre kamrater i en hast blifvit släppta, de senare något stelbenta och kollriga, störtade de sig i bäcken och började skeda i sig det friska vattnet, under det att deras ögon gnistrade som kol. Ibland gick det för fort och kom i orätt strupe; då hostade

de och harklade och så fortsattes sörplandet igen. Slutligen lade de sig rak långa i vattnet, med både fram- och bakbenen utsträckta så långt som möjligt, rullade sig i gräset, gläfste af glädje och drucko på nytt. Hade vi blott haft Maschka med, hade allting varit så bra.

Vårt tåg skred nu långsamt upp öfver den dubbla bergskedjan Astin-tag, som utgör en gränsmur mellan den centralasiatiska öknen och Tibet. Frisk luft, klara nätter, då och då ett välgörande, lätt regn, inga bromsar, hur härligt! Vid Temirlik i den stora breda Tjimendalen voro vi redan 2961 m. öfver hafvet. Här mötte oss två sändebud från hufvudkvarteret, förkunnande att allt stod väl till. De voro båda för oss nya uppenbarelser. Den ena hette Khodai Värdi, en dummerjöns som sedermera höll på att spela mig ett olycksdigert spratt. Den andra, en ung afgan från Tjertjen, hette Aldat. Han hade tillbringat vintern bland bergen för att skjuta jakar, hvilkas skinn han plägade sälja åt köpmän från Kerija. Ung, vacker och präktig ströfvade han årligen omkring som en Nimrod i dessa höga fjälltrakter. Bössa, päls, knif och eldstål var det enda han förde med sig; han lifnärde sig af de fällda jakarnas kött och drack ur källorna från den eviga snön.

Aldat var en sympatisk och sällsam människa. Han skrattade aldrig, talade icke i onödan, svarade kort och bestämdt på frågor, gick nästan alltid ensam med bössan på axeln. Hans blick var vemodsfull, spörjande och undrande, hans gång var kunglig, han tycktes sväfva fram öfver marken lika lätt som antiloperna och han blef aldrig trött i denna förtunnade luft, som förorsakade oss andra så häftig hjärtklappning. Utan tvekan antog han mitt anbud att följa med på min första tibetanska kampanj.

Hvilket underligt lif, oförklarligt och tjusande på samma gång!

»Hur bär du dig åt om jakten slår fel och du icke har något att äta?» frågade jag.

»Då hungrar jag,» svarade han.

»Hvar sofver du om nätterna?»

»I skrefvor och raviner, någon gång i grottor.»

»Är du icke rädd för att ofredas af vargar?»

»Jag har fnöske och flinta och gör hvarje afton upp en eld, och för öfrigt har jag ju bössan.»

»Nå, men händer det icke att du går vilse i dessa trassliga berg?»

»Jag kan icke gå vilse, jag har otaliga gånger vandrat öfver passen och genom dalarna.»

»Plågar det dig icke att alltid vara ensam?»

»Nej, men jag längtar efter våren då mina bröder komma och hämta jakskinnen.»

En oroligt irrande ande i människohamn! Jag kan knappt tänka mig ett dystrare land att vara ensam i än norra Tibet. Dagarna gå väl an, men nätterna, då kölden biter en i skinnet, och de mörka bergskedjorna resa sig hemska och hotande i månskenet! Hur mången afton hade icke den stackars Aldat kommit uttröttad och förbi, efter felslagna förhoppningar, till den ensliga källa, där endast antiloperna brukade dricka, och vid hvars rand han svepte in sig i sin päls och afvaktade de nattliga timmarnas långsamma gång. Och den nya dagen randades blott för att mana honom att utan rast eller ro som en spårhund ånyo börja jakten efter vilda jakar. Han var mig en gåta. Jag hade allt hvad jag behöfde, tjänare, en lifvakt af kosacker, nattväktare och hundar, men ändå, när snöstormen svepte och klagade kring jurtet, och vargarna tjöto i bergen, kände jag mig ofta rätt underlig till mods.

Ett par dagar senare sutto vi af vid hufvudkvarteret i Mandarlikdalen, där alla de våra, både män och djur hade det förträffligt. Den nya karavan som här utrustades hade följande sammansättning: Tjerdon, min högra hand, tältuppslagare, städare och kock, Turdu Baj ledare af de sju kamelerna, Mollah Schah, chef för de elfva hästarna och en mulåsna, Kutjuk, roddare på tilltänkta sjöfärder, Nias, en guldsökare, som vi hittat i bergen, skulle vakta sexton får, vår lefvande proviant, Aldat fungerade som vägvisare så långt hans vetande räckte. Jolldasch, Maltjik och en stor gul mongolhund, som vi fått af våra närmaste mongoliska grannar, voro också med och fingo sig, just i uppbrottets ögonblick, till afsked hvar

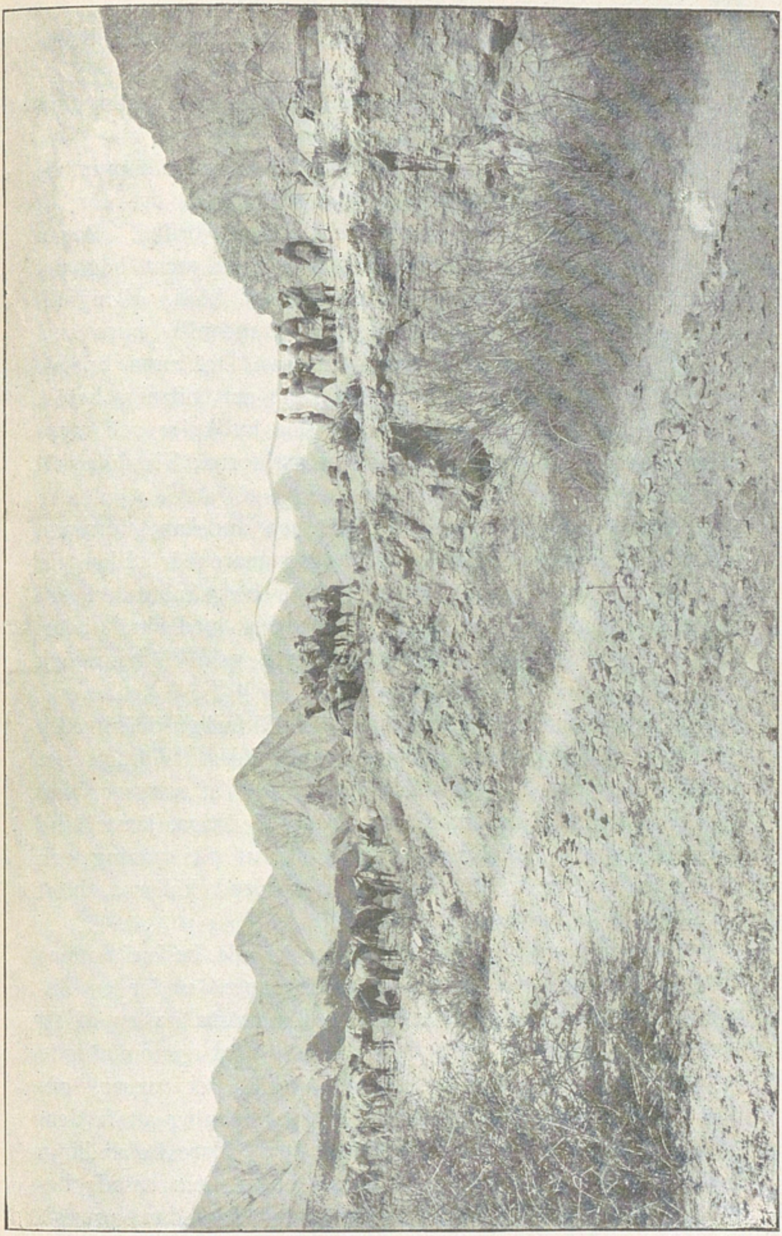

Uppbrottet från Mandarlik.

sitt nyp i nacken af sina kvarvarande kamrater, med hvilka de icke lefvat i sämja.

Schagdur utnämndes till chef för hufvudkvarteret, som efter några dagar borde flyttas till Temirlik.

Klockorna gåfvo eko mellan Mandarliks granitklippor då vi den 20 juli tågade bort från denna fridfulla ort, för att genomforska hittills absolut okända delar af jorden. Redan vid första lägret hade landskapet antagit en mera högalpin karaktär och vi befunno oss här på 3984 m. höjd. Klangfullt porlade en bäck i dalen och på dess strandvallar voro små täcka blomster inbäddade i frodig mossa. Det enda bränsle som bjöds var kvarlåtenskapen efter jakars och kulaners besök. Murmeldjuren hvisslade gällt utanför sina jordkulor och rapphönsen kacklade beställsamt utmed bergssidorna; Tjerdon sköt några af dem.

Följande morgon rådde full vinter och landskapet försvann under ett kompakt snötäcke. Då högsommaren är sådan, får man en viss respekt för vintern i dessa bergstrakter. I tätt snöväder fortsatte vi den 22 till en dalgång med skralt bete; under natten uppstod fullständig snöyra och kölden sjönk till —4,8°.

I dagbräckningen väcktes jag af ett förfärligt oväsen och skyndade ut. Här hade tydligen något tråkigt tilldragit sig. Öfverallt mellan våra båda tält syntes spår af vargar; blott fyra får, som stått bundna funnos kvar, de öfriga, jämte Nias hade försvunnit. Alle man begåfvo sig ut på spaning och hittade nio ihjälrifna får här och hvar bland kullarna, blott ett räddades och ett saknades alldeles.

Nias, som var så uppskakad att han darrade, beskref nattens äfventyr sålunda: han hade som vanligt sofvit under en filtmatta invid fåren, och vaknade midt i kolmörka natten af att höra deras bräkande, som dock endast svagt genomträngde stormens tjut. Han rusade upp och urskilde tre vargar, som mot vinden gjort attack på fåren i akt och mening att få dem bort från tälten och sedan underkasta dem vidare behandling. Nias kom sig aldrig för att väcka oss andra utan rusade besinningslöst och till fots efter fåren och hade sedan sprungit

som en galning hela natten utan att lyckas rädda mer än ett. Anfallsplanen hade lyckats öfverdådigt, icke ens hundarna hade märkt något; men »Mongolen» hade redan rymt, Jolldasch sof i mitt jurt och den oerfarne Maltjik låg hoprullad som en igelkott bakom männens tält.

Vi hade knappt börjat följande dagsmarsch förrän det ännu saknade fåret kom galopperande utför en bergssluttning och mottogs med jubel; man gläder sig mer öfver detta återfunna får än man nyss beklagat förlusten af de nio.

På den väldiga bergskedjan Tjimen-tags kam uppnådde vi den betydliga höjden af 4269 m., och skulle den 24 juli korsa två andra kedjor af ändå kolossalare höjd. Jag blef alltid långt efter emedan jag hade kartläggning, fotografering m. m. att sköta. Mina följeslagare voro Tjerdon och Tokta Ahun, en af våra speciella vänner från Abdal, som följde oss några dagsresor. Hela dagen förgick, vi tappade icke bort karavanens spår, och började längta efter den rökpelare som skulle förråda lägerelden. Vi hade korsat den ena kedjan och redo upp genom en smal dal, som ledde till den andras kam. Vegetationen aftog och vi nalkades allt kallare regioner. Skymningen föll på och det blef mörkt. De andra hade tydligen fortsatt öfver nästa pass. Det hade varit en smal sak att rida ifatt dem, men se, jag var bunden af min karta, som icke kunde tecknas i mörkret. Här var alltså intet annat att göra än att stanna där vi voro. Men Tokta Ahun fick rida vidare med befallning att så fort som möjligt komma tillbaka med mitt jurt och mina kistor.

Slamret af hästens hofvar mot dalbottnens grus dog snart bort och sedan hade jag och min kosack det ej vidare trefligt i den nattliga kylan och mörkret på en höjd af 4652 m. Vi kröpo ihop i våra kappor och sutto och pratade. Tjerdon berättade om sina äfventyr under manövrerna i Transbajkalien och jag om de många dystra nätter jag genomvakat i Takla-makan-öknen. Nattfrosten smällde på och vinden drog ned genom dalen. Vi sökte skydd bakom ett par stora stenblock, men det var för kallt för att sofva. Trötta efter elfva timmars ridt hade vi alltför väl behöft en bägare te; om vi åtminstone

kunnat göra upp eld, men här fanns icke spår till bränsle, och för öfrigt var det kolmörkt. En stund dåsade vi af, men piggades

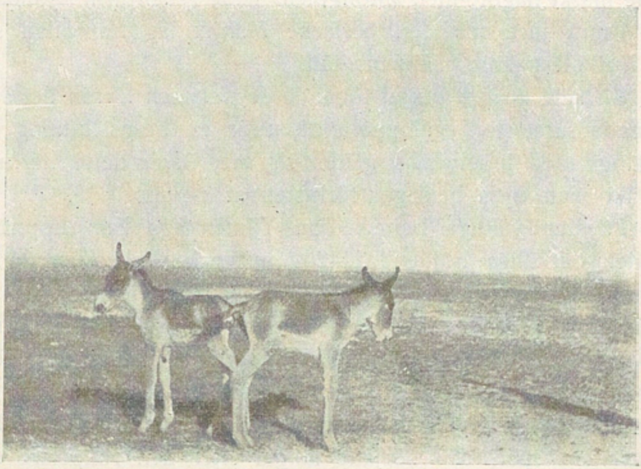

Två fångade kulanföl.

Kulanungarna framifrån.

åter upp af ett långdraget vargtjut; här funnos tydligen flera än vi som voro hungriga. Slutligen måste vi gå upp och

Karavanen rastar medan Tjerdon spanar efter ett pass (3 aug. 1900).

stampa och gymnastisera för att hålla blodet i gång. Först kl. 3 på morgonen, sedan vi väntat i fem timmar, kom en liten undsättningskaravan och »supén» smakade bra efter sjutton timmars fasta.

Så korsades kedjan Kalta-alagan och vi styrde mot väster genom en mycket bred och flack dal, där kulaner betade i mängd. Jag blef mycket förvånad vid framkomsten till lägret nr XV att vid ingången till mitt jurt få göra bekantskap med två nya passagerare, ett par små, blott några dagar gamla kulanföl, som gingo fritt omkring och ej visade spår till rädsla. Männen hade ridit ikapp dem, sedan deras mödrar tagit till flykten. De voro alltför söta och älskliga dessa små vildåsnor och det var min önskan att söka uppföda dem med mjölgröt och taga dem med. Vi skulle ha skött om dem med största ömhet och de skulle ha följt oss som hundar öfver sitt hemlands vidder. Men Tokta Ahun, som var en erfaren kulanjägare, försäkrade, att de icke skulle kunna undvara modersmjölken i mer än fem dagar. Då befallde jag att de små kräken skulle föras till den plats där de fångats i betesmarkerna, för att åter kunna hittas af sina mödrar. Icke heller detta förslag kunde Tokta Ahun gå in på. Han hade funnit att modern skyr sin unge som pesten, sedan hennes afkomling vidrörts af människohänder. Hon hyllar tydligen den uppfattningen att allt, som beröres af sådana händer, besudlas — en rätt originell och världsvis filosofi. Den enda tjänst jag sålunda kunde bevisa dessa ödemarkens barn, var att låta slakta dem — de hade eljest fallit offer för vargar, som vimla i denna trakt.

Vår led går vidare mot väster ned mot sjön Kumköll. Omedelbart till vänster om vår route resa sig väldiga sanddyner i ett kompakt bälte. På steppen förekommer en bromsart som pinar hästarna och de vilda högdjuren svårligen genom att bita sig fast i deras näsborrar. Kulanerna skydda sig mot dem genom att, då de ansättas, hålla näsborrarna mot marken och beta. Jakarna däremot rymma fältet helt och hållet och tåga i soluppgången upp ibland sanddynerna, där inga bromsar finnas. Mot aftonen gå de ned igen till stepperna. Då emellertid vid fyratiden ett häftigt oväder bröt löst med hagel och regn, förstodo jakarna att deras fiender skulle hålla

sig undan och att de lugnt kunde gå ned till betena. Först visade sig en ko med sin kalf komma hasande utför sandbranterna; hon fick i tid syn på oss och vände genast om. Därpå syntes en hel hjord om öfver 30 individer, som ordnade sig i en rad på en mäktig dynkam. Jag måste stanna en stund för att med kikaren betrakta denna i sanning ståtliga syn. De framträdde med utomordentlig skärpa, svarta mot den gula sanden, och med hufvudena lyftade som när de vädra en fara. Man tyckte sig nästan se hur de njöto af det uppfriskande regnet, som smattrade i backarna.

Ett stycke längre fram fick Tjerdon ögonen på en ensam vargunge, som han red ikapp och förde bunden med sig till lägret vid sjön. Den lilla bytingen bet omkring sig och förde ett fasligt väsen och fick uppbära alla möjliga snygga tillmälen af muselmanerna, som icke kunna glömma de rifna fåren. Fången var emellertid situationen fullt vuxen och öfverlistade sina hämnare. Han bet om natten af repet och rymde med stumpen. Muselmanerna hoppades att han skulle växa i repsnaran och kväfvas, men jag ansåg sannolikt att modern i tid skulle gnaga af densamma.

Under de båda följande veckorna gingo vi öfver Asiens och hela jordens till kamhöjden mäktigaste och högsta bergskedja, Arka-tag. Dess hufvudpass mätte 5180 m. öfver hafvet, d. v. s. 340 m. mer än toppen af Mont Blanc; vi skulle nu i nära två månader ständigt befinna oss på betydligare höjd än Europas högsta bergstopp. Behöfver jag säga att en resa i sådana trakter är förenad med vissa svårigheter. Ibland får man gå i flera dagar innan man påträffar spår till bete och när man ändtligen finner något är det så glest och hårdt, att djuren icke på långt när hinna äta sig mätta. Våra djur bli därför mycket medtagna. Tjerdons häst, hans synnerlige vän, som kom då han ropade hans namn, var den förste som stupade. Terrängen är också påkostande. Det bär upp och ned genom dalar och öfver pass, en labyrint af berg. Nästan från hvarje lägerplats måste jag skicka ut ett par spejare mot söder för att se efter om terrängen var framkomlig för karavanen. Dagligen avancerade vi två eller tre svenska mil mot hjärtat

Mot norr från passet den 3 aug.

På Arka-tags hufvudkam 5,180 meter öfver hafvet.

af det okända Tibet. I samma mån som djurens krafter aftogo, smälte också vårt proviantförråd ihop, så att bördorna blefvo lättare. Vi hade knappt hjärta att slakta de sista fyra fåren, som nu självmant följde oss som hundar, och det behöfdes icke heller, då Aldat i en dalmynning lyckades öfverraska och fälla två orangoantiloper med smäckra, lyrformiga horn. Tjerdons patroner hade redan tagit slut, blott till hagelbössan fanns ännu ammunition, men Aldats förråd af krut och kulor var ännu rikligt.

Jag njöt dock af resan och af att veta att jag öfverallt var den förste europé som vandrade öfver dessa ödsliga berg, där inga andra stigar funnos än de, som upptrampats af vilda djur och inga andra spår än de, som intryckts i marken af jakar, kulaner och antiloper. Territoriet är herrelöst, floder, sjöar och berg sakna namn, allt tillhör mig, det är min egendom för ett par månader, mitt eget land. Liksom skeppet gungar sin spårlösa ban genom världshafvets dyningar, så kryssa också vi oss fram öfver och mellan Tibets bergskedjor, jättelika vågor, förvandlade till sten.

Då jag efter en hård dag, den 6 augusti, gick ut i natten, var himlen molnhöljd; endast ett gletschermassiv i söder beskuggades ej, och dess kyliga firnfält voro blekt belysta af månen. Mina tjänare sofvo djupt, karavandjuren hade tjudrats, lägerelden slocknat, endast bäcken sjunger sin sorlande, gråtmilda sång bland skifferskifvorna. Tyst och stilla vakar natten ensam öfver ödemarken, rundt omkring på alla håll utbreder sig ett kaos af obesvarade frågor och olösta gåtor. Långt bort i söder anar man Himalajas kam och längre bort Indien med sina kvafva djungler. I den fjärran västern insnärja sig våra tibetanska berg i Pamirs högland, och då solen går upp hos oss, har hon redan gjutit sina morgonstrålar öfver midtens rike. Förgäfves spanar jag efter en eld eller spåret af en människa; jag har uppnått en obebodd och obeboelig del af jorden, jag känner mig försvinna som ett stoftgrand på dess omätliga yta och tror mig förnimma huru planeten med svindlande fart fortsätter sin rastlösa rullning bort genom rymden.

Fiskeberget utifrån sjön.

XIV.

Rekognosceringar till sjös.

Lägret XXIV uppslogs vid stranden af en saltsjö, där icke den minsta aning af vegetation fanns inom synhåll. Dess bättre reste sig nu i söder blott en mycket låg kam af afrundade kullar, en bagatell i jämförelse med de kedjor vi nyss korsat. Jag red i förväg mot dess kam; marken blef allt mjukare och bestod af genomvåt gyttja, där det klafsade och smackade efter hästens steg. Till slut sjönk hästen så djupt, att jag föredrog att gå och leda honom. Vid en punkt där jag höll på att bli af med en stöfvel i dyn, stannade jag och väntade. Karavanen kom; männen gingo och pustade; de som alltid tåliga och undergifna kamelerna kommo tvekande efter, sjunkande fotsdjupt för hvarje steg, men bättre uppburna på sina breda trampdynor än hästarna på sina hofvar. En af dem föll och måste lastas af för att komma på rätt köl igen.

Man får häftig hjärtklappning och tycker att en af hjärtats klaffar när som helst kan springa; man blir yr i hufvudet och

tycker att marken gungar. Icke ens de skifferplattor, som ligga här och hvar, bära, man trampar på dem, de gifva vika, sjunka in som i deg, och ett gapande hål, som strax fylles med vatten, uppkommer. Man tycker att hela denna kam af lös gyttja borde platta ut sig allt mer och rinna ned i sjön. Det är regnet och den absoluta frånvaron af all vegetation som ger upphof till dylik afskyvärd mark.

När det blef allt för galet måste vi vända och styrde kosan ned genom en bred dal, där vi funno en liten plätt med uselt bete. Djuren voro förbi och vi måste skänka dem två dagars hvila. Den första dagen rådde den vildaste storm. Det åskade och blixtrade flera gånger i minuten, och orkanen dref alldeles öfver våra hufvuden helt nära jordytan. Det skrällde som om bergen rämnat och blocken ramlat ned med dån och brak. Man bländas af ljungeldarna och känner tydligt hur marken darrar under åskknallarna. Att befinna sig i ett dylikt oväderscentrum, prisgifven åt dess lidelser, är hemskt och högtidligt. Hundarna tjöto ömkligt, männens tält höll på att blåsa bort och förankrades ytterligare. Haglet smattrade i backarna och åtföljdes af ymnig snö. I skymningen lades kamelerna i en tät ring och öfverhöljdes med alla de filtmattor vi kunde undvara; de fröso så att de darrade och hade ej mycken glädje af sin hvila.

Den 12 augusti måste vi till hvarje pris försöka att komma öfver dykedjan och gingo upp genom en mycket bred och öppen dal. Men äfven här var marken vedervärdig: ett enda träsk af gul gyttja, vattendränkt som en svamp, bedräglig, mördande; det smäller och kippar då djuren draga upp sina ben ur den sega, sugande dyn. Marken är nu så lös att spåren, som först stå och gapa som svarta hål, inom kort falla igen och försvinna. Ett förbannelsens land! Att bete och bränsle saknas på 5000 meters höjd kan man förstå, men hvarför bär icke marken, hvarför hotar den att uppsluka hela karavanen, hvarför är jordytan här förtunnad liksom luften, hvilken ensam är nära att komma fotgängarens hjärta att brista!

Jag sitter åter upp, men hästen håller på att stå på hufvudet för hvarje steg. Det är som om hans fötter fastbundes

med garn, som för hvarje nytt steg måste slitas af igen. Jag rider i förväg för att pröfva. Karavanen följer som sniglar och lastdjuren skygga för de djupaste groparna, vägra att trampa i dem, kasta hellre åt sidan, men blott för att råka ut för ändå värre ställen.

Timmarna gå; ohyggligt tungt och långsamt skrida vi uppåt ett lågt pass genom detta land, som vill hålla oss kvar. Vårt framryckande påminner om ett fälttåg i fiendeland, där man är hänvisad till sig själf och sina egna förråd, aflägsnar sig allt mer från en säker operationsbas och under marschen icke finner annat än brända städer, ödelagda byar och härjade fält. Under dylika förhållanden är invationsstyrkan prisgifven åt en undergång, så mycket säkrare som den bränt sina skepp och öfverallt är omgärdad af faror. Och dock ligger det en säregen tjusning i ett dylikt obetänksamt företag. Ju längre det bär, desto tydligare är det att återtågets svårigheter genom samma ödeland skola växa — men det var just dessa svårigheter som lockade mig. Skall jag lyckas att öfvervinna dem? Icke en aflägsen tanke på att vända om!

På passet gick en ensam varg; hvad sökte väl han här! Klockan var blott fyra, men det mörknade som en höstkväll då den sedvanliga stormen kom, dundrande som en jättelik kägelbana eller bombardemanget af en fästning. Hästarna gå på sned för att parera hagelskuren. Nej stopp nu, man ser ju ingenting, vi lägra i dybacken och gräfva afloppsdiken kring tälten. Här stannade vi öfver en dag, ty en af kamelerna hade blifvit efter och skulle hämtas. Han kunde blott med möda förmås att resa på sig, men stupade åter och måste slaktas. Hela dagen störtregnade det och vid sidorna af min bädd hade jag ett par små insjöar, som måste afledas. Jag måste noga se till hvar jag lägger ömtåligare saker, ty öfverallt droppar det och dryper genom jurtets filtar. Allting är vått och obehagligt, man längtar bort, hvart som helst, ty sämre kan det aldrig bli.

Den 14 augusti visade sig solen åter och vi voro nog lyckliga att finna en plats med skapligt bete. Här torkades också grundligt våra sura persedlar. En vecka senare hejdades

vår frammarsch af en väldig sjö, vid hvars norra strand vi lägrade. Här utdelades följande dagorder: den 22 augusti skulle Kutjuk ro mig snedt öfver sjön mot en bergstopp som reste sig vid sydöstra stranden. Karavanen skulle samtidigt gå väster om sjön och stanna vid samma bergstopp, samt där på aftonen uppgöra en eld, som borde tjäna oss till ledfyr och mot hvilken vi om så behöfdes i tid skulle kunna ändra vår kurs.

En egendomligare sjö har jag aldrig tänkt mig. Vid norra stranden var den så grund, att vi fingo gå till fots 1 ½ kilometer och dels bära, dels släpa segeldukskanoten, innan den kunde flyta fritt. Sjöbottnen var öfverallt betäckt med en stenhård saltskorpa, hvars kristaller kändes i våra fotsulor. Ändtligen kunde vi dock taga plats i båten och Kutjuk stötte fram den med sin åra. Jag hade medtagit en flera hundra meter lång lodlina, i tanke att denna nyupptäckta sjö kunde vara lika djup som Kara-kul på Pamir, men det största djupet uppgick blott till fattiga — 2,33 m., så att den 2,13 m. långa åran nästan öfverallt räckte till.

Vi passerade en liten kullformig ö och höllo sedan obrottsligt mot berget vid mötesplatsen. Vädret är strålande, ej en fläkt förnimmes, skyarna spegla sig klart och skarpt i vattnet. Endast kring randbergen synes en krans af ymnigare, hvita moln. Solen, en sällsynt gäst i dessa trakter, värmer ordentligt, och vi glädjas att återse en skymt af sommaren och att åter drömma om dess flydda behag. Hur skönt att låta sitt ansikte baddas i dess strålflöde och att känna sig torka efter all väta och kyla i grannskapet af Arka-tag och likväl slippa alla de giftiga insekter, som längre ned utgöra solens trogna sommarfölje. Här surrar icke en fluga, ingen fisk slår i vattnet, som är lika liflöst som någon kemisk lösning. Öfverallt stilla och fridfullt som en söndag, de stormiga luftandarna hafva tystnat, men hämta sig säkert blott till nya bravader. Landskapet har en högst ovanlig, flyktig och lätt ton i denna rena, förtunnade luft. Man skulle kunna likna det vid en brud i empiredräkt af hvitt och ljusblått siden; det är den luftigaste akvarell i utspädda färger, allt är eteriskt, genomskinligt likt en hägring

eller en dröm. Endast invid båten skimrar vattnet sommargrönt, eljest marinblått af himlens återspegling.

Midt på den mer än milsbreda sjön hade man ett härligt och storslaget panorama öfver de kringliggande bergen och i öster och väster tycktes vattenytan sträcka sig i det oändliga. Kutjuk rodde lugnt och kraftigt, men afståndet till södra stranden tycktes alltjämt lika stort. Vattnet skvalpade kring åran — det var det enda ljud, som störde tystnaden på det tibetanska Döda Haf, hvars yta befinner sig på 4765 m. höjd öfver världshafvet.

Vattnet är så salt, att droppar som falla i båten stelna likt stearin; sedan det afdunstat kvarstår en tunn krithvit kupa, som snart sjunker ihop. Årorna äro hvita som om de målats, våra händer hvita och sträfva, våra kläder hvitprickiga af stänket och båtens inre ser ut som om farkosten användts vid någon mjöltransport.

På morgonen hade vi sett karavanen långsamt skrida utmed västra stranden, men då afståndet växte, förlorade vi den ur sikte. Och då vi nu nalkades södra stranden, började vi åter med kikare speja efter de våra, men de syntes icke till.

Framemot aftonen aftecknade sig södra strandens kullar allt tydligare, men den nyss så blanka sjön blef liksom mattslipad och ett aflägset brusande hördes, som vi togo för en i sjön utmynnande flod. Det var emellertid en uppstickande blåst, som småningom gjorde sjön ganska svår; vi hissade segel och nådde i strykande fart stranden.

Innan skymningen öfvergick i mörker, skyndade vi upp på närmaste kullar för att speja efter karavanen. Men ej ett spår af människor eller djur stod att upptäcka, hela nejden låg tyst och vild, nästan hemsk, det kändes som att inträda i en klosterruin, där ingen varit på tusen år. Medan Kutjuk samlade jappkaktufvor, som här växte ganska ymnigt, vandrade jag till fots in bland kullarna. En kulanskalle hade hvitnat i en backe, där ett björnspår stod intryckt i den lösa marken. Jag ropade och lyssnade men karavanen var och förblef borta, och ingen eld förrådde att den lägrat.

I mörkret gick jag tillbaka till landningsplatsen, där Kutjuk

fått ihop ett väldigt fång bränsle. Vi rådgjorde. Tydligen hade karavanen mött något oväntadt hinder, eljest skulle åtminstone ett par ryttare kommit till mötesplatsen med besked och — viktigast af allt — mat, vatten och varma kläder. Hur skulle det vara att begagna sig af medvinden och segla västerut? Nej, mörkret var allt för ogenomträngligt och sjön gick för hög för vår bräckliga tygbåt.

Vi hade intet annat val än att tillbringa natten på vår strand. Alla grejor buros upp till lägerplatsen, så äfven båten, söndertagen i sina båda halfvor. Dessa restes på ända och bildade sålunda ypperliga kurer, som skyddade oss mot blåsten. Vi voro just i ordning när regnet kom. Då ställdes båthalfvorna i vinkel, lutande mot hvar sin åra, och så hade vi både tak öfver hufvudet och lä. Jag tog den ena lifräddningsbojen, Kutjuk den andra, och med dem som hufvudkuddar lyckades vi, innan nattkölden börjat, få sofva en stund.

Kl. 9 gjorde vi upp eld och sutto sedan och pratade ett par timmar. Den som ändå hade haft litet varmt te och bröd, eller blott en bägare vatten! Då allt bränslet tagit slut, kröpo vi till kojs, och nu kommo båthalfvorna åter väl till pass. Först utbreddes seglet på gruset, som därigenom ej blef synnerligen mjukare än förut, sedan gräfdes korkdynan ned till hälften i marken, så lade jag mig, vederbörligen hopviken, under det att Kutjuk fällde ena båthalfvan öfver mig. Jag hade båtbottnen blott en tum öfver hufvudet och var inpackad som i en likkista, en illusion som uppfriskades däraf, att Kutjuk, med ett årblad till spade, stod och skottade sand och grus kring min låda, för att täppa alla dragspringor. Där inne var verkligen trångt och mörkt som i en graf. Kutjuk bonade om sig på samma sätt under den andra båthalfvan. En stund fortsattes samtalet; min roddares stämma ljöd som en röst ur grafven och min egen var ihålig och dof. Vid midnatt började det hällregna och smattra som trumhvirflar mot den spända båtbottnen. Hvad gjorde det oss, vi hade det varmt och torrt under tak. Hungriga voro vi som vargar, men tröttheten tog dock till slut ut sin rätt och vi somnade i våra grafvar, glömska af ödemarkens vilddjur och af vår trolösa karavan.

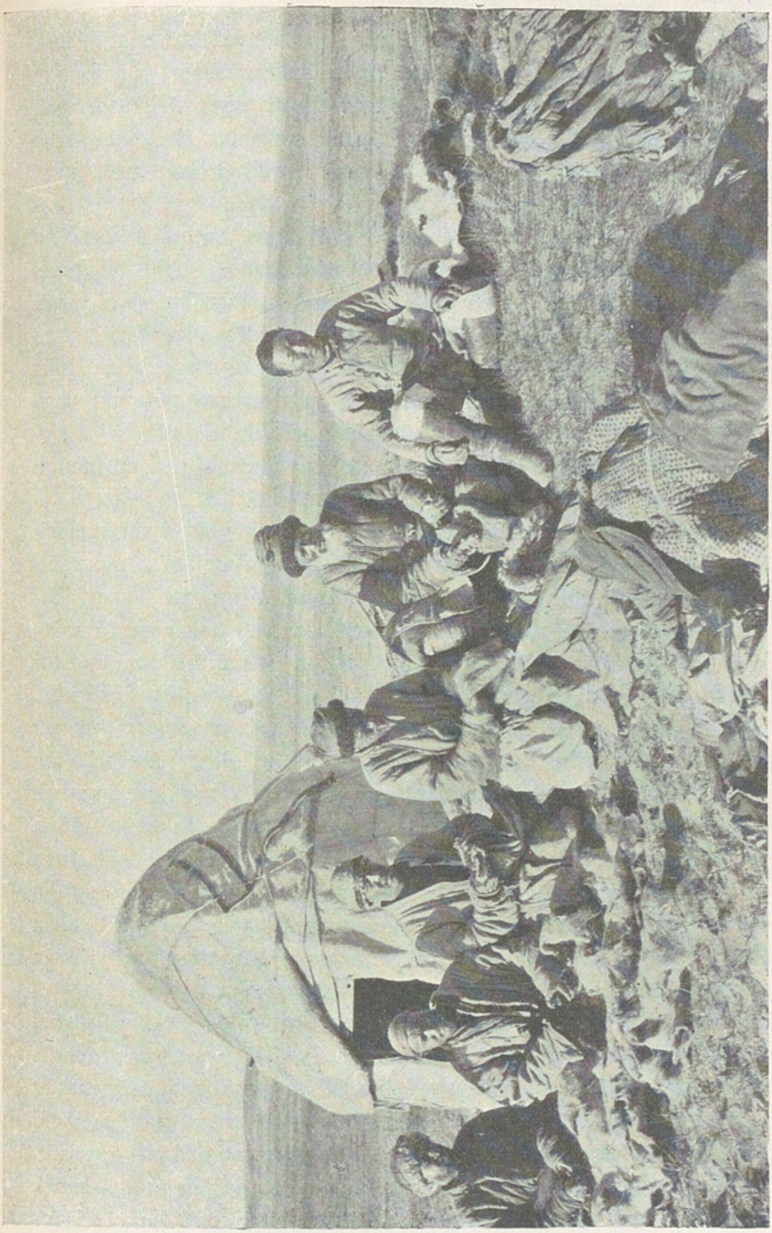

Allmän torkning.

Från vänster till höger: Aldat, Nias, Mollah Schah, Turdu Baj och Tjerdon.

Fram på natten blef kylan kännbar och väckte mig ibland. Ändtligen plirade morgonljuset in under en reling, jag ropade an Kutjuk som fick öppna kistlocket. Vi voro stelfrusna och skyndade att insamla bränsle, som antändes med de sista stickorna. Karavanen förblef försvunnen och vi hade intet annat att göra än att uppsöka den.

Alltså hopfogades båten åter, riggades, sattes i sjön och bemannades, seglet slogs ut, den ena åran tjänade till bom, den andra till styre, och i susande medvind ströko vi västerut, ej långt från stranden. Blåsten var hård, sjön gick hög, jollen rullade ordentligt och Kutjuk satt i fören, blek och sjösjuk; den grundliga supé han drömt om hela natten hade nu varit ohjälpligt tillspillogifven — om han väl hade fått den i sig. Ändtligen urskiljde jag två hvita prickar, våra tält, och en mängd svarta, våra djur och män.

Det befanns nu att karavanen blifvit hejdad i sin marsch af en mäktig flodarm, som från en i väster belägen, stor sötvattenssjö, utföll i saltsjön. Den var så djup, att Turdu Baj hade varit nära däran att drunkna, då han till häst försökte vada öfver den. De hade därför lägrat och gjort upp en stor eld, som vi dock ej sågo, på grund af det ansenliga afståndet. Aldat hade lyckats skjuta en kulan, hvars kött var oss mycket välkommet. En ny liten vargunge, som blifvit fångad, tog sig så rundligt till bästa däraf, att han strök med på kuppen.

Här stodo vi nu vackert! Floden stängde vår väg i söder, åt öster och väster sträckte sig väldiga sjöar, som tagit flera dagar i anspråk att kringgå. Vända om? — och åter korsa det afskyvärda landet med sjunkande mark, som hotat att sluka oss; nej tack, vi skulle vackert akta oss för att gå dit förrän marken stelnat i höstkölden och bar oss.

Alltså framåt! Jag åtog mig att föra öfver hela sällskapet i lilla jollen, ett förslag som mottogs med ett visst misstroende. Floden var vid sitt smalaste ställe 58 m. bred och hade hastig ström. Här stannade karavanen, och alla bördor ställdes invid vattenbrynet. Allt hvad rep hette kring bördor och proviantsäckar togs nu i anspråk och förenades till en lång stark kabel, hvars ena ända fastsurrades vid vänstra stranden. Kabeln lades

utmed stranden, och under det jag rodde af alla krafter i en båge öfver floden, stod Kutjuk med den andra ändan i handen redo att hoppa i land vid högra stranden och göra fast. Repet var emellertid för kort, vi snuddade förbi stranden, drefvo med strömmen ett stycke och halade oss sedan upp till utgångspunkten, där ännu en tågstump tillskarfvades, hvarpå samma manöver upprepades med bättre lycka. Kabeln spändes nu så hårdt från båda sidorna, att den ej vidrörde vattenytan.

Därpå motades hästarna ihop i en flock och efter någon tvekan kunde de förmås att simma öfver floden. Värst af allt var dock transporten af kamelerna, som på inga villkor kunna bringas att simma öfver; jag har öfverhufvud taget aldrig sett en kamel simma. Nej de måste halas öfver en och en i sänder. Med förenade krafter knuffas och skjutes kamelen ut i vattnet. Ett rep slås kring hans hufvud, som på detta sätt hålles öfver vattenytan af Turdu Baj, placerad i aktern. Jag halar båten utmed det spända repet tvärs öfver floden. Men då kamelen ej alls behagar hjälpa till, utan blott ligger och flyter helt makligt, har jag hela den tyngd, som förorsakas af den ständigt sugande strömmen, i mina händer och måste hugga i af alla krafter för att ej släppa mitt tag, ty gjorde jag det, skulle hela härligheten drifva ut i saltsjön och kamelen gå förlorad. Jag fick honom dock lyckligt öfver till andra stranden, där han låg och sprattlade en stund, tills han kände fast botten under fötterna och behagade resa sig. Vattnet strömmade från hans sidor medan han stod i ensamheten och undrande såg efter sina kamrater.

Efter den tredje kamelen var jag alldeles uppsliten i händerna och aflöstes af Tjerdon. Med den sista kamelen följde det enda öfverlefvande fåret, som alltid höll ihop med de stora puckelbärarna. Slutligen öfverfördes i fjorton omgångar hela vårt bagage och lägret uppslogs på högra flodstranden. Denna dag hade vi sålunda blott tillryggalagt 58 meter, men hade ändå knogat från morgon till kväll.

De följande dagslederna förde oss genom kuperad terräng och förbi ännu ett par saltsjöar; vid stranden af den första sköt Aldat en jak och stärkte genom mästerskottet sitt an-

seende som en mycket god och modig skytt — ty jaken är farlig om han såras.

Den 28 augusti reste sig ett nytt hinder i vår väg, en ny flod, vid hvars strand vi väntade medan Mollah Schah pröfvade flera olika, men lika ogynnsamma vadställen. Under tiden började åskan mullra, liksom lejonets rytande före det nattliga roftåget ut i öknen, en tyrannisk varningssignal att se upp. En storm var i antågande, den västra himlen svartnade och blytunga molnmassor vältrade som en svallvåg öfver landet, färdiga

Kamelbogsering öfver floden.

att tillintetgöra allt i sin väg. Det var som ett jättelikt notvarp, en krigshär, hvars båda flyglar och center storma till anfall i jämn takt. Vänstra flygelns moln hade dunkelt rödfärgade kanter, på den högra voro de ramsvarta. De allra yttersta förposterna hade sönderslitits i de otroligaste figurer, jagade af en demonisk storm. I öster badar landskapet ännu i solsken och ljus. Men i väster tillsnöres nätet allt tätare kring oss. »Af med bördorna och upp med tälten!» Vi hunno resa jurtets stomme och få upp ett par filtar öfver dess takribbor, då stormen kom susande med sitt tunga artilleri och hagelskurarna sträckte mot marken. Hvarje hagelkorn är som

skjutet ur en ärtbössa, det svider och piskar mot ansikte och händer, man löper ett fullständigt gatlopp innan man väl kommer under tak.

Nästa dag användes till rekognoscering i båt. Den stora floden faller ut i en saltsjö, som äfven visade sig mottaga ett bredt och kort vattendrag från en stor sötvattenssjö. Under roddturen öfverraskade vi ett femtiotal vildgäss, som väl rastade här på väg till Indien. Flocken lyfte, men en gås blef kvar;

Fast botten under fötterna.

Kutjuk rodde hårdt, vi kommo honom allt närmare, och då jag icke hade något annat vapen än en åra, slungade jag den som ett spjut och lyckades fälla fågeln, som var högst välkommen till kväll. Nu voro äfven hagelpatronerna slut, men vi gjorde pilbågar och lefde som Robinson Crusoe.

Den nyupptäckta sjön retade min aptit, och jag beslöt att med en liten lätt karavan, Tjerdon, Mollah Schah och Kutjuk, samt några hästar och — naturligtvis — min trogne fotvärmare i tältet, Jolldasch, rida omkring den. De andra fingo stanna med alla kamelerna och fyra trötta hästar, som behöfde hvila och — betet var godt.

Att uppnå sjöns norra strand var icke så lätt. Två gånger måste jollen anlitas och skeppa oss öfver floden och det breda sundet. Men sedan gick allt bra och lugnt. Utmed norra stranden löpte en mindre bergskedja, i hvars skrefvor jakar betade, och nyfikna kulaner kommo fram och tittade på våra hästar. Räfvar, harar och antiloper voro allmänna, det var nästan frestande att stanna i denna märkvärdiga trakt, där gräset var bättre än hittills och där man förlorade sig i en labyrint af härliga blåa sjöar. Fjärran i söder reste sig magnifika berg med bländhvita snöhättor, bekransade med lätta moln. Luften var mildare än hittills, oss föreföll detta land som ett eldorado, vi voro lägre än vi varit på länge och dock befunno vi oss alltjämt på betydligare höjd än toppen af Mont Blanc.

Vid östra ändan af sjön rekognoscerade jag från en kulle. I öster utbredde sig ännu en stor sjö. Båda voro skilda af ett mycket smalt näs. Nå väl, då rida vi kring den också! Framåt marsch! Bergen blifva besvärliga och vi hålla oss på deras krön med en beundransvärd utsikt åt norr öfver den sist lämnade saltsjön, och åt söder öfver de nya sötvattenssjöarna. Tibet tyckes här vara rikare på vatten än på land. Vid en punkt där tegelröda sandstensklippor stupa lodrätt ned i sjön slå vi läger. Just här är sjön som bredast. Men ännu en gång gör jag samma vågstycke som vid den stora saltsjön. Tjerdon och Mollah Schah beordras följande morgon att tåga kring sjön, under det att jag med Kutjuk ror öfver till södra stranden.

Vi göra oss dock ingen brådska. Under berget gå präktiga, feta asmaner i stora stim. Ett par tältribbor få tjäna som metspön, Jolldaschs halsband lämnar material till krokar, till bete användas små stycken af jakkött och tomma tändsticksaskar äro ju som afsedda till flöten. Jollen förankras under bergväggen, hvars block ofta tyckas hänga på ett hår och när som helst kunna dimpa ned i båten för att ogeneradt gå tvärs igenom den.

Jag tänder min pipa, intar en bekväm ställning, kastar ut, och hänger mig åt ett välgörande dolce far niente, medan tändsticksasken ligger och guppar tills en medelstor asman öfver-

vunnit sin motvilja mot halsbandskroken, och hamnar sprattlande i båten. Det var inte för nöjes skull vi fiskade, utan helt enkelt för födan; den blef visserligen klen och räckte knappt till ett mål öfver lag, men jag njöt af hvilan och af att höra den nordvästra blåsten, mot hvilken vi hade fullkomligt lä, som en kaskad tumla susande öfver bergskrönet. Och den eljest orubbligt lugne Kutjuk, en asiatisk Sven Dufva, blef ovanligt uppiggad af att få se samma sorts fisk som han från sin barndom lefvat af vid stränderna af Tarim. Det var som om han oförmodadt hade råkat idel landsmän. Vi voro med ett ord på verkligt sommarnöje och många minnen från Stockholmsskären döko upp ur det blåa djupet.

Under dylika förhållanden flyga, som vi veta timmarna hastigt bort, och först långt efter middag kunde jag slita mig lös från denna vänliga strand. Just då mörknade det i väster och himlen öfverdrogs snart af moln. En storm var åter i antågande. Skulle vi vänta ut den eller våga färden öfver den stora, öppna sjön? Jag valde det senare. Kutjuk behöfde icke ro långt förrän vi råkade in i den nordvästliga blåstens strykning, som blef oss till förträfflig hjälp. I söder ströko redan blygrå moln med långa nedhängande hagelfransar efter sig, utmed bergen, som efterhand försvunno och bakom oss tätnade det på samma sätt. Stormen kom allt närmare, sjön gick allt högre och vågorna skummade hvita omkring oss.

Nu slår hagelbyn ned, de stora kornen puttra och stänka i vattenytan. Inom en minut är båtens inre krithvitt. Det mörknar som till afton omkring oss, vi försvinna som i en grotta af hageltöcken, ej spår af stränder eller berg synas, blott den närmaste fläcken af den upprörda sjön. Här gällde det lifvet; vi måste se upp för vågorna, som af den ökande vinden restes till ovanlig höjd; de voro dock flera gånger längre än båten, som därför höjdes och sänktes mjukt och fogligt af deras rullande gång. Strax söder om klipporna hade jag lodat 48 m. djup, men sjön blef sedan hastigt allt grundare. Ju mer vi aflägsnade oss från norra strandens klippor, desto mer blottställdes vi för stormen. Hur skulle det gå i denna jagande fart och detta ogenomträngliga töcken, om södra stran-

den vore långgrund och båten som ett nötskal kastades upp bland bränningarna!

Sedan hagelskuren upphört, blef blåsten ännu argare i sin framfart, men nu sågo vi åtminstone hur landet låg. Ännu hade vi icke tillryggalagt halfva afståndet. Vågorna voro så höga, att de skymde bort hela strandpanoramat, då vi befunno oss i dalarna mellan dem. Då solen någon gång sken fram mellan stormmolnen sågo dessa vågkammar hemska ut, blanka som delfinryggar, glittrande, skiftande i smaragdgrönt och djupblått, klädda med fräsande, gnistrande skum, där solreflexerna tindrade som juveler. Vi hade hvar sin åra och försökte parera skumkammarnas brusande vattenfall.

Äfven nu aflopp allt lyckligt. Gud är de dårars förmyndare. Stormen drog vidare öfver det heliga Tibet, vinden lade sig, strandens detaljer framträdde skarpt och en rökpelare förrådde lägrets plats. Utifrån sjön fingo vi bevittna en praktfull solnedgång. Dagens stjärna var själf dold bakom ett moln, men under detsamma gjöto sig dess strålar öfver sjön, hvars yta blänkte och dallrade som kvicksilfver.

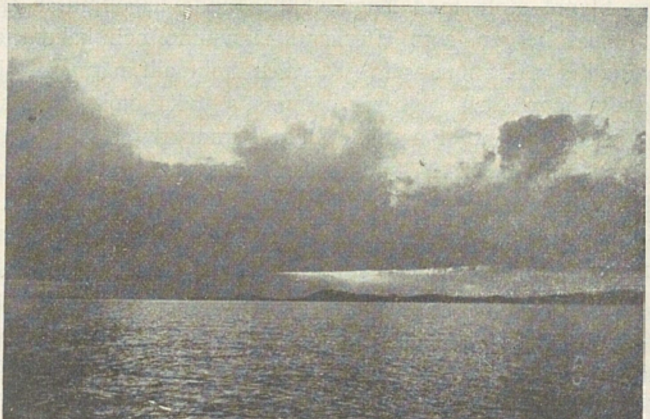

Vy åt väster utifrån sjön. Den bortdragande stormen.

Kamp för lifvet.

En kamel håller på att sjunka i dy.

XV.

5500 meter öfver hafvet.

Efter många öden och äfventyr, som icke äro upptecknade i denna bok, och efter en ny lifsfarlig båtfärd öfver den västra sjön, återvände vi trötta och frusna sent en natt i hård storm och snöyra till Turdu Bajs läger, där kameler och hästar fått hvila upp sig och där Aldat öfverraskade mig med fyra feta orongoantiloper, hvilkas kött räddade situationen för den närmaste framtiden. Detta läger, det 44:e, blef en vändpunkt; längre söderut kunde vi icke våga oss; vi hade ej medtagit mer än 2 ½ månaders proviant, och hade redan varit borta i nära 50 dagar. Ännu en exkursion ville jag dock göra innan jag skildes från denna del af Tibet. I söder reste sig ett snömassiv, som såg lockande ut; jag ville färdas söder om detta berg och utvalde Tjerdon och Aldat till följeslagare. Karavanen skulle gå norr därom på jämnare mark och efter fyra dagar borde vi mötas vid bergets västra fot. Det partiet som kom först skulle invänta det andra. Vi borde knappast kunna

tappa bort karavanen, då vi ju alltid hade kamelernas spår till ledning. Men för säkerhets skull medtogo vi dock hela återstoden af Aldats krutförråd, om vi icke vidare skulle finna de våra.

Med mina två män red jag upp mot berget i slingrande dalar. Två stora hvita vargar följde oss en lång sträcka och Jolldasch, som var vid miserabelt humör öfver denna fräckhet, måste hållas bunden — han hade varit förlorad om han fått sin vilja fram — att rusa på dem. Den andra dagens afton lägrade vi stelfrusna och dåsiga i en sluttning, där de sista usla grässtråna växte.

Då lägret var färdigt — vi sofvo under dylika exkursioner under provisoriska filtskydd — rapporterade Aldat, att en stor jak gick och betade högre upp i backen, och bad att få gå på jakt. Jag iakttog hur han smög sig som en katt i sänkorna för att komma tillräckligt nära det intet ondt anande djuret. Han hade den starka motvinden att tacka för att han obemärkt kunde komma jaken på 30 stegs afstånd och få upp bössan på gaffeln. Skottet brann af, jaken tog en sats så att jorden yrde om honom, men sedan gick han blott några steg, stannade, raglade, försökte hålla balansen, föll, men reste sig igen och upprepade dessa rörelser flera gånger, innan han slutligen föll hufvudstupa och blef liggande. Aldat låg kvar bakom sin bössa, orörlig som en bildstod, för att icke väcka det döende djurets uppmärksamhet och hämnd.

Det var en femtonårig, storväxt och fet tjur, hvars präktiga fettklumpar vi sedan med blanka knifvar skuro ut. Vårt läger låg 5143 m. högt och att gå till fots upp till jaken var påkostande; man rår icke med mer än några steg i taget, hjärtat bultar och hotar att brista, och man håller på att kväfvas af andnöd. Vi hunno ej afsluta arbetet förrän mörkret föll på, men följande morgon var Aldat i otta uppe igen hos sin jak. Sedan hördes han icke af och jag skickade Tjerdon efter honom. Han hade sjuknat och låg vid sidan af sitt offer och kom nu nedraglande med häftig hufvudvärk och näsblod — tydliga symptom till bergssjuka, som vi voro vana vid och som snart plägade gå öfver.

Min kosack och jag packade då ihop och lastade våra båda bagagehästar, Aldat hjälptes upp i sin sadel och så anträddes marschen upp emot passet, hvars flacka tröskel syntes i väster. På höger hand hade vi då bergets mäktiga massiv och dess gletschertungor. Marken var lös, hästarna sjönko i dyn, timmarna förflöto, vi nådde tröskeln, men bortom denna reste sig en ny och så åter en; allt högre bar det uppför i denna tunna, mördande luft och stormen låg på rakt emot och genomisade oss inpå bara märgen. Ibland måste vi stanna i lä bakom stora granitblock. Ändtligen nådde vi den högsta tröskeln, 5426 m. hög; tänk er två Eiffeltorn på hvarandra uppställda på toppen af Mont Blanc! Det är en svindlande höjd och vi hade här halfva atmosfären under oss!

Vår nästa lägerplats befann sig i en alldeles steril nejd. Dagen därpå sågo vi i fjärran några mörka punkter nere på slättlandet. Det var Turdu Baj och Kutjuk, som höllo på att uppresa ett väldigt stenkummel, som skulle tjäna till ledning.

Höstkylan började nu bli kännbar och i mitt jurt inbars morgon och afton ett grytlock med glöd — bläcket frös eljest i pennan, hvilket är mycket tålamodspröfvande. Tack vare fördelaktig terräng kunde vi den 14 september tillryggalägga hela tre svenska mil. Vid lägret öfverföllos vi af den vildaste snöstorm. Där ute var det mörkt som i en säck; jag skulle som vanligt ut kl. 9 och afläsa termometrarna; vår observationslykta hörde till de mest medtagna invaliderna i karavanen; tre af dess glasrutor voro ersatta med papp och den fjärde var spräckt i tjugu bitar, hophållna med pappersremsor och syndetikon. Männens tält synes ej, ehuru det står på några meters afstånd, men man hörde dess duk fladdra i blåsten och man hörde hur kamelerna andades tungt och trött. Snön knarrar under fötterna. Öfversnöad och frusen skyndar jag mig in. Stormen tjuter hela natten dystert därutanför, det susar och smattrar då yrsnön slår mot filtarna, men jurtet hålles varmt af denna nya betäckning.

Den myckna snön som föll smälte under de följande dagarna och gjorde det dyiga land vi hade att korsa, ändå mjukare än eljest. Till middag håller sig dock markens yta

frusen och det är som att gå på svag is. Men sedan tinar den upp. Vid ett ställe hade de fem kamelerna i allsköns lugn passerat, men den sista, sjätte, trampade igenom med båda frambenen. Han stod fast i gyttjan och sjönk allt djupare. De andra fortsatte några steg, ledda af Turdu Baj, nosrepet stramade och sprang och kamelen vrålade af smärta. Alle man skynda till och aflyfta hans börda. Därunder föll han på sidan, marken uppmjukades allt mer, han höll sig lika orörlig som i vatten och ville ej anstränga sig, vi klafsade och smackade i smörjan omkring honom och jag fruktade att han var förlorad. Vi surrade rep om hans ben för att hala upp dem ett efter annat, packsadeln låg fastsugen i dyn och togs loss och kamelen sjönk allt mer. Jag ville icke förlora detta präktiga, trogna djur på ett så lumpet sätt. I en hast lossades några tältfiltar, vekos ihop och lades en under hvarje upphaladt ben. På detta sätt fick kamelen stöd under sig och vändes så på rätt köl. Sedan han fått hvila ett par minuter tvingades han med rop, piskslag och dragningar i nosrepet till en förtviflad kraftansträngning, lyckades resa sig och ragglade öfver på bärande mark, med gyttja och dy drypande i klumpar från ben och sidor. Medan han stod där darrande, andfådd och kollrig måste han med knif rakas ren från det lerpansar som betäckte hans kropp.

Så tågade vi fram öfver det ödsliga Tibet; vi längtade efter människor men hade ännu 40 mil kvar till hufvudkvarteret. Våra djur voro dödströtta och tålde blott korta dagsmarscher. Tre dagars gång, hvila den fjärde var nu tågordningen.

Den stackars Aldat blef allt sämre. Han hade förlorat herraväldet öfver både kropp och själ, föll ihop som en trasa och stirrade ut i rymden med förvirrad blick. Om nätterna låg han och yrade om sin mor, som var död och om sin gamle far i Tjertjen. Ofta lekte honom hans forna jaktturer i hågen och han ropade på mig och bad att få gå ut och skjuta vildjak, ehuru han icke förmådde röra en lem. Första tiden kunde han dock sitta till häst, väl fastsurrad, men snart måste vi lägga honom på en kamel i en provisorisk bädd och väl ombonad. Hans fötter voro kalla och hårda som is och

blåsvarta; än gned jag dem med snö, än fick han varma fotbad, men den hemska mörka färgen steg allt högre upp mot knäna. I fötterna hade han alldeles ingen känsel, men hjärtat gjorde ondt. En afton bad han att få ligga ute mellan två kameler. Muselmanerna tro nämligen, att den kroppsvärme som utstrålar från dessa djur, är hälsobringande och stärkande för en sjuk, hvars egen kraft är i aftagande. I Tjertjen hade han en gång då han var sjuk fått svälja små papperslappar, fullskrifna med heliga språk ur koranen, men nu hade vi ingen

Ombäddning åt den sjuke Aldat.

»mollah», kunnig i de heliga skrifterna, med oss. En annan muselmansk kur pröfvades en dag då Tjerdon skjutit en orongo-antilop. Sjuklingen kläddes af splitter naken och insveptes i antilopens mjuka, ännu varma hud, som, med hären utåt, pressades tätt intill hans kropp, där den klibbade fast sig. Ja, det var bittert att icke kunna hjälpa honom.

Djurlifvet började åter bli rikt. En morgon väcktes jag af ett förskräckligt oväsen i lägret; hundarna skällde så de kunde storkna och karlarna skreko sig hesa. Jag skyndade ut och såg en stor björn rätt lugnt loma af från lägret, där

han anställt en ganska samvetsgrann visitation. Då hundarna ansatte honom, fann han rådligt draga sig tillbaka; han måtte ha anat att det stod illa till med vårt ammunitionsförråd. Några skott funnos dock kvar och ett par af dem placerade Tjerdon i bringan på en kolossal jak, hvars porträtt jag är i tillfälle att visa. En närgången varg fick också bita i gräset, men björnen fick icke skjutas, så gärna Tjerdon än ville åt honom; han hade intet ondt gjort och icke rört det sista fåret, som alltid hvilade mellan ett par kameler, där det var varmast.

I dessa trakter af Tibet var marken liksom maskstungen af murmeldjur, hvilkas kulor öfverallt visade sina gapande hål. De se obeskrifligt komiska ut dessa stora, starkt byggda gnagare, då de enstaka eller parvis sitta och sola sig på hvalfvet öfver kulans ingång. Då vi nalkas, tumla de som biljardbollar ned i sina hål; men dessförinnan hälsa de oss med gälla hvisslingar, som genljuda från alla backar. Vi blefvo formligen uthvisslade af dessa kritiska åskådare. En gammal murmelfarbror, som måtte ha varit döf och som aflägsnat sig öfver höfvan långt från sin säkra kula, fick plikta för sin oförsiktighet. Han låg på rygg och solade sig i en backe med framtassarna på magen och såg dråplig ut, liknande en människa eller åtminstone en apa. Jolldasch var som en pil framme och störde hans siesta och medan han försvarade sig, hunno männen fram och bundo honom och så stufvades han i fullkomligt oskadadt skick ombord på en kamel. Meningen var att tämja honom; han blef vår gäst i två månader, men vildheten gick aldrig ur honom. Så fort man nalkades, satte han sig på bakbenen, färdig att nypa till med sina knifskarpa framtänder. Ett sår efter ett sådant bett säges vara mycket svårläkt. Räckte man honom en käpp, skar han stora spånor ur den. Vid lägren hölls han bunden vid en kort käpp, hvars andra ända med ett rep var förankrad vid en plugg i marken. Han ströfvade i cirkel kring pluggen och på lämpligt ställe började han hvarje afton att gräfva en kula, kanske i hopp att kunna rädda sig i dess gömsle. Ett fåfängt arbete; innan han hunnit fotsdjupt stufvades han följande morgon upp på sin kamel, för att på kvällen börja en ny kula. Till sitt hem fick han aldrig återvända, men blef

snart van vid att vagga på kamelryggen. Gjorde han oss ingen annan nytta, så var han dock karavanens pajas och rolighetsminister; han var alltför komisk i sina små funderingar kring pluggen, och hyste ett outsläckligt hat till hundarna, som dock aldrig gjorde honom illa.

Kulanerna voro allmänna och en sann ögonfägnad i sina eleganta rörelser. Sex stycken följde oss en dag helt nära och så länge som om de önskat anmäla sig att hjälpa våra trötta hästar med deras bördor. Deras smäckra former äro fulländade; de springa i halfcirkel, liggande 45° mot marken, göra en oväntad manöver, tvärstanna på ett led ett stycke framför oss och på sidorna om vår väg. Deras rörelser äro så beundransvärdt regelbundna och säkra, att man kan tro dem bära osynliga kosacker på ryggen.

Mina tjänare längtade nu uppriktigt bort från det ogästvänliga Tibet och räknade dagar och mil som ännu skilde oss från de våra. De blefvo icke heller glada då jag, på grund af Aldats försämrade tillstånd, anslog den 22 september till en extra hvilodag på södra stranden af en medelstor saltsjö. Men då han följande morgon hvarken syntes bättre eller sämre, kunde vi icke vänta längre, utan bäddade åter ned honom i mjuka filtar mellan två bränslesäckar på hans kamel. Fötterna inlindades likaledes i filtar och en hoprullad päls lades under hans hufvud.

Lägret var uppbrutet och alla djuren stodo lastade. I det ögonblick vi skulle sätta oss i marsch, upphörde Aldat att andas. Hans vackra, afghanska ögon stodo halföppna och tycktes i fjärran söka ett land, dit våra blickar icke nådde. Han, som fordom med lätta och skyndsamma steg ilat öfver fjällen i jakarnas spår, hade dukat under för strapatserna och slutat sitt underliga, glädjetomma lif.

Muselmanerna samlade sig tysta och allvarsamma kring dödsbädden. Men slutligen bröt Turdu Baj tystnaden och frågade mig hvar vi skulle göra af den döde. Någon röstade för att genast begrafva honom, men jag ansåg att han åtminstone först borde få tid att kallna och kommenderade därför marsch.

Kamelen hade burit honom så många dagar förut och han var en lätt börda.

Vår karavan hade nu förvandlats till ett likfölje genom Tibets ödsliga dalar. Ingen talade, en tryckt och högtidlig stämning rådde. Kulaner och jakar ofredades ej i dag; de svarta dödskorparna följde oss i vida kretsar. Vid västra stranden slogs läger. Medan de andra sysslade med sina vanliga göromål, gräfde Mollah Schah och Nias en graf åt Aldat. Mollah Schah hade ett vildt och konstigt utseende och talade

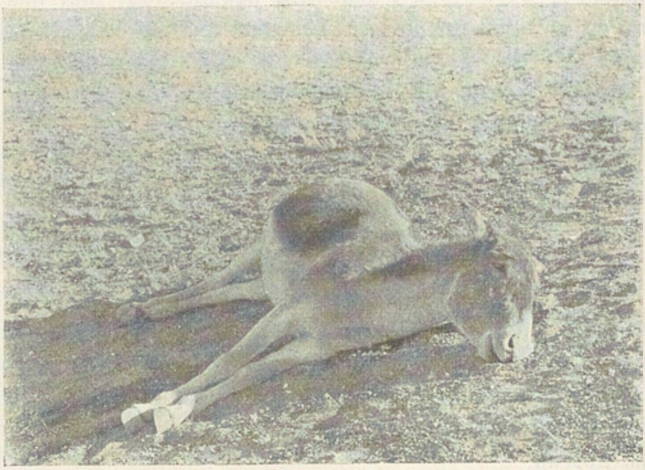

En skjuten kulan.

nästan aldrig. Han såg ut som om han lika väl kunde ha varit en genompiskad bof, men om han någonsin varit det, så gick det ur honom under vår resa, ty han skötte sig alltid oklanderligt. Han tycktes icke hysa den ringaste motvilja för lik och skulle tyvärr ännu ett par gånger få visa sin skicklighet som dödgräfvare. Men nu var han, liksom också de andra, för trött för att tvätta liket, såsom muhammedansk sed kräfver. Aldats ena päls lades under, den andra öfver den döde, som begrofs i kläder, mössa och stöflar. Det var den enklaste begrafning jag varit med om; inga ceremonier, inga tårar, inga andra böner än dem jag tyst uppsände för den dödes själaro

Tjerdons jak vid lägret LIV.
Den stående mannen är Turdu Baj, de båda andra Mollah Schah och Kutjuk.

i en annan och bättre värld. Grafven skottades igen och vår kamrat öfverlämnades åt dess ro i denna fuktiga, förrädiska jord. En aflång kulle uppkastades däröfver. Vid hufvudsidan nedslogs en tältribba, i hvars topp en af Aldats egna jakttroféer, en jaksvans, fastsurrades, såsom bruket ofta är på muselmanernas grafvar. På en liten trälapp inristade jag med arabiska och latinska bokstäfver den dödes namn, samt datum och mitt eget namn, för den händelse att någon skulle föras hit af ödet, innan alla spår af grafven blifvit utplånade.

På morgonen blef karavanen färdig tidigare än vanligt — alla ville bort från denna sorgliga plats. Strax före uppbrottet samlades muselmanerna vid grafven och mumlade en tyst »dua» eller bön, och så lämnades den stackars Aldat åt en förkrossande ensamhet. Ödemarkens vilda djur voro de enda pilgrimer, som hädanefter skulle besöka hans graf. Den svarta jaksvansen, dödens symbol, fladdrade dystert för västanvinden, men skymdes snart, då vi drogo bort öfver kullarna.

Ju mer vi nu nalkades Arka-tag, desto ödsligare blef åter höglandet. En dag redo Tjerdon och jag i förväg och korsade en kedja med 5203 meters höjd. Först i mörkningen stannade vi i en trakt där icke ett grässtrå fanns, och inväntade de andra. Dödströtta kommo de i små partier. En hvit häst från Jangi-köll hade blifvit kvarlämnad i hopplöst tillstånd. Två kameler och en häst hade ondt i ögonen; de gingo och blundade som om de lidit af sömnsjuka.

Under brydsamma tider inspekterade jag alltid lägret och djuren efter aftonvarden. Kamelerna lågo bredvid hvarandra, magra och utslitna. Hästarna höllos bundna; männen sofvo, trötta efter dagens mödor. På natten rasade snöstorm och följande morgon var landskapet åter krithvitt. Kutjuk gick tillbaka för att hämta den hvita hästen, som ännu lefde. Han orkade dock ej fram till lägret utan nedföll död på vägen.

Från dessa höga regioner skulle vi nu ned i en stor öppen dal, i hvars midt en saltsjö utbredde sin stormupprörda yta. Först i dess närhet framträdde den dock ur den täta dimman som fyllde bäckenet. Västanstormen jagade med väl 25 meters hastighet i sekunden. Man får knipa ihop knäna hårdt för

att ej kastas ur sadeln. Hela karavanen lutar öfver åt lovart, kamelerna liksom ligga på vinden och vackla i sin vaggande gång. Svansar, manar och kappflikar stå som fladdrande flaggor i lä.

Vid lägret höll vår lilla mulåsna på att stryka med. Hon måtte ha ätit några farliga örter, ty hon svällde oformligt upp och låg och vred sig och våndades på marken. Tjerdon behandlade henne på burjatiskt vis, i det han rände en syl i hennes sida ända till skaftet; gaser sipprade ut, men icke en droppe blod. Därpå tvingades hon att resa sig; ett rep slogs kring hennes bakdel. En man halade henne framåt i grimman, en annan bankade på henne med en träribba. För hvarje gång hon slog bakut, drogo två andra män till i hvar sin ända af bakrepet, så att kreaturet for och dängde åt höger och vänster. Man må säga hvad man vill om denna sannskyldiga hästkur, den botade henne i alla fall. Hon blef alldeles kry, var med på ridten mot Lassa, följde karavanen genom hela Tibet till Ladak, gick öfver Kara-korum-passet till Kaschgar och mådde förträffligt då jag i maj 1902 för alltid sade henne farväl.

Nu gällde det att bestorma Arka-tags förskansningar igen. Med Tjerdon och Mollah Schah red jag i förväg uppåt passet. Stigningen var ej farlig, men innan vi nådde tröskeln mulnade det och ett obehagligt mörker omsvepte oss i denna värld af berg. Passet låg blottadt för hela snöstormens raseri och vi kände oss nästan tillspillogifna inför de lössläppta elementens framfart. Mina händer voro förfrusna och känslolösa och blott med största möda kunde jag afläsa höjden till 400 m. mer än toppen af Mont Blanc. Karavanen dröjde och mina båda tjänare gingo ned i dalen för att hjälpa de andra. Jag satt kvar på denna skarpa bergkam, som likt ett språngbräde pekar ut i världsrymden, till hvars oändliga tomrum man tycker sig hafva blott ett steg. Jag kröp in i min päls så långt jag kunde och vände stormen ryggen. Snön yrde i kvastar kring mina sidor.

Så hördes klockorna alldeles inpå. Djuren drogo som skuggor förbi, deras steg hördes ej. I teten gick Turdu Baj framåtlutad med ena armen höjd till skydd för ansiktet och stretande

som om han arbetat sig genom buskskog. Ett ögonblicks rast. I norr gapar afgrunden som ett bottenlöst Ginungagap, en sjudande kittel full af yrande snömoln; det tjuter och hviner på alla håll, det klagar och hvisslar då vinden vältrar sig öfver den hvassa passkammen.

Norra sluttningen är tvärbrant. Kutjuk lotsar, han försvinner genast i yrsnön, det var som om han förlorat fotfäste och fallit i denna otäcka ättestupa, i hvilken vi nu i tur och ordning handlöst måste kasta oss efter. Lotsen tog branten i tallösa sicksackkrökar. Hvart tionde steg måste vi stanna och vända oss om för att icke förfrysa ansiktet. Alla gå till fots för att hjälpa och stöda kamelerna. En af dem halkar och faller, tumlar om ett halft hvarf och vållar ett uppehåll. Och vi glida och hasa oss allt djupare ned genom snön. Allting dansar omkring oss, det går rundt för våra ögon — o, man kan sprängas af andnöd på denna afskyvärda höjd. Innan vi nådde dalbottnen var det kolmörkt och på första någorlunda jämna fläck slogo vi läger midt i snön, ja här bjöds intet annat än sten och snö.

Hårda dagar väntade oss ännu. Väl bar det utför, men det stormade jämt och vanligen hade vi knappast hunnit att bryta upp förrän västanstormen var i gång och kom oss att stelna af köld på våra usla krakar. Slutligen syntes fjärran i norr saltsjön Atjik-köll, men den tycktes undfly oss. Vi tågade hela dagen, det skymde och blef mörkt, blott månen lyste upp med sitt bleka sken den kalla ödemarken. Nias blef efter med en häst, Kutjuk med en annan. Vatten, vatten, vi måste ha vatten till kvällen, någon snö hade icke fallit här nere (4250 m.), alla fåror voro torra. Ändtligen stannade Turdu Baj vid stranden af en älf.

Framför oss reser sig en ny bergskedja som vi, efter en dags välbehöflig hvila måste öfver. Alltså i sadeln igen och uppåt öfver sluttningar, pass och mördande raviner. Snart rapporteras att en häst icke orkar gå längre. Han har knappt blifvit slaktad, förr än en annan lägger sig för att aldrig resa sig mer. Bortom detta pass borde vi dock icke hafva så långt kvar till beten och jag brann af längtan att få skänka våra

döende, i begrafningstakt vacklande djur deras välförtjänta lön. En tredje häst, som gick lös och ledig utan börda stupade och slaktades genast. Och då vi nådde passet saknades ännu en, min trogne ökengrålle, som varit med på båda ökenfärderna och som vägrat att bära Ördeks skulpterade plankor.

Vid lägret fanns ej ett spår af bete. Med Turdu Baj genomgick jag återstoden af vårt risförråd och så mycket däraf som möjligtvis kunde undvaras, utdelades åt de sista hästarna, som stodo bundna och öfvertäckta med filtar. På morgonen låg en af dem död i ledet med utsträckt hals, stirrande ögon och redan hårdt frusen. Ingen hade märkt när och hur han slutade sina lidanden, och de återstående kamraterna ägnade honom ingen uppmärksamhet. De voro för trötta och utpinade för att röja något deltagande; de tycktes blott längta till ro och de dogo utan en suck, utan ett ljud af klagan, medan jag kände det outsägligt smärtsamt att vara skulden till deras undergång. Beundransvärda i sin resignation lågo kamelerna som vanligt orörliga kvar i samma ställning som föregående afton. De voro hvitpudrade af rimfrost och kastade längtansfulla blickar nedåt dalen, där vi hoppades att finna räddning åt de sista veteranerna. Hur länge skulle vi hålla ut på detta sätt? Dagsmarscherna blefvo allt kortare, kölden allt skarpare. Den 8 oktober hade vi —18,3°. Vi skredo ned genom en trång, mellan lodräta bergväggar djupt inskuren dalgång. Begrafningsklockorna gåfvo ett klingande eko; det ljöd som en segerhymn i en tempelsal; och djuren stapplade döende bland de millioner granitblock som belamrade dalbottnen. Vi voro här åter på Mont Blanc-höjd och snöstormen sjöng i knutarna. En kamel halkar och tumlar utför en terrassbrant, men tar lyckligtvis ingen skada; hans börda splittras i småportioner bland gruset. Ett långt uppehåll är följden, en stig måste anläggas med spadarna. En annan kamel orkar ej följa oss längre. Han lämnas för att hämtas följande morgon. Det var midnatt innan klockklangen tystnade mellan fjällen, och då hade månen åter trädt fram ur snömolnens natt.

Kamelen var redan kall och hård som is då Turdu Baj skulle hämta honom. Utan en sorgsen eller förebrående blick i sitt

slocknande öga hade han slutat sin tjänstgöring. Så långt han orkade gick han sin dagsmarsch på sviktande ben och med högburet hufvud. Han var för stolt för att ens söka efter bete bland dessa sterila granitklippor. Han bibehöll sin värdighet och sitt majestät ända till den punkt, där hans ben skulle hvitna i dalen. Först då han icke förmådde taga ett steg till, då dödsskuggorna omtöcknade hans medvetande, tog han ett sista farväl af den flyende dagen och lade sig ned så bekvämt som grusbädden tillät. De manande slagen mötte han med stolt förakt, han klagade ej; några slängar mer eller mindre betydde för honom intet, han var »tabu», människan hade icke längre någon rätt öfver honom, han längtade blott att få döden till mästare, en befriande ängel, tusen gånger att föredraga framför människans hjärtlösa tyranni.

På 84 dagar hade vi icke sett en mänsklig varelse, då vi den 10 oktober lägrade vid ett med heliga inskrifter försedt stenkummel, upprest af mongoliska Lassapilgrimer. Här syntes i fjärran två ryttare. Mollah Schah, som hade goda lungor, satte som en galning af efter dem, fick fatt i dem och förde dem till mig. Den aftonen rådde jubel i vår lilla trupp. Till en början köpte vi deras proviant — en liten påse med hvetemjöl och Tjerdon började ögonblickligen baka bröd, en delikatess som vi icke sett på mången god dag. Sedan köpte jag deras hästar också och gaf Togdasin, så hette den ene jägaren, i uppdrag att rida genom natt och dag till vårt hufvudkvarter vid Temirlik och befalla Islam Baj att skyndsamt möta oss vid Jussup-aliks källor med en hel undsättningskaravan. Togdasin fick ett par tomma konservburkar för att visa att han verkligen var min kurir. Jag afundades icke hans nattliga ridt, kölden sjönk nu under 20 grader, men vedergällning skulle han få i banko om han som en hel karl löste sig från sin mission. Silfret för hästen hade han i sin ficka och kunde naturligtvis afdunsta med sin fångst, men jag tänkte ej därpå, jag litade blindt på honom — och han litade på mig.

Tre dagar senare bröto vi upp i feststämning, ty till kvällen skulle vi hinna Jussup-aliks källor, det kunde Mollah Schah och Nias, som kände trakten, svara för. Det skymde och

blef mörkt, ja kolmörkt, men vi uppnådde icke några källor. Å, det är icke så långt kvar nu, försäkrade Mollah Schah gång på gång och stöflade på vidare, vägledd af sina gröna kattögon. Den stig vi följt så länge dager rådde tappades bort. Tack vare den hårda jämna marken höllo djuren ut under denna långa tålamodspröfvande vandring.

Vi voro nära att domna af trötthet och sömnlust då de båda vägvisarna tvärstannade och ropade: en eld, en eld i fjärran. Det var som om en elektrisk stöt träffat alla; farten ökades utan någon öfverenskommelse. Det lifligaste samtal kom i gång i vårt lilla vandrande samhälle, där nyss en graflik tystnad hade rådt. Allas blickar hängde förtrollade vid den lilla lysande punkten. Om det var en stor eld, så var den så aflägsen att vi ej skulle nå den under natten, men var den liten skulle vi hinna den, ja, vi måste hinna den om vi också skulle digna af trötthet då vi ändtligen fingo värma våra stela lemmar vid dess sprakande bränder, där räddning väntade oss med en öppen famn. Vi behöfde blott anstränga oss litet till för att nå slutet på våra försakelser och mödor. Om en stund skulle vi träffa de våra och sitta i deras krets och berätta om våra äfventyr, medan rispudding med kött, fett och grönsaker puttrade öfver elden. Vi usla, utslitna och hungriga vandringsmän skulle då ändtligen få oss ett mättande mål.

I alla händelser hade Togdasin tydligen utfört sitt uppdrag som en hel karl; han skulle få en ordentlig klump kinesiskt silfver för sin redbarhet.

I svarta natten gingo vi rakt mot elden; än försvann den, än flammade den åter upp. Våra lotsar varskodde för raviner och fåror. Jag såg ingenting och måste hålla mig i båtbördan, än på ena än på andra sidan, allt eftersom handen stelnade af köld. Under de sista dagarna hade äfven jag fått gå till fots, våra sista hästar förmådde knappt släpa fram sig själfva.

Nu syntes icke elden mer, vårt hopp slocknade och tröttheten kom igen. Vi stannade ett tag i en nejd där tufvor växte; ett par af dem antändes och vid skenet hopsamlades ett väldigt fång som kastades på elden. Glupska lågor fladdrade i höjden och kastade ett rödgult dansande sken öfver

ödesteppen. Men intet tecken till samförstånd kunde förspörjas. Nåväl vi fingo åtminstone värma upp oss ordentligt. Ett par revolverskott aflossades, som klanglöst dogo bort i den mörka rymden, utan att ens få ett eko till svar. Vi ropade, vi lyssnade med återhållen andedräkt, nejden låg tyst som en graf, och elden visade sig icke mer. Kanske de redan sofvo tungt efter en forcerad ridt.

Då vi lämnade vår egen eld gapade mörkret framför oss ännu ogenomträngligare än förut. En blind kan icke skåda en svartare natt, och ofrivilligt blickade jag upp mot stjärnorna för att öfvertyga mig om att jag ej förlorat mina ögons ljus. Timme efter timme släpade vi oss österut och djuren följde med som om de anat bete.

Nu flammar elden åter upp! Vi passera ett första bälte af buskar, tydliga förebud till vattnets närhet; vi kunde icke hafva långt kvar till källorna. Tid efter annan ropade männen allt hvad deras lungor förmådde, men deras röster förklingade ohörda i natten. Den falska elden falnade och försvann. Var det ett trollsken, en S:t Elmseld som bedrog oss, sväfvade bort framför oss, lockade och flydde oss, efterhand som vi nalkades!

I karavanen dog samtalet bort och vårt nyss uppflammande hopp slocknade åter med elden. Marschtakten blef ohyggligt långsam, vi gingo icke längre, vi släpade oss fram. Då jag icke orkade längre, kommenderade jag till allmän belåtenhet halt. Vi hade fått mer än nog efter 12 timmars nästan oafbruten vandring.

I en hast gjorde Tjerdon upp eld. Karavanen tog sig ömklig ut i den bleka belysningen. Karlarna lågo på marken, hvar och en på den punkt där han stannat. Vårt felslagna hopp gjorde att vi kände oss dubbelt förbi. Kamelerna stodo lugna under sina bördor och deras andedräkt bildade molnpelare i kylan.

Emellertid skulle vi icke blifva alldeles utan lön för vår ihärdighet. Det befanns att vi voro omgifna af bete och bränsle, hvars make vi icke sett på månader. En kanna vatten fanns kvar och vår sena middag utgjordes af en liten kopp te och

ett stycke rostadt kulankött per man. Lägret uppslogs provisoriskt och elden fick brinna en god timme för att tjäna räddningskaravanen till signal — om det nu verkligen varit de våras eld vi sett och om de till äfventyrs bröto upp på natten för att söka oss längre västerut. Och sedan somnade vi i en dödstung dvala under det gnistrande klara stjärnehvalfvet. Vi befunno oss nu åter på blott 3471 meters höjd.

Morgonen den 15 oktober sofvo alla ut grundligt. Nejden var tyst och öde, inga människor syntes. En källa upptäcktes i närheten och vi kunde därför stanna där vi voro. Tjerdon, som fått kulor och krut af Togdasin pröfvade jaktlyckan, men kom kl. 2 tomhändt tillbaka. Men i stället sade han sig fjärran västerut hafva sett något svart, som han först tagit för en kulanhjord, men nu trodde vara ryttare, som nalkades lägret.

Jag skyndar ut med kikaren. Det ä r en beriden trupp i ett moln af damm. Vi gå upp på en kulle och iakttaga skaran under största spänning. Ännu är den långt, långt borta, och tyckes sväfva ett stycke ofvanför vegetationsområdet, som den ännu icke nått. På de guppande rörelserna märkes att de rida hårdt. Nu försvinna de i det mörka vegetationsbältet, men dammolnet reser sig ännu däröfver. Det måste vara de våra, som ej observerat vår signaleld, utan fortsatt i otta, tills de funnit kamelspåren och då insett att vi gått förbi hvarandra.

Spänningen når sin höjdpunkt, då två ryttare skymta fram hitom buskarna; sedan synas ännu två, och en hel hjord af hästar, som de jaga framför sig. De rida i karriär. Nu känner jag igen Islam på hans skinnbaschlik. Han rider i teten på en hvit häst. Han ökar farten och spränger fram något före de andra, sitter af, hälsar och förkunnar att »allt är lugnt i Schipkapasset». De öfriga voro Musa från Osch, Khodai Värdi och Tokta Ahun från Abdal.

Den ömsesidiga glädje som förspordes, det lif som under ett par hvilodagar rådde i lägret, de dundrande kalas på rispudding som firades — allt detta kan läsaren tänka sig själf, och jag behöfver icke tala därom. Blott ett par dagar skilde oss sedan från det stora hufvudkvarteret vid Temirlik där vi tyckte oss äga allt hvad denna världen kunde gifva. Och där-

med var denna mödosamma färd slut; väl hade den ledt till storartade geografiska upptäckter, men så hade den också kostat stora offer i strapatser, lidande och lif. Af de 12 hästarna voro blott två kvar och af kamelerna blott 4. En af dem nådde lyckligt Temirlik och stod i två dagar upprätt som gjuten i brons bland dess gulnade gräs; den tredje dagen lade han sig ned och dog utan att ha pröfvat betet. Och, sorgligast af allt, en af mina tjänare hade dukat under, och det en man, som var oss alla mycket kär.

Kosackerna Tjerdon och Schagdur.

XVI.

Äfventyr i norra Tibet.

Den 11 november voro vi åter färdiga till uppbrott. Ändamålet med den nya exkursionen, som borde taga omkring en månad i anspråk, var att i sex pass korsa och kartlägga tre af norra Tibets parallella bergskedjor, samt att djuploda den stora saltsjön Kum-köll, som ligger strax väster om den sjö af samma namn, hvars bekantskap vi gjort i det föregående. Jag hade en liten utvald karavan, Tjerdon, Islam, Tokta Ahun, Togdasin, m. fl., 13 uthvilade hästar och fyra mulor. Jolldasch och Malenki hade ingenting emot att följa med.

Något egentligt nöje var det icke att bryta upp mot högländerna midt i vintern, men de geografiska problem jag föresatt mig att lösa, fingo på inga villkor försummas. Efter mödosamma ridter öfver oländiga berg nådde vi lyckligt sjöstranden, och gräfde fram drickbart vatten från 1 ½ meters djup. Under den hvilodag, som här skänktes hästarna, fingo Tjerdon och Togdasin lof att rida ut på jakt. De hördes icke af på kvällen

och ej heller på natten. Först fram på förmiddagen kommo de, och Tjerdon berättade då följande: de hade ridit upp genom vilda dalar efter en arkarihjord, lämnat sina hästar då stigningen blef för brant och klättrat vidare till fots öfver massor af nedrasade block. De vilda fåren hade förledt dem till allt högre regioner. Bäst de gingo hade Togdasin fallit ihop som en trasa och klagat öfver förfärliga smärtor i hjärtat och hufvudet. Tjerdon gick då efter hästarna, men som sjuklingen icke ens kunde hålla sig kvar i sadeln, måste de tillbringa natten där de voro. Togdasin bad sin kamrat att lämna honom, han skulle i alla fall dö och det kunde göra detsamma hvar det skedde. Under natten ruskade Tjerdon tid efter annan lif i Togdasin för att han icke skulle ligga och frysa ihjäl. Då dagen bräckte släpade de sig ned till lägret. Togdasins tillstånd var högst beklagansvärdt, han var alldeles virrig. Jag hade hittat honom här uppe i bergen, liksom Aldat, och nu tycktes hans lif vara det nästa som af bergens andar skulle kräfvas i offergärd. Fullt så illa var det dock ej. Vi släpade honom med oss under exkursionen och skötte honom efter bästa förmåga. I hufvudkvarteret vårdades han sedan, men hans sjukdom var ytterst envis. Vi fingo honom lefvande ned till låglandet och i den lilla staden Tjarkhlik kom han sig. Men han var krympling för återstoden af sitt lif. Liksom hos Aldat hade äfven hans fötter svartnat, och de föllo nu bokstafligen af bit för bit, först tårna, sedan fotens muskulatur, så att benet satt bart. Han skulle aldrig kunna gå mera, men han var hela tiden — i april 1901 — vid ett briljant humör och beklagade sig icke ett ögonblick. Jag skänkte honom en häst, kläder och en penningsumma och han var idel tacksamhet. Stackars Togdasin, månne han lefver än!

Emellertid gjordes båten i ordning tidigt på morgonen den 18 nov. och Tokta Ahun rodde mig ut öfver den spegelblanka sjöns salta djup. Denna gång voro vi försiktiga; förutom segel, åror, lifräddningsdynor, djuplodningsapparater och andra instrument, medförde vi också proviant för två dagar, en kopparkanna med vatten och en liten påse med isstycken, samt pälsar

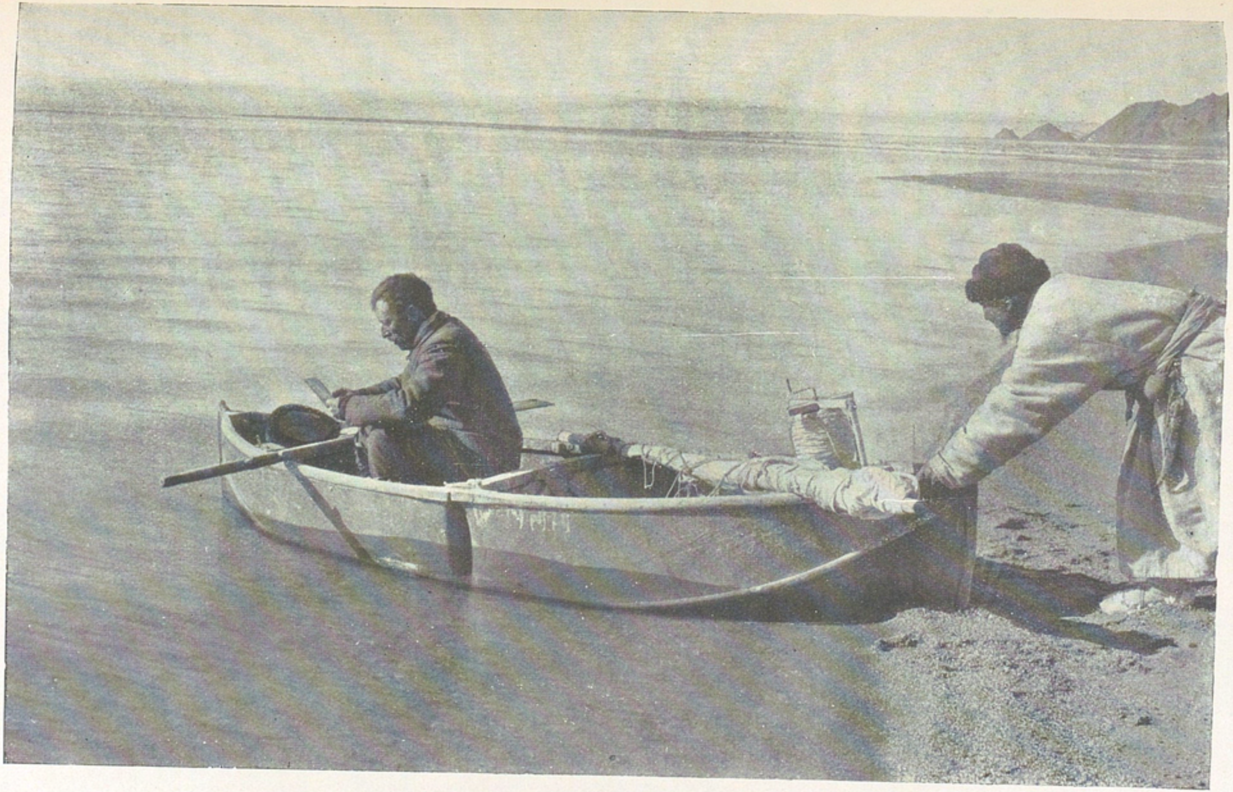

Jollen med segel och djuplodningslina vid NV stranden af Ajag-kum-köll.

Förf. och Tokta Ahun.

och filtar; utrymmet i den lilla jollen var så upptaget, att man knappt kunde röra sig.

Vädret var ljufligt. Östra delen af sjön var betäckt med tunna isskifvor som lyste så intensivt i solen att vi måste begagna snöglasögon; de vaggade och skramlade äfven för de obetydliga böljor som åstadkommos af vår båt. Denna is härleder sig från den flod som faller ut i sjön, hvilken för öfrigt, på grund af sin starka salthalt, var alldeles öppen.

Under lodningsarbetet flögo timmarna bort. Mot solnedgången syntes moln af damm jaga utmed södra stranden. Så hördes det vanliga, stormbådande bruset och snart trängde vi in i vindsvepets banor. Vi bibehöllo kursen tills den tungt lastade båtens stampningar tvingade oss att ro mot SO och följa med vind och vågor. Skymningen hade redan inträdt och det var farligt att i svår sjögång landa på en okänd strand, det bräckliga nötskalet kunde ju slitas i trasor.

Emellertid dansade skutan vidare. Lyckligtvis hade böljslaget tagit hand om isen vid södra stranden, den hade eljest som knifblad skurit sönder vår båt. En hvit linje som lyste framför oss i mörkret, var den skummande strandbränningen. Innan vi visste ordet af voro vi midt uppe i dess brus. Båten kastades af en våg upp på stranden, som dess bättre bestod af sand, men drogs genast ut igen af sugningen, slungades ännu en gång upp så att det knakade i träramarna. I rätta ögonblicket hoppade Tokta Ahun i och vi lyckades få upp båten, dock först sedan ett par anstormande vågor slagit in och vätt ned en del af vårt pick och pack.

Vid det nattläger som nu ordnades i lä under en kulle hade vi en riktigt treflig aftonstund. Trähårda »kouruk»-plantor gåfvo det yppersta bränsle och hopsamlades i mörkret med tillhjälp af små filialeldar här och hvar. Efter en välsmakande supé med te, som Tokta Ahun tillredde, sutto vi och bolmade på våra pipor och gjorde upp storartade planer för den beramade vinterfärden till Gobi-öknen, gamla Lop-nor och Karakoschuns träsk, som Tokta Ahun kände till lika bra som sina egna pantalonger. Redan kl. 9 var det 14° kallt och då bränslet tagit slut, bonade vi om oss i våra pälsar och kröpo under

båthalfvorna. Jag måste dock erkänna att det ej blef mycken sömn den natten. Väl hade jag fyra par yllestrumpor och ett par sköna, pälsfodrade stöflar, samt filtar, pälsar och baschlik, men då man ligger påklädd och kölden går ned under —22°, så är det stört omöjligt att hålla sig varm.

Vi voro också halft förfrusna då vi före dagningen kröpo ur våra tunna skal och satte tekannan på eld igen. Jag måste kläda af mig ett tag för att genom gnidningar få blodet i gång. Nattkylan sitter dock kvar i märgen hela dagen och riktigt varm blir man ej förrän man återvändt till sina vanliga, relativt bekväma förhållanden.

I 19° köld stötte vi båten från land för att ännu en gång korsa sjön, nu i nordvästlig riktning, ty karavanen hade order att marschera vidare åt detta håll och invänta oss vid en stor eld, som skulle tjäna oss till ledfyr.

Redan långt utifrån sjön trodde vi oss vara på rätt spår och tyckte oss se tältet, jurtet och djuren, men då vi voro tillräckligt nära för att med kikaren se klart, förvandlades de förra till ett par små kullar, de senare till en kulanhjord. Vi gingo dock i land för att konstatera att karavanen fortsatt västerut. Två björnar hade nyligen lunkat i motsatt led för att störa murmeldjuren i deras djupa vintersömn.

Vi hade intet annat val än att ro utmed stranden och uppsöka de våra. Ett rökmoln under den dalande solen bedrog oss, det härledde sig från flyende kulaner. Jag var stelfrusen, men Tokta Ahun höll sig varm med rodden, och han sjöng en sorgbunden sång från Abdals hyddor. Slutligen genomträngdes mörkret af eldsken. I tre timmar höllo vi kurs på skenet och så försvann det åter. Vi fortsatte dock och slutligen besvarades våra rop af hundskall. Elden flammade då upp i vår omedelbara närhet och en lyktgubbe mötte oss vid stranden.

* * *

Vi hade efter många hårda öden återvändt till Temirlik, där kölden nu var bister och sjönk till —27°. I sex dagar fick jag hvila före nästa uppbrott, men tiden användes till för-

beredelser för den stora, långvariga exkursion, som nu skulle anträdas. En andischansk köpman, som på eget bevåg begifvit sig till mitt läger för att göra affärer, afled i den vanliga, svåra bergssjukan och begrofs under vederbörliga högtidligheter. Den sjuke Togdasin flyttades en dag ut i det fria och alla muselmanerna samlades kring honom för att genom allehanda böneformler och besvärjelser förjaga de onda andar, som tagit hans kropp i sitt våld. Man offrade också en bock för att därmed beveka Allah.

Malenki och Maltjik.

Den 12 december lämnade jag Temirlik för sista gången. Tjerdon, Islam, Turdu Baj och sex andra tjänare hade order att flytta hufvudkvarteret ned till Tjarkhlik och där invänta min återkomst om fyra månader. Med mig följde Schagdur, som var min närmaste man, Fajsullah, Tokta Ahun, Mollah från Abdal, Kutjuk, Khodai Kullu, Khodai Värdi, Ahmed och den nyligen upphittade jägaren Li Loje; utom sitt modersmål, turkiska, talade han kinesiska och mongoliska, hade stulit hästar vid Bokalik och var litet tokig. Elfva kameler buro bagaget och elfva hästar användes till ridt. Jolldasch, Malenki och Maltjik,

de senare nu storväxta lurfviga karavanhundar, utgjorde vår fyrbenta eskort.

Alla djuren voro grundligt uthvilade, några af kamelerna hade på ett helt år icke gått under bördor. De äro därför under de två första dagarna bråkiga och lekfulla och måste ledas försiktigt för att icke kasta af sina bördor. Två af de lugnaste buro mina instrumentkistor, för öfrigt utgjordes lastens hufvudmassa af mjöl, ris, majs och talkan (rostadt mjöl), tält,

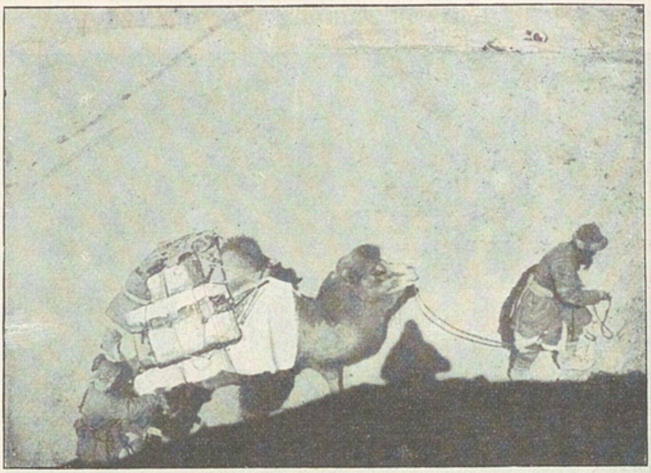

Kamelerna ledas en och en upp till hufvudpasset.

kläder, husgerådssaker, spadar, yxor, hinkar m. m. Allt gick dock väl och några extra fotgängare kunde få vända om.

Vår enda dromedar (enpuckling) var en ilsken best. Fradgan stod som såplödder kring hans läppar och droppade i stora tottar ned på marken. Hans ena framben var fastbundet vid packsadeln, så att han, utan att det ringaste hindras i gåendet, icke kunde springa. Vid sin närmaste företrädare var han bunden med kedja och kunde icke anfalla sina grannar, hvilket var hans högsta önskan och åtrå, och öfver nosen bar han en grimma, som icke tillät honom att bitas. Han såg präktig ut denne veteran från Kaschgar med sina gnistrande, vilda,

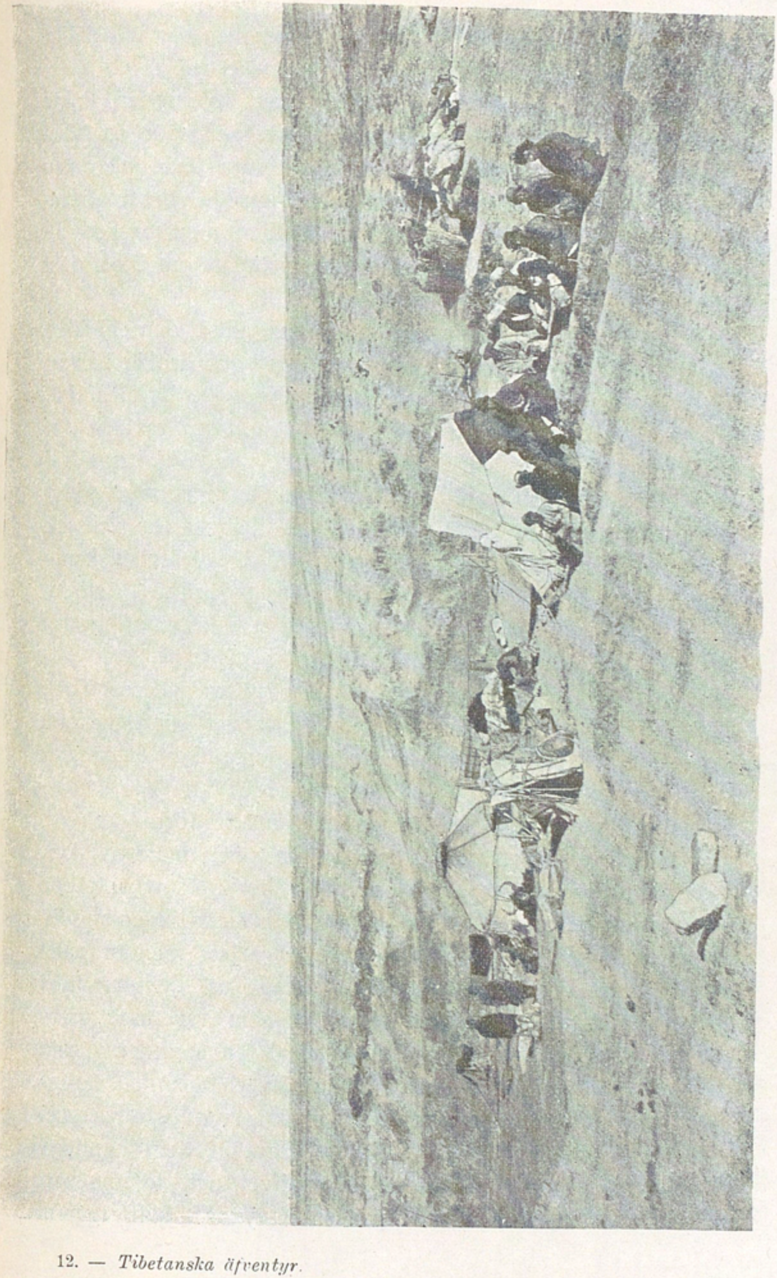

Hufvudkvarteret vid Temirlik.

kolsvarta ögon, hvilkas hvita då och då, när han var vid dåligt humör, rullade fram.

Vid sjön Ghas-nor rastade vi en dag, hvarunder Tokta Ahun skickades till häst uppåt kedjan Akato-tag för att söka reda på ett lämpligt pass. Ingen af de våra hade någonsin varit där, men de visste att denna kedja ansågs ytterst oframkomlig. Spejaren återvände sent på kvällen med besked att han funnit ett pass, som skulle kunna användas, om blott dess högsta tröskel bearbetades med spadar.

Efter 29,6° köld på natten trädde vi alltså den 17 dec. åter in i bergens tysta salar genom en trång och krokig hålväg. Dessa berg äro ytterst bisarra och ovanliga. De bestå af idel lera, som är utmodellerad af tallösa djupa, torra raviner. Vi medförde dock vatten för fyra dagar och lägrade ej långt från passet i en absolut steril nejd. Tidigt på morgonen gingo några af männen upp till pasströskeln och höggo ut en sicksackstig utmed den branta sluttningen. Och därpå fördes kamelerna upp en och en och männen sköto på bakifrån och stödde bördorna. Ett par af djuren föllo och måste lastas af, hvarpå deras bördor buros upp.

På andra sidan bär det utför i lika tvära krökar. Tokta Ahun försäkrade att blott en svår passage funnes och det visade sig också att fåran här var så trång, att knappt en fotgängare kunde tränga sig fram. Det lyckades dock att öfver högra sidans sluttningar föra kamelerna helskinnade förbi.

Ett stycke längre fram stoppade tåget och männen skyndade fram mot teten. Korridoren blef åter så smal, att bördorna skrapade emot på ömse sidor. Här fanns ingen möjlighet att krångla sig fram på sidorna, vi måste igenom hålet, hvars väggar därför bearbetades med yxorna. Under tiden gick jag i förväg och nådde ett ställe, som var ändå värre. Hålvägen hade skurit sig in som en smal ränna under vänstra dalsidans lerväggar, hvilka bildade öfverhängande, farliga, hvalf. Just här hade nyligen ett ras ägt rum och passagen spärrades af väldiga block af lera. Några af dem kunde vi med förenade krafter rulla in under hvalfvet, och de som voro allt för stora styckades med spadar och yxor. Sidoväggarna

vidgades, öfver de kvarliggande fragmenten banades af hästarna en stig och sedan fördes kamelerna försiktigt fram genom hålet, där hela karavanen, i händelse af ett nytt ras, skulle blifvit lefvande begrafven. Svårast var det som vanligt för bränslekamelen. Han fastnade midt i luckan, gjorde en förtviflad ansträngning, så att vedträna under buller och brak ramlade af honom och ett par lerblock följde med från väggarna. Det såg hemskt ut då hela sällskapet försvann i ogenomträngliga

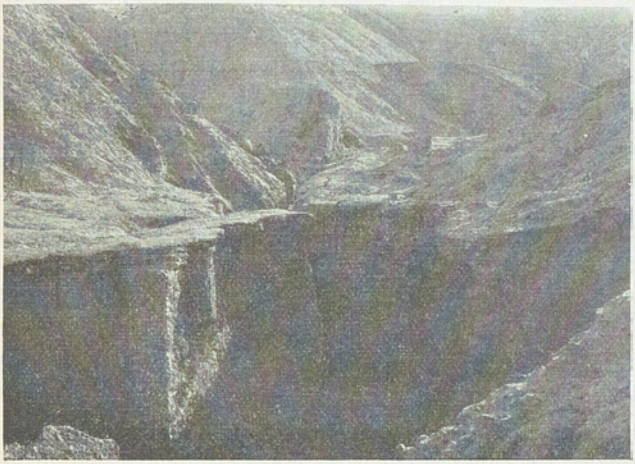

En dal i två våningar.

dammoln och innan man visste om dessa lösa väggar gjorde sig i ordning att rasa eller ej.

Vi skredo vidare under oupphörliga afbrott, än måste utskjutande hörn huggas bort, än hindrande lermassor undanrödjas. Karavanen stoppar åter. Skamsen och nedslagen rapporterar Tokta Ahun att dalen är stängd; han hade alltid förut utmärkt sig för sina säkra och pålitliga uppgifter, men nu hade han lurat oss in i en riktig råttfälla. Från de flera hundra meter höga bergen å ömse sidor hade kolossala massor af lera rasat ned och tilltäppt passagen. Under det nedrasade materialet hade något tillfälligt flöde, efter regn, gräft sig en tunnel och

öfver detta hvalf borde vi väl, för så vidt det icke störtade in under kamelernas tyngd, kunna taga oss fram.

Innan försöket vågades ville jag dock själf rekognoscera. Ej långt från den farliga bryggan smalnade dalen ytterligare och öfvergick i en två fot bred och femton meter djup springa. Den stupade oerhördt brant och öfvergick i en mörk, underjordisk gång, ett aflopp för forntida flöden; i denna slingrande krypta skulle knappt en katt kunnat taga sig fram.

Då var saken klar och vi fingo vända om hela denna trassliga och besvärliga väg och försöka på ett annat ställe, där vi hade bättre lycka. Efter några dagars vandring genom absolut vattenlösa och sterila trakter, upptäckte vi en välsignad källa, omgifven af vidsträckta isflak och godt bete.

Så randades en ny julafton, en lång och dyster dag, ty då återkomma alla dyrbara barndomsminnen och det är tungt att vara alldeles ensam med dem. Vi lägrade i en af Astintags dalmynningar, en ytterst ödslig trakt; men bränsle fanns och en muntert sprakande julbrasa var det enda som påminde om den stora, ljusa högtiden därhemma. För att icke minnena i den tysta kvällen skulle få tid och tillfälle att storma an, ropade jag på Schagdur, som var idealet af en god och trogen tjänare, och bjöd honom slå sig ned. Nu invigde jag honom i min plan att söka uppnå Lassa. Han strålade upp och blef outsägligt glad öfver detta vilda äfventyr. Allt sedan sin barndom hade han hört talas om lamaismens heliga vallfartsort, och trodde att vi skulle lyckas uppnå denna stad om vi voro klädda som mongoliska pilgrimer. Det var redan natt när han fick gå sin väg och han hade då tydligen hufvudet fullt af stora drömmar. Sedan talade vi ofta om denna vågade plan och vi talade på ryska så att muselmanerna ej förstodo hvad våra öfverläggningar gällde.

Vår färd led vidare mot öster genom Astin-tags bergstrakter, obebodda och ödsliga. Natten till den 31 december rådde en fruktansvärd storm. Stängerna ramlade ned från jurtets kupa, som provisoriskt fastsurrades med rep. Elden fick slockna och först när jag helt och hållet afklädd krupit in i mitt pälside, tinade jag upp — det fick sedan dundra bäst det ville

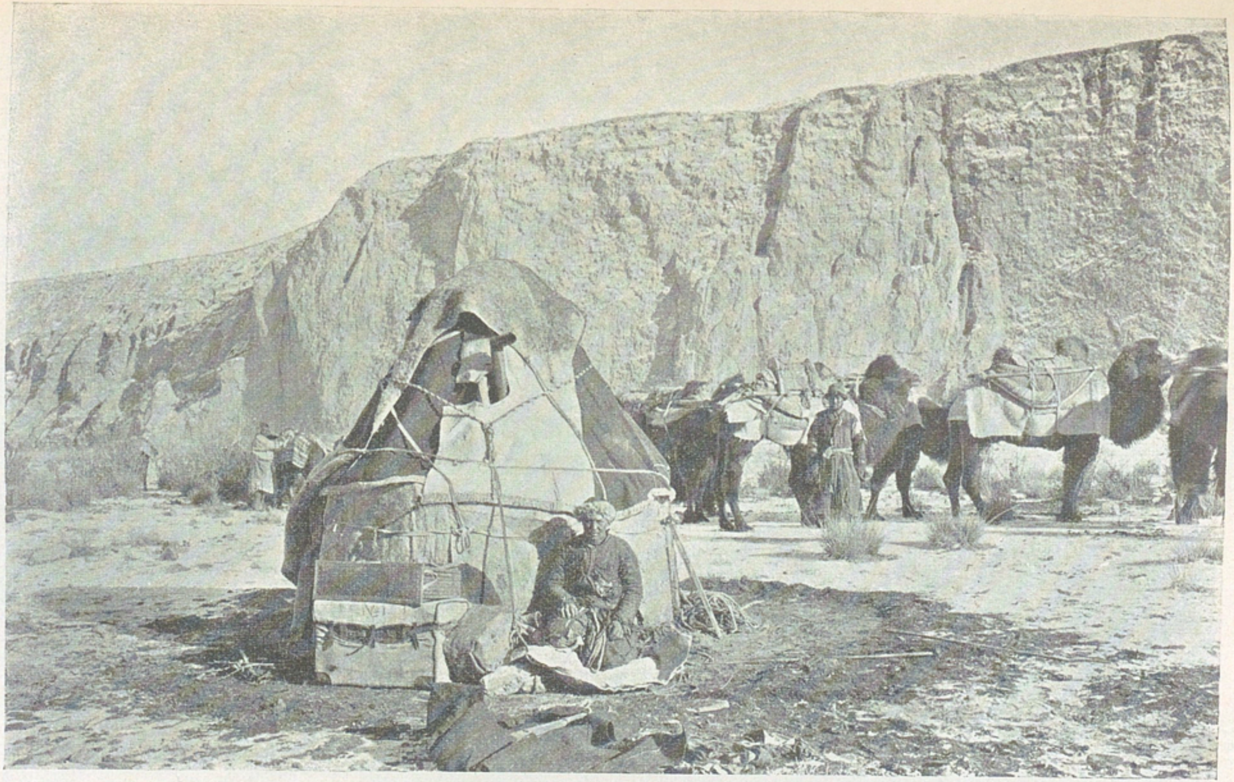

Lägret i Djong-duntsas dal.

därutanför. Mörkt var det i morgonstunden, ehuru himlen var klar, och det bara tjöt och hven kring knutarna. Århundradet slutade i dessa nejder med en riktig sekulärstorm. Ridten är under sådana förhållanden en tortyr. Man kämpar förgäfves mot kölden och kan knappt hålla lifsandarna vakna. Man blir dåsig och bedöfvad, lemmarna liksom stelna och domna bort i den ställning man intager till häst, och det fordras en kraftansträngning för att stjälpa sig ur sadeln. Nyårsnatten ingick gnistrande kall och klar, och månen stod på himlen som ett elektriskt bloss. Jag läste bibeltexterna och psalmerna, som på årets sista kväll sjungas i alla Sveriges kyrkor, och afvaktade i min ensamhet sekelskiftet. Ett märkligt ögonblick då ett århundrade med hela sin afgrund af synd och sorg och brott sjunker i tidernas natt! Men här klingade inga kyrkklockor; endast stormen, som är oberoende af seklernas skiften, sjöng i brusande orgeltoner sin vemodsmättade sorgmarsch.

Den 1 januari 1901 tumlade med oförminskad kraft outtömliga kaskader af luft ned genom dalgångarna. Från en liten pasströskel skådade vi Anambaruin-ulas kolossala, snöbetäckta fjällmassiv. Att kringgå denna bergsknut och göra ett besök hos Särtäng-mongolerna, var liktydigt med en afstickare på 31 sv. mil. Jag förbigår den resans enskildheter. Vare det nog sagdt att den var bister, kölden sjönk till —32,5°, vi blefvo vänligt mottagna af mongolerna, vi redo rundt berget, beundrade dess storartade scenerier och väldiga dalmynningar, af hvilka Djong-duntsa är den härligaste, och återvände lyckligt till utgångspunkten vid bäcken Anambaruin-gol.

Här befunno vi oss vid en betydelsefull vändpunkt. Min afsikt var att korsa öknen Gobi eller Scha-mo mot norr och då vi med skäl kunde vänta att få tåga långa sträckor genom okändt, vattenlöst land, var det föga lämpligt att medtaga så många hästar. Vi behöllo därför blott de tre bästa. Alla de öfriga, jämte en del utgallrade och umbärliga saker anförtroddes åt Tokta Ahun och Ahmed, som fingo order att uppsöka hufvudkvarteret i Tjarkhlik och där dessutom öfverlämna ett bref till Tjerdon och Islam Baj. Detta innehöll en förteckning på proviant som vi behöfde, och dessutom en redogörelse för

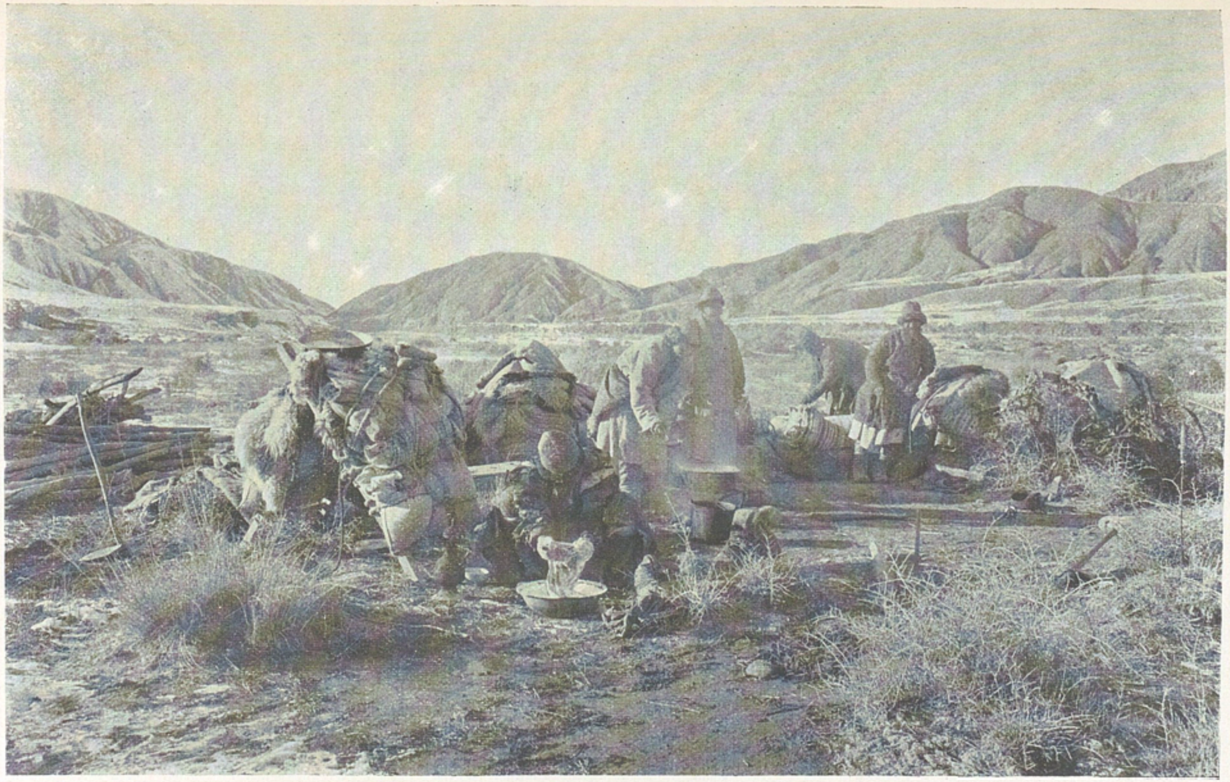

Matlagning och tvättning i lägret vid Anambaruin-gol. Vy åt NV.

de dispositioner som borde tagas. Sedan skulle Tokta Ahun med provianten och tre friska löshästar samt med den postkurir som måste ha anländt från Kaschgar, begifva sig till Kum-tjappgan, den punkt där Tarim faller ut i Kara-koschun, samt därifrån fortsätta ännu tre dagsresor utmed sjöns norra strand samt här upprätta ett ståndläger, uppföra en hydda, tillkalla i trakten väl bevandrade och hemmastadda fiskare med kanoter och slutligen fånga änder och fisk, så att vi, då vi kommo från öknens djup till denna mötespunkt, skulle finna husrum och traktering. På någon, långt norrifrån synlig kulle skulle vid middagstid och strax efter mörkrets inbrott uppgöras en stor eld, hvars rökmoln och sken kunde tjäna oss till ledfyr. Vid mötesplatsen borde de infinna sig senast efter 45 dagar, från den 27 januari räknadt och genast börja med signaleringen, och fortsätta därmed ända tills vi läto höra af oss. Jag byggde mina planer blindt på denna öfverenskommelse. Om icke allt gick i lås, skulle vår belägenhet kunna blifva ganska kritisk.

Altimisch-bulak, »de 60 källorna».

XVII.

Vatten! Vatten!

Sålunda decimerade började vi den 27 januari vår vandring genom öknen. De första dagarna var terrängen gynnsam, stepp och små låga lätta berg; vatten saknades alldeles, men ett par af kamelerna voro lastade med is i säckar. Efter att hafva korsat en sista tröskel se vi framför oss den ganska välkända synen — sandhafvet, ett sannskyldigt haf af kolossala dyner. Jag gick som vanligt i förväg, dels för att icke förfrysa i den eviga blåsten, dels för att lotsa de mina och söka de bekvämaste passagerna. Läger uppslogs på en relativt jämn fläck midt i sanden — absolut intet annat än sand omgaf oss på alla håll. Ett par dagar senare funno vi dock en oas med kamisch och tamarisker.

Den 9 februari gräfde vi vid öknens norra rand en brunn, som gaf salthaltigt vatten. Då vi dagen därpå lämnade den hade vi ännu is för tio dagar, tillräckligt för män och hästar, men ej för kamelerna. Det gällde nu att gå åt norr genom

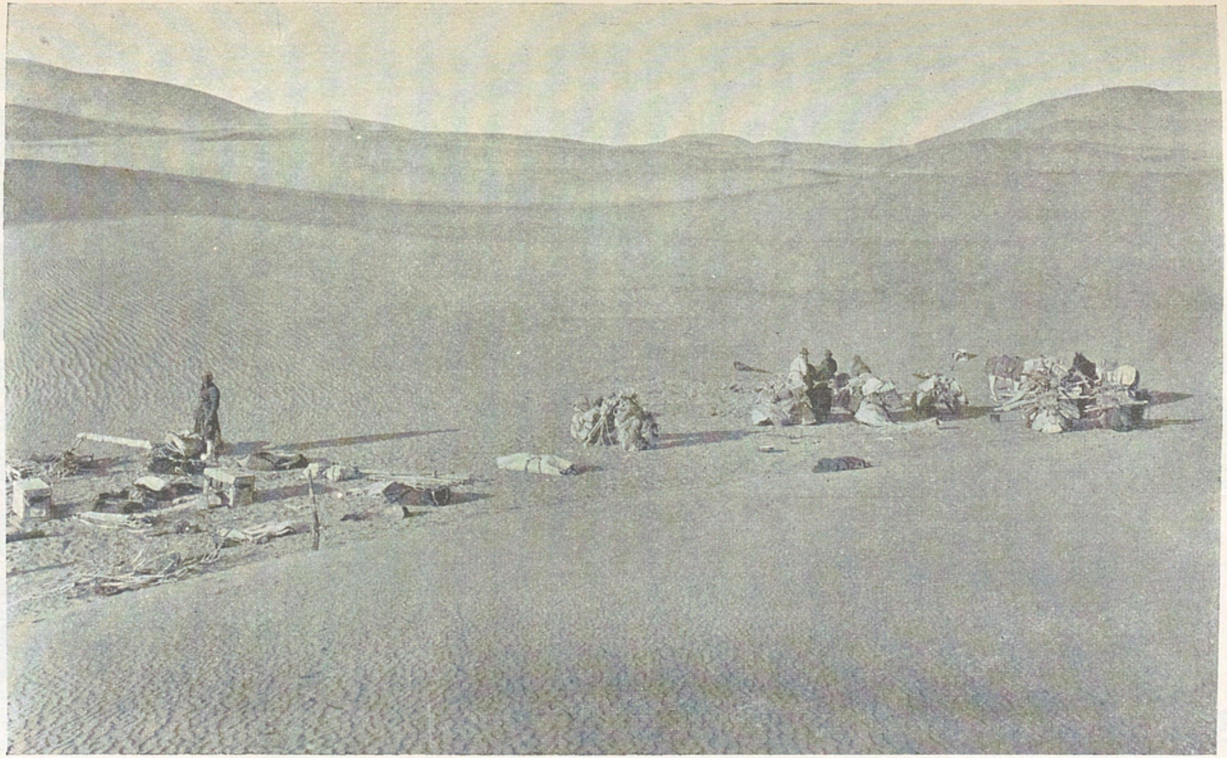

Vi lägra midt i sandöknen.

bergs- och stenöken, där vi hade föga utsikt att finna vatten, och jag insåg därför att en riskabel resa förestod.

Emellertid marscherade vi på genom fabulöst sterila och ödsliga nejder, som endast sällan upplifvades af ett eller annat kamelspår. Det var mig en njutning att öfvervinna detta land, där aldrig en europé satt sin fot och som på våra kartor öfver Asien är en enda stor hvit fläck. Vår kurs ledde mot NO under flera dagar. Här och hvar korsas en liten låg bergskam och därpå utbreda sig oändliga stenöknar tills åter en liten ås höjer sig öfver den flacka terrängen. Icke en antydan till vatten stod att upptäcka och att gräfva i dessa grusbäddar hade varit förspilld möda. Jag hade dock hoppats att ändtligen nå en källa, men då landet norrut blef lika ödsligt, insåg jag att vår ställning började bli kritisk. Kamelerna hade törstat i flera dagar, vi måste till hvarje pris rädda dessa trogna, tåliga veteraner.

Där stodo vi nu fjärran från Gobi-öknen, som ändock i brunnar ägde salt vatten, midt i ett tröstlöst förtorkadt land, där icke ett enda grässtrå växte. Hvad var att göra? Skulle vi gå tillbaka nedåt Gobi-öknen? Nej, det var alltför långt och ovisst, kanske vi skulle nått en del däraf där inga vattenförande lager funnos. Att fortsätta mot norr var rena vanvettet. Det klokaste var att med ledning af fjolårets karta och det nu senast utförda besticket söka uppnå Altimisch-bulak, hvars läge var mig bekant. Ditåt styrde vi nu kosan i långa dagsmarscher. Jag gick till fots i förväg och hvilade mig endast sällan i sadeln. Då det verkligen gällde att rädda en situation hade jag ingen ro att rida. Alla männen fingo också gå, vi hade ju blott tre hästar och de voro redan ganska trötta.

Den 16 februari korsade vi en verklig högväg för vilda kameler; där syntes icke mindre än 87 spår, somliga alldeles färska. Vi stannade ett ögonblick och höllo krigsråd. Visst hade alla dessa kameler varit destinerade till en källa, men huru långt var det dit? Kanske flera dagsmarscher! Vi borde icke låta förleda oss till att följa dem, utan troget hålla fast vid den en gång bestämda kursen. Jag inlade på kartan hvartenda kamelspår som sågs, för att ur deras läge sedan möj-

ligen kunna draga några viktiga slutsatser. Det var som om osynliga andar hade framtrollat dessa spår. I det oändliga låg landet tyst och tomt och dock hade hela karavaner af vilda kameler för kanske blott några timmar sedan här dragit förbi.

Det började se dystert ut; på tio dagar hade kamelerna ej druckit; man kunde icke begära det omöjliga af dem, vi måste skynda för att rädda dem. Den 17 februari gingo vi hela dagen, jag hörde karavanklockorna i fjärran bakom mig, alltjämt följande i mina spår som ett memento mori, omöjligt att undfly. Mördande trött kryper man till kojs och bygger hela sitt hopp på morgondagen. Men jag är långt ifrån uthvilad då Schagdur kommer och purrar. Redan i dagbräckningen rådde half nordlig storm; den öfvergick snart till en buran af första ordningen, tjutande, hvinande, utan ett ögonblicks rast. Den sveper utmed marken och tager stoft, sand och småsten med sig och piskar oss, isande kall, rakt i sidan. Hur man än går och stampar blir man genomblåst, stelfrusen, händerna svullna och bli känslolösa. Vedermödorna hopa sig som onda andar kring vår karavan; terrängen är nu också svår, tallösa kullar korsas under räta vinklar.

Vårt bränsleförråd var längesedan slut och icke en pinne af en knappnåls storlek stod att finna. Allting är sten och sand. Den kedja, mot hvilken jag styrt, och vid hvars fot jag hoppats hitta en källa, tycktes rycka tillbaka och undfly oss; den försvann nu alldeles i det upphvirflade stofttöcknet. På aftonen föreföll den därför mera oupphinnelig än någonsin. Kamelerna höllo sig trots denna forcerade marsch upprätta och kungliga, och ehuru de icke fingo en stjälk att äta, icke en droppe vatten att dricka, gingo de dock med högburna hufvuden, filosofisk blick och långa, säkra steg. Vildkamelernas spår voro nu för det mesta riktade åt nordost, sannolikt mot den hemlighetsfulla källa vi för några dagar sedan trott oss gå förbi.

I en öppen fåra utan skydd mot stormen lägrade vi då det skymde. Jurtet slogs upp med tredubbla filtar, men ugnen kunde af brist på bränsle ej användas. Den obetydliga värme, som spriddes af mig själf, min trogne reskamrat Jolldasch och

det flämtande ljuset, blåstes bort af vindstötarna. En sandvall kastas upp kring jurtets nedre kant, men ändå är det kallt som i en vinterkällare därinne. Af isen äro endast några bitar kvar.

Medan stormen rasade och tjöt därute, hade jag det godt och lugnt i mina pälsar. Ruskigt och rått var det att stiga upp på morgonen den 19 februari, utan den sedvanliga brasan. Efter en enkel frukost skyndade jag till fots i förväg. Vatten, vatten! det var den enda tanke som behärskade alla. Vi måste till hvarje pris finna en källa, ty nu är det tolf dagar sedan kamelerna drucko ordentligt; för elfva dagar sedan lämnade vi den sista brunnen, men djuren drucko föga af dess salthaltiga vatten, som dock nu skulle ha varit så välkommet och så sött. Finna vi icke vatten inom ett par dagar, så skola kamelerna dö, den ene efter den andre, och hvad skall det sedan bli af oss själfva! Vi borde ännu hafva fyra eller fem dagsresor kvar till Altimisch-bulak; skulle vi hålla ut så länge? Då krafterna äro på upphällningen, återstår blott en förtviflad kamp för lifvet.

Lyckligtvis hade jag alltid för vana att utfråga infödingarna om de trakter där vi befunno oss. Abdu Rehim som så skickligt ledt oss till Altimisch-bulak förra året, hade då meddelat mig att ännu tre saltkällor voro belägna öster om Altimisch-bulak och det var på dem jag byggde mitt hopp. Men hur lätt kunde vi icke gå förbi dem, dolda som de kanske voro i marken. Jag hade förr gått för lifvet, nämligen i Takla-makan; men där visste jag åtminstone, att om jag hölle åt öster skulle jag förr eller senare ovillkorligen hamna vid Khotan-darja; där gällde det alltså en linje; men nu gällde det en enda liten punkt, Altimisch-bulak — om icke lyckan vore oss huld och ledde oss till någon af de östligare källorna.

Kanske ni tycker att det var dumdristighet och vanvett af mig att på detta sätt vedervåga hela min dyrbara karavan och mina redan vunna resultat. Ja, så har säkert alla föregående asiafarare tänkt, som försiktigt undvikit att våga sig in i denna del af kontinenten; öster och väster om min route hade ett fåtal andra resande gått fram, men just här, i hjärtat

af Kurruk-tags eller de Torra bergens ödemarker, hade ingen varit förut. Snusförnuftet och den dådlösa kritiken har också någon gång nedlåtit sig till att undervisa mig i mina skyldigheter som ledare af en expedition. Den har upplyst mig om att jag icke hade rättighet att blottställa mina tjänares och karavandjurs lif på dylika företag. Den har måhända fullkomligt rätt. Men skulle man alltid lyda denna landtliga vishets försiktiga råd, skulle man slutligen bli idiot, och säkerligen aldrig hinna några stora mål. Man skall tro blindt på Gud, men för öfrigt icke på någon annan än sig själf. Och tror man orubbligt på sin egen lycka, så klarar man sig till slut. Och de som äro med smittas oemotståndligt och fastlåsas i ett lika blindt förtroende. Misslyckas man i ett vågstycke, blir man ansedd som en dåre; blott framgången kröner ett i och för sig vanvettigt företag. Visa er aldrig rädd, ty då är ni af med de andras förtroende; var bara lugn och kall, äfven då ni dignar af trötthet under ökenvandringen. Låt mig gärna inrymma att det kanske är ett fel och en svaghet hos mig att jämt tjusas mest af de farligaste företagen. Nåväl, jag är stolt öfver denna svaghet! Hvarför skulle jag försumpa mina flyende år i företag som andra kunna utföra. Nej, jag känner mig icke tillfredsställd om jag icke får sysselsätta mig med saker som ingen annan vågat förut. Detta är icke skryt, jag ville blott att ni skulle få en inblick i min tankegång.

Nu gick jag för brinnande lifvet och lämnade klockklangen långt bakom mig. Mina i Temirlik fabricerade stöflar hängde nätt och jämt ihop efter 30 mils fotvandring, och fötterna voro ömma af blåsor. Jag hade beslutit att icke stanna förr än jag funnit vatten — det var högsta tid. Den 19 febr. 1896 hade jag nått fram till vatten efter att ha korsat den farliga sandöknen norr om Kerija-darja; det var också nu min födelsedag och jag väntade mig en vacker öfverraskning till kvällen.

Kamelspåren tilltogo i antal mot väster; de stärkte mitt hopp; jag kunde knappast gå i två minuter utan att korsa ett spår. Sent omsider nådde jag en låg bergsrygg, som tvingade mig åt sydväst utför en förtorkad fåra, där nyligen 30 kameler

dragit fram. Då jag här fann en tamarisk och såg spår af harar och antiloper, stannade jag en stund i lä. Dessa djur borde ej kunna aflägsna sig så särdeles långt från vatten.

Nu kom Schagdur och vi rådgjorde. I söder syntes flera tamarisker och vi begåfvo oss dit. Kring dem var marken starkt fuktig, men också öfverdragen med en tjock saltskorpa, och den brunn, som gräfdes, sedan karavanen anländt, gaf oerhördt koncentreradt saltvatten. Vi fortsatte därför åt sydväst. Stormen sköt på bakifrån, det var med lätta och lediga steg man gick.

Med Schagdur skyndade jag framåt. Min hvita häst följde mig själfmant som en hund och Jolldasch snokade och sökte åt alla håll. Vi lämnade icke spåret af en hjord af 20 kameler. Så kommo vi midt framför en till höger gapande dalmynning mellan låga kullar. Här samlade sig alla kamelspåren i trakten till en knippa eller stambana, som löpte rakt in i dalen. Det strider mot de skygga vildkamelernas natur att gå in i dalar, där de kunde utsättas för bakhåll. De älska en öppen, behärskad terräng. Tydligen måste de därför haft en särskild anledning att gå in i denna smala passage. Endast en källa kunde föra deras steg dit in. Jag följde alltså spåren in i dalen och hade icke hunnit långt förrän jag fick se Jolldasch drickande vid en hvitskimrande iskaka!

Vi voro alltså räddade och kunde med lugn skänka våra trötta djur två dagars hvila; bete saknades visserligen, men vi hade ännu en liten säck korn kvar af det förråd vi köpt af Särtäng-mongolerna. Mest hela kvällen roade jag mig med att högstegenhändigt mata kamelerna med sönderhuggna isstycken; dessa voro nämligen söta under det att den sipprande källan var salt. Djuren stodo tåligt väntande i ring och det var lustigt att se den ena isbiten efter den andra malas sönder och försvinna mellan deras tänder. De knaprade därpå som småbarn på bröstsocker, och deras ögon lyste af fröjd och tillfredsställelse. Ett drygt göra att — bitvis få de stora kolosserna otörstiga!

Då vi lämnade källan medtogo vi ett för flera dagar tillräckligt förråd af is. Det var emellertid öfverflödigt, ty efter

några timmar passerade vi en andra källa, omgifven af tallösa spår af kameler och antiloper. I hopp att få göra ett mästerskott stannade Schagdur efter, medan vi drogo vidare. Som jag nu gick uppåt en dal mellan låga kullar fick jag rakt framför mig se en stor, vacker kamel, som ej märkte mig i motvinden. Hundarnas påflugenhet räddade honom undan alla faror. De höllos sedan bundna, ty nu behöfde vi färskt kött och dessutom ville jag medtaga hem ett fullständigt skelett och ett skinn af en vildkamel.

Efter ännu några timmars vandring sågs något gult lysa fram ur dimman i söder, tydligen ännu en lockande oas. I dess bortre del varseblef jag 18 betande kameler och stannade åter. Li Loje skickades tillbaka för att hämta Schagdur. De vilda kamelerna betraktade med oafvänd uppmärksamhet sina tama fränders svarta rad. Ändtligen kom kosacken med andan i halsen, men han var för het och afsköt skottet för tidigt. Djuren försvunno med vindens snabbhet i väster, och det såg ut som om jag skulle gå miste om skelettet. Altimisch-bulak var nu mitt enda hopp, ty där skulle vi för godt lämna de vilda kamelernas land.

I den gula oasen funno vi Abdu Rehims tredje källa; hans uppgifter hade sålunda visat sig vara fullkomligt riktiga.

Enligt mitt topografiska bestick skulle vi nu blott ha 28 kilometer mot VSV kvar till Altimisch-bulak. I klart väder skulle man kunnat se oasen på mycket långt håll, men i den ständiga blåst som nu rådde och som mättade luften med flygstoft, nådde blicken icke långt. Utan att ana det skulle vi kunnat gå förbi oasen och vi skulle då råka ut i öknen igen och icke finna vatten förrän vid Tarim, ett eldprof som karavanen väl knappt hade tålt vid.

Min lyckliga stjärna ledde dock mina steg och det gula betet skymtade fram genom dimman. Silhuetterna af fem kameler aftecknade sig öfver snåren. Schagdur skulle nu rädda sin ära som skytt, kastade af sig kappa och mössa och smög sig in bland buskarna. Med kikaren iakttog jag jaktens förlopp. Vid skottets aflossande började djuren röra på sig, först långsamt, sedan hastigare och som svarta vålnader skymtade

de förbi öfver kamischen och försvunno utanför oasens rå-märken. De voro 14 stycken. Efter ett nytt skott kom Schagdur triumferande och berättade att han fällt en stor präktig hanne och sårat en ung hona. Den förres skelett finnes nu i Stockholm, den senares kött blef oss till välbehöflig proviant.

Muselmanerna voro mycket förvånade öfver att jag lyckats hitta källan. Då vi gingo 31 kilometer, uppgick felet i beräkningen sålunda blott till tre kilometer, hvilket ej är mycket på en sträcka af 200 mil.

Jag måste berätta en liten historia om Khodai Kullu. Denne hedersman, som hade sin egen gamla framladdningsbössa med gaffel, ville gärna gå och gälla för en skicklig skytt, men under de 14 månader han varit med oss, hade ingen sett honom göra en hare något för när. Man trodde att han icke alls kunde sköta bössan och det väckte därför ingen förvåning då han en vacker dag för en spottstyfver sålde den åt Li Loje, i hvars händer den förblef lika oskadlig. Då Khodai Kullu förra året återvändt till hufvudkvarteret, hade han tutat i de andra att han fält en vild kamel vid Altimisch-bulak. Nu sattes han på det hala af sina kamrater, som spefullt bådo honom vara så artig och visa resterna af djuret. Khodai Kullu var tydligen i knipa och svängde sig med att det var vid en annan, närbelägen källa han skjutit sin kamel. Men ingen ville tro honom, de bara drefvo gäck med honom. Han var en fridsam och flegmatisk man, tafatt och jovialisk, hans anletsdrag buro en mycket komisk prägel, men han var trogen och värdefull som guld.

En morgon försvann han före soluppgången ljudlöst från lägret, och då han icke hördes af på hela dagen undrade man hvart han tagit vägen. Något misstänkt föreföll det visserligen att också hans f. d. bössa försvunnit. I skymningen kom han vankande tillbaka och såg redan på afstånd så stolt och själfbelåten ut, som om han jagat en fientlig krigshär på flykten. Det stod hvem som helst fritt att följa honom till källan och taga den i fjor skjutna kamelens skelett i närmare skärskådande, förklarade han lugnt. Källan hade väl i år sinat ut, men skelettet låg kvar, och hvad mera var, han hade under

Förf. pröfvar afvägningsinstrumenten vid Altimisch-bulak.

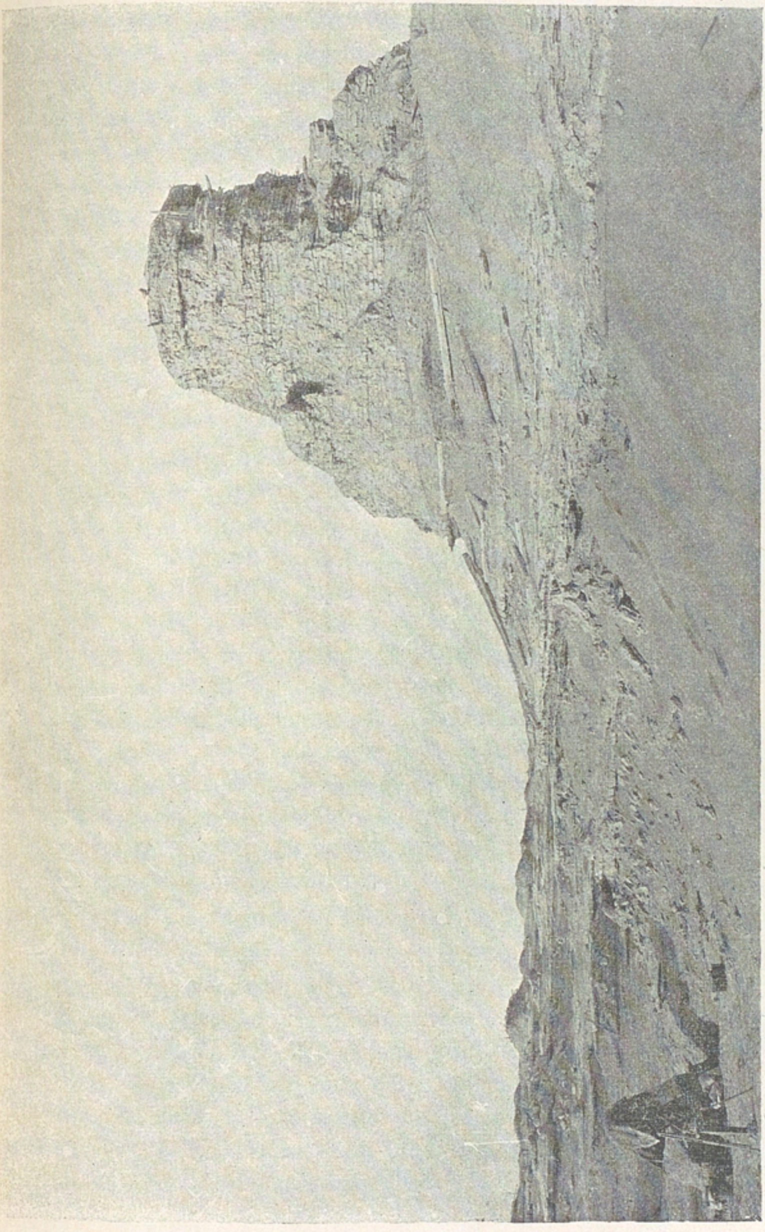

Lertornet från södra sidan.

sitt ströftåg uppdagat ännu en källa, där han öfverraskat fyra präktiga kameler och skjutit en af dem. Under det att Khodai Kullu nu gick omkring och såg fryntlig ut, hade han vuxit ansenligt i de andras ögon, och de kände sig betydligt snopna öfver sin ådagalagda misstrogenhet. Jag måste erkänna att äfven jag hade hört till dem, men jag återupprättade nu den misskända oskulden med en liten extra silfverklump utöfver hans månadslön.

Då vi den 1 mars begåfvo oss till Khodai Kullus källa, gick upptäckaren själf i teten, självmedveten, hvisslande och sjungande och med en min som om han varit envåldshärskare öfver alla dessa öknar och oaser och vilda kameler. Vi andra hade, fortfarande snopna, blott att tyst och vackert följa efter.

Upptäckten af denna källa var så till vida viktig, som den låg närmare ruinerna i öknen och därför var bekvämare som hållpunkt. Jag kvarlämnade här tre trötta kameler, de tre hästarna samt Khodai Värdi, som hade i uppdrag att lugna sig här tills han fick vidare order. Den enda »proviant» som gafs honom af våra starkt medtagna förråd, var en — tändsticksask, och en nypa te. Han kunde sålunda göra upp eld och koka te åt sig och för öfrigt fick han skära så många biffstekar han ville ur kamelkadavret, som låg midt för näsan på honom. Under de dagar han vistades vid källan gick det alldeles ingen nöd på den gode Khodai Värdi; då vi sedan träffades hade han tydligen lagt på hullet. Det enda obehaget han hade, var att alla tre hästarna första natten rymde tillbaka till Altimisch-bulak, hvilket kostade honom en extra fotvandring.

Med hela den öfriga karavanen och nio med is till brädden fyllda säckar begaf jag mig den 2 mars ned mot öknen och fann, icke fjorårets ruiner och icke heller de af Ördek, då han sökte efter den kvarglömda spaden, upptäckta gamla husen, utan en tredje by, eller gammal stad, den största ort vi sågo. Nitton hus stodo här ännu delvis upprätt och kunde med lätthet planmätas. Behärskande hela nejden, reste sig vid byns norra ände ett lertorn, 9 m. högt, och stående på en likaledes 9 m. hög, af vinden utmodellerad kulle. Vid dess fot upp-

Huset i lägrets omedelbara närhet.

Gräfning i ett af Lôu-lans hus. I förgrunden till höger den stora lerkrukan.

slogs mitt jurt och männens tält på morgonen den 4 mars, och isförrådet lades i skuggan under ett skyddande lerhvalf.

Så fort de sju kamelerna pustat ut en stund, fick Li Loje i uppdrag att föra dem tillbaka till källan; där skulle han stanna i två dagar och sedan på ytterligare två dagar gå tillbaka till ruinerna medtagande Khodai Värdi, hästarna och alla kamelerna, lastade med så mycket is de orkade bära, ty sedan skulle det gälla att ännu en gång korsa hela öknen allt till Kara-koschuns träsk. Den 9 mars borde vi alltså åter träffas och jag lofvade att då låta tända en väldig eld på kullen, dem till vägledning.

Nu grepo vi oss verket an med full fart och gräfde och snokade i de 19 husen. Åtskilliga husgerådssaker, mynt, kärl, en lampa, m. m. hittades. Måhända gömde tornet, likt en indisk »stupa» någon hemlighet i sitt inre. Vi gräfde ett hål från dess krön, men det visade sig alltigenom kompakt. Ett stort stycke af dess öfversta del måste dock först med rep och störar brytas ned. Det rasade som ett dånande vattenfall, upprörande hela moln af svartbrunt stoft.

Då, såsom ofta var fallet, ännu sent på kvällen någon af de våra saknades, plägade vi uppgöra jättelika bål vid tornets fot, där massor af bjälkar och virke låg kringströdt, resterna af forntida hus. Det var en i hög grad fantastisk och storartad anblick att se det gamla gråa tornet i eldröd belysning, under det att månen sken så hvit och kall däruppe. Tjocka rökmoln och hela fyrverkerier af gnistor flögo öfver öknen. En dylik eld borde i en klar natt vara synlig på mycket stort afstånd och jag hoppades att vi nog skulle få tag i Tokta Ahuns öfverenskomna eld vid Kara-koschuns strand.

Under de följande dagarna gjorde vi ströftåg i trakten och återfunno fjorårets läger och Ördeks ruiner, där vi framgräfde fragmenten af ett särdeles prydligt litet tempel, flera skulpterade plankor med Buddabilder och diverse småsaker. Viktigast af allt var dock en liten trälapp med för oss okända skriftecken. Schagdur hittade den och eröfrade sålunda den belöning af tio liang (30 kronor) som jag utlofvat åt den som kunde hitta ett enda skrifvet ord.

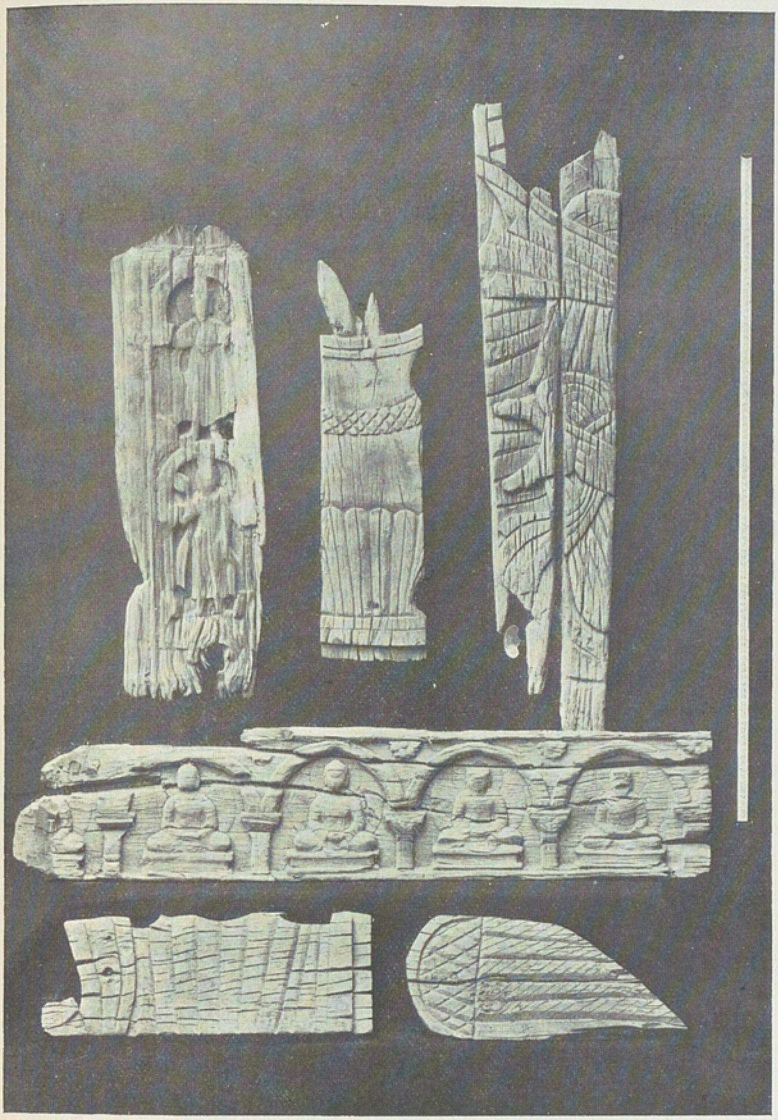

Skulpterade trästycken från ruinerna.

Sedan jag ännu en gång utfäst samma belöning för ett dylikt fynd, arbetade alla med fördubblad ifver. De gåfvo sig knappt tid till att äta och sofva. Deras ansträngningar kröntes med större framgång än jag vågat hoppas. Först kom Mollah med en liten papperslapp med kinesiska skriftecken, och sedan hittades hundratals små fullskrifna bitar. Detta fynd var en triumf. Nu kanske man med svart på hvitt skulle få veta hur gamla dessa fornlämningar voro och hvad platsen hette! Mitt hopp bedrog mig ej. Herr Himly i Wiesbaden, en känd och lärd sinolog, har uttydt dessa urkunder och meddeladt mig att de flesta af dem äro från åren 264—270 efter Kristi födelse, alltså från de kinesiska kejsarnes, Yüan Ti och Wu Ti, tid. Vi få också veta att staden hette Lôu-lan, att invånarna bedrefvo åkerbruk och stodo i förbindelse med flera andra, i dokumenten omnämnda kinesiska städer, där talas om en hel krigshär som skulle härbärgeras, om ämbetsmän, om triviala angelägenheter som tilldragit sig i Lôu-lan, om jakt och sädesleveranser. Den bärgade samlingen sprider med ett ord oanadt ljus öfver den politiska och fysiska geografien i det innersta Asien under de första seklen efter Kristus. Hvilka kolossala förändringar hafva icke försiggått här på dessa 1600 år! Då funnos här bördiga åkerfält, grönskande skogar, porlande kanaler, trefna byar, buddistiska tempel och lifligt trafikerade vägar utmed stranden af den stora sjön Lop-nor. Och nu! Endast otaliga grafvårdar efter all denna härlighet! Man kan knappt tänka sig ett mera ödsligt panorama än det, som upprullar sig från tornets krön. Icke ett spår af organiskt lif i någon form; nejden ligger så tyst och dyster som en kyrkogård, hvilken sträcker sig ända till horisontens rand. Och hvarför har denna förändring inträdt? Jo helt enkelt därför att Tarimfloden, som fordom flöt åt öster och utföll i Lop-nor, ändrade sitt lopp mot sydost och söder och bildade sjön Kara-koschun, under det att Lop-nor torkade ut. Och sedan vattnet försvunnit dog också vegetationen ut och byarna öfvergåfvos af sina invånare. Men ni kan tänka er den glädje och lycka det var för mig att kunna rädda denna forntida kultur undan glömskan och skänka den åt den mänskliga kunskapstörsten.

Afvägningskaravanen.

XVIII.

Kritiska situationer.

Den 9 mars flammade en kolossal eld från tornkullen och på utsatt tid anlände Khodai Värdi och Li Loje med alla kamelerna, som hade fått äta och hvila upp sig grundligt, samt de tre hästarna, som sågo skrala ut. Tidigt följande morgon rådde stök och oro i lägret, vi skulle flytta våra penater från vår fasta operationsbas och återlämna den tysta staden åt dess tusenåriga ro. Skulle någonsin mer en västerländsk pilgrim gästa inom Lôu-lans murar?

Från källan hade de båda männen medtagit icke mindre än tio säckar och sex getskinn fyllda med is. Jämte allt vårt bagage och de bärgade fornlämningarna var lasten alltför tung och kamelerna fingo därför på morgonen äta upp tre säckar is. Karavanen skulle nu delas i två partier. Fajsullah, som varit med förra året, fick befallning att med Mollah och Li Loje, sex kameler, de tre hästarna och de tre hundarna samt hela det tyngre bagaget och proviant för fyra dagar (det fanns

icke mer) tåga vår gamla ökenväg till Kum-tjappgan och där invänta mig. Visst var det vågadt att släppa karavanens hufvudmassa i händerna på tre muselmaner, men Fajsullah svarade för att han skulle klara sig och han fick dessutom en grundlig lektion i huru han skulle låta leda sig af kompassen mot SV. Jag litade dock mer på min egen lycka och medtog därför alla de under de fyra månaderna gjorda anteckningarna, observationsjournalerna och de i Lôu-lan funna manuskripten. Från Temirlik hade jag dessutom medtagit alla de under hela resan gjorda kartbladen, öfver 800 stycken, för att på lediga stunder kopiera dem. Kopiorna skulle från Tjarkhlik skickas med extra kurirer till Kaschgar för att vara i säkert förvar om hela originalmaterialet gick förloradt under de äfventyr, som med all sannolikhet väntade oss i Tibet. För den händelse att någon olycka skulle drabba det ena partiet i öknen, fick Fajsullah öfvertaga kopiorna, under det att jag hade originalen och alla öfriga papper, som jag icke velat sälja för något guld i världen.

Hvad mitt parti angick, så skulle vi gå rakt åt söder till den mötesplats, tre dagsresor nordost om Kum-tjappgan, där Tokta Ahun fått order att invänta oss. Härunder skulle en precisionsnivellering med afvägningsstång och tub utföras genom hela öknen, hvars ändamål var att visa riktigheten i baron Richthofens och mina teorier om den gamla Lop-nor-sjöns läge, en teori som energiskt bekämpats af nästan alla ryska geografer och några till.

Jag utsåg Schagdur, Kutjuk, Khodai Kullu och Khodai Värdi till följeslagare. Under det att jag med tre man utförde nivelleringen, skulle den sistnämnde efter oss leda våra fyra kameler, af hvilka en bar vår minimala packning och de tre öfriga is. Jag hade blott en liten filtkupa, uppburen af några ribbor, till tält; karlarna fingo sofva under bar himmel, ty det var redan ganska varmt. Provianten, ris och bröd, kunde, med någon sparsamhet, räcka i åtta dagar.

Medan de båda karavanafdelningarna lastades, bröt jag med mina tre handtlangare upp till fots mot söder. Den forna sjöns strandlinje passerades, de döda, för halftannat årtusende sedan förtorkade träden, buskarna och vassen upphörde och

så voro vi ute i den hårda gula leröknen, genomdragen af oräkneliga, af vinden utmejslade fåror och rännor. Här och hvar var marken hvitprickig af snäckskal; det var bottnen af den gamla sjön. Vi voro så upptagna af arbetet att ingen tänkte på Khodaï Värdi och de fyra kamelerna, de borde ju, enligt order, vara hack i häl efter oss. Nittioen gånger hade stången och tuben flyttats och 9100 meter voro afvägda, då det började bli skumt och tiden var inne för lägring. Vi stannade, men Khodai Värdi syntes icke till; vi spejade från små kullar som i den gråa forntiden uppburit tamarisker, men öknen låg tyst som en graf och ej spår af någon karavan syntes. Hade mannen gått vilse, eller blifvit tokig? Jag var rof för den största oro. Vid en punkt där torrt virke åter uppträdde antändes på en kulle en stor vedtrafve — en signaleld som borde synas fjärran ifrån. Schagdur begaf sig ut i mörkret för att söka.

I stället för att få läska oss med vatten och ris efter dagens ansträngande arbete och fotvandring, fingo vi öfver oss denna hemska och dystra oro. Hade han gått vilse och såg han icke vår eld, så vore han räddningslöst tillspillogifven, ty han hade ingen aning om ens tillvaron af Kara-koschuns träsk. Att söka efter någon, ja att söka efter en hel ruinstad i en ändlös öken är mera hopplöst än att leta efter en synål i en höstack. Hittade vi honom ej vore också vår belägenhet kritisk — utan vatten och mat, vi skulle knappt orkat till sjön och hvad skulle vi vid oaserna att göra, där fanns ju bara vatten. Mest plågade mig dock tanken: skola alla resultaten af fyra månaders hårdt arbete gå förlorade till följd af denne drummels enfald?

Elden flammade hög och vild genom det gapande mörkret.

Trakten var så tyst och öde som om den tillhört en obebodd planet. Vi lyssnade men icke ett ljud förirrade sig hit; vi staplade med förtviflans mod upp all ved i trakten på bålet. Slutligen tog tröttheten öfverhand och vi domnade af kring elden.

Vid midnatt smög sig Kutjuk fram till mig och bad mig lyssna. Ett tassande ljud hördes i mörkret. Med återhållen

andedräkt och orörliga som bildstoder lyssnade vi alla tre. »Det är kamelernas steg,» hviskade Kutjuk. Vi skyndade ned. Där kom Khodai Värdi med de fyra veteranerna välbehållna. Jag blef så glad som om jag fått ärfva alla Delhis rikedomar och glömde totalt bort att gifva den korkade kamelföraren välförtjänt uppsträckning. Det kom sig också däraf att jag har en alldeles afgjord motvilja för att utdela kroppslig aga.

Han berättade nu att han hållit för långt åt höger, förlorat oss ur sikte, men fortsatt åt SV, tills han i skymningen såg en eld och spår af kameler, som han förstod härledde sig från Fajsullahs parti. Då blef han mycket rädd och vände om tills han fick syn på vår eld, dit han styrde kosan raka vägen. Det var ett underverk att ingen af kamelerna brutit benen af sig då de i kolmörkret korsade de otaliga grafvar, rännor och gropar, hvaraf öknen är perforerad som en knäckebrödskaka. I tolf timmar hade han irrat omkring under det att vi blott gått en knapp mil; det hade varit bättre om han stannat vid Lôu-lans ruiner, hvars gamla torn syntes tydligt från den punkt där vi lägrade.

Nu sattes tekannan på och mitt lilla filttält uppslogs. Sedan fick Khodai Kullu gå åt det håll där Schagdur försvunnit, då han begaf sig ut på spaning. Han skulle aflossa några bösskott för att varsko kosacken. Och att han gick långt märktes alltför väl, skotten blefvo allt svagare och dogo slutligen bort i fjärran. Men han lyckades dock icke finna den han sökte. För Schagdur var jag dock icke ett ögonblick orolig. Han var karl att taga sig fram hvar som helst och dessutom fullkomligt hemmastadd i traktens topografi, ty han deltog med lif och själ i mina kartarbeten och visste precis hur många verst vi hade till Kara-koschun. Han gick alltid efter kompass, räknade sina steg och kände deras längd. Men då jag följande morgon vaknade vid hård sandstorm som gjorde att man icke såg på femtio meters afstånd, tyckte jag dock att Schagdurs belägenhet var högst obehaglig och tog för alldeles gifvet att han afstått från allt sökande och styrt kosan rakt åt söder i riktning mot Kara-koschuns strand.

Någon afvägning kunde icke utföras i detta väder. Vi

måste ligga stilla i den förrädiska öknen. Jag sällskapade mest med kamelerna, smekte deras stora lurfviga hufvuden och strök med handen öfver deras vackra, svarta ögon. Om de blott kunnat ana hvad jag älskade dem och hur tacksam jag var för deras tjänster och hur ondt det gjorde mig att de anförtrotts åt en ledare som plågat dem i onödan och kommit dem att slita sina trampdynor ömma mot den hårda, valkiga lermarken. Förmodligen trodde de väl att det var nödvändigt att kryssa kors och tvärs fyra mil i öknen. Hända hvad som ville, jag trakterade dem med hela den säck af kamisch, som medtagits från källan och därtill en säck is.

Tänk er min förvåning och glädje då Schagdur vid middagstiden med lätta och spänstiga steg dök fram genom stofttöcknet! Han hade då varit på språng i 19 timmar, hade varit framme vid Fajsullahs läger och där fått ett litet förråd af is och ris, som han tog med sig i en kopparkanna då han på natten och i sandstormen vände om till mitt läger, ty han fruktade att han ej skulle hitta oss mer.

Att han i mörker och sandstorm fann oss var ett mästerstycke utan like. Endast en burjat som lefvat hela sitt lif under bar himmel och som dessutom är kosack, kan utföra något dylikt. Kompassen och stegräkningen hade dock varit honom till stor nytta. Schagdur var den bästa tjänare jag i mitt lif haft och efter de prof på trohet, klokhet och duglighet han vid många tillfällen gaf, ansåg jag mig kunna anförtro honom hvad som helst — och det gjorde jag också sedan ett par gånger, skall ni få se.

Det första Schagdur gjorde efter aflåten rapport var att gifva Khodai Värdi ett ordentligt kok stryk, hvilket han utdelade på eget bevåg och ansåg absolut nödvändigt. Han tyckte väl att jag varit allt för beskedlig, som ej själf tagit hand om afbasningen.

Den 12 mars kunde vi fortsätta och efter slutadt arbete på aftonen den 13 hade den afvägda linjen redan bevisat riktigheten af min teori — vi hade korsat den depression, i hvilken Lop-nor haft sin bädd, och milliarder af hvita snäckskal visade också allt för tydligt att vi korsat en forntida sjö.

På slaget kl. 7 hördes ett brusande och susande ljud i nordost, och ett par minuter senare jagade den svarta stormen i hejdlöst raseri öfver den jämna marken, som icke reser det ringaste hinder i dess väg. Nödiga försiktighetsmått vidtogos i en hast, den afvägda fixpunkten fastlåstes, jurtet stagades, eldarna fingo slockna och sedan kamelerna blifvit lagda med hufvudet i lä, beredde sig hvar och en på hvad som komma skulle. Det djupaste mörker rådde, inga stjärnor syntes, intet samtal hördes, blott stormen klagade och tjöt. Jag låg och skref vid en flämtande ljusdank, då Schagdur som vanligt kl. 9 kröp in för att ställa koktermometern och hjälpa mig med de ständigt återkommande meteorologiska observationerna. Därpå tog han godnatt och försvann för att gå tillbaka till sin sofplats vid kökskistan, knappt 15 steg i lä. En halftimme senare hörde jag svaga rop i en helt annan riktning. Jag skrek med full hals och snart tittade Schagdur åter in. Han hade råkat på villovägar och totalt tappat bort lägret i denna storm som var mycket vildare än den förra. Nu höll jag en liten springa öppen på filtens läsida och genom att krypa baklänges, med ögonen på skenet, lyckades han lotsa sig tillbaka till kistan. Den som icke upplefvat en sådan storm kan icke göra sig ett begrepp därom; man blir kollrig, lokalsinnet paralyseras, man tror sig gå rakt fram och går i cirkel, endast en kompass kan lända till hjälp — om icke mörkret gör dess användande omöjligt. Hade Khodai Värdi öfverfallits af sandstorm, hade han varit förlorad. Och då han var ensam, skulle han väl ha kunnat lasta af kamelerna men icke åter lasta på dem, emedan bördorna, fastgjorda vid sina stegar, lyftas upp af minst två man. Jag ryste vid tanken på hvad som hade händt om den förra stormen kommit några timmar tidigare.

På kvällen den 15 mars fingo kamelerna äta upp halmstoppningen i sina packsadlar; dessa voro nu mindre behöfliga, emedan isförrådet smultit ihop högst betydligt. Dricksvatten hade vi väl ännu tillräckligt, men det hade antagit en vidrig och unken bismak af getskinnen. Ännu lågo några isbitar och simmade i soppan och blott dessa voro njutbara.

Förgäfves sökte vi med kikare efter Tokta Ahuns signaleld.

Ökenmarken låg nu absolut jämn som en sjöyta. Då vi bröto upp den 16 borde vi blott hafva två mil kvar till sjön, men afvägningen tog rundlig tid i anspråk. De första »landkänningarna» läto dock höra af sig, jag menar: vi började märka att vi nalkades ökenhafvets strand. De yttersta »skären» utgjordes af ett par döda eller döende tamarisker. Några små låga sanddyner, som bildat sig i lä om buskarna voro mycket välkomna för våra ömma fötter. Anblicken af vilda änder i flockar piggade upp oss betydligt. Terrängen föll, ehuru ytterst långsamt mot söder — det angaf närheten af Lop-öknens södra bäcken, Kara-koschun.

Den 17 mars var en kvalmig dag. Alla voro förbi af trötthet och hunger, öknen blef åter fullkomligt steril, marken glödde under våra fötter, vi skredo framåt så långsamt, nivelleringens sifferkolumner ökades så sakta. Vid sjuttonde stången stannade två af männen på en dyn. »Vatten, vatten, åt alla håll!» ropade de. Vi voro då så nära Kara-koschun, att redan den 19:e stången kunde ställas i vattenbrynet!

Så stodo vi då ändtligen, som fallna från skyarna, vid slutpunkten af detta tröttsamma och tålamodspröfvande, men högst viktiga arbete. Ljufligt att ha det bakom sig, härligt att stå vid inledningen till ett nytt kapitel, nya äfventyr och öden.

Sjön utbredde här en väldig vattenyta, grund, naken och steril. Vattnet var lindrigt salt, men i alla fall bättre än den jolmiga och ljumma dryck, som ännu skvalpade i våra getskinn. Kamelerna kastade en lugn och forskande blick öfver vattnet. Säkert tyckte de som vi att detta var ett paradis i jämförelse med den nu korsade öknen. Vid stranden växte glesa stepptufvor, där djuren släpptes lösa. Lägret uppslogs vid stranden. Stämningen var kolossalt munter.

Men hvar fanns Tokta Ahun? Ej spår af människors besök kunde upptäckas. Strandlinjen borde sträcka sig åt SV, ända till Kum-tjappgan. Någonstädes på denna linje, sannolikt helt nära oss, borde undsättningskaravanen hafva slagit sig ned. Så långt som hit hade den icke kunnat gå, ty den var ju beroende af bete och sött vatten. Khodai Kullu fick order att gå genom dag och natt och icke hvila förrän han påträffat

Tokta Ahuns parti; vid vårt läger skulle vi afvakta deras ankomst. Det kunde ju icke dröja mer än på sin höjd en dag. Spejaren fick ingen proviant med sig, ty någon sådan fanns icke längre, men han skulle åtminstone icke behöfva törsta ihjäl.

Sedan Khodai Kullu försvunnit i dimman började för oss åter lifvet à la Robinson Crusoe. Vår första tanke var att försöka få tag i något ätbart. Schagdur begaf sig ut med hagelbössan och återkom med två feta änder, som vi broderligt delade — vi voro så glupskt hungriga, att vi knappt gåfvo dem tid att bli genomstekta öfver glöden. Kutjuk ville ej vara sämre. Han skulle försöka sin lycka till sjös. En dyrbar båt gjordes i ordning. Dess hufvudbeståndsdel utgjordes af min vattentäta instrumentkista af skinn. Utmed dess långsidor fastsurrades hälfterna af den nu obehöfliga afvägningsstången och vid dem de tomma, d. v. s. luftfyllda getskinnen. I denna obekväma farkost satt Kutjuk och kajkade med en spade ute på sjön. Men någon fisk såg han inte till, vattnet var för salt och för sterilt.

Det var en välsignelse för oss att vi i tid hunnit afsluta afvägningsarbetet, ty tidigt på aftonen stack vårens fjärde sandburan upp, för att oafbrutet rasa i två dagar och tre nätter. Jag ångrade att jag låtit den beskedlige Khodai Kullu gå, men förmodade att han krupit i lä någonstädes öfver natten. Tändstickor hade han med sig för att kunna göra upp signaleldar, men i detta väder, då luften är tjock som grumligt vatten, hade en eld icke synts på 200 stegs afstånd.

Då mannen ej ännu på aftonen den andra dagen hördes af, blefvo vi oroliga. Något var tydligen på tok. Förgäfves spanade vi utåt stranden, men inga andra vålnader döko upp ur töcknet än våra egna kameler. Vi kunde icke ligga overksamma längre på detta sätt. Situationen blef icke behagligare genom den evigt yrande flygsanden, som smattrade mot jurtet likt fint duggregn mot en täckvagn. Lyckligtvis sköt Schagdur fem änder, som genast försvunno i våra tomma magar, ehuru de voro pepprade med salthaltig flygsand.

Morgonen den 20 var det klart att vi icke längre kunde räkna på Khodai Kullu och undsättningskaravanen. Tydligen

hade han aldrig fått tag i de andra och lyckligt om han kunde rädda sig själf till människor innan han svalt ihjäl. Vår ställning började blifva förtviflad. Så uselt som nu hade jag icke haft det sedan Takla-makan-dagarna 1895. Vi hade nu ingenting annat att lefva af än de änder Schagdur kunde komma öfver.

Beslutet till uppbrott fattades i en handvändning och brådskande drogo vi bort från denna ogästvänliga strand, som vi först skådat med så förhoppningsfulla känslor. Himlen var grå och tung efter stormen, inga skuggor uppkommo i den diffusa belysningen. Vi följde stranden, som helt oförmodadt svängde af åt norr. Här och hvar kvarstodo Khodai Kullus spår. En urgammal kamischhydda passerades; ända till takåsen var den begrafd i flygsand. Vid närmare undersökning befanns en kanot stå lutad mot huset. Det slog mig som en blixt att denna farkost kunde blifva vår räddning. Med den skulle Kutjuk och jag på några timmar kunna ro till de delar af Kara-koschun, där vattnet var sött, kamischen tät och fisken ymnig. För brinnande lifvet gräfdes den ut ur sanden. Två meter voro blottade, då en gapande spricka i dess botten blef synlig och hela förstäfven, som stod i grundvattnet, var rutten. Framåt då igen! Ändtligen svängde stranden åter af åt väster och vi följde med. En andra hydda stod ensam och öfvergifven helt nära vattenbrynet. Schagdur begagnade sig däraf och smög sig som en räf utmed marken för att sätta en hagelsvärm i en flock änder som snattrade vid stranden. Han återvände med sju af dem och mottogs med jubel! Vi kunde nu godt hålla lifsandarna uppe i ännu två dagar.

Då sjöstranden nu svängde af rakt åt söder, lämnade vi den och höllo åt SV. Khodai Kullus spår försvunno i NV. Hvad i all världen hade han i öknen att göra, tänkte vi. Nåväl, han hade tydligen tappat någon skruf, och vi öfvergåfvo hans irrande, fåfänga spår åt deras öde. Vid några salta gölar där betet och bränslet var godt slogo vi oss ned för natten.

Sent på kvällen, då luften klarnat något, gjorde vi upp två väldiga eldar af torra tamarisker, men de flammade, sprakade, glödde och falnade utan att få gensvar. Natten var tyst och stilla, inga misstänkta ljud hördes, inga ryttare kommo

med glada budskap. Min otålighet och oro stegrades. Khodai Kullu ansågo vi förlorad. Fajsullah borde dock sedan en vecka vara i godt behåll i Kum-tjappgan. Hvarför hade icke han förstånd att skicka oss undsättning, när han visste att vi den 10 mars hade proviant för blott åtta dagar, och det var nu tolf dagar sedan dess! Och hvarför hördes icke Tokta Ahun af? Då vi skildes vid Anambaruin-gol hade han ju fått order att möta oss här i tid. Hade han råkat ut för någon olycka och aldrig kommit fram till Tjarkhlik? Eller hade han blifvit bortkollrad af dessa vandrande sjöar, som förändra läge och utseende år från år? När skulle vi få svar på alla dessa frågor och när skulle den trassliga härfvan blifva utredd? Natten utbredde sig så mörk och tigande omkring oss; svaga rökpelare stego upp från de döende eldarna.

Följande dag hunno vi en ny sjöstrand, där vassen växte tät. Åter sänkte ett par änder sina vingar för Schagdurs bössa. Jag red min gamla ökenkamel och hade ganska vidsträckt utsikt. Nu hejdades vi af en smal vattenarm och återstoden af dagen blef ett fåfängt irrande för att trassla oss ut ur den labyrint af vatten, som snärjde oss på alla håll. Att helt enkelt gå genom dessa grunda kanaler och träsk var omöjligt, ty deras botten är dy, i hvilken man sjunker nästan lika ledigt som i vatten. Vi lägrade som i en råttfälla. Blott i nordost, hvarifrån vi kommit, hade vi fast mark.

På kvällen och natten bildade sig nya vattenarmar och vi måste därför bryta upp tidigt för att icke på alla håll instängas. Nog hade vi kunnat taga oss själfva ut, men kamelerna! Denna underliga salthaltiga slammark är hård som tegel då den är torr, men mjuk som äppelmos, då den öfversvämmas.

Sålunda hade vi intet annat val än att vända om. Vid en bred vattenarm sågo vi åter Khodai Kullus spår; han hade tydligen simmat öfver, ty spåret försvann vid själfva vattenbrynet. Han hade nu varit borta i fem dagar. Kanske han låg afdomnad vid någon strand och väntade på hjälp.

Den 23 mars bar det vidare mot NO; de förrädiska, nybildade sjöarna sträckte alltjämt ut sig åt detta håll. Trakten var

steril. Jag gick långt i förväg. Det förvånade mig icke längre att mina tjänare icke kunde orientera sig här. Verkligheten öfverensstämde icke alls med den beskrifning jag gifvit dem. De nya sjöarna hade dragit oss ett farligt streck i räkningen, men det var högst intressant att lära känna dem; de bevisade att Kara-koschun sökte återvända till Lop-nors gamla bädd.

Trött och orolig stannade jag vid en punkt där vattenarmen smalnade till 7 m. bredd för att strax därpå åter utfalla i en mindre sjö. Jag inväntade de andra. Bottnen bestod af blålera och skulle bära kamelerna. Dock ville jag icke föra dem öfver förrän Schagdur fått rekognoscera i norr för att se om stängande vattenytor voro inom synhåll. Efter en god stund dök han upp vid östra stranden af den lilla sjön och gjorde de vildaste åtbörder åt oss att komma dit. Jag föredrog dock att afvakta muntligt besked, hvarför Schagdur lade benen på ryggen, och då han, med andan i halsen, var inom hörhåll, pekade han åt SV och ropade: »Ryttare, ryttare!»

I ett moln af damm syntes två beridna män, som nalkades oss allt hvad hästarna förmådde. Schagdur hade vid den punkt, där han vinkat åt oss, sett alldeles färska spår af fem hästar och ett par minuter senare hade han fått ögonen på ryttarna. Jag släppte dem icke ur kikaren, jag var rof för den lifligaste spänning; hvad bud skulle de bära till oss, då vi nu döko upp ur öknarnas djup. Ännu några minuter och vi igenkänna Tokta Ahun och — och — — är det möjligt — Tjernoff!

Aldrig har jag åter mött en trotjänare med större värme och glädje än i denna middagsstund. Min förträfflige kosack var också så glad att han darrade och hans kinder glödde af ifver; han längtade att få berätta om allt och han visste att jag nu genom honom åter skulle få fatt i den afklippta tråden och åter komma i beröring med den yttre världen, från hvilken jag i öfver ett halft år varit fullständigt afskuren.

Den fråga som jag först af allt ville ha svar på var: »hur är det möjligt att du, Tjernoff, kan vara här?» Han berättade då, att han och Sirkin knappt uppehållit sig ett par månader i Kaschgar förrän ett telegram anländt till generalkonsul Petrovskij med befallning i kejsarens namn att de båda kosackerna

ögonblickligen hade att uppsöka mitt läger, hvar jag än funnes, och att jag sedan skulle få behålla dem så länge jag önskade. Kejsaren hade alltså fått mitt bref och haft den stora godheten att bifalla min önskan.

Då Tokta Ahun framförde mitt budskap i Tjarkhlik voro kosackerna för länge sedan där och Tjernoff följde honom därför till mötesplatsen vid Kara-koschuns norra strand. Då de hejdades af de nybildade sjöarna, hade de stannat i den tron att också jag skulle hamna där. De hade uppfört en hydda och hade hvarje middag och afton hållit en väldig eld brinnande på en kulle, ja, icke ens då man för storm icke kunde se hundra steg framför sig, försummade de att fullgöra min befallning. Flera fiskare från Kum-tjappgan besökte dem, och ett helt nybygge, med fårhjordar, hästar och kanoter uppväxte vid stranden. I tolf dagar hade de fört ett idylliskt lif, jagat, fiskat och gjort långa vandringar för att söka oss. En vacker dag uppenbarade sig den gode Khodai Kullu vid deras läger och med ens blef situationen förändrad. På några minuter hade de sin packning och sina sju hästar klara och med Khodai Kullu till lots uppsökte de oss. De hade begifvit sig direkt till vårt första läger vid sjön, men då de sett att vi brutit upp, följde de kamelspåret i samma förtviflade krokar som vi gått.

Nu uppsökte vi tillsammans en lämplig plats till läger, ty vi ökenvandrare voro kolossalt hungriga och räddningspartiet hade alla möjliga rara saker i sina skinnväskor, till och med ägg och fisk. På vägen hittade vi Khodai Kullu med bagagehästarna. Han satt på en tufva och grät bitterligen — så öfverväldigad blef han nu af minnet af alla de öden han genomgått under sina fem dagars spaning efter hjälpexpeditionen. Han hade gått och gått och slutligen i förtviflan simmat öfver hela sjöar. På tredje dagen satt han trött och nedslagen vid stranden af en af dessa, då en flock änder susade öfver hans hufvud. Som af ett under störtade en and ned alldeles invid hans fötter, med bräckt eller förlamad vinge. Han kastade sig öfver den och åt upp den hel och hållen, rå som den

var. Stärkt af detta mål hade han orkat gå i två dagar till och slutligen funnit de våra.

Khodai Kullu fick en extra belöning i silfver för sitt visade mod och sin rådighet. Han försäkrade helt lugnt att han hela tiden varit fast besluten att icke vända om förr än han utfört min befallning, om det så också skulle kosta honom lifvet. Allt sedan han dödat den vilda kamelen hade hans anseende stigit, men nu kallades han aldrig för annat än »batir» eller hjälten. Sådana karlar skall man ha!

Emellertid hade han under sitt sökande också träffat på Fajsullahs spår och funnit att denne dragit iväg åt orätt håll, rakt inåt öknen igen. Så fort Tokta Ahun fått höra detta skickade han från Kum-tjappgan och Abdal ut två hjälpexpeditioner med åsnor, bärande proviant och vatten. Jag hyste den lifligaste oro för Fajsullah, han hade ju alla de gamla skulpturerna och alla fotografiska plåtarna m. m. i sina kistor!

Efter två dagars hvila begåfvo vi oss till hyddan, dit vi hade fyra dagsmarscher. Det märkvärdigaste af allt var, att vid den punkt där vi vändt om och hållit på att öfversvämmas af vatten, hade vi blott tre kilometer till räddningspartiets läger! Men mellan våra lägerplatser utgingo nya vattenarmar och sjöar från Kara-koschun mot norr och bildade midt i öknen en ansenlig sjö, som vi nu måste kringgå — alltså fyra dagsmarscher för att avancera tre kilometer!

Äfven där rastade vi och gjorde ett par härliga kanotfärder innan vi slutligen begåfvo oss till Ak-kölls strand, där Numet Bek, en af våra gamla vänner, mötte oss med det glada budskapet att Fajsullah var räddad och väntade oss i Abdal. Sent på kvällen intogo vi vid stranden vår supé midt i värsta myggdansen. Ändtligen hördes sjöfolkets prat och plaskandet af åror, och fem kanoter kommo och hämtade oss för att uppför Tarim föra oss till Abdal. Det var en af dessa tjusande och oförgätliga månskensfärder öfver stilla, blanka vatten, i venetiansk stämning, som jag företagit ett par gånger förut på dessa fridfulla vattenvägar. Vid Abdal möttes vi af vilda hundskall, som dock snart förbyttes i glädjetjut då Jolldasch, Malenki och Maltjik kände igen oss. Fajsullah och

hans båda kamrater mådde utmärkt, men tyckte att det var ett vådligt uppdrag jag gifvit dem då vi skildes vid Lôu-lans ruiner. Väl hade de lyckligt korsat öknen, men vid de nybildade sjöarna hade de totalt tappat hufvudet. Fajsullah kände, såsom naturligt var, icke alls igen sig från föregående året; han trodde också att kompassen var en fördubblad skälm, som man gjorde bäst i att begrafva djupast i en kista. Alltnog, de lämnade dessa förrädiska sjöar och gjorde en väldig lof inåt öknen och hamnade, utpinade och förbi, i närheten af Tarim. Alla tre hästarna dogo på kuppen och männen hade i ett par veckor lefvat uteslutande på de stupade djurens kött.

Nu voro alla våra utståndna mödor glömda, nu voro alla glada igen, gubbarna snyftade af rörelse då vi talade om våra öden vid en väldig brasa i det fria. Hvad gjorde det nu att det vid flera tillfällen sett så mörkt och dystert ut och att jag nästan tviflat på möjligheten att denna tilltrasslade härfva någonsin skulle reda ut sig igen. Nu låg framtiden åter så ljus och vänlig framför oss, nu sken månen klarare än någonsin och säkert är att vi på länge icke sofvit så godt.

Efter ett par dagars hvila bröto vi upp till Tjarkhlik och lämnade då för godt Tarim och dess sjöar. Jag kan icke tänka på dessa fjärran orter i öknens djup utan en känsla af vemod och längtan att en gång få återse dem.

Sirkin och Tjernoff med de båda minsta kamelungarna.

XIX.

Tåget mot Tibet.

Nu följde en härlig och väl behöflig hvilotid i den lilla staden Tjarkhlik, allt under förberedelser till det sista stora uppbrottet mot Tibet, den svåraste uppgiften på hela mitt reseprogram, som ännu återstod att lösa.

Vi bebodde ett trefligt och rymligt seraj med stor trädgård, i hvars svala skugga under mullbärs- och plommonträd mitt mongoliska jurt var uppslaget. Till sällskap i min fridfulla boning hade jag Jolldasch, och utanför vaktade Jollbars och några tvåbenta nattväktare. En vacker hjort, som fångats i Tjertjen-darjas skogar, betade fritt inom trädgårdens lermur. Han var min bästa vän och kom ofta fram och bad om bröd; tam som en hund och nöjd med sin tillvaro tycktes han icke alls längta åter till skogarnas frid.

Dagarna gingo blott allt för raskt under tusen omsorger. Ännu hade vi ingen brådska, gräset i bergstrakterna skulle ännu på flera veckor icke visa sin första brodd. Våra djur fingo alltså

hvila, äta och samla krafter till de hårda strapatser som väntade dem. De fingo kamisch och majs och sedan friskt gräs i mängd och sköttes exemplariskt af sina knektar. Islam Baj köpte för min räkning nästan dagligen en eller ett par kameler och då vi bröto upp hade vi 39 stycken, af hvilka dock tre voro ungar. Den yngste af dem föddes den 6 maj och togs af oss genast i skärskådande. Den lille stackaren kunde knappt stå på sina långa skälfvande ben och betraktade med nyfikna och uppmärksamma blickar den oroliga värld som omgaf honom. Inom några dagar sprang han dock helt lekfull och hemmastadd omkring på stallgården och blef allas favorit. Han vårdades med särskild omsorg och var med under större delen af färden genom Tibet, och då han dog hade han för länge sedan förlorat sina båda kamrater och sin moder.

Proviant köptes för tio månaders resa, stufvades i säckar, som fastsurrades på klöfstegar. I slutet af april stodo dessa tunga packor i långa rader på serajgården. Jag häpnade nästan vid tanken att allt detta skulle släpas genom det höga Tibet, men Turdu Baj försäkrade att bördorna icke voro för tunga och de skulle ju dessutom dag för dag förlora i vikt. Där syntes rissäckarna, spända som trumskinn mot sina stegar, i en annan rad stod majsen, i en tredje det brända mjölet och det färdigbakade brödet. Stora balar innehöllo pälsar åt folket och hvita filtar till kappor åt kamelerna. Åtskilliga kistor rymde mina instrument, kläder, böcker, konserver, m. m., ammunition, verktyg, vapen, gåfvor afsedda åt tibetanerna, och tusen saker, som behöfdes på en långfärd. För kamelernas och hästarnas räkning medtogs ett stort förråd af majs; det skulle bäras af 70 förhyrda åsnor, som stodo under befäl af en gammal hedersman Dovlet från Bukhara och ett halft dussin män. Efter en eller par månader borde kamelernas bördor hafva krympt så pass att de kunde öfvertaga den majs som ännu bars af åsnorna, hvarpå dessa med sina ledare skulle få vända om hem.

Vid alla dessa bestyr voro mina fyra kosacker mig till ovärderlig hjälp och nytta; hvar och en af dem hade sitt departement att sköta. Men sedan den 12 april fingo de båda burjaterna, Schagdur och Tjerdon ett särskildt uppdrag att ut-

föra. Jag hade ju fått den idén att icke lämna det hemlighetsfulla Tibet utan att åtminstone hafva försökt att i förklädnad tränga fram till Lassa. Därför måste en fullständig uppsättning af mongoliska kläder, utensilier, kistor, kärl, m. m. anskaffas; med ett ord allt som plägar finnas hos de mongoliska pilgrimer, som göra vallfarten till den heliga staden. Blott Schagdur var invigd i mina planer och Tjerdon fick tro att det var för deras egen räkning uppköpen gjordes i Kara-schahr. Schagdur skulle också taga med sig till Tjarkhlik en mongol, som varit i Lassa och som behärskade tibetanska språket.

Då tiden nalkades för deras återkomst träffades de sista anstalterna för uppbrottet. Visserligen förfogade jag öfver en mycket stor karavan, men några onödiga bördor ville jag dock icke släpa med mig öfver fjällen. Hvad skulle vi t. ex. med alla samlade skelett och hudar, alla bergartsprofver och de tunga skulpturerna från Lôu-lan? Dessa samlingar utgjorde ordentlig last för åtta kameler, som sålunda nästan dagligen i nio månader skulle lastas af och på. Nej, bättre då att skicka allt detta till Kaschgar på stora karavanvägen öfver Aksu. Bland muselmanerna fanns det blott en åt hvilken jag ansåg mig kunna anförtro ett så viktigt uppdrag, nämligen Islam Baj. Väl kändes det bittert att skiljas från honom, men det program han fick att följa försonade oss båda. Han skulle föra samlingarna till generalkonsul Petrovskij i Kaschgar och sedan få permission på fem månader för att kunna besöka sin hustru och sina barn i Osch. Därpå skulle han återvända till Kaschgar och begifva sig med min post och en penningsumma till Ladak, där han borde afvakta min ankomst. Den gamle Fajsullah, som var trött efter alla utståndna mödor, skulle följa med till Kaschgar.

Ett annat viktigt uppdrag som Islam Baj fick, var att föra hela min digra post till Kaschgar. Det viktigaste af brefven var ett till lord Curzon, vicekonungen af Indien, hvari jag bad att i Leh i Ladak få tillfälle att lyfta ett lån på några tusen rupier; jag omnämnde också möjligheten af ett kort besök i Indien och anhöll att i sådant fall få medtaga en af kosackerna.

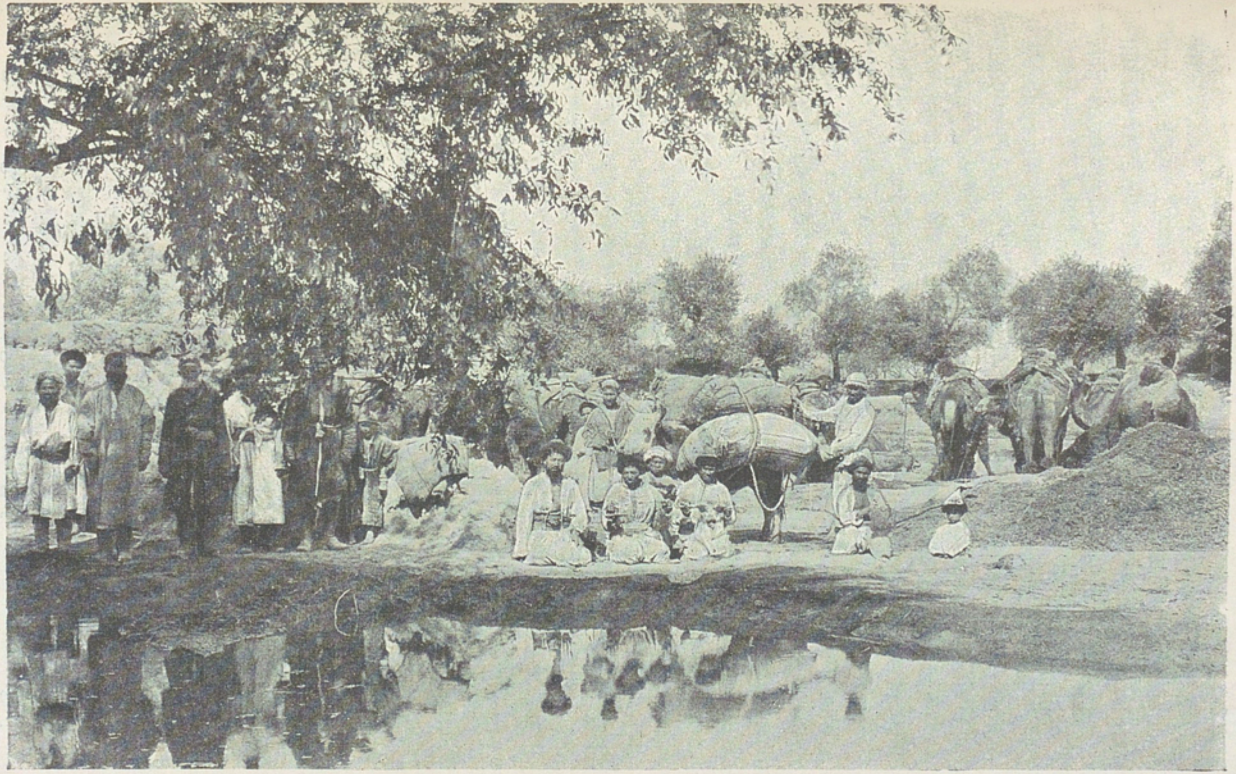

Dagen före uppbrottet.

Det älskvärda svar jag erhöll vid ankomsten till Leh, tillhör ett senare kapitel af denna bok.

Den 5 maj lämnade Islam Baj vårt hufvudkvarter för att med åtta kameler, några hästar och tjänare draga mot norr och väster.

Tre dagar senare var hufvudkaravanen färdig till uppbrott. Alla bördorna, ett åttiotal, stodo uppradade i gränden utanför stora porten och svängdes nu i tur och ordning upp på de väntande djurens ryggar. Det var en väldig karavan, den största jag någonsin fört bort mot okända öden, den största som någonsin, ledd af en europé — och med fredliga syften, trängt mot det inre af Tibet. Den fördes bort i olika afdelningar och fyllde hela vägen framåt »jamen», där den kinesiska »amban», min synnerlige vän Djan Daloj residerade. Först vaggade mina kistor bort i det glödande solgasset, sedan männens effekter, tälten, båten, päls- och filtpackor; därpå de olika proviantkaravanerna, hvarje afdelning med sina särskilda förare.

Då de sista kamelerna rest sig under sina bördor satte sig det långa tåget i gång. Två af kamelfölen följde obundna sina mödrar, som höllo blickarna ängsligt fästade på dem. Det yngsta fölet däremot, som blott var ett par dagar gammalt packades omsorgsfullt in i filtar och stufvades ombord på min gamla ridkamel. Modern, som var bunden närmast efter honom, vrålade oroligt och sökte sin unge, men lugnade sig då hon kom underfund med dess gömställe. Alla djuren voro vid ypperligt hull, feta och välmående. Hästarna voro halfvilda af öfversvallande kraft och lefnadslust, de ställde till ett fasligt spektakel ute på vägen, kastade af sina bördor och löpte omkring. Lyckligtvis buro de blott proviantsäckar som tålde vid ett dylikt behandlingssätt.

Att se detta väldiga tåg vid klockornas klang, under skrik och rop, vrålanden och gnäggningar skrida bort från vårt lugna seraj och pilarnas skugga, var en i sanning storartad syn. Stående vid sidan af vägen mönstrade jag dem alla. Bördorna knarrade på sina stegar af färskt trä, då kamelerna vaggade fram i långa passteg. En underlig, mångskiftande och brokig pilgrimskarneval! Jag kände mig rik och mäktig då jag nu

lyckats få allt detta till stånd och visste att hela det okända Tibet låg öppet framför mig. Jag skulle, om jag blott förstod att använda detta verktyg väl, kunna eröfra kolossala vidder af det hemlighetsfulla landet åt mänsklig kunskap. Landsvägsdammet yrde i täta moln kring de puckelryggiga jättar som skulle bära mina planer öfver jordens högsta fjäll. Och det var som om ett sorgflor hade svept in hela det frodiga och lefnadsglada tåget, som om en hel här af dödsänglar hade sväfvat öfver karavanen. Kamelernas halsklockor ringde in uppbrottet mot många grafvars ro i okända ödefjäll. Jag anade att denna färd för de flesta djuren skulle bli en dödsväg, en väg, som kostade lidanden och tårar, och att routen på kartan icke utan skäl uppdrogs med rödt — den kostade blod.

Tjernoff utnämndes till öfverbefälhafvare för karavanen, under det att Turdu Baj var afdelningschef för kamelerna. De hade befallning att gå öfver Abdal och Tattlik-bulak, den lättaste och bekvämaste väg som fanns, upp på höglandet samt efter tre eller fyra veckors tid rasta vid stranden af Kum-köll, där ni skall återfinna dem i godt behåll. De medförde sju hundar och hjorten och skulle i Abdal köpa femtio får.

Då de försvunnit bland trädgårdarna, låg vårt seraj tyst och ödsligt, gårdarna stodo tomma, och vi kände oss riktigt ensamma och öfvergifna. Sirkin var min kammartjänare, Li Loje min kock och Mollah Schah skötte våra hästar. Endast dessa tre män hade jag kvar, samt Jolldasch, som aldrig öfvergaf mig.

Den 13 maj var åsnekaravanen färdig och startade under befäl af den gamle Dovlet, som skulle taga en genväg och snart upphinna hufvudkaravanen. Vår styrka var nu mer splittrad än någonsin förut. Själf låg jag i Tjarkhlik, karavanen var på väg till Abdal, åsnorna till Astin-tag, Schagdur och Tjerdon hade ej återkommit från Kara-schahr och Islam var i värsta sommarvärmen på väg till Kaschgar. Jag kände mig som en fältherre som måste hålla alla trådarna i sin hand. Det gällde att manövrera dem så, att allting stämde och passade väl ihop i rättan tid.

Ett bud underrättade mig den 14 maj om burjaternas an-

nalkande. Jag skickade en kurir emot dem med befallning att Tjerdon på genaste väg skulle rida ifatt Tjernoffs styrka.

Schagdur hade naturligtvis på ett exemplariskt sätt uträttat sin mission. Han hade med sig hela den mongoliska utstyrseln samt den 27-årige Schereb Lama, bördig från Urga i Mongoliet, men nu tillhörande ett tempel utanför Kara-schahr. Han var iklädd sin röda, prästerliga dräkt, mest liknande en lång natt-rock, sammanhållen kring lifvet medelst en gul gördel, och på hufvudet bar han en liten kinesisk kalott. Jag hälsade honom mycket vänligt välkommen, så att han från första ögonblicket skulle känna sig hemmastadd, och började genast friska upp mina förlegade kunskaper i mongoliska språket. Det dröjde icke många veckor förrän jag tämligen obehindradt kunde tala med Lama, såsom vi helt enkelt kallade honom. Lama blef den intressantaste figuren i hela vår trupp och ni skall snart få göra hans närmare bekantskap. För mig fick han snart det största förtroende och vände sig alltid till mig då han hade några bekymmer. Han var färdig att offra lifvet för sin herre, och nog var det också ett under att han icke för min skull förlorade det.

Schereb Lama hade genast, vid mötet i Kara-schahr, visat sig synnerligen hågad att följa de burjatiska kosackerna till Lassa, ty i sin egenskap af lamaister hade de rättighet besöka den heliga staden. Men han hade också gjort till villkor att någon »ryss» icke skulle få följa med, ty i sådant fall kunde han icke åtaga sig saken — det skulle kosta honom lifvet. Schagdur hade försäkrat att ingen ryss skulle med. Under resan hade Lama talat så mycket om härligheterna i Lassa, att Schagdur brann af längtan att få komma dit. Och frånsedt detta besök vore han villig att följa oss hvart som helst och fick också tillstånd af sitt klosters prior att lämna sin plats.

Ja, det blef muntert och trefligt igen i vårt seraj, när den Schagdurska kvartetten uppenbarade sig. Ty Schagdur hade ännu två passagerare med sig, vår gamle vän Ördek, som för död och pina bad att få följa mig till världens ände, samt Khalmet Aksakal, en rysk undersåte från Västturkestan, boende i Korla, en gammal man som jag kände sedan flera år. Hvad

han hade att säga mig var dock icke ägnadt att göra mig glad. Vid häst- och proviantköpen i Korla hade han blifvit lurad af Islam Baj och han rådde mig nu att se efter om icke jag också hade blifvit bestulen. Jag förstod icke hvad han menade! Islam Baj en bedragare! Islam Baj, som varit min trotjänare i fem år, som med mig delat så många faror och äfventyr, blifvit öfverhopad med förtroende och 1897 fått guldmedalj för trohet och redlighet!

Nåväl, jag skall icke plåga mig och eder med detta sorgliga kapitel. Det befanns att han hade stulit grundligt, dock så, att det icke märktes i mina räkenskaper. Det var våra leverantörer som blifvit lidande, ty de hade aldrig utfått hela de tillbörliga beloppen. Han hade hotat att skjuta den som klagade och därför kom aldrig en hviskning om hans bedrägerier till mina öron. Det var bra hårdt att se mitt obegränsade förtroende för denne man belönadt på detta sätt. Det kändes kvafvare och kvalmigare än någonsin i Tjarkhlik efter detta slag och jag längtade bort därifrån till högländernas friska luft, där jag hoppades att det dystra minnet snart skulle blåsa bort. Men innan vi bröto upp skickade jag till konsul Petrovskij en extra kurir, som framkom ett par veckor före Islam Baj. Denne blef därför genast häktad och hela hans bagage undersökt; sedan släpptes han, men under villkor att icke aflägsna sig från Kaschgar förr än jag kom tillbaka dit — ett år senare. Han hade då blifvit gammal och bruten, men kunde, oaktadt de många vittnen som infunno sig till förhören, icke förmås att bekänna. Sedan fördes han till Osch och blef dömd till Sibirien, ett straff som jag dock lyckades få nedsatt till två veckors fängelse — ty alldeles ostraffad ville de ryska myndigheterna icke låta honom gå. I Osch återsåg jag honom icke och ville icke se honom mer. Hans saga var slut, han var som död för mig. Det gjorde mig förfärligt ondt om honom; i sin hemort skulle han ha blifvit en betrodd och ansedd man; och i stället hade han ruinerat sig själf och ödelagt sitt lif.

I jämförelse med denna sorgliga historia var ett annat missöde vi hade i Tjarkhlik en ren bagatell. På aftonen den 16 maj anlände nämligen en karavan af tio mongoliska pilgrimer

från Tarbagataj och slog sig ned i en lund utanför basaren. Schagdur och Lama hade träffat dem i Kara-schahr och visste att de hade Lassa till mål. Nu kunde vi icke bryta upp utan att de fingo reda på att vi funnos till och de skulle då snart också utröna att vi voro på väg till Tibet. Utan tvifvel skulle de hinna Lassa-trakten förr än vi och varsko de tibetanska myndigheterna om vårt annalkande. Då vi på morgonen den 17 maj lämnade Tjarkhlik gjorde vi därför en vidsträckt lof åt motsatt håll, innan vi styrde kursen mot Tibets nordligaste bergskedjor.

Shereb Lama på »Gulöra» och med »Tigern» i band.

XX.

Schereb Lamas beslut.

Den karavan, med hvilken jag nu korsade det nordligaste Tibet var sammansatt på följande sätt: den ryske kosacken Sirkin, den burjatiske kosacken Schagdur, mongolen Schereb Lama, muselmanerna Mollah Schah och Li Loje, hunden Jolldasch och 12 hästar. Höjande sig i öfverväldigande majestät framför oss, utöfvade bergen sin tjusande dragningskraft och redan tidigt andra dagen inträdde vi i den första dalen. Åter njuta vi af detta storslagna landskap och af att, efter den långa vinterns enformiga ökenfärder, se oss omgifna af ständigt växlande scenerier, höra våra röster upprepas mot hällarna,

och känna våra lungor fyllas af frisk, ren luft utan flygsand och stoft.

Vid stranden af den starkt ansvällda älfven Tjarkhlik-su måste vi rasta en dag för att invänta de tio åsnor jag förhyrt till Kum-köll i och för majstransport åt våra hästar. Sedan de anländt redo vi upp genom älfvens i grå granit djupt insågade dalgång, där klipporna, underminerade af de brusande vattenmassorna, ofta luta öfver som hvalf. Vi hade fått veta att det gällde att sexton gånger rida öfver älfven och att man noga måste se upp. En herde, som vi mötte, hade inga uppmuntrande underrättelser att gifva. Hans häst hade fallit midt i det brusande vattnet och hela lasten, bestående af bröd, majs och kläder, gått förlorad. Det blef verkligen också en spännande ridt. Älfvens botten är belamrad med väldiga, rundslipade granitblock, öfver hvilka vattenmassorna koka skumhvita och dånande. Trampar hästen på en kullrig och kal stenyta, är det fara värdt att han halkar, och trampar han mellan ett par block så kan han lika lätt fastna. Mest orolig var jag dock för de kistor som innehöllo instrument, fotografiapparater och plåtar. Vid hvarje vadställe klädde ett par af männen af sig till hälften och gingo barfota öfver för att känna sig för. Sedan leddes hästarna en och en försiktigt öfver af tre man. Vid ett bekvämare vadställe behagade den ena af våra båda mulor icke följa hästarna. Hon försökte på sidan, där hufvudmassan af vattnet strömmade i en djup fåra, greps af strömmen och fördes ett stycke utför älfven, för att slungas upp på en grusbank. Kosackerna kastade sig med kläderna på i floden och lyckades få henne på rätt köl igen, men hela lasten, mjöl och bröd, gick förlorad.

Den fjärde dagsresan förde oss upp till passet Jamandavan, ett mycket lämpligt namn, ty det betyder »dåliga passet». Den dal vi följde smalnade till en trång hålväg och stigningen blef så brant att man föredrog att gå till fots. Bördorna glida än åt sidorna, än ned åt svansroten och måste oupphörligt sättas till rätta. Själfva tröskeln är skarp som en knif; från några närbelägna klippspetsar betraktade oss en hjord af arkhari-

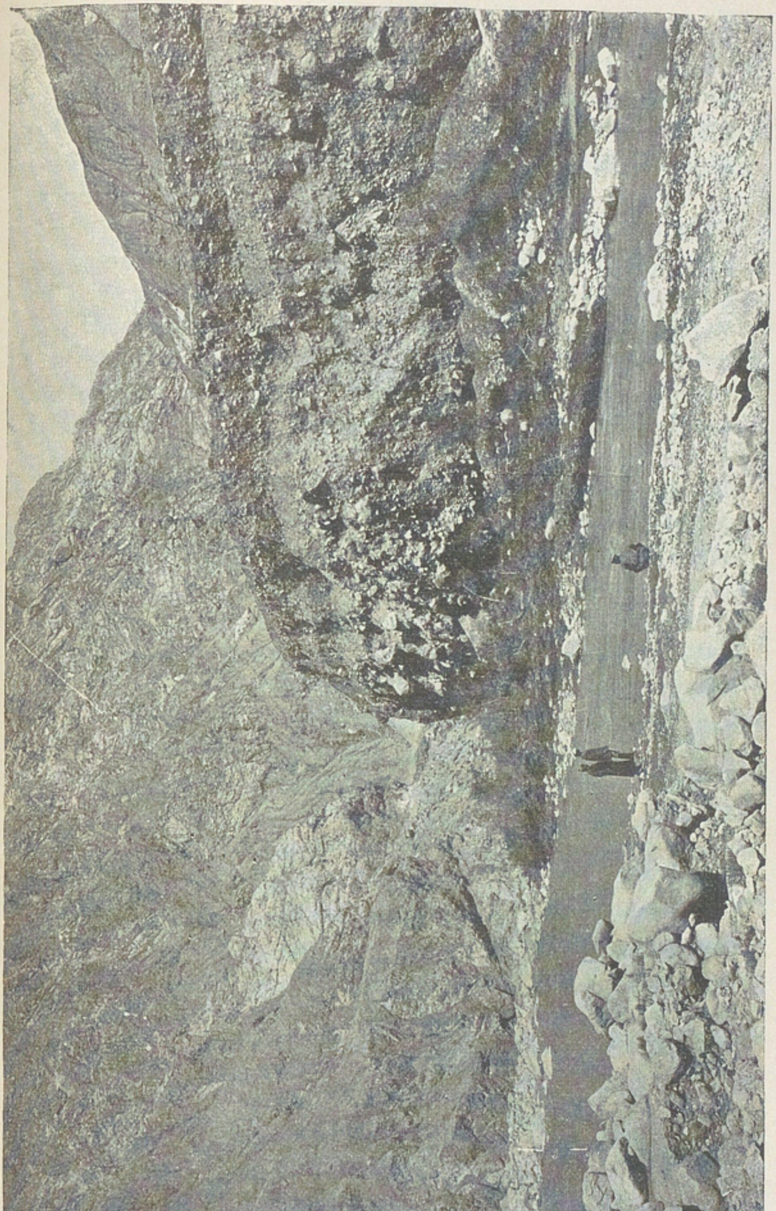

Tjarkhlik-su vid den sista skarpa genombrottskröken.

får. Till deras lycka voro de utom skotthåll för kosackernas bössor.

Ännu en dagsled och vi lämnade de bisarra randbergen bakom oss och befunno oss åter på den nordtibetanska högplatån. Tunga mörka moln hälsade vår ankomst och urladdade sig tid efter annan i regn och snö — vi kände igen den sortens väder från förra sommaren.

I sin eldröda dräkt, sin gula gördel och blåa mössa, som i regnväder skyddades medelst en skinnbaschlik, liknade Schereb Lama en gemytlig hustomte i vår karavan. Endast med mig och Schagdur kunde han tala (mongoliska), men lärde sig småningom också turkiska. Under de långa ridterna plägade han se mycket fundersam ut; han undrade väl hvart ödet denna gång drog iväg med hans prästerliga värdighet, och nog tyckte han att han råkat ut för ett underligt sällskap. Jag hade ett rysligt besvär att inviga honom i nyttan af de astronomiska och topografiska observationerna och i hans ögon var jag en rätt besynnerlig figur; dock slöt han sig till mig med rörande förtroende och tillgifvenhet och förstod att vi främlingar icke ville honom annat än väl. Sällan har jag haft en mera intensiv och nitisk språklärare; han v i l l e att jag skulle lära mig hans modersmål, så att vi sedan obehindradt skulle kunna resonera i de ämnen som särskildt intresserade honom.

Då vi af svårt oväder tvingades att ligga stilla en dag vid öfre Tjarkhlik-su, beslöt jag att inviga Lama i mina planer. Huru dessa än slogo ut i framtiden, så ville jag dock icke att Lama någonsin skulle tro eller tycka, att jag på ett förrädiskt sätt lockat honom ut på vansinniga äfventyr. Jag ville för honom öppna den möjligheten att i tid och med räddad ära återvända till sitt land. Därför fick han redan nu veta att det var min bestämda afsikt att förklädd till mongol och åtföljd af honom och Schagdur söka framtränga till Lassa. Han satt som förlamad och stirrade på mig, innan han kunde få fram att denna plan var alldeles outförbar. »Er, herre, och Schagdur våga de icke röra, men jag är lama och skulle mista hufvudet. Döda de mig ej, så göra de mig dock för all framtid omöjlig, jag blir ansedd som en affälling, en förrädare,

som fört en europé till Lassa. Dalai Lama, de mongoliska pilgrimerna och den kinesiska amban äro ej farliga, men tänk på alla tibetaner som bevaka vägarna till Lassa, och alla präster i templen, som känna mig sedan jag studerade vid de andliga högskolorna.»

Då jag vidhöll min plan, föreslog Lama att det vore mycket bättre om hela karavanen tågade mot Tibets hufvudstad, ty i sådant fall skulle vi på sin höjd bli höfligt men bestämdt tillbakavisade och Lama kunde då förkläda sig till turk och ingen af hans vänner skulle få en aning om att han var med. Till en början skulle han nu alltid följa oss till Kum-köll och om han så önskade, skulle han få vända om därifrån tillsammans med de åsnedrifvare som då säkert vore obehöfliga. Väl hade det varit en stor förlust att mista honom, ty jag behöfde ju till hvarje pris en tolk för tibetanskan. Jag föreslog därför Lama att få stanna hos karavanen medan jag och burjaterna redo mot Lassa, men emot denna utväg reste sig hans ambition; »icke kan jag öfvergifva min herre just då han som bäst behöfver mig» sade han. Lama var ingen pultron och han visade sedermera prof på verkligt mod. Under de följande dagarna satt han tyst och dyster i sin djupa mongolsadel. Han tyckte det var nedrigt af Schagdur att icke anförtro honom hela planens vidd, och jag förklarade att Schagdur handlat efter bestämda order. Icke en dagsmarsch led sedan framåt genom dalarna, icke en afton skymde utan att vi samtalade och rådslogo. Schereb Lama genomlefde härunder en verklig själsstrid. Han slets mellan sin lamaistiska plikt och sin tillgifvenhet för mig. I fromhet, undergifvenhet och godhet påminde han om sin kollega i »Kim», en af de bästa typer Kipling skildrat. Vid Kum-köll skulle han fatta sitt afgörande beslut; där skulle han få välja mellan sin trygga klostercell i templet vid Kara-schahr — och ovissa, farliga äfventyr i mitt sällskap.

Vid Unkurluk, där några herdar höllo till, köpte vi tolf får och redo sedan öfver ett 4000 m. högt pass ned i Tjimendalen, som vi kände sedan förra året. Här insjuknade Schagdur i något slags bergssjuka, stark feber med utomordentligt hög

puls. Under ett par dagar sväfvade jag i den största oro för honom, men han kryade snart till sig igen, så att vi kunde fortsätta.

Den 1 juni lägrade vi vid nedra Kum-kölls västra strand och hade nu intet annat att göra än att afvakta hufvudkaravanens ankomst. Jag kan nästan säga att detta var den sista fridfulla hvilotiden under hela resan. Hård östlig blåst rådde och vågornas entoniga sång mot stranden var det enda som afbröt vildmarkens tystnad. Proviantåsnorna med sina förare fingo nu sitt afsked. Betet var redan här så dåligt, att våra egna hästar rymde, och Mollah Schah hade mycket knog innan han hittade dem igen.

Den 4 juni var en härlig och klar dag. Männen sofvo i sitt tält, blott Lama, som förälskat sig i min Zeisska kikare satt utanför mitt jurt och spejade öfver nejden. Ett, tu, tre kom han in och förkunnade att han såg något som måste vara vår väntade karavan, om hvars tillvaro han hittills haft ganska dunkla begrepp. Mycket riktigt; utmed foten af bergen aftecknade sig sex fina svarta linjer och många prickar. Det var tydligen de våra, men afståndet var ännu så stort att de icke kunde se våra tält. Med spändt intresse iakttogo vi tågets marsch; snart skulle de svänga och styra rakt på oss. Nej bevars, det brydde de sig alldeles icke om, de stannade och snart upplöste sig linjerna i idel prickar. Jag förstod då att de hade slagit läger någonstädes där betet var skapligt, och skickade Mollah Schah till dem. Det dröjde länge innan vi sågo prickarna åter samla sig till en klunga, djuren lastades då igen och sedan sågo vi karavanen i förkortning, då den rörde sig rakt mot vårt läger.

Från teten skilja sig två ryttare som i karriär spränga fram till mig, det är Tjernoff och Tjerdon som anmäla att allt står väl till. Nu kommer åsnekaravanen tågande med Dovlet i teten och bakom hans grådaskiga kolonn synes en förvirrad och uppskrämd kulan, som i ett moln af damm och i sista ögonblicket räddar sig undan kosackernas mordiska planer.

Därnäst i ordningen hade vi Turdu Baj i spetsen för sina feta och präktiga kameler, prydda i hvita »tjapaner» eller kappor

af filt, som männen sytt åt dem under hvilodagar på vägen. De tre ungarna erbjödo en dråplig syn i sina hvita kappor och lekfullt följande de äldre. Till och med den yngsta, som knappt var månadsgammal, skuttade omkring utan att visa minsta spår af trötthet. Äfven hjorten mådde bra och sades hafva utmärkt aptit.

Sist i tåget kommo hästarna med sina bördor och drifvare. Hvarje kolonn passerade högkvarteret, där jag stod och mönstrade, omgifven af kosackerna och besvarande de förbipasserandes ödmjuka hälsningar. Bördorna ställdes i fyrkant för att bilda en inhägnad för fårahjorden, vår lefvande proviant, som troget följde den tvärsäkra och otroligt hemtama gumsen Vanka. Denne hade nu varit med oss i nära två år och var lydig och trogen som en hund, samt skötte och ledde de andra fåren så klokt och förståndigt, att vi nästan icke behöfde någon tvåbent fåraherde. Af alla de djur som nu hade dragit förbi mig var Vanka det enda vi hade med oss vid återkomsten till Kaschgar ett år senare.

En hvilodag fordrades nu för att ordna allt till det stora uppbrottet mot söder. Kosackerna hade åt mig förfärdigat ett särdeles trefligt litet jurt, som uppslogs i det gamlas ställe. Saltsjöns strand liknade en lifligt trafikerad korso med jurt, tält, varubalar, grupper af samtalande män kring rykande eldar, enstaka ryttare och betande djur. Bränningen fräste vid stranden och regnet piskade friskt och tätt öfver vårt nybygge.

Nu var också stunden kommen då Lama skulle fatta sitt definitiva beslut. Jag lät honom sköta den saken själf och det gladde mig att han kom självmant till mitt jurt och försäkrade att han hade för afsikt att följa mig hvart som helst. Han bad blott som en nåd att icke blifva kvarlämnad om han sjuknade och jag lofvade honom att så icke skulle ske. Det var en välsignad sak att få honom med och jag vet ej huru vi annars skulle tagit oss fram genom de bebodda delarna af Tibet.

Slutligen sammankallade jag alla muselmanerna för att offentligen utnämna Turdu Baj till »tugatji-baschi» eller kamelöfverste och Hamra Kul, en stor grof karl, till »att-baschi»

eller öfveruppsyningsman för hästarna. Hans 16-årige son, Turdu Ahun var muhamedanernas springpojke. De öfriga resenärerna skall jag strax få tillfälle att presentera.

Alltså grydde den morgon då jag hade hela min styrka samlad och icke längre behöfde tänka på några trassliga ridter och signaleldar. Från sadeln på min präktiga hvita ridhäst kunde jag mönstra hela min vandrande egendom. Det gick fortare än jag väntat att taga ned tälten, lasta djuren och komma i gång. Först marscherade kamelerna i fem olika kolonner, hvar och en med sin ledare; den första fördes af Turdu Baj. Bland kamelerna voro några föremål för särskild uppmärksamhet, så t. ex. den vackra, storväxta hingst, som varit med mig 1896. Hans gång var majestätisk och lugn, och med resignation beskådade han dessa kala berg, som snart skulle taga hans lif. Nahr, dromedaren, bar fortfarande grimma för att icke bitas; han hörde till veteranerna och hade varit med i Gobi och till Lôu-lan. Min gamla lugna ridkamel i öknen, Artan, hörde också till veteranerna och bar, på grund af sitt orubbliga lugn, alltid mina ömtåligaste instrumentkistor.

Hästar och mulor, till ett antal af 45 stycken, leddes eller drefvos likaledes i skilda grupper och åtföljdes af fotgängare, som öfvervakade att bördorna vägde jämt och ej gledo af. Fårhjorden följde troget efter Vanka och behöfde sällan tillsyn. Hundarna sprungo omkring i munter lek och funno situationen högst skämtsam. Af motsatt mening var hjorten, som häftigt insjuknade och måste slaktas. Åsnorna, nu 60 till antalet, blefvo snart efter och hunno ej ens fram till dagens läger.

Den långa karavanen skred sakta och tungt framåt utmed den blågröna sjön, och erbjöd en festlig och omväxlande anblick: kosackerna i sina nu luggslitna uniformer och med pälsarna i remmar bakom sadeln, muselmanerna i sina brokiga tjapaner och skinnmössor, åsnedrifvarna liknande ett band af vagabonder eller orientaliska busar; prästerskapet representerades af Rosi Mollah, lärd i koranen, och Schereb Lama, som nu dagligen för Schagdur och mig förrådde de märkvärdiga hemligheter han uppdagat under Lassas heliga tempelhvalf.

Inalles hade jag 30 man, och 144 djur under bördor. Det

hela påminde om en invasionshär, på väg att eröfra nya områden af det okända Tibet åt den geografiska vetenskapen. Jag kände dock att vi nu brände våra skepp och att en nästan säker undergång väntade denna stora, ståtliga karavan. Hur det än gick, mot norr skulle vi icke vända tillbaka, mot söder och väster ledde vår kosa, och jag ville icke ge mig förrän jag vågat försöket att tränga fram till Lassa och förrän jag hört bruset af Indiska oceanens bränningar.

Vår första dagsmarsch i samlad trupp var rätt besvärlig; den förde uppåt öfver sterila kullar och öfver en djupt inságad flod, hvars botten bestod af röd dy och hvars vatten var bittert salt. Marken är utmodellerad i de mest fantastiska torn och murar och man tycker sig rida genom ruinerna af en forntida stad. I skymningen gällde det blott att finna en någorlunda dräglig lägerplats, men vi spanade förgäfves därefter och uppslogo lägret nr XII i den fattigaste nejd man gärna kan tänka sig. Bete och bränsle hade vi knappt räknat på, men här fanns icke en gång vatten. Lyckligtvis började det snöa och alla kärl sattes ut och tältdukarna spändes öfver marken. Djuren fingo äta sig mätta af majs; åsnorna kunde i alla fall icke orka med så långt och det var bättre att på detta sätt göra af med deras bördor, än att lämna dem i sticket. Först på morgonen kom Dovlet med halfva antalet åsnor, men resten skulle hinna oss, om vi icke hade alltför brådtom, förklarade han.

Därför gjordes en kort marsch den andra dagen. Och medan vi vänta på åsnorna, så kanske det skulle roa er att veta hur det såg ut i lägret. Det ordnades alltid efter en bestämd plan. Vid den ena ändan af bördornas stapelrader har Turdu Baj sitt tält, där äfven Hamra Kul, Mollah Schah och Rosi Mollah bo. På samma flygel uppslås det tält, som hyser mitt och kosackernas kök och där Kutjuk ensam residerar. Han är biträde åt Tjerdon, som tillsvidare utnämndes till min hofmästare. Tjernoff är kosackernas kock. Vårt kök är sålunda skildt från muhamedanernas, som på inga villkor äta tillsammans med otrogna, och som afsky grytor, till hvilka möjligen någon gång ett stycke svinkött kunnat förirra sig.

Sedan ha vi ett stort, kupolformigt jurt, där Sirkin, Schagdur

och Lama hålla till. Hvar och en har sin bädd, bestående af filtar, pälsar och en kudde. Sirkin är mitt biträde vid alla observationer; han är skrif- och läskunnig och plägar om kvällarna läsa högt för de andra kosackerna ur Prschevalskijs reseskildring, som jag tagit med. Schagdur skulle hvila sig ännu så länge efter sin sjukdom. Lama hade fått tillsägelse att icke deltaga i några gröfre göromål, han skulle blott gifva mig mongoliska lektioner och sedan fungera som tibetansk tolk. Men det hjälpte ej; intet arbete ansåg Lama för groft för sina vid heliga folianter vana och mjuka händer. Han lyfte tunga kistor af och på kamelerna och Turdu Baj skrattade godt och tyckte att han fått sig en utmärkt handtlangare. Lama blef därför populär i karavanen och eggade muselmanernas ambition, ty icke kunde en rättrogen vara sämre än en »kaper», en hedning, som äter svinkött!

Vidare ha vi Tjernoffs och Tjerdons lilla jurt, och ytterst på motsatta flygeln står mitt jurt, bevakadt af Jolldasch och Jollbars — ibland allt för ifrigt mot inbillade fiender, våra egna hästar och kameler. De öfriga karavanmännen få nöja sig med mera provisoriska tält. De breda filtmattor öfver kamelbördorna och finna under dem en fristad. Sin mat laga de vid olika eldar, midt inne i lägerstadens gator och torg. Några af dem måste dock hela natten vakta våra djur och se till att dessa icke aflägsna sig allt för långt. I detta tunga arbete aflösa de hvarandra, och Tjernoff ser efter att intet fusk bedrifves. Ibland rider han midt i natten ut till hjordarna för att öfvertyga sig att herdarna icke sofva.

Så fort vi stannat uppslås lägret i en handvändning; hvar och en har sin bestämda syssla, lif och rörelse råder, men småningom blir det lugnt, djuren ledas till det bästa betet i grannskapet, bränsle, jak- och kulanspillning, insamlas och kring eldarna slå sig de olika grupperna ned till matlagning. Ett dyrbart reservförråd af ved hafva vi i de bastanta stegar, vid hvilka proviantsäckarna äro fastgjorda. De blifva efterhand lediga och obehöfliga och användas till att få eld på den ofta fuktiga gödseln.

Min bädd utbredes liksom de andras direkt på marken och, sittande på densamma, med ett ljus framför mig, utför jag på kvällen dagens kartblad och anteckningar.

Den 8 juni fick gubben Dovlet vända om för att taga reda på de åsnor som ännu saknades. Vi däremot tågade mot söder genom ett landskap af röd, mjuk, fuktig lera. En ganska djupt inskuren dalgång, såg fördelaktig ut. Det långa, svarta tåget följer korridorens slingringar. Marken blir allt blötare och kamelerna sjunka i dyn. Oupphörligt höras ifriga och manande rop, en kamel har halkat omkull, en häst har kastat af sig sin börda, en mula sitter helt enkelt fast i gyttjan och måste med handkraft dragas upp som en kork ur en butelj. Alle man gå till fots. I en pöl fastnar min ena stöfvel och med strumpfoten klifver jag ned ända till knät i dyn. Två kameler äro uttröttade och måste befrias från sina bördor, som öfvertagas af hästar. Slutligen var det omöjligt att komma längre i detta otäcka hål. Helt om marsch! Utrymmet är så knappt att hvarje djur får svänga på den punkt där det står och karavanens tet blir sist. Återtåget ur den förrädiska fällan var ändå värre, ty nu var marken ytterligare uppmjukad af allt tramp.

I väster funno vi ett litet pass, som hade skilt oss från gynnsammare terräng. På dess tröskel satt jag och såg hela skaran tåga förbi. Att få öfver den ena af de båda trötta kamelerna var svårt nog; han måste bokstafligen steg för steg skjutas upp af fem man. Det blef nu regel att alltid rekognoscera landet åt söder och från nästa läger fingo Mollah Schah och Li Loje åtaga sig detta uppdrag.

Här var betet kring en liten källa ovanligt godt. Kl. 3 hade vi västlig storm. Jag sitter och arbetar i päls, lutad öfver ett glödbäcken; den nattliga temperaturen sjunker till —13°. Detta är högsommar och 24 breddgrader söder om Stockholm! Men så äro vi också mer än 4000 meter öfver hafvet.

Dagen därpå följde vi spejarnas spår mot allt högre regioner och lägrade i en backe vid vänstra stranden af en väldig älf, hvars krökar upptogos af mäktiga isskollor. Älfven hade en djup dalfåra och lägret befann sig 23 m. ofvanför dess

botten; terrassväggen var lodrät och då jag fruktade att kamelerna kunde gå och drumla utför från den lösa, eftergifvande kanten, lät jag föra dem till en säkrare dal.

Tre dagar offrades här för att bringa ordning i karavanen. En stor del af åsnekaravanen saknades nu helt och hållet. Jag skickade då Tjerdon med några hästar och mulor för att åtminstone bärga majslasten och på tredje dygnet kom han tillbaka efter väl förrättadt värf. Men åsnorna hade gått ett sorgligt öde till mötes; en dag hade 9 af dem stupat, en annan 13 stycken; blott ett par voro vid lif, men odugliga. En af de båda trötta kamelerna hade också blifvit lämnad; de åsnedrifvare, som vände hemåt från detta läger, skulle få behålla honom och de lofvade att göra sitt bästa för att rädda honom ned till varmare luftstreck.

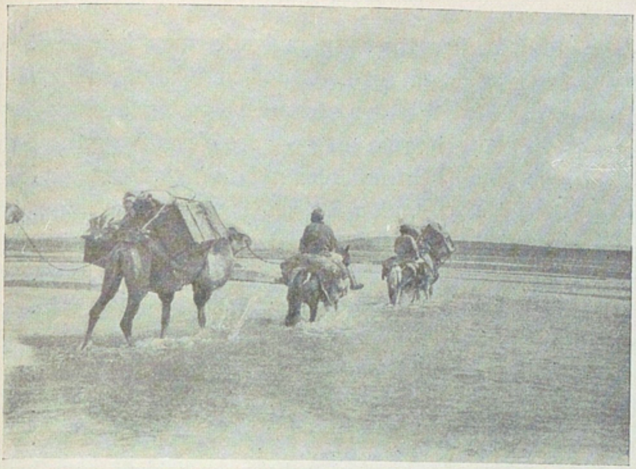

Öfver en älf i norra Tibet.

XXI.

Arka-tag i snöstorm.

I den gamla vanliga tågordningen bar det vidare mot söder, än på älfvens strand, än i dess bädd. För det mesta bar marken, men var på somliga ställen försåtlig. Tjernoff, som lotsade, höll på att gå ned sig totalt, hans häst försvann bokstafligen under honom i en dygöl och kunde endast med möda räddas. Under en lång sträcka höllo vi oss på den höga terrassens krön med älfven brusande i djupet under oss. Där nere rastade en flock vildgäss, ett skott smäller, de flesta lyfta, men för ett par vägra vingarna att göra tjänst, de springa flaxande öfver slambankarna. Då kastar sig Ördek med häpnadsväckande djärfhet och vighet utför den nästan lodräta branten och springer efter de sårade, hinner dem och drar knifven för att i ett tag döda dem. Det var ett ögonblicks verk. Men i stället för att komma tillbaka faller han lång rak till marken och blir liggande på rygg, orörlig som en död. Har han fått hjärtslag? Jag skickar genast ned två af kosackerna, som

ruska lif i honom, han reser sig raglande, men kan snart sitta till häst och är efter en timme kry igen. Man skall akta sig för att springa eller på något sätt anstränga sig i denna tunna luft. Vårt hjärta och våra lungor äro icke byggda därför.

Äfven rapphöns och antiloper skötos i förbifarten. Några stora tomsäckar sitta alltid och dingla på sidorna af ett par kameler. I dem nedstoppas den jakgödsel vi passera och då vi sedan lägra ha vi bränsle till både afton- och morgoneldarna.

Framför oss reser sig en snöhöljd bergskedja; från en af dess dalmynningar utgår en liten bäck, som just vid utträdet bildat en stor iskaka, omgifven af något bete, som lockar till rast. Tälten slås upp nära iskanten på hvars motsatta sida ett mindre stenblock syntes. Hvad i all världen, det börjar röra på sig, det är ingen sten, troligen en jakkalf som hvilat! Ett lågmäldt, ifrigt samtal höres från kosackernas jurt, Tjernoff smyger sig fram till mig och full af spänning och ifver hviskar han: »en björn!» Där kommer Nalle mycket riktigt helt lugnt promenerande rakt på lägret och gör en stor konst i att platsen redan är ockuperad. I en hast bindas alla hundarna och föras bakom en kulle. Med kikare iakttaga vi den vandrande enstöringen, som gick inåt med fötterna och var allt för komisk i sina klumpiga rörelser. Kosackerna sitta med bössorna på helspänn, ögonen på vid gafvel och kinderna blossande af stridslust. Nalle däremot måtte ha varit både blind och döf, för han gick då rakt i gapet på döden. Nu är han framme vid iskanten, tar sig en stilla funderare, går upp på den, har hela tiden nosen i marken som om han sökte någon sötvattensgöl. Hans gång är långsam, han är säkert trött. Ibland stannar han och ser uppåt dalen. Åt hvilka olösta gåtor ägnar han sina sista tankar, denne ensamme filosof? Ja, säg mig det den som kan! Det visste blott bergets andar, åt hvilka Schereb Lama ville uppföra ett votivkummel om vi blott lyckligt kommo öfver.

Nu försvinner den ludne vandraren i en sänka i isen, han dröjer, kosackernas tålamod står icke ut att vänta längre, jag råder dem att begagna tillfället och smyga fram till iskanten, vi måste ha ett bjönskelett med oss hem till professor Leche.

Den skjutna björnen.

Nu visar han åter sin gråa päls hitom sänkan och fortsätter sin lugna gång mot döden. Pang! Tre skott smälla som om de varit ett, Nalle sätter af i vild galopp uppför sluttningen ofvanför lägret, hästar höllos i beredskap, kosackerna efter i karriär, en ny salva ekar i bergen och besten rullar som en boll utför branten.

Sedan han blifvit förevigad på en plåt i så lefvande situation som möjligt, preparerades skelettet ut. I magen hade han en del örter och ett nyligen förtärdt murmeldjur. Detta hade han slukat med hull och hår och gått tillväga på följande knepiga sätt för att göra anrättningen så delikat som möjligt och för att få den att fogligt slinka ner. Han hade flått sitt offer ända ut i tassarna, förtärt kroppen och benen för sig, och sedan rullat ihop skinnet till en boll, med håret inåt och svalt hela anrättningen i ett tag.

Följande dag rådde hård snöstorm, verkliga drifvor hopade sig i och omkring vår luftiga lägerstad, och vi kunde icke bryta upp. Men nästa dag var vädret härligt, snön knarrade och gnisslade under kamelernas trampdynor, vi korsade ett pass och funno på dess andra sida en liten sjö där lägret XVIII uppslogs på 4733 m. höjd. De ännu öfverlefvande åsnorna voro nu i så miserabel kondition att vi icke kunde släpa dem med oss längre. Dovlet fick afsked med hederlig vedergällning och lomade af norrut igen med sina fem åsnedrifvare och tre af mina tjänare, som kasserades, emedan de ej behöfdes mer och dessutom visat sig mindre dugliga.

Starkt decimerade tågade vi den 21 mot allt högre regioner. Vår gamla dödsfiende Arka-tag lurade framför oss och vi skulle snart åter storma dess mördande förskansningar. Dalen steg långsamt, dess botten var hård och glest gräsbevuxen. Gräs, ja! Ni tänker er kanske en saftig grönskande äng? Nej, det är små tumshöga, gula, hårda strån, mera liknande taggar, som vi kalla för gräs. Akta er för att med tunna pantalonger sätta er i en backe där sådant gräs växer, ni får rysligt brådtom att komma upp igen. Detta är den enda näring som bjudes våra djur i detta ogästvänliga land.

Två antiloper stupa för Schagdurs och Sirkins kulor. I

galopp rider den senare fram för att bärga sitt byte, men innan han hunnit så långt stupar hans häst, slår öfver och ryttaren slungas öfver hans hufvud och rullar några hvarf på marken. Hästen låg stendöd vare sig han nu knäckt nacken eller fått slag. Sirkin kom mycket nedslagen tillbaka för att skaffa sig en ny häst. Han hade öfverhopat den stupade med alla upptänkliga omsorger; det var en sådan där bredhalsad kroknos med kraftig bringa och yfvig svans, som man ser på bataljtaflor från Karl XI:s tid.

En kamel, som med rätta afskydde allt hvad pass hette, så passgångare han var, blef efter och Turdu Baj stannade hos honom och kom på kvällen ensam till lägret. På morgonen befallde jag två man gå tillbaka och slakta honom om han ej kunde förmås att följa dem. Äfven de återvände ensamma och först flera dagar senare fick jag veta att de lämnat honom lefvande, emedan han som de sade var alldeles frisk och de icke kunde förmå sig att döda honom. Jag hoppas att han hade förstånd nog att i karavanens spår hitta hem till sina fredliga betesfält.

Här uppe fanns intet tecken till bete mer. Sedan vi blifvit af med åsnorna var vår last bra tung och vi misshushållade därför betänkligt på förråden. Hvar och en af kamelerna fick hvarje kväll en stor hvetebulle. Lasten måste ovillkorligen minskas och hellre än att lämna något efter oss, stoppade vi det i kamelerna. Min Artan, som jag ridit i öknarna sjuknade här i något slags stelkramp; hela min kväll gick åt för att ge honom massage. Det är besvärligt att ge kameler massage på 5000 meters höjd, men Artan blef pigg igen och var en af de sista nio som nådde Ladak. Han gick alltid först i karavanen och bar kring halsen en af de största klockorna. Och för hvarje gång hans klocka klämtade sitt dofva dångdång visste jag att vi kommit ett steg närmare målet.

Den 22 juni blef det tidigt oro i lägret, ty nu skulle stormlöpningen pröfvas mot Arka-tags höjder. Det långa tåget började sakta röra sig upp mot det rekognoscerade passet. Knappt ett stenkast från lägret lade sig en af kamelerna. Bördan lyftes af och han skulle ledas fri och ledig, men föll åter handlöst

i en sluttning och var tydligen tillspillogifven. I ett snitt beredde knifven väg för en mörk tjock blodstråle, som samlade sig i en liten rännil och befuktade den sterila marken. Djuret låg så stilla som om det gladt sig öfver att befrielsens timme var inne.

Jag red nu ikapp karavanen som fått försprång. Just då jag nådde den bröt ovädret löst, ett af de värsta jag upplefvat i Tibet. Massor af hagel och snö vräkte ned. Man stelnar af köld och söker förgäfves skydda sig mot den piskande blåsten. Stigningen är ej farlig men den är mördande på sådan höjd och i sådant väder. Åter stannar ett par kameler och vägra att göra tjänst; ve den som slår dem, de hafva fullkomligt rätt då de göra myteri, de afkopplas och lämnas efter med en vårdare. Ett par öfvergåfvos med sina bördor, för att sedermera hämtas, de andra fingo hjälp af hästarna.

Solen står på sin middagshöjd men mörker råder omkring oss, snön vräker ned och yr genom dalen; landskapet är krithvitt, endast bäcken bildar ett mörkt, slingrande band, porlande och klingande ihåligt metalliskt i den förtunnade luften. Jag lutar mig framåt i sadeln och ser knappt hvart det bär, jag följer blott närmaste karavanklocka. Ett vrålande höres, en kamel stannar, en man förbarmar sig öfver honom för att långsamt leda honom efter oss upp mot passet, men han förloras genast ur sikte i den yrande snön.

Drifvorna ligga allt djupare. Det plågar mig att se och höra allt detta elände; med Lama rider jag i förväg upp mot passet, upp mot dessa svindlande höjder som resa sig öfver alla jordens sorger och all glädje och där endast den stora likgiltiga stillheten delar herraväldet med den eviga snön och de eviga stormarna. Svårt var passet icke i och för sig, men tänk på 5200 m. öfver hafvet och den djupa snön! I så mycket lä som hästarna erbjödo och insvepta i våra kappor sutto vi och väntade och darrade af köld. Här uppe låg stormen på i hela sitt lättsinniga, lössläppta raseri. Dess dån genombrytes slutligen af klockornas sorgbundna slag och karlarnas maningsrop; de första vålnaderna mörkna bortom hela moln af yrsnö. Tåget drager förbi ytterligt långsamt. Gud ske lof,

nu har jag räknat 30 af de 34 kamelerna. Ett par hade aldrig orkat fram till den egentliga passtigningen, ett par stupade nära passet. Bland de saknade var den äldsta ungen och hans moder; väl att de åtminstone fingo följas åt i döden. Hästarna, mulåsnorna och fåren stodo utmärkt på sig.

Södra sluttningen af Arka-tag var en enda flack lervälling, där vi måste gå i sicksack och omvägar för att ej fastna i dyn; icke kunde man lägra här, ehuru alla voro dödströtta, lägret skulle ha uppslukats under natten med kistor och allt. Ännu efter skymningen kunde de hvita, hemska bergen skåda ned öfver vårt mödosamma tåg. Vi sökte blott efter en torr plätt, lagom stor för lägret; på bete och bränsle tänkte ingen, hvem söker efter sådant här uppe på gränsen mot den ändlösa, tomma rymden! Slutligen funno vi en hård grusbacke och kamperade.

Turdu Baj och flera andra män saknades och kommo sent på kvällen till lägret efter att ha kvarlämnat fyra kameler. I dagbräckningen begåfvo de sig till dem igen med några hästar, för att söka rädda dem, i annat fall bärga blott deras bördor och halmen i deras packsadlar. De voro dock förbi, en hade själfdött och låg kall och stel under passet. De offras ej förr än det är klart att deras tid är ute. Då är det knifklingan som klipper af deras lifstråd och befriar dem från att lida mera. Och sedan vargarna förtärt köttet, skola deras ben hvitna bland gruset i dalen.

Fem kameler på en dag! På en enda marsch hade karavanens kärntrupp minskats med en sjundedel och bördorna skulle bli allt för tunga för de öfverlefvande. Jag lät dem därför äta så mycket majs och mjöl de orkade. Och därpå tillryggalade vi knappt en mil till en dräglig lägerplats där vi skulle hvila ut efter de senaste strapatserna. En häst, som var utan synbar skavank, dog knall och fall mellan tälten. Det tycktes som hade redan det skede börjat då knappt en dag förgår utan att något af djuren stupar. Med ledning af skeletten skulle man kunna följa karavanens route; en sorglig väg där milstenarna utgöras af hvitnade ben! Det gällde att vårda djuren med största ömhet och Turdu Baj var outtröttlig i sina

omsorger; han brukade kunna se när det led mot slutet för någon af kamelerna. Då en kraftlös kamel gråter, kan man vara säker på att döden är nära. Jag har ofta sett dem gråta stora klara tårar då de icke förmå att resa sig mer.

Midsommardagens morgon framgick i strålande solsken och hela sällskapet, med tält och bagage, fick nu torka efter blötan i Arka-tag. Jag hade nu varit på väg i två år och visste att det tredje skulle bli det svåraste och att det var halsbrytande äfventyr jag gick till mötes. Efter frukosten underkastade jag karavanen en grundlig inspektion. Hamra Kul, chefen för häst-gardet, hade sjuknat allvarsamt och fick en dosis kinin och en ridhäst. I Arka-tag hade nämligen alla muselmanerna fått gå till fots, emedan hästarna behöfdes för de fallna kamelernas last.

Min älskade ridhäst, ett grant och sympatiskt djur, hörde nu också till sjuklingarna. Liksom de flesta Lamapräster var också Schereb Lama en skicklig medicinman och medförde i sitt gepäck en hel kista med mer eller mindre tillförlitliga droger. Han svarade nu för att han skulle kurera min häst, skar upp ådrorna på båda frambenen, lindade sedan bandage om dem och ledde hästen, som med stapplande steg tog sig fram till nästa läger. Midt i den dundrande hagelstorm som där firade midsommardagens afton, fortsatte Lama sin behandling. Efter en ny åderlåtning gaf han hästen ett långvarigt, iskallt fotbad i närmaste bäck. Denna sannskyldiga hästkur måtte dock ha varit hälsosam, ty hästen kom sig, började beta och knaprade sedan hela kvällen helt förnöjd i sin majspåse. Vi hade medtagit ett så stort förråd af ris, att en del däraf kunde skänkas åt hästarna, uppblandad med majsen.

Betet är alltjämt uselt eller saknas alldeles. Af vildt ser man därför endast mycket sällan spår och på grund däraf är det också klent beställdt med vårt vanliga bränsle. Klöfstegarna hafva därför strukit med i samma mån som kameler stupat.

De sista dagarna i juni medförde inga sorgliga förändringar, terrängen var ganska gynnsam och vädret godt. Det högsta passet hade dock 5337 meters höjd, men hela kara-

vanen bemästrade det, ehuru fem kameler voro skrala och hade befriats från sina bördor.

Numera är det en gifven sak att apotekskistan måste fram vid hvarje läger. Flera patienter klaga öfver hufvudvärk, de få hvar sitt antipyrinpulver, som naturligtvis hjälper redan innan de svalt det ordentligt — tack vare deras lifliga inbillningskraft. Turdu Baj har ondt i ett öga, får ett par droppar kokain och blir högst imponerad af dess lugnande inflytande. Hamra Kul har tandvärk, får tanddroppar och blir bums bra. Detta förvånar Islam Ahun från Tjarkhlik och Kalpet från Kerija till den grad, att de också tro att de fått tandvärk och komma och jämra sig vid ingången till mitt tält. Jag anar oråd, tar några droppar te i en bomullstuss och lägger på deras tänder, med den påföljd att de genast förklara sig fullständigt botade. Allvarligt sjuk var blott Muhammed Tokta, en femtio års man, som hörde till kamelstaben; han klagade öfver värk i hjärtat och sömnlöshet, fick sig en ridhäst och befriades från allt arbete.

Emellertid betraktades apotekskistan som en undergörande talisman. Så fort den togs fram samlades alla som voro lediga, utanför mitt jurt. Många bedjande blickar voro under resans långa månader riktade mot kistans blecklock. Själf kunde jag glädja mig åt att aldrig behöfva anlita dess innehåll.

Vi gå mest rakt åt söder, då icke höga berg tvinga oss till omvägar, vi längta till lägre och varmare trakter, där det mjuka, gröna sommarbetet spirat upp. Detta är nu det stora intresse som besjälar alla, och Turdu Baj säger med rätta att vi måste skynda till trakter med bete och där skänka kamelerna en månads hvila — om de skola kunna räddas. De magra dagligen därför att de lefva mest på sitt eget hull. Skall det lyckas oss att uppnå dessa efterlängtade beten innan det blir för sent. Blott tre stora säckar majs äro kvar!

Det hörde numera till sällsyntheterna att vi, såsom den 2 juli, orkade med hela 26 kilometer. Men till all lycka hade på sista tiden nederbörden varit obetydlig och marken var därför så torr och hård, att det till och med dammade kring karavanen. Mellan ett par i solskenet glänsande småsjöar gick en orongohind med sin späda unge, som Jolldasch med lätthet

upphann och i ett tag bet ihjäl. Jag bad Schagdur förfölja modern för att med ett skott göra slut på hennes sorg, men hon undkom och skulle förgäfves i saknad söka sin unge. Ett stycke längre fram sköt Sirkin en präktig antilop. All jakt för nöjes skull var strängeligen förbjuden och intet fick dödas om det ej behöfdes för provianteringen. Vi måste ju också spara på patronerna, ty ingen kunde veta hur tibetanerna skulle ta emot oss; vi kunde ju råka ut för situationer där det vore bra att ha lod i bössorna.

En liten svagt salthaltig göl var omgifven af ovanligt godt bete och inbjöd till lägring öfver en dag. Trakten var idyllisk om man får använda ett sådant ord för ett tibetanskt landskap. Den mest ursprungliga och orörda natur omger oss på alla håll; nåja, det är ju knappt någon natur alls, det är den nakna, skållade jordskorpan. Vi gå i veckor och månader, men äro alltid de enda mänskliga varelser som befolka denna del af planeten. Det är en enda gränslös kyrkogård, utan andra grafvar än dem vi själfva lämna efter oss.

Solen hade sjunkit, men i väster dröjde ännu dess återstrålande purpursken. I öster, mot en bakgrund af mörkblått, steg fullmånen upp, blekgul och kall, och dämpad af en genomskinlig aftondimma, som framkallade trolska effekter och mjuka nyanseringar. Ett alldeles horisontalt, smalt och kolsvart litet moln låg som en strimma tvärs öfver månens skifva, liknande ett gungbräde på ett silfverklot. Man kunde tro att Saturnus med sin ring råkat på villovägar. Luften är så lugn att jag kan intaga min sena middag vid fritt brinnande ljus och öppen dörr. Men strax efter kl. 8 utbryter den vildaste nordanstorm, alla andra ljud förtagas, blott då och då hör man en af karlarna ropa, då någon lättare persedel sopas bort af vinden.

Spridda i backarna beta våra hungriga djur. De kameler som äro obrukbara ligga i en klunga under sina kappor vid Turdu Bajs tält. Här hafva äfven de båda ungarna sin plats, alltid mellan två andra kameler, af hvilka den ena är modern — för att ha det varmt. Alla de andra djuren gå ute och beta i månskenet, noggrant bevakade af sina väktare och af hun-

darna, ty här i trakten är det godt om vargar; ibland om nätterna hörde vi dem tjuta melankoliskt bland bergen.

Enligt mitt bestick borde den dal, i hvilken vi nu tältade, vara den västra fortsättningen af den, där vi förra hösten jordade Aldat. På tre mils afstånd härifrån fladdrade den svarta jaksvansen öfver hans ensliga graf.

En ny kedja reser sig rakt i vår väg. Med möda klättra vi upp till dess kam som reser sig 5210 m. högt. Åt söder behärskar blicken höglandet väl fyra dagsresor bortåt, men åt norr, hvarifrån vi kommit, förlorar den sig i ett enda kaos af bergryggar af alla möjliga färger. Här och hvar lysa strimmor af evig snö, och öfver det hela hvälfver himlen sin turkosblå kupa.

Den 4 och 5 juli rastade vi vid en liten källa, där två jakar och tolf rapphöns skötos. Ja, icke behöfde vi lida någon brist, men för hästarna och kamelerna var det värre. Vi måste så mycket som möjligt lefva på kött för att kunna afstå ris åt djuren. De sågo redan ynkligt magra ut. I skymningen den andra dagen saknades hela fårhjorden, som nu allt för obekymradt anförtrotts åt Vankas öfverbefäl. Det blef en ryslig uppståndelse och alle man begåfvo sig ut på skallgång — man kunde ju icke tänka annat än att vargar åter varit framme och drifvit sitt spel. Trötta och nedslagna kommo de sökande hem vid niotiden och skulle vänta tills månen steg upp och tillät dem att följa spåret. Först vid midnatt blef det lif i lägret; alla fåren hade hittats i bästa välmåga, liggande i en djup ravin. Dumma kräk, hur lätt hade de icke kunnat dyrt få plikta för sin oförsiktighet. Vanka afsattes som öfverbefälhafvare för fårhjorden och den beskedlige Kalpet utnämndes till hans efterträdare.

Numera brukade jag alltid rekognoscera själf, och hade därvid Lama med mig för att få öfning i mongoliskan. Den 6 juli redo vi sålunda åter öfver ett ansenligt pass och nådde sandbunden terräng med drägligt gräs. Allt längre fingo vi vänta vid de punkter vi utsågo till lägerplatser, ty karavanen gick långsammare i samma mån som djurens krafter aftogo. Denna gång stannade vi vid en liten källåder, där vi sutto

En skadskjuten orongo.

och pratade i ett par timmar innan klockorna ändtligen hördes. Ett par kameler hade lämnats efter, men hämtades åter på kvällen. Den ene af dem var veteranen från 1896. Med sina glänsande, ramsvarta ögon, som redan voro fuktiga af tårar, mönstrade han detta land, där han väl anade att han snart skulle finna sin sista hviloplats. På skälfvande ben gick han, ledd af Sirkin, fram till fotografiapparaten — jag ville gömma hans bild till minne af de många ovärderliga tjänster han gjort mig. Han var en af de tre kameler, som 1896 hjälpt mig nedför hela Kerija-darjas dal, genom stora sträckor af Takla-makanöknen, nedför Tarim, till Lop-nor-sjöarna och Kara-koschun. I Tjarkhlik hade jag sålt honom för en spottstyfver och nu, fem år senare återköpt honom dyrt, dock ingalunda för dyrt, ty jag betraktade honom som en gammal vän och reskamrat, med hvilken jag hade många stolta minnen gemensamt. Ännu stod han tappert på sig och tycktes hafva fattat sitt beslut — att icke kapitulera inför döden förrän han icke förmådde taga ett steg till. I sin hvita kappa stod han där förnäm och med högburet hufvud och blickade ned på sina plågoandar; han anade nog att han snart skulle skiljas från oss. Sedan fick han hvila sig utanför Turdu Bajs tält och trakterades med en stor, doftande hvetebulle.

Kamelerna vada öfver älfven.

XXII.

De första tibetanerna.

Den 8 juli korsade vi en starkt kuperad trakt, mycket rik på jakar och kulaner, men ehuru vi icke tillryggalade mer än 14 km., orkade blott 27 kameler fram till lägret XXXIII som låg på 5041 m. höjd. Tre saknades, af dem veteranen från 1896; följande dag fördes dock han och en af kamraterna i hamn, men den tredje låg död på sin post.

På detta sätt kunde det icke få gå längre, en förändring i marschordningen måste vidtagas. Elfva kameler, af hvilka fem på sista tiden gått utan bördor, och sex hästar utgallrades här. Med den bättre delen af karavanen skulle jag rycka söderut i långa dagsmarscher. Eftertruppen utgjordes af Rosi Mollah, Mollah Schah, Kutjuk, Khodai Kullu, Almas och Tjernoff — som chef. De fingo behålla Maltjik, Hamra, Kalmak och Kara Itt, fyra af våra hundar, samt hälften af det dussin får som ännu fanns kvar. Tjernoff hade order att låta djuren hvila här några dagar och sedan i långsamma och korta marscher

följa vårt spår, som icke så snart borde kunna utplånas. Där markens beskaffenhet lät ana en sådan eventualitet skulle vi för säkerhets skull uppresa stenkummel. Åtta kamelbördor, nästan uteslutande proviant, kvarlämnades likaledes och skulle rättvist fördelas på de elfva kamelerna. Fullt lämpligt var det väl ej att just då vi nalkades bebodda, kanske fientliga trakter, dela vår styrka, men det var nödvändigt, och äfven eftertruppen var väl beväpnad.

Det kändes rätt underligt att säga farväl åt de våra på morgonen den 10 juli. Regn, hagel och snö hade smattrat i backarna nästan oafbrutet i två dagar, bördorna blefvo därigenom tyngre, tält och djur sura och illaluktande, marken blöt och mjuk. Det öfvergifna lägret såg hopplöst eländigt ut i väta och smuts, med de elfva kamelerna liggande här och hvar bland kullarna, föraktande det usla bete som bjöds. Men Tjernoff och hans män voro icke ledsna, de skulle nog klara sig. Skulle vi någonsin träffas mer? Det var åtminstone ganska osäkert, ty vid ankomsten till hufvudkvarteret, som borde uppslås bland friska beten, skulle eftertruppen icke finna mig och de båda andra Lassapilgrimerna, och frågan var just om vi någonsin skulle komma tillbaka från det äfventyret.

Nu bröto vi upp i hällande regn, efter ett varmt farväl. Det öfvergifna lägret med dess fuktiga rökpelare försvann snart bakom en bergås. Med Lama red jag i förväg. Vi voro plask våta innan den efterlängtade solen tittade fram, men vi hade icke väl torkat förr än vi fingo oss en ny öfversköljning. Efter 23 kilometers ridt funno vi en lämplig lägerplats där vi slogo oss ned och inväntade karavanen. Under tiden passade himlen på att blöta ner oss igen. Jag svepte in mig i en kamelhårsfilt som alltid låg hoprullad bakom min ungerska fältsadel. Lama lät det regna och satt med filosofiskt lugn och lät de 108 pärlorna i sitt radband glida mellan fingrarna, allt under det att han mumlade den heliga formeln »om mane padme hum» — o, lotusblommans juvel.

På vägen sköto Sirkin och Schagdur hvar sin jak och två män blefvo efter för att bärga de bästa bitarna. Betet var här knapphändigt och utgjordes af gles mossa och vildlök.

Denna sistnämnda ört var mycket omtyckt af alla. Den användes till min soppa och mina eviga kotletter, muselmanerna åto den rå, och kamelerna sleto med glupskhet i dess saftiga stänglar. Där den växte ymnigare än vanligt plägade Turdu Baj äfven under marsch stanna en stund för att gifva kamelerna tid att taga till bästa däraf.

Äfven följande dag bjöd på mera nederbörd än vi egentligen behöfde. Åskan dundrade i dalarna, åtföljd af regn och hagelskurar. Hästarna bli oroliga och skygga, kamelerna försöka att placera sig i lä om hvarandra, hvilket bringar bördorna i oordning. Man blir våt och klabbig, det rinner från mössa och ärmar, det kippar i filtstöflarna. Vid första uppehåll rasta vi en stund för att ordna tåget. Bergryggarna omkring oss, där nederbörden fallit i form af snö, tyckas bestrukna med den mest bländhvita oljefärg. Jag vill icke skryta med att det är så odeladt behagligt att krypa in i den fuktiga bädden på den gyttjevåta marken, då ändtligen natten skänker oss sin ro efter dagens mödor.

Oaktadt allt regnet — som ju tränger in i marken, hade vi svårt att hitta dricksvatten till kvällen. En göl där vi lägrade befanns vara bittert salt. Med ett par kopparkannor begaf sig Schagdur ut för att söka en källa. Efter en stund kom han tillbaka i vildaste fart och ganska uppskakad. Han hade blifvit öfverfallen af en varg, som två gånger rusat på honom, alldeles inpå lifvet och han hade ingenting annat än kannorna att försvara sig med. Nu skulle han hämta sin bössa för att i sällskap med Sirkin gifva gråben betalt för gammal ost. Vi sågo vargen springa, nästan hvit och lurfvig, på krönet af en närbelägen kulle, men han fann rådligast att taga till flykten.

Uppför låga bergåsar, genom dalar och öfver salta vattendrag bar det vidare mot SO. På sluttningen till höger om vår route gick en stor jaktjur ensam i bet. Det ansågs onödigt att taga hans lif, men litet frispektakel skulle han ändå få bjuda kosackerna på, och därför hetsade de hundarna på honom. Dessa omringade honom under vilda språng och skällde så att det fastnade i halsen på dem, men de höllo sig på vederbörligt afstånd. Blott Jolldasch, den skälmen, nafsade honom då och

En mager gräsbacke i den stora längddalen.

då i sidofransarna, medan han var upptagen med att söka spetsa Jollbars på sina horn. Han dansade omkring med sina angripare så att jorden yrde om honom, han flåsade och fnös och lyfte sin plymagerade svans i vädret. Så kom Turdu Baj med dödsdomen. Vi behöfde mera kött, förklarade han. Två kulor hveno genom luften, men jaken reagerade icke i ringaste mån vare sig mot dem eller de ekande skotten. Han stod orörlig några sekunder, men då hundarna åter i samlad trupp rusade till storms, blef han arg, gjorde ett par vilda skutt efter dem utför branten och jag, som stod med stora fotografiapparaten på blott ett par tiotal meters afstånd, tyckte det började se betänkligt ut. Det var dock icke så farligt, jaken stupade, rullade ett hvarf utför branten och blef liggande stendöd.

De sista dagarna hade vi i söder sett en väldig bergskedja, hvars snöhöljda toppar då och då skymtade fram mellan mindre, skymmande kullar. Till hvarje pris måste vi öfver denna kedja, ty först på dess södra sida kunde vi vänta att finna godt bete, och först där borde spår af människor finnas. Vi spanade redan efter någon lämplig insänkning i denna otäcka kedjas kam, några himlastormande pass skulle vi icke längre orka öfver. Den 15 juli redo vi öfver en väldig flod, delad i en mängd armar. Kullarna på dess vänstra strand voro alldeles svartprickiga af jakar — 75 stycken kunde räknas. I en annan riktning syntes hvad vi togo för en ensam vandrare. Genast kommenderades halt. Med kikaren mönstrades denna gåtlika figur. Lama försäkrade att det var en tibetan som var ute och samlade jakgödsel. Månne jakarna voro tama? Hur det var så hade emellertid dessa fått korn på karavanen och drogo sig i god ordning tillbaka. Och den ensamme vandraren var helt enkelt en kulan som vi sett i förkortning.

Ett stycke längre fram inträffade följande lilla episod. Jollbars hade fått upp en harunge, som nog blifvit illa åtgången om han icke i sista ögonblicket och efter många fintliga och snabba kast, lyckats slinka ned i en liten jordkula. Schagdur halade fram honom, band honom i sin halsduk och vi smekte den lilla rädda stackaren. Då hela karavanen och

alla hundarna gått förbi, släppte jag haren, som helt förvånad öfver att hafva kommit undan för så godt pris, i glada språng skuttade bort öfver steppen. Så långt hann han dock ej, innan en falk, som vi ej sett, slog ned som en pil öfver sitt offer. Schagdur skyndade dit för att söka rädda sin skyddsling. Då lämnade falken sitt rof med utpickade ögon och i dödsryckningar. Det var tydligen harens öde att ändå sluta sin dag i Jollbars' mage.

Lägret XXXVIII uppslogs på vänstra stranden af en ny älf. Turdu Baj och Hamra Kul fingo i uppdrag att rekognoscera uppåt dalen för att se om den ledde till ett skapligt pass. Vi hade sålunda rastedag den 16 juli och jag satt och arbetade i allsköns ro i mitt tält, då skrik och rop hördes, och förföljd af Sirkin och Schagdur syntes en stor björn komma luffande mot lägret. I tid varsnade han faran, kastade åt sidan, plumsade öfver älfven, så att vattnet skummade och forsade omkring honom, klättrade upp på andra strandens terrass och fortsatte sin flykt, alltjämt med de båda beridna kosackerna hack i häl efter sig. Den vilda jakten hade knappt rusat förbi förrän ett skott smällde från Tjerdons tält. En stor och gammal hvitgrå varg hade varit alltför närgången och fått sitt baneskott.

När ändtligen kosackerna återvände i starkt traf, syntes det på deras uppsyn att de hade något viktigt att meddela. Björnen hade undkommit, men under förföljandet hade de råkat rakt i famnen på ett tibetanskt läger. En man, beväpnad med bössa, hade skyndsamt gömt sig bakom en kulle; hans tjugu jakar och några hästar betade i närheten. Kosackerna redo då genast hem för att rapportera. Lama blef mycket häpen, den farliga och obevekliga verkligheten ryckte honom inpå lifvet; så länge vi icke sett människospår, hade hela min plan förefallit honom något sväfvande, men nu var det annorlunda, nu hade vi de första tibetanerna alldeles inpå oss, nu måste vi göra oss i ordning, om den vanvettiga ridten mot Lassa öfverhufvud skulle bringas i verkställighet. Kanske kulanen vi sågo i går ändå verkligen var en man — ett varsel att vi icke hade långt kvar till mänskliga boningar hade han i alla händelser varit.

En kort rådplägning följde, men här var tydligen ingen

tid att förlora. Det tibetanska partiet var säkert jakjägare som snart skulle vända hem och vi måste absolut få fatt i dem, de skulle gifva oss värdefulla underrättelser och kanske vi skulle kunna göra upp ressällskap med dem, det vore ju ovärderligt att i den labyrint af berg som nu reste sig framför oss, få vägvisare. Att de sett oss var alldeles solklart. Undginge de oss nu, skulle de skynda att berätta hvad de sett, nyheten skulle gå från mun till mun ända till Lassa och vi skulle hindras från att framtränga till den heliga staden.

Schagdur och Lama fingo order att genast rida fram till tibetanernas läger som befann sig på blott tre kilometers afstånd. Äfven den förre var iförd sin mongoliska dräkt och medförde tobak och te för att öfvertyga tibetanerna om att de hade med vänner att göra. Äfven silfver fick han med sig för att försöka kursa till sig ett par hästar. Sålunda förberedda plumsade de åter öfver älfven och försvunno bakom kullarna.

I mörkret återvände de. Af lägret fanns intet annat kvar än den rykande argolelden, omgifven af ett par jakskallar och klöfvar efter tibetanernas måltid. Spåret af deras karavan löpte österut och frågan gällde nu om vi skulle söka upphinna dem eller ej. På grund af våra hästars dåliga kondition beslöto vi afstå därifrån, i synnerhet som man kunde taga för alldeles gifvet att tibetanerna ämnade färdas hela natten och hela följande dag för att skaffa sig i säkerhet för de okända främlingar de sett rida omkring och skjuta björnar.

Nu var det slut med friden i vårt läger, vi voro icke längre ensamma herrar öfver Tibets ödsliga vidder, vi voro en invasionskår, som sannolikt skulle mottagas fientligt. Hädanefter skulle sträng nattvakt hållas och djuren noga bevakas. Nu gällde det att ju förr dess hellre finna en lämplig plats till hufvudkvarter, och i samråd med Schagdur beslöt jag att blott han, jag och Lama skulle företaga ridten mot Lassa, men att Tjerdon skulle stanna kvar i hufvudlägret, som var i behof af starkaste möjliga försvar. Äfven borde Tjernoff snart vara att återförvänta.

Ännu en dag stannade vi vid denna betydelsefulla lägerplats och därunder gjordes hela vår mongoliska utstyrsel i ordning, så att allt låg färdigt i händelse af hastig skilsmässa från karavanen. I skymningen aftecknade sig silhuetterna af våra båda spejare, som icke funnit några oöfvervinneliga hinder i vår väg mot söder.

De visade nu vägen upp genom en dal, hvars skummande älf vi flera gånger korsade; i en vidgning, där det sista usla betet växte slogo vi läger. En af våra aderton kameler orkade nätt och jämnt hit, men kunde följande morgon icke förmås att följa med. Han var dock vid bättre hull än sina kamrater och gick med tålamod och nafsade ibland grässtråna. Jag beslöt då att lämna honom. Innan eftertruppen hann hit skulle han vara upphvilad och kunna följa med. För vargar var det ingen fara sade Turdu Baj, ty de röra icke en kamel som bär packsadel. På en liten kulle i dalen restes en tältribba, i hvars öfre del en konservburk fästades och i dess inre låg en lapp med följande ord på turkiska: »vi ha här kvarlämnat en kamel; om han saknas så följ hans spår tills ni hitta honom».

Med frågande, men lugna blickar följde han vårt tåg då vi obarmhärtigt drogo bort. Hvad tänkte han väl om oss som hade hjärta att öfvergifva en god och trogen tjänare midt i ödemarken? Då jag en sista gång vände mig om i sadeln för att se om han icke ändå självmant ville följa oss, såg jag honom helt vackert böja sin långa hals och fortsätta att beta. Just vid denna punkt gjorde eftertruppen af någon okänd anledning en liten omväg. De sågo därför aldrig signalstången och ej heller kamelen, som sålunda blef öfvergifven utan hopp om räddning och om hvars vidare öden vi aldrig skulle få veta och ej heller vilja veta något.

Spår af jakar funnos i mängd, men själfva djuren saknades, det var som om de helt nyligen blifvit bortskrämda. Tre gånger passerade vi också färska eldstäder, några stenar ställda i ring och med aska emellan.

Den 20 juli vardt en hård dag som förde oss mot allt högre och ogästvänligare rymder. Vi skulle öfver den mäktiga kedjan; dess kam var afrundad och själfva passet på ömse

sidor omgifvet af breda gletschertungor, från hvilka klara bäckar spridde sig och gjorde marken mjuk och försåtligt sjunkande. En oerhördt våldsam hagelstorm låg oss rakt emot. Af baschliken har man föga nytta då haglet horisontellt jagas en rakt i ansiktet och kornen trilla ned på halsen och smälta. Under glaciärernas bräm betade nu tre hundra jakar, liknande en liten krigshär, som retirerade för vårt annalkande. Vi streta och arbeta oss småningom upp till tröskeln, där instrumenten visa 5462 meters höjd. Ett virrvarr af berg utbreder sig i söder; en bäck går ned åt detta håll, uppsamlar tillflöden från sidorna och växer till en ansenlig älf. Här angrepo hundarna med dödsförakt sju gamla jakar. Fyra togo genast till flykten, tre höllo stånd en stund med nosen i marken och hornen i högsta hugg, men sedan hundarna koncentrerat sin attack på en af dem, drogo sig ytterligare två tillbaka. Den siste hade ett förskräckligt besvär att freda sig, men hittade till slut på den fintliga taktiken att fatta posto midt i den skummande älfven, där hundarna blefvo alldeles bortkollrade. Efter en stund kommo två af kamraterna tillbaka för att se efter hur han mådde, men då hade hundarna tröttnat på leken och sutto på stranden, betraktande fienden.

Älfven upptager från höger ett biflöde och böjer sedan åt sydost genom en markerad dalgång, som, såsom vi hoppades, småningom skulle föra oss till trakter med allt bättre bete. Här uppträdde en högst egendomlig formation, nämligen två mäktiga isband, följande hvar sin strand. Karavanen leddes på högra sidans iskaka, som var två meter hög. Men så hejdades vi af ett afbrott, där det gällde att komma ned från isen till dalbottnen, som var fylld med brusande vatten. Det tog oss en evig tid att med yxor och spadar hugga in och med grus och sand beströ en gångstig, utför hvilken kamelerna försiktigt fördes en och en. Under tiden hade Schagdur rekognoscerat nedåt dalen, och då vi slutligen mötte honom förklarade han att vi lätteligen kunde fortsätta en half mil, men att sedan dalen kröp ihop till en hålväg, där hela floden, djup och skummande vältrade sig ned. Vattnet var en meter djupt vid den punkt där han vände. Jag insåg genast att det kunnat

bli vår undergång att låta lura oss ned i denna råttfälla, ty under middagen skulle floden svälla och om vi så tvingades att vända om, så skulle vi möta högvattnet från glaciärerna och helt enkelt dränkas som kattor.

Alltså helt om hela vägen och så upp genom biflodens dal, som kom från ett annat pass. Vid dess fot hade vi fått nog för dagen, helst som det stormade och haglade alltjämt. För att skona eftertruppen från denna extra promenad, upprestes flera vägledande kummel.

Mot aftonen klarnade himlen, jag låg och rökte min pipa på bädden och betraktade kamelerna, som med änglars tålamod sökte efter gräs. Solen sjunker och färgar skyarna brunröda och i skymningen smattra åter tunga regndroppar mot jurtets redan våta filtar.

Följande morgon behöfde jag, i sällskap med Lama, dryga två timmar för att nå detta ohyggliga pass och i två timmar fingo vi där uppe vänta på karavanen. Den elakaste fantasi kan icke utfundera en mera vidrig terräng. Djuren sjunka i gröten för hvarje steg. Regn och hagel omväxla för att göra marken ändå mera blöt. Vi nalkas trakter som uppsamla nederbörden från vinddrifna moln, hvilka hafva sitt hem i Indiska Oceanen. Den kolossala höjden, den otäcka väderleken, den ganska branta stigningen och den lösa marken, allt detta i förening är nog för att förstöra hvilken karavan som helst.

Den södra sluttningen var sju resor värre. En lots går i förväg, ledande sin häst och pröfvande marken. Turdu Baj skyndar sig för att kamelerna icke skola hinna sjunka så djupt. Det båtar dock föga, ett vrålande höres, en lina har spänts och brustit och en kamel håller på att sjunka. Någon leder de andra vidare medan alla de öfriga männen skynda att rädda den förolyckade, hvars börda kastas af honom i gyttjan under det att han själf med förenade krafter drages upp. Kamelerna sjunka till knäna och groparna falla genast ihop efter stegen. Regnet skvalar ned och de skymningstunga molnen låta ingenstädes ana en ljusning. En mulåsna har gått ned sig och stupat och kan endast med ytterlig ansträngning räddas. Vi hafva hela lass af dy ända långt upp på stöfvelskaften. Det

En skadskjuten kulanunge.

Männen äro från vänster räknadt: Kutjuk, Ördek Turdu Baj, Islam Li Loje och Turdu Ahun.

dryper och rinner om både människor och djur, som alla andas tungt och ansträngdt. Ett hopplöst land! Människorna undfly oss, elementen sammangadda sig för att pina lifvet ur oss. Hur skall det gå för Tjernoff och eftertruppen!

Strax under passet sjunker och faller den sista kamelen i den af de andra ytterligare uppmjukade marken. Han tycktes förstå att det gällde lifvet ty han ansträngde sig för att komma loss. Karavanen är långt i förväg och Hamra Kul skickar ett bud till mig för att inhämta order. Jag sänder män till hans hjälp, men de komma tillbaka med besked att nu på kvällen var det åtminstone omöjligt att få upp kamelen. Då befallde jag tre man att tillbringa natten i hans omedelbara närhet och medföra filtar, stänger, rep och stegar för att tidigt på morgonen, då markens ytlager frusit söka rädda kamelen, som för öfrigt var en af de allra bästa i hela karavanen. Våra räddningsplaner gingo i kvaf. På natten sjönk kamelen allt djupare och fanns på morgonen död och till hälften fastfrusen i denna förbannade mark. Förstår ni kanske nu att det icke är en lek eller en uppfriskande sport att resa genom Tibet? Det är allvar hela dagen, och om nätterna drömma vi förgäfves om betesmarker och hård, bärande grund. Ibland ser det så förtvifladt och dystert ut, att man knappt skulle beklaga om jorden uppslukade hela eländet och befriade oss från alla faror, fallgropar och förräderier.

Ändtligen, ändtligen komma vi ned från dessa mördande höjder till en ny älf, i hvars brusande vattenmassor vi tåga ut. Hvarifrån den kom och hvart den gick sågo vi ej, ty snöslask och hällregn i broderlig förening insvepte hela dalen i ett ogenomträngligt töcken, men hvad vi med glädje och lättnad kände var att dess grusbeströdda botten bar karavandjurens tyngd. Dödströtta och genomvåta uppslogo vi det fyrtiotredje lägret på dess högra strand.

De båda isbanden i dalen.

XXIII.

Uppbrottet mot Lassa.

Under den välbehöfliga hvilodag som här skänktes den trötta karavanen, voro flera af männen på ströftåg ute i trakten. Kosackerna upptäckte på några kilometers afstånd nedåt dalen förträffligt bete, växande på sandbundna kullar. Genast begaf sig Turdu Baj dit med alla kamelerna och Hamra Kul följde exemplet med sin karavanafdelning. Nu fattade jag mitt beslut: följande morgon den 24 juli skulle vi begifva oss till det nyupptäckta betet och där anlägga hufvudkvarteret. Det var också hög tid att bryta upp mot Lassa, ty ett par af männen hade under ett ströftåg hört bösskott på långt afstånd. Äfven här hade vi sålunda grannar — vänner eller fiender? — det gällde att se upp!

Den 24 juli redo vi alltså ned genom dalen. Stämningen var allvarlig, här förestod en ödesdiger skilsmässa. Jag mönstrade mina män, kameler och hästar under tåget och frågade utan att få svar, om det var sista gången jag satt till häst

i deras sällskap. Dalen faller hastigt, älfven bildar skummande forsar, betet å sidorna blir allt bättre och vid den punkt, som kosackerna föreslagit till läger, var det rent af ymnigt, särskildt på de sluttningar som lågo blottade för södersolen och skyddade mot de nordliga vindarna. Höjden var dock 5127 m. — ett Eiffeltorn på toppen af Mont Blanc, men breddgraden var sydlig. Ur strategisk synpunkt var läget olämpligt, i det att platsen behärskades af alla kringstående kullar, och om någon tangutstam komme på den tanken att göra ett nattligt öfverfall, så hade ett effektivt försvar knappast kunnat anordnas.

Under de två dagar jag kvarlåg vid lägret XLIV ordnades allt till uppbrottet. De fem mulåsnor och fyra hästar som skulle med, sköttes med största omsorg och fingo göra slut på resten af vårt majsförråd. De skoddes och deras sadlar och täcken reparerades.

I två mongoliska kistor stufvades vår packning. Jag medtog några smärre instrument för att icke behöfva afbryta mina geografiska iakttagelser, en liten kamera, tre par mörka korgglasögon, skrifmaterial, rakknif och tvål — ty vi måste vara rakade öfver hela hufvudet; några andra tvättdon behöfdes ej, det var tvärtom nödvändigt att snart bli så smutsig som möjligt för att få en naturlig mongolisk färgton. En sax, en lykta, en yxa, ett dussin stearinljus, några askar tändstickor, pipor och tobak och 10 jambor silfver (1800 kr.) hörde till det nödvändiga. Provianten utgjordes af mjöl, ris, talkan och kött. Några konservdosor skulle användas de första dagarna och sedan sänkas i vatten för att icke väcka misstankar.

Arsenalen utgjordes af ett ryskt magasingevär, en berdanka och en svensk officersrevolver, samt 50 patroner till hvarje vapen.

För öfrigt var hela vår uppsättning äkta mongolisk. Äfven jag bar ett radband och en »gavo» med afgudabild omkring halsen samt, hängande vid gördeln, en slidknif, i hvars slida också funnos fickor för de sedvanliga kinesiska elfenbenspinnarna, som begagnas vid måltiderna, vidare elddon, fnöske och flinta, tobakspung och en lång pipa. Alla kärl, grytor, kannor, burkar och koppar voro äkta mongoliska. Af kläder

hade vi dubbel uppsättning, då vi hade all utsikt att snart bli genomvåta. Det minsta och lättaste tältet blef vår bostad och Lama sydde af hvit filt en dråplig kappa som nattvakten skulle ha på sig i regnväder. För klocka, kompass, aneroid och termometer hade jag särskilda innanfickor, som endast en mycket närgången granskare skulle kunnat upptäcka. Alla saker som voro af europeisk tillverkning gömdes under provianten i den ena kistan, och det mesta var af sådan art att man skulle kunna sänka det i vatten om vårt läge blefve förtvifladt.

Sirkin utnämndes till hufvudkvarterets öfverbefälhafvare och alla uppmanades att lyda honom på samma sätt som de lydt mig och att göra sin plikt. Dock ägde Turdu Baj såsom sakkunnig rättighet att föreslå flyttning till andra betesplatser i närheten när gräset tagit slut vid lägret XLIV. Vid dylika flyttningar skulle alltid ett dokument, skrifvet på ryska af Sirkin, nedläggas i ett kummel vid lägret XLIV, så att vi kunde hitta de våra vid återkomsten. Med Sirkin hade jag ett enskildt samtal och han förstod till fullo att det företag jag kastade mig i var mer än riskabelt. Han satt alldeles tyst och ruskade på hufvudet. »Äro vi icke tillbaka om sjuttiofem dagar,» sade jag, »så äro vi förlorade, och då går du med karavanen till Tjarkhlik och vidare till Kaschgar.» Jag trodde icke ett ögonblick att vi skulle dödas af tibetanerna, men man måste dock vara beredd på allt, och mina kartor och anteckningar skulle åtminstone komma helskinnade hem. Slutligen låste jag alla mina kistor, men Sirkin fick nyckeln till silfverkistan för att, om så behöfdes, i Tjarkhlik kunna utrusta en ny karavan för återtåget till Kaschgar.

På kvällen upplyste någon att spår efter tibetanska fotgängare och ryttare syntes färska i en närbelägen dal och att hundarna på natten skällt ursinnigt åt detta håll. Det hviskades redan i lägret att vi voro bevakade af spioner. De svarta furier som i korpars hamn kretsade öfver lägret, togo sig denna allvarliga kväll afskyvärdare ut än eljest. Och så kröp jag till kojs för sista gången under »civiliserade förhållanden», somnade lugnt och godt och vaknade ej förrän Schagdur kom och purrade mig till detta ödesdigra uppbrott.

Schagdur, författaren och Schereb Lama i pilgrimsdräkt.

Det gick i en fart att få på sig kläderna och inom några minuter var jag en fullfjädrad mongol. Den mörkröda långrocken satt mjukt och behagligt, kring lifvet hade jag en gul gördel och på hufvudet en liten gul mössa med uppvikna snibbar. Redan i ett par veckor hade jag gjort mig hemmastadd i de klumpiga mongolstöflingarna, som på grund af sina uppnosiga tåspetsar och tjocka sulor visat sig särdeles lämpliga i mjuk och fuktig terräng. Till och med min höga mongolsadel med sin stomme af trä och sin mjuka sadeldyna kändes bekväm och de breda, i korta remmar fästade stigbyglarna gåfvo knäna en lagom böjning. Bakom sadeln låg min gula fårskinnspäls fastsurrad — den behöfdes icke nu, ty solen sken vänligt och varmt.

Vår lilla karavan ordnades, vi sutto till häst och redo bort. Nog kunde de beskedliga muselmanerna låtit bli att gråta och jämra sig, det påminner tillräckligt om en begrafning ändå, tänkte jag. Förmodligen fruktade de att vi aldrig skulle träffas mer. Själf tviflade jag icke på den mäktiga hand som ledt mina steg genom öknar och öfver berg under så många år af ensliga vandringar i det stora Asien. Schagdur njöt af medvetandet att vi nu verkligen voro på väg och Lama satt lugn som en filbunke fastgjuten i sin sadel. Jag frågade om han ännu tvekade och kanske föredrog att stanna hos Sirkin och Tjerdon. Nej, om det också kostade hans lif skulle han nu med. Jag red min präktiga hvita häst, som var vid yppersta kondition, Schagdur en likaledes förträfflig gul häst och Lama den lilla mulåsnan Gulöra, som en gång hållit på att krepera men nu hörde till våra bästa djur. Malenki och Jollbars hörde till truppen, de andra hundarna höllos bundna och Jolldasch tjöt ömkligt då han fann sig så trolöst öfvergifven af sin herre och husbonde. Ördek var med för att vakta våra djur den första natten.

Du som läser denna bok, undrar väl hvarför jag egentligen kastade mig i den hvirfvel af okända faror, hvarmed en ridt till Lassa ovillkorligen måste vara förbunden. Allt sedan pater Hucs besök — likaledes i förklädnad — i den heliga staden, hade tibetanerna ängsligt bevakat sitt land mot euro-

peiska påhälsningar. Amerikanaren Rockhill hade förklädd till vandrande lama två gånger förgäfves försökt att nå fram. Bonvalot och prins Henrik af Orléans, Dutreuil de Rhins och Grenard, Littledale, Bower och flera andra, för att icke tala om Prschevalskij och Kosloff, hade gjort samma försök, men alltid på det mest energiska sätt blifvit afvisade. Då det nu ingick i mitt reseprogram att geografiskt undersöka och kartlägga så stora delar af det okända Tibet som möjligt, och då jag därvid skulle befinna mig på icke allt för stort afstånd från den heliga hufvudstaden, kunde jag icke afstå från detta i och för sig vanvettiga företag. Du frågar hvad jag ville vinna därpå! Kanske tillfället att kunna gifva en bild af Lassa, en plankarta öfver staden och dess tempel? Nej denna stad är i alla afseenden vida bättre känd än någon annan stad i det innersta Asien, just därför att den så länge varit föremål för europèernas nyfikenhet. Ryssarna hafva skickat dit burjater, engelsmännen punditer, så väl de ene som de andre kunniga och skolade män, försedda med de yppersta instrument och vi äga därför grundliga beskrifningar och plankartor och veta huru lifvet rör sig i lamaismens Rom, Jerusalem och Mekka.

Nå, hvad i all rimlighets namn, hade du då där att göra, frågar ni? Det var väl vilden eller den forne vikingen som vaknade i mig, jag längtade oemotståndligt efter ett äfventyr, jag ville efter allt lugnet i öknarna kasta mig i en situation där lifvet skulle hänga på ett hår, intrassla mig så djupt i lifsfarliga situationer att det för hvarje dag skulle bli allt svårare att trassla mig ut igen. Det kanske är ett stort fel hos mig, men jag kan icke hjälpa att jag njuter mer af en prekär och farlig situation än af en lugn och säker. En seger som man tillkämpar sig genom svårigheter är dyrbarare än en annan, och lifvet är mer värdt i dens ögon, som känner att han löper fara att när som helst mista det. Allt detta lockade mig oemotståndligt, jag ville stålsätta mina nerver och visa att jag vågade med blott två följeslagare rida rakt in i högen af tibetaner och icke vika förr än man i vår väg reste absolut oöfverstigliga hinder. Och om detta skedde skulle jag med orubbligt jämnmod vända om, ty då skulle jag hafva tillfredsställt min ambi-

tion. I jämförelse härmed spelade det ingen roll om jag fick se den heliga staden eller ej, jag kände den redan tillräckligt. Lama hade nästan till leda beskrifvit dess gator, torg och tempel för mig. Och tempel skulle vi nog få se ändå i västra Tibet, om vi någonsin kommo så långt.

Ned bar det nu i hastig takt utför älfven, vid hvars strand märken efter lägereldar funnos här och hvar. En längesedan skjuten, alldeles hoptorkad jak, vittnade också om människors besök. I går eller i dag hade en björn varit och vändt på kadavret.

Så nådde vi en vidsträckt öppen dal och lägrade vid en liten klar källa med godt bete, där jag samlade ihop bränsle och gjorde upp eld medan de andra ordnade tältet och skötte djuren. Måltiden intogs på mongoliskt sätt, det var på tiden att sätta sig in i sin roll. Vi tre pilgrimer gingo tidigt till hvila medan Ördek vakade öfver våra djur. Månen sken öfver den tysta nejden — det var en välsignelse att hafva dess ljus under dessa nätter!

Den 28 juli beslöts att Ördek skulle följa med ännu en dag, ty dels skulle vi få sofva ut ännu en natt och dels var Lama så sjuk att han knappt kunde hålla sig kvar i sadeln, och jag var fullkomligt beredd på att han skulle få lof att vända om till hufvudlägret. Jag rådgjorde därom med Schagdur och vi kommo öfverens om att i sådant fall fortsätta på två man hand. Men lyckligtvis kryade Lama på sig under den ridt af fyra mil vi gjorde. Marken var hård och förträfflig. Inga människor syntes, men jakar och kulaner voro allmänna. Då och då rider någon af oss upp på en kulle för att spana med kikare. Hade vi sett något nomadläger så hade vi som hederliga pilgrimer ridit dit fram, men i sådant fall hade Ördek måst skyndsamt vända om.

På det smala, låga näset mellan en saltsjö och en mindre sötvattenssjö lägrade vi. Vid elden rådgjorde vi om resan framåt, jag räknade ut den tillryggalagda vägen och meddelade de andra hur långt vi hade kvar. Lama skildrade i lifliga färger den stränghet, hvarmed de tibetanska myndigheterna vid Nakktju undersöka alla pilgrimer från Mongoliet,

och vi ansågo därför klokast att undvika denna plats för att söder om Nakktju uppsöka stora Lassa-vägen, där vi hoppades lätt kunna försvinna bland massan af pilgrimer.

Nu skulle min yttre människa undergå en tragikomisk förbättring. Jag satte mig vid glöden och Schagdur for med saxen fram som en vandal i mitt hår. Sedan resten blifvit vederbörligen intvålad, framträdde Ördek med rakknifven och efter en stund glänste min hjässa som en biljardboll. Slutligen tog jag själf hand om mustascherna och — tänk er hvilken oerhörd kallblodighet — klippte bort dem rubb och stubb. Mina bröder, mongolen och burjaten, som voro skägglösa, tyckte visst att jag nu började se ut som folk, ehuru jag själf fann det syndigt att så där fördärfva ett i och för sig icke ofördelaktigt utseende. Ögonbryn och ögonhår fick jag dock lyckligtvis behålla. Hvad gjorde det förresten hur jag såg ut, det fanns ju icke en katt att kokettera för.

Ännu hade jag en viss trösterik likhet med Cæsars byst, men den glädjen varade icke länge. Som en gammal och van kvacksalfvare och med sakkunnig min började Lama plocka i sina medikamentpåsar, smorde med lätt hand in mitt ansikte i fårfett och någon brun smörja, och betraktade mig sedan på något afstånd med hufvudet på sned. »Ike sän bane», det är mycket bra, yttrade han. Jag kunde icke instämma då jag tittade i klockboettens blanka innersida. Var denna flottiga, skinande, kopparbruna och renrakade mongoliska babian verkligen identisk med min person? Småningom torkade smörjan och antog i blåst och damm en grådaskig ton. För hvar gång jag skrattade, eller på annat sätt hade behof af att använda mina ansiktsmuskler, stramade det förskräckligt i skinnet, men snart skulle vi icke få anledning att skratta mer, det glada skrattet blef från denna dag en sällsynt gäst i vår karavan.

Lägret låg öppet på näset mellan sjöarna, blott i sydväst reste sig några låga kullar. Spår af människor hade vi här icke sett, hundarna förhöllo sig lugna och nejden föreföll fullkomligt trygg. Vid femtiden utbröt en häftig nordanstorm som jagade sand och stoft i hela moln öfver den salta sjön och öfver lägerplatsen. Vi togo då vår tillflykt till tältet, i hvars

De tre pilgrimerna vid uppbrottet från hufvudkvarteret.

skydd vi sutto och pratade och rökte till klockan 8, då vi icke hade något bättre att göra än att krypa till kojs. Ördek vaktade våra djur på ett par hundra stegs afstånd väster om lägret. Han skulle hålla sig vaken hela natten, så att vi ännu en gång, den sista på länge, kunde få sofva ut i ro, och på morgonen skulle han på en af de fyra hästarna få rida tillbaka till hufvudkvarteret.

Vid midnatt öppnades tältduken och, krypande på alla fyra, stack Ördek in hufvudet och hväste fram, med darrande och vettskrämd stämma: »en människa har kommit hit». Vi hörde icke hvad han eljest hade att säga, grepo våra vapen och rusade ut i natten. Stormen rasade med oförminskad våldsamhet, månen sken blek mellan söndertrasade, skyndsamma skyar. Ördek förde oss till de bortersta hästarna, bland hvilka han sett en mörk vålnad smyga. Vid denna syn hade hjälten, hvars mod var inskränkt till de tysta öknarna, totalt tappat hufvudet och sprungit efter oss i stället för att göra alarm. Vi kommo därför för sent. I det matta månskenet sågo vi ett par mörka ryttare spränga bort öfver kullarna jagande ett par löshästar framför sig. Ett skott som Schagdur smällde efter dem gjorde ingen skada. Han, Ördek och Lama sutto till häst och redo i deras spår, under det att jag stannade hos de öfriga djuren, som kanske voro omringade af ett helt röfvarband. Men efter en timme återvände de utan att hafva sett eller hört något misstänkt i natten.

Vi gingo då tillbaka till den lugnt betande hjorden; alla fem mulorna och de två sämsta hästarna funnos i behåll, min älskade ridhäst och Schagdurs gula häst hade stulits. Huru öfverfallet tillgått framgick klart af spåren. Tre tibetanska ryttare, vare sig professionella eller tillfälliga tjufvar, hade tydligen förföljt oss hela dagen och noga gjort sig underkunniga om lägrets läge i terrängen. I en försåtligt dold sänka hade en af dem, då allt var tyst, samt rakt emot den hårda nordanvinden krupit fram till hjorden och i lämpligt ögonblick rest sig, rusat på de två yttersta hästarna, fått dem att skygga och springa västerut, där de andra två tibetanerna haft sina hästar till hands, hvarpå alla tre jagat bort öfver kullarna.

Ett nattligt öfverfall.

Aldrig i mitt lif har jag känt mitt inre till den grad koka af harm. Till en början besjälades jag blott af en enda tanke: att förfölja bofvarna och låta dem dyrt plikta för sitt tilltag. Schagdur var rasande, bössan brände i hans händer. Men snart bekämpade jag min förtrytelse och öfvervägde situationen med återvunnet lugn. Vi hade ingen utsikt i världen att med våra uttröttade djur hinna tibetanerna, som naturligtvis voro nog kloka att icke stanna på ett par dagar. Om två förföljde och två stannade i lägret, så delade vi vår styrka, hvilket hade varit högst oklokt nu, då vi tydligen stodo under fientlig bevakning. Nej, intet kunde göras åt saken, vi hade fått en ordentlig läxa, se där allt. Leken hade förvandlats till allvar, när som helst kunde vi vänta ett nytt öfverfall, här gällde det att hvarje ögonblick se upp.

Någon sömn blef det icke mera af den natten. Kring en liten glödeld slogo vi oss ned i våra kappor, tände våra pipor och öfverlade, under det att olycksbådande moln i skyndsam färd seglade under månen. Sedan kokades te, som jämte ris och bröd blef vår frukost. Därpå sadlade vi i dagbräckningen de båda återstående hästarna och mulan och packade ihop. En ruskig natt hade vi bakom oss, men ni skall icke tro att det yttrades ett ord om att vända om. Att vända om! Fy, en sådan skam, den tanken fick icke ens insteg i min hjärna. En svensk viker icke om han hyser ett spår af stolthet öfver sitt lands historia.

Då morgonrodnaden purprade de okända kullarna i öster satt Ördek och grät vid glöden. Han bönföll och bad att få följa med, i stället för att ensam gå tillbaka genom detta lömska land där banditer och röfvare växte upp som skuggor ur marken. Men då jag förblef obeveklig bad han att åtminstone få taga revolvern med sig. Nej, nu visste vi att vi själfva kunde få bruk för eldvapen.

Mina ögon svedo i det starka solljuset och vi hade ju icke fått sofva på natten. På ett lösryckt blad skref jag några rader till Sirkin och anbefallde den ytterligaste vaksamhet kring lägret. Vidare befallde jag Tjerdon, Li Loje och en till offra en vecka för att följa tjufvarnas spår. Ördek stoppade brefvet

i gördeln och såg ut som en lifdömd, som blott har några steg kvar till schavotten. Knappt sutto vi i våra sadlar förr än vi sågo honom springande hålla kurs utmed stranden och försvinna i fjärran. Han var så uppgifven af skrämsel att han trodde det skulle regna röfvare hela dagen.

Han smög som en vildkatt genom raviner och flodbäddar och vågade icke hålla öppna fältet i våra spår, och han längtade efter skymningen och natten. Men sedan var han lika rädd för mörkret, och tyckte sig se fiender i hvarende skugga. Ett par fredliga kulaner skrämde honom från vettet och i en skrefva kröp han ihop som en igelkott. Regnet stod som spön i backarna och det susande plasket uppjagade än ytterligare hans fantasi. Ändtligen nådde han mynningen till vår dal, där älfvens brus öfverröstade alla andra ljud och oupphörligt trodde han sig höra tassande steg bakom sig. Huru han hittat i kolmörkret förstod han sedan icke själf, han snafvade, föll, reste sig igen, sprang som en galning öfver backarna, vadade med vattnet till midjan öfver floden och då han till slut kom fram, hade han så när blifvit skjuten af vakten, som gjorde alarm. Vid framkomsten var han tillintetgjord. Han hade fallit ihop som en trasa och icke kunnat förmås att öppna munnen. De andra voro öfver sig gifna af förskräckelse, ty de trodde att han var den ende öfverlefvande af vår lilla trupp och att vi tre pilgrimer blifvit dödade. Först efter en grundlig hvila hade de fått lif i honom och han berättade då vårt äfventyr och framlämnade mitt bref.

Tjerdons förföljande ledde blott till det resultatet att vi fingo veta att tjufvarna fortsatt fyra mil från sjön till en punkt där flera andra tibetaner väntade dem och att styrkan sedan så länge ridit i en älf att spåret totalt försvunnit.

En grupp tibetaner.

XXIV.

Tibetanska nomader.

Sedan vi tagit farväl af Ördek redo vi fyra mil mot sydost. Till höger om vår kosa var en liten kullrig pasströskel alldeles svart af hundratals jakar. Då de icke gjorde min af att fly togo vi dem för tama och väntade blott att få se deras herdar. Men då vi nalkades drogo de sig undan; de voro vilda och ännu så länge borde vi hafva ett par dagar till de första nomadlägren — vi längtade efter dem, där skulle vi känna oss betydligt säkrare.

I öppen terräng, med fri utsikt åt alla håll, godt bete, vatten och jakbränsle i mängd, slogs läger. Nu voro de tre pilgrimerna ensamma och jag fick vackert hjälpa till med att lossa bördorna, uppslå tältet och samla gödsel. Icke sedan 1886 då jag två gånger, så godt som alldeles ensam, ridit genom Persien, hade jag haft med dylika gröfre göromål att skaffa. Men det föreföll mig högst intressant att få en inblick i hur karavanmännen hade det. Schagdur skulle vara den för-

nämste af oss, de fingo icke visa mig ett spår af vördnad, jag skulle tvärtom behandlas som en dräng. Ryska fick icke talas, blott mongoliska skulle hädanefter komma öfver våra läppar. Vi spelade våra roller utmärkt; till en början bjöd det väl Schagdur emot att befalla mig gå och plocka gödsel, men efter ett par dagar gick allt som en dans.

Sedan jag nu utfört mina åligganden till chefens belåtenhet, tog jag en grundlig och välbehöflig lur och sof hårdt ända till klockan 8, då det var mörkt omkring mig och de andra två voro ute och samlade in djuren. I ännu en timme fingo dessa gå lösa i bet helt nära tältet. Därpå bundos de utmed ett mellan två pluggar spändt rep och följande lägerplan fastslogs nu och för framtiden. Djuren tjudrades alltid i lä om tältets ena ingång, som åt detta håll stod vidöppen. Så fort det mörknade fick lägerelden slockna, kistor, kökskärl och sadlar flyttades in. Jollbars bands i lä om tjudringen och från honom kunde man alltså vänta den första varningssignalen. Den lurfvige Malenki hölls bunden ett stycke utanför tältets slutna kortsida. Natten indelades i tre väkter, 9—12, 12—3 och 3—6, och vanligen tog jag den första och Lama den sista.

Schagdur och Lama föreföllo denna kväll ovanligt dystra och då jag frågade hvad det var åt dem, berättade de att de medan jag sof sett tre ryttare, som österifrån nalkats vårt läger, stannat och rådgjort vid en kulle och sedan försvunnit i terrängen för att icke visa sig mer. Deras beteende föreföll högst misstänkt; de inväntade tydligen natten för att göra en kupp. Vi hade klart för oss att vi voro omgifna af spioner och ridande spejarpatruller, men om dessa iakttogo oss på eget initiativ eller på högre befallning, kunde vi naturligtvis icke veta.

Redan före klockan 9 sofvo mina gossar och snarkade ljufligt, trötta som de voro efter den förra nattens ansträngningar. Själf hade jag min första nattvakt och vankade af och an, än nära, än på något afstånd från tältet. Att hålla sig vaken var ingen konst, när som helst kunde man vänta ett öfverfall. Minuterna skredo så långsamt. Jollbars tjöt af glädje

för hvar gång jag hälsade på hos honom, och Malenki viftade på svansen då det var hans tur.

Det hade regnat i flera repriser under dagen, och nu på aftonen öfverdrogs himlen af ramsvarta moln, som inifrån upplystes af ljungande blixtar under det att åskan dånade rundt omkring oss. Regnet piskade i marken och störtade ned i hela floder, det smattrade och smällde mot tältet, som hotade att falla ihop likt en trasa. Därinne blef allting vått, ty ett fint stänk, likt duschen från en eau-de-cologne-flaska trängde genom duken. De sofvande bekymrade sig icke därom, kröpo blott bättre in under sina pälsar och fortforo att draga sina timmerstockar. Regndropparna klingade och trummade mot en kastrull som stod ute, hundarna morra doft, hästar och mulor klatscha med svansarna när regnet kittlar deras sidor.

Jag tände lyktan och satt och skref i tältöppningen, men vid minsta misstänkta ljud gjorde jag en rond igen. O, dessa dystra nätter, dessa ändlösa timmar! Aldrig skall jag glömma mina ensamma vandringar mellan Malenki och Jollbars! Af månskenet hade jag icke mycken nytta, molnen voro hopplöst kompakta, dock skönjes en svag, diffus ljusning som gör att djuren afteckna sig svartare än natten bakom dem.

Ett långdraget, klagande ljud når mina öron, dock knappt hörbart på grund af regnets entoniga fallande. Skola tibetanerna börja att tjuta som hyenor, likt det tangutiska röfvarband som 1896 förföljde mig i närheten af den Blåa sjön! Jag skyndar ut med revolvern under kappan, stannar, lyssnar, väntar en stund i vätan; samma ljud höres åter, ack, det är blott Jollbars som är missnöjd med vädret. Och nästa gång är det en aflägsen åskskräll eller en oskyldig svansklatsch som kommer mig att ofrivilligt rycka till. Att röka lönar sig ej, allt är genomvått. Mulorna stå och sofva och deras enformiga andning verkar söfvande. Äfven mina ögonlock börja bli tunga men jag skulle ha föraktat mig själf som en hund om någon öfverraskat mig insomnad.

Klockan $1/2$ 12 ströfvade jag omkring i mörkret fast besluten att icke gå in i tältet förr än midnattstimmen slagit och min befrielse var inne. Och då min väkt var förliden slog

jag mig ned vid ljusstumpen, det rann om pälsen och kippade bara jag rörde mig. Jag tyckte synd att väcka Schagdur, han sof så hårdt och jag hade just öfvertalat mig själf att förkorta hans väkt med en halftimme, då hundarna började skälla ursinnigt. Lama vaknade och skyndade ut med sitt gevär, jag släckte lyktan och följde honom med revolvern. Vi smögo åt det misstänkta hållet i lä; där hördes tydligt hästtramp och i fjärran hundskall. Tibetanska ryttare bespejade lägret på några hundra meters afstånd. Lama fick gå tillbaka och med Schagdur gick jag på åt lä, då och då stannande och lyssnande. Nu hördes hästtrampet hastigt aflägsna sig; allt blef lugnt och hundarna slutade att skälla. Sedan fick Schagdur vaka, och vid ljudet af hans långsamma, klafsande steg somnade jag godt.

Redan klockan 5, då Lama purrade oss, gjorde vi oss i ordning och bröto upp. Man känner sig däfven och ruskig efter natten, som är obehaglig äfven för den som icke alls är mörkrädd. Vi längtade efter solen, men dagen förblef dyster och mulen och molnen hängde så tunga att man tyckte de borde falla rakt ned. Esomoftast laddade de ur sig och gingo så lågt att vi hade en känsla af att det var för »lågt i taket». Vi rida allt djupare in i detta okända land och äro öfvertygade om att förr eller senare skall något utomordentligt inträffa. Och lika säkert är att vi äro bevakade, ehuru våra förföljare icke visa sig, men sannolikt vänta de på ett lämpligt tillfälle.

I en dal låg kadavret af ett får med sin börda bredvid sig: salt, insydt i en säck. Tillika med jaken användes nämligen fåret till transport i Tibet. På ett dominerande pass i en nu totalt öfversnöad kedja reste sig ett kummel och allt härifrån kunde vi följa en upptrampad och ganska sliten väg, hvars riktning ledde mot Tengri-nor, sjön norr om Lassa.

På det 70 m. breda näset mellan två små sjöar upprestes ånyo tältet. Efter de vanliga sysselsättningarna sofvo två af oss; jag hörde hur regnet vräkte ned och kände hur det droppade från tältduken. Redan klockan 8 tjudrades djuren, luften var stilla, men regnet öste ned som om tusentals takrännor varit riktade mot vårt läger. Regntiden var dock inne och det skulle alltså reglementsenligt regna, vi hade ingen rättighet

De tre pilgrimernas läger.

Denna fotografi är tagen efter återkomsten till hufvudkvarteret.

En ung tibetansk herde

att beklaga oss. I fyra timmar har jag vakten och satt stundtals i tältöppningen, någorlunda skyddad. Det smackar som på en tvättinrättning om mulornas packsadlar och vattnet rinner i tjocka strålar från deras hörn. Det står som en sky af stänk kring djuren då de skaka på sig. Ibland spetsa de öronen och hundarna morra misslynt. Malenki får gå lös och söka efter ben; här funnos rester efter tibetanska måltider och den jakgödsel som fanns hade blifvit vänd en gång för att torka bättre; man ämnade sig alltså tillbaka för att hämta den.

Så börja hundarna på att skälla igen. Asch! blott ett skrämskott! Det var en af våra mulor som krånglat sig ur tjudringen och tågade uppåt en sluttning. Hennes beteende demoraliserade en af kamraterna, och jag hade ett rysligt besvär att fånga in dem igen; under den halftimmen hade jag åtminstone sysselsättning.

Efter ett par timmars sömn fortsatte vi den 31 juli mot SO öfver ett mycket kuperadt land. När jag satt upp i min sadel sade det kipp, kipp, och efter ett par nya skurar svarade det kipp, kipp i mina stöfvelskaft. Lyfte jag en arm så lät det ungefär som när man vrider ur en trasa. Förgäfves längtade vi efter solen.

I öster synes en större slingrande flod, men vägen, som vi följa, korsar fem lätta pass. Den förenar sig med en annan, från vänster, som helt nyligen varit anlitad af en jakdrift. Efter en stund syntes också i fjärran framför oss en mängd svarta prickar och sedan framträdde ur halfdunklet en fårahjord. Vid stranden af en bäck visade sig ett tält, dit Lama begaf sig, medan vi fortsatte, Schagdur ledande karavanen, jag manande på djuren. Det var en karavan af tangutiska pilgrimer på väg från Kum-bums tempel till Lassa. De hade femtio jakar, ett par hästar och tre hundar, som fingo ohyggligt med stryk af Jollbars och Malenki. Pilgrimerna visade sig betänkligt intresserade af vår färd.

Fårhjorden räknade 700 individer och vaktades af en gammal gumma, som icke visade ett spår af fruktan. I verkligheten voro vi nu så nedsmorda af stänk och gyttja att ingen landsvägsriddare längre behöfde vara blyg för oss. Gumman

visade oss till ett närbeläget svart nomadtält, där vi skulle få de upplysningar vi begärde. På något afstånd därifrån lägrade vi.

Knappt var vår nya boningsort i ordning förrän Lama begaf sig till det svarta tältet, där han fann två kvinnor och en ung man — husets herre skulle snart komma tillbaka. De bådo om ursäkt för att de på grund af helgdag icke kunde sälja oss får, mjölk, fett och tsamba, men ville vi lugna oss tills i morgon, skulle vi få hvad huset förmådde. Men hvad de alltid kunde gifva ett par fattiga mongoler var en säck torr jakgödsel, som Lama nu kom knogande på. Medan vi sutto och gjorde upp eld uppenbarade sig tältets herre i en backe, där han på vederbörligt afstånd stannade och skärskådade oss. Lama gick då och hämtade honom och utan krus slog han sig ned vid elden, på våta marken.

Han kunde vara 40 år gammal denne vår förste tibetan och hans namn var Sampo Singi. Hans ansikte var nästan svart, skägglöst och skrynkligt; håret, ramsvart och smutsigt, hängde i tofviga testar, ur hvilka regnvattnet droppade ned på den säckliknande kappa han bar; stöflarna voro gjorda af hvit filt (nu snarare svart) och i lifgördeln hängde tobakspung, pipa och diverse utensilier, allt oerhördt smutsigt. Sampo Singi var, som nästan alla tibetaner, barhufvad och barbent — så när som på stöflarna. Han hade med andra ord inga pantalonger. Det måtte vara rätt uppfriskande att afstå från detta härliga plagg då man är ute och rider i regnväder! Oupphörligt snöt han sig i fingrarna och det med sådan kläm att vi trodde det höra till etiketten och började att göra sammaledes. Våra mongoliska kärl ägnade han en i ögonenfallande kärlek, som vi låtsade icke förstå. Mig visade han ingen särskild uppmärksamhet; jag var ju lika smutsig som han, sedan den sista återstoden af elegans blifvit samvetsgrant bortsköljd af regnet. Schagdur och Lama plägade snusa och Sampo Singi tog sig också en grundlig pris, som framkallade en förtviflad nysning. Att vi gapskrattade åt honom generade honom alls intet, han frågade blott helt oskyldigt om vi hade peppar i vårt snus.

Ett tu tre röt Schagdur som en äkta kosackhetman åt mig: »gå och drif in hästarna, pojke, och sitt inte här och gapa».

Som en pil kilade jag upp i backarna, och såg till min glädje att Sampo Singi just lomade af till sitt tält, eljest hade han knappt kunnat undgå att resonera som så: »den där har då aldrig i sitt lif motat mulåsnor förr».

Denna natt kände vi oss betydligt tryggare än vanligt. Sedan det oförmodade mötet med jakjägarna hade vi icke påträffat några infödingar, men väl känt dem spöka omkring

Tibetansk kvinna.

oss som onda andar, ja till och med en natt blifvit öfverrumplade. Nu hade Sampo Singi försäkrat att här i trakten funnes inga röfvare, men i alla fall sköttes nattjänsten på vanligt sätt.

Då jag väcktes den 1 augusti regnade det märkvärdigt nog icke. Våra grannar, två män och en kvinna, nalkades just tältet och i en hast undanskaffades de småsaker, som möjligen kunnat förråda en gåtfull främling. Sampo Singi förde åter ordet och radade upp sina delikatesser vid vår eld. Ah, hvilka

sköna saker, nu skulle vi må som prinsar. Ett stort stycke skinande fett, en bunke sur mjölk, en träskål med pulvriserad ost, en kanna mjölk, en »klump» grädde och ett präktigt får — kunde vi önska oss en mera lukullisk frukost! Ostpulvret

Äldre tibetan.

är en af ingredienserna i »tsamba», som för öfrigt består af mjöl, te och fett- eller smörklimpar, då och då några bitar rått, torkadt kött — allt hoprördt i en skål, i hvilken de smutsbepansrade fingrarna göra sin rond. Den sura mjölken var det bästa af allt, tjock, hvit och syrlig. Jag är icke något

matvrak, men aldrig har någonting smakat mig bättre än denna »schå», såsom tibetanerna kalla den; ostron och champagne äro bara humbug i jämförelse med schå.

Nu skulle matvarorna betalas och vi togo fram några kinesiska silfverstycken. Sampo Singi njöt synbart af att väga den dyrbara metallen i sin hand, men sade att han icke tog emot annat än Lassamynt; sådant hade vi naturligtvis icke, men lyckligtvis gömdes i en af våra kistor ett par buntar blått kinesiskt sidentyg. Ni skulle ha sett hur fru Singis grisögon lyste af lysten längtan. Hon strök med sina svarta labbar öfver det frasande tyget, som om hon ämnat sy sig en baltoalett däraf. Det gick i en handvändning att få affären uppgjord.

Dessutom skulle Sampo Singi för sin visade gästfrihet få behålla fårskinnet och skred därför hastigt och lustigt till slakten, om man så kan kalla den barbariska metod han använde för att taga lifvet af fåret. Tre af dess ben blefvo hopbundna, kring nosen snodde han hårdt en rem och ställde sig på de horisontala, mot marken tryckta hornen, så att fåret låg som i ett skrufstäd. Därpå stack han sin tumme och sitt pekfinger i fångens näsborrar för att döda honom genom kväfning. Det olyckliga djuret sprattlade och ryckte för att komma loss, ögonen trängde ur sina hålor och mördaren rabblade med förtviflad fart »on mane padme hum». Ändtligen blef fåret stilla och dess ben föllo slaka ihop. Sampo Singi reste sig upp och styckade det. Det var pinsamt att bevittna denna scen, men jag förändrade icke en min, ett ingripande hade varit att förråda sig själf.

Slutligen frukosterade vi tillsammans och hundarna blefvo icke glömda.

Kvinnan var klädd på alldeles samma sätt som männen; hennes stripiga, svarta hår var deladt i två flätor, oberäknadt de råttsvansar och tofsar som pekade åt alla himmelens kanter. Hon bar ett par filtstöflar med enkla, brokiga broderier, som på sin tid varit ganska prydliga. Men hur hon burit sig åt för att samla så mycket smuts i sitt ansikte var mig en gåta. Mitt fina skinn, som jag förgäfves försökt få vederbörligen nedsmutsadt, sköljdes oupphörligt »rent» af regnet och måste

målas ett par gånger om dagen, men denna tibetanska primadonna hade icke blifvit ren om man satt en brandspruta i synen på henne.

Den hederlige Sampo Singi gjorde icke min af att försöka behålla oss öfver en dag; han ville tvärt om bli af med oss så fort som möjligt. Och kanske hade han rätt! Alltnog, han var försvunnen då vi gjorde vårt återtåg öfver hans betesmarker. Kanske hade han blifvit ett offer för sin egen gästfrihet och för den oerhörda uppståndelse vi ställde till genom vårt intåg i egentliga Tibet. Hade han önskat se oss öfver en dag, hade han säkert varnat oss för den dagsmarsch vi hade framför oss; i stället önskade han oss en lycklig resa och meddelade att vi hade två dagar till nästa nomadläger.

I hällregn redo vi ned genom floden Gartju-sängis dal; från ett sista litet pass synes landskapet vidga sig, några berg afteckna sig icke framför oss, men man ser icke långt för regnet, som spolar öfver marken. Våra sadlar glappa i vätan, våra kläder glänsa af vatten och äro som fastklibbade vid kroppen, det rinner från hästarnas manar. Mellan öfvergifna lägerplatser för vägen ned till högra stranden af en kolossal flod, som vi till en början togo för en sjö. Det var Satju-sangpo en af inre Tibets största floder. Regndropparnas högljudda smällande mot vattenytan öfverröstades dock snart af ett doft, kokande ljud, som af framvältrande vattenmassor.

Floden var delad i 20 armar, af hvilka fyra voro kolossala och att vada öfver dem föreföll mig hardt när omöjligt. Lama, som var en modig karl och alltid red först, fortsatte dock så lugnt som om han alldeles icke observerat den gråbruna, brusande strömmen, och vi följde efter. Jag väntade att när som helst få se honom försvinna i böljorna. Om djupet kan man naturligtvis icke göra sig ett begrepp i dylikt vatten — dylikt i dubbel bemärkelse; det steg dock ett par gånger öfver metern.

Vi ha nu krånglat oss öfver tio armar och rasta på en slambank där djupet blott är en fot. Där stå vi i den brusande vattenmassan som hejdlöst brusar mot och förbi oss uppifrån dalen, det svindlar för ögonen, vattnet tyckes stå stilla och det är vi som rusa uppför floden med oerhörd hastighet.

Af stränderna synes ej ett spår, idel vatten hvart man ser och floden har svällt till kolossala dimensioner efter regnet.

Utan att säga ett ord sätter Lama klackarna i sidorna på sin mula och ger sig åter ut på djupet. Vattnet är redan uppe till mulans svansrot och ryttaren höjer knäna för att åtminstone hålla stöfvelskaften ofvanför ytan. I detsamma gör den mula han leder och som bär våra båda skinnbeklädda kistor några betänkliga krängningar; kistorna verka som korkdynor, djuret förlorar fotfäste, svänger om ett helt hvarf och föres därpå i vildaste fart utför floden. Hon är förlorad! Nej, är det möjligt! hon känner åter botten under fötterna, återfår jämvikten och kraflar sig upp på stranden, med kistorna i behåll.

I samma ögonblick som mulåsnan togs af strömmen skreko vi förtvifladt åt Lama att vända om, men han hörde ej ett ljud, vattnet forsade omkring honom, han kröp blott helt lugnt allt högre upp i sadeln, som nu var hel och hållen under vattnet. Är han galen, han kan ju icke simma! På en sekund kastar jag af mig lifbältet och är färdig att offra pälsen. Ser man på bara, Lama klarar sig, allt mer blir synligt af mulans rygg och slutligen är den lille prästen utom fara.

Den sista armen var värst, dess bredd uppgick till blott 30 meter, men den var djup, skummande och strid. Jag hade blifvit efter och såg de andra redan på stranden och styrde hästen rakt på den punkt där de stannat. Det är för obehagligt när det bär utför undan för undan. Jag känner hur vattnet stiger uppför stöfvelskaften, hu, klåck, klåck säger det då stöflarna fyllas; nu har jag det öfver knäna, öfver sadeln, blott hästens hufvud och hals synas. Lama och Schagdur, slå sig på knäna, gallskrika och peka hvar vadtröskeln går fram, men man hör ju intet annat än vattenmassornas kokande dån. Så där ja, nu är tiden inne att släppa hästen, i ett ögonblick slår jag undan stigbyglarna och kastar af mig pälsen, men just som jag skall taga de första simtagen förlorar hästen fotfäste och börjar simma, samt föres hastigt utför floden, helt nära stranden. Ofrivilligt hugger jag honom i manen och följer

Ridt i hällregn, på vägen mot Lassa.

med; inom två sekunder bottnar han igen och gör en förtviflad ansträngning för att klättra upp på stranden.

Satju-sangpo! nu hade vi besegrat dig! Jag var våt som en dränkt katt, men hvad gjorde det, vi voro redan förut plask våta af regnet. Jag kände mig dock en stund knäsvag, ty äfven om man är aldrig så styf simmare, så är en sådan situation icke direkt behaglig. Mina stöflar voro berömvärdt vattentäta och sedan vi ridit en bit kom jag att tänka på att det egentligen var onödigt att kånka deras innehåll med mig; jag hällde därför ur dem, band dem bakom sadeln och red barfota.

Vårt läger denna afton bar en tragikomisk prägel. Icke en torr tråd i karavanen, flera saker förstörda, vattnet droppande ur kistorna och från våra kläder och djur. Efter många energiska men felslagna försök, lyckades vi få eld, bolmande och fräsande. Här klädde jag af mig från topp till tå, vred vattnet ur mina paltor och tillbringade aftonen med att nödtorftigt torka dem — att de skulle bli alldeles torra kunde man ju icke begära då det alltjämt regnade friskt.

Obeveklig och grym sänkte sig natten öfver jorden och månen kastade icke ens den flyktigaste blick öfver Tibets genomregnade fjäll. Kusligt och dystert, blåsigt och mörkt, utan återvändo piskar regnet i backarna, tältduken fladdrar som då det leker i ett segel och det låter än som smygande steg än som ryttare, som nalkas i natten. Från två håll höras rop. Är det pilgrimerna från Kum-bum, nej de kunna icke vara så galna att trotsa Satju-sangpo med sina jakar. Man blir nervös af nattvaket och reagerar mot alla ljud. Vår vandring är ingen hemlighet längre, vi hafva mött de första tibetanerna. Bland växlande skiften och emot ovissa öden går vår väg allt djupare in i detta hemlighetsfulla land. Nog tyckte jag att vi borde få se Lassa ändå, när vi nu öfvervunnit två hårda prof, röfvaranfallet och Satju-sangpo. Det var som i en saga, där hjälten måste gå genom eld och vatten för att befria sin brud ur drakens klor. Men trötta voro vi; jag längtade nästan att bli fast för att få sofva ut. Mina båda kamrater voro idealiska karlar — köksor duga icke på sådana äfventyr.

På slaget tolf ruskar jag obarmhärtigt lif i Schagdur; han undersöker sin bössa och kryper ut och jag kastar mig handlöst på marken i vårt bedröfliga näste. Han är för yrvaken, jag för sömnig för att tala; utan att växla ett ord byta vi blott plats.

Lama i samspråk med några infödingar.

XXV.

I tibetansk fångenskap.

Den 2 augusti var oss himlen bevågen, det regnade ej, men båda hästarna voro förbi af trötthet och ett par af mulåsnorna hade skafsår på ryggen. Vår väg för öfver ett litet pass, i hvars närhet ett ensamt svart tält var omgifvet af tjugu jakar och fyra hundra får. Längre fram passerade vi en tekaravan, som lägrade vid en källa. Den räknade tre hundra jakar och tjugufem män, och bördorna, som utgjordes af i säckväf insydda stycken af tegelte, stodo uppstaplade i ett dussin trafvar. Några af männen kommo fram och togo oss i närmare skärskådande, och Lama, vår tolk, ledde konversationen. Som vanligt var den första frågan: »Hur många ären I?» — alldeles som om det gällde att utröna hvem som hade största utsikt till seger i händelse af en sammandrabbning. Och de följande frågorna röra ändamålet med vår resa, hvarifrån vi komma, om vi ha något att sälja och dylikt. Männen sågo ut som sannskyldiga stråtröfvare; det långa, svarta håret är

hos många deladt i två flätor, alla hafva den brunstekta öfverkroppen bar, i det att pälsen, kvarhållen af lifgördeln, hänger nedåt ryggen, med ärmarna i marken. De bådo oss stanna hos dem för att tillbringa aftonen tillsammans, men vi föredrogo att fortsätta och lägrade ett stycke längre bort på en öppen betesplats.

Följande dag ägnades åt hvila. Klockan 9 kom jakkaravanen tågande förbi i exemplarisk ordning. Djuren gingo i afdelningar om 30 à 40 stycken, och hvarje dylik grupp hade ett par väktare. Dessa höllo ordning på jakarna genom ett intensivt hvisslande och med korta, gälla rop. Nu tycktes de icke ens märka vårt tält, som de dock snuddade förbi; de voro helt och hållet upptagna af jakdriften och ingen tittade ens in till oss. Hela sällskapet var kolsvart, jakarna, hundarna, männen, deras kläder och bössor; de drogo förbi som ett skuggspel eller en procession af demoner; för dem stod vägen öppen till Taschi-lumpos tempel, där den högförnäma Laman Bantsching Bogdo residerar, och till Schigatses basarer, där teet skulle säljas.

Dagen användes till hvila och torkning. Alla våra saker breddes ut på marken, sadeldynorna lösgjordes och vändes i solen, stöflarna fylldes med varm sand, som söp i sig fuktigheten, och Lama sökte rädda så mycket som möjligt af innehållet i sina medikamentpåsar. Han öfverraskade oss också med en stor påse russin, som han köpt i Tjarkhlik. Djuren betade så nära tältet, att vi när som helst kunde räkna dem. Själf njöt jag mest af att återse solen och låg och stekte mig i dess härliga värme; sedan blef jag af Lama nymålad. För öfrigt inöfvade vi våra roller och hvad vi skulle svara på de närgångna frågor, som förr eller senare skulle ställas till oss. Detta var dock en kvistig punkt, ty enligt Lama så var Dalai Lama allvetande och visste till och med hvad vi talade om i den stund som var. Men han var också god och skulle icke tillåta att något ondt vederfors oss, helst som han visste att vi själfva icke hade något ondt i sinnet mot hans heliga land och stad.

Djupt mörker hade rådt en hel timme, då månen steg

upp och tyst och vänlig som en ängel trädde ut öfver natthimlens stjärnbeströdda fält. Jag hade vakten; nejden låg fridfull och stilla som en kyrkogård, intet ljud hördes, blott ett par gånger morrade hundarna. Det medförde en känsla af lugn att veta att vi hade nomader i närheten; — och det är ju lättare att lefva midt uppe i en farlig belägenhet, än att afvakta dess ankomst.

Den 4 augusti bar det vidare mot Lassa. Redan tidigt mötte vi en stor jakkaravan, hvars ledare buro höga gula hattar

En tam jak. (Min ridjak på vägen från Leh till Kara-korum 1902.)

med vida brätten, samt långa gaffelbössor. Vi hade intet otaldt med tibetanerna och ville helst i lugn passera dem, men våra mulåsnor, som hade blifvit uppiggade af de senaste dagarnas goda bete, voro af annan mening; de svängde helt om och sällade sig till jakarna, hvilket förgrymmade dessa till den grad att de spridde sig i vild flykt. Tibetanerna hvisslade och lefde, vi skreko och hojtade, Jollbars och Malenki arrangerade ett hejdundrande krakel med sina tibetanska kolleger och den största villervalla rådde på valplatsen. Efter mycket besvär fingo vi bukt på djuren och skildes åt i god ordning.

På ett lågt pass hade ett stenröse blifvit uppfördt med inskriften »om mane padme hum». Åtskilliga svarta tält funnos i trakten, alltid omgifna af får- och jakhjordar. Människor voro dock sällsynta och då vi slutligen fingo tag i en gammal gubbe, tänkte vi att han vore mannen att sälja oss sur mjölk; han svarade helt lugnt att nog hade han mjölk, men den var icke till salu och för resten behöfde han den själf. Och något annat ville han icke heller sälja, den snålvargen.

Ju längre vi skredo framåt, desto talrikare lågo nu tälten, ibland gåfvo de terrängen ett svartprickigt utseende. Framför hvarje tält reser sig en stor trafve jakgödsel till vinterbränsle. För att icke blifva alldeles öfverlupna af nyfikna fortsatte vi och stannade i närheten af fyra ensamma tält, där Lama fick vår ena »domba» (bunke) fylld med sur mjölk, under det att Schagdur och jag hade besök af en ung tibetan som såg ut att vara spion. Han pratade i ett kör, ehuru vi ej begrepo ett ord.

Måndagen den 5 augusti redo vi 3 ½ sv. mil mot SSO och till femtiotredje lägret från Tjarkhlik räknadt. Först nu fingo vi en släng af sommaren och i närheten af Tso-nekk (den svarta sjön) steg temperaturen till hela + 20°. Öfverallt syntes tält och hjordar. På en jämn, vidsträckt slätt, öfverallt omgifven af ganska ansenliga berg, gjorde vi halt i närheten af tolf tält. Vi hade då aflägsnat oss 27 sv. mil från hufvudkvarteret.

Då tibetanerna icke ens visade oss någon uppmärksamhet, utan sutto kvar vid sina eldar, under det att deras barn lekte med hundvalpar och lamm, kände vi oss fullkomligt obesvärade, men vid mörkrets inbrott nalkades tre tibetaner till fots vårt tält. Lama och Schagdur gingo dem till mötes, och då de dröjde länge borta, började jag bli orolig för dem. I kolmörkret kom Schagdur ändtligen. Han var lika lugn som vanligt, men då han tilltalade mig på ryska, förstod jag att han hade allvarliga underrättelser. »Det ser illa ut för oss,» sade han, »jag förstod icke ett ord, men hörde oupphörligt schvedpeling, burjat, Lassa. Lama är nästan gråtfärdig och ytterst ödmjuk.»

Tillintetgjord och uppskakad återvände den sistnämnde och berättade att en af de tre männen varit en höfding eller officer, som väl tilltalat honom höfligt, men ändå i sträng och befallande ton. Utan omsvep hade han sagt, att det för tre dagar sedan blifvit bekant att en »schved-peling» (svensk europé) var på väg till Lassa, samt att några jakjägare, som nyligen anländt till Nakktju, meddelat, att de sett en stor och stark europeisk karavan som tågade mot söder öfver bergen. Tusen frågor haglade därpå kring Lamas öron. Visste han något om dessa européer, fanns någon af dem bland oss, hur många voro vi, hur många djur hade vi, voro vi beväpnade; och hvarifrån kommo vi, hvart gingo vi, hvarför hade vi valt denna undangömda stig, i stället för mongolernas vanliga stora pilgrimsväg. »Tala bara sanning,» tillfogade han, »och hur kan du som är en lama följa med dessa okända främlingar?»

Lama hade då berättat att den europeiska karavanen stannat på nio dagsresors afstånd, men att vi tre, medan djuren betade, fått lof att besöka Lassa. Om karavanens sammansättning hade han gifvit noggranna upplysningar, helst som han fått det intrycket att den redan var utspionerad af tibetanerna.

Höfdingens besked löd: »Ni stanna kvar här öfver morgondagen. Jag kommer då till ert tält och vi få vidare talas vid. Jag skall anskaffa en mongolisk tolk, som kan tala med de båda andra.»

Den natten sutto vi länge uppe och rådgjorde. Att vägen till Lassa för oss var spärrad var tämligen klart, men skulle man låta oss oantastade lämna landet? Och hvarifrån hade de fått uttrycket »schved-peling»? Förmodligen från den turgutiska pilgrimskaravan som besökt oss i Temirlik föregående höst. Hvad skulle väl morgondagen bära i sitt sköte? Jo då skulle vi väl få höra vår dom och underkastas ett förhör och en undersökning, som sannolikt skulle stå oss dyrt. Ännu en gång genomgingo vi våra roller. Ja nu, om någonsin, voro vi midt i äfventyret, klokhet och orubbligt lugn var nu det enda som kunde rädda oss till lifvet. Jag drog en suck af lättnad öfver att veta att vi fingo sofva ut följande morgon och att vår osäkra, famlande ställning nu skulle få ett afgörande.

Hela natten skällde hundarna i nomadlägren rundt omkring oss. Det var tydligt att tibetanerna gingo från tält till tält, spridde nyheten om vår ankomst och förberedde sig till någonting. På flera ställen syntes eldar glimma genom nattens mörker. Knappt hade solen gått upp den dag då vårt öde skulle afgöras, förr än tre nya tibetaner kommo på besök. På vederbörligt afstånd lämnade de sina hästar med frambenen hopbundna, slogo sig ned vid vår eld och stoppade sina pipor. Deras egentliga ärende tycktes vara att undersöka mina ögon, ty så fort jag tagit plats mellan två af dem, bådo de mig aftaga mina svarta glasögon. De hade väl för sig att alla européer voro blonda och hade blå ögon och kunde därför icke återhålla sin förvåning öfver att finna mina ögon lika svarta som deras. Synbarligen snopna, nickade de vänligt åt mig och samtalade fort och ifrigt.

Därpå önskade de se våra vapen och med största fingerfärdighet demonstrerade Schagdur sitt ryska magasingevär och jag min svenska officersrevolver. Vi hade knappt afslutat förevisningen förrän de ruskade på hufvudet och bådo oss lägga bort våra mordvapen, och så reste de sig och ansågo säkrast att draga sig tillbaka till sina hästar och sutto ej upp förr än de trodde sig utom skotthåll.

Efter en halftimme hade vi visit af fyra nya gäster, tre smutsiga nomader i långt, svart hår och med svärd och långa metallpipor i lifgördeln, samt en gammal högväxt, kortklippt lama i röd dräkt och med gul mössa. Det enda denne hedersman ville veta var hufvudkaravanens styrka och därom fick han besked. Å ömse sidor iakttogs de sedvanliga artighetsbetygelserna och det knusslades icke på försäkringar om vänskap och aktning. Gubben upplyste om sin egen prästerliga rang, hvars höghet så imponerade på vår beskedlige Schereb Lama att han reste sig, förenade sina händer med flatorna mot hvarandra och vidrörde gubbens panna med sin.

Slutligen yttrade den gamle mannen med förbluffande tvärsäkerhet: »Ni måste stanna här i tre eller högst fem dagar. I dag på morgonen skickade vi kurirer till höfdingen af Nukktju för att fråga om ni få fortsätta eller ej. Som svar på denna

Tibetanerna sökte skrämma oss genom en våldsam rytterischock.

skrifvelse kommer antingen ett bref med förhållningsorder eller också höfdingen, Kamba Bombo, själf, och i hvilket fall som helst äro ni till dess våra fångar.»

Nu trodde vi att vi skulle få vara i fred, men redan efter ett par minuter inträffade något, som uppfyllde oss med oro. Från alla håll samlades till det lilla tältläger, där våra närmaste grannar bodde, små grupper af ryttare, beväpnade till tänderna med spjut, lansar, svärd och långa svarta gaffelbössor. Somliga buro höga, hvita filthattar, andra mörka bindlar, virade kring hufvudet och alla voro de insvepta i svarta eller röda kappor. De sågo ut som banditer dessa soldater, som nu mobiliserats för att rädda Tibet från en inbillad fientlig invasion. De växte upp som svampar ur marken och snart kunde vi räkna 53 stycken, som i spridda grupper slogo sig ned kring sina friluftseldar.

Med största spänning iakttogo vi alla deras rörelser, Lama var öfvertygad om att vår sista stund var nära, men jag tänkte, att om det verkligen var deras afsikt att göra kol på oss, så borde de icke behöfva så mycket folk, och hellre verkställa massakern nattetid. Efter en stund såg det verkligen ut som om Lama skulle få rätt. Sju ryttare sprängde österut mot Nakktju och några redo hårdt mot Lassa för att lämna Dalai Lama budskap om vår ankomst. Men alla de öfriga, som nu blifvit ytterligare förstärkta, redo i samlad trupp och i vildaste karriär rakt fram mot vårt tält. Som boskap skulle vi icke låta slakta oss, vi höllo våra vapen redo och sutto eller stodo i tältmynningen beredda på det värsta. Tibetanerna nalkades som en stormvind och hästhofvarna smällde och smattrade mot den blöta marken. De uppgåfvo de vildaste indiantjut och svängde i krigiska åtbörder sina spjut och lansar öfver hufvudet. Ett par svängde sina svärd på samma sätt och tycktes kommendera hopen. Blott ett par minuter hade vi kvar, ty de nalkades med slaka tyglar och klackarna i hästarnas sidor. Nu äro de öfver oss och i nästa ögonblick skola de krossa oss som en lavin! Men nej, de trampa icke ned oss. Skaran var oss så nära att stänket från de främsta hästarna nådde fram, då den, på ett gifvet kommandorop, delade sig i tu;

halfva antalet ryttare kastade sina hästar tvärt om åt höger, den andra hälften åt vänster, och därpå återvände de båda afdelningarna till utgångspunkten.

Ännu ett par gånger upprepades denna obehagliga manöver, hvars mening tydligen var att hos oss injaga välbehöflig respekt. Vid sitt läger började de sedan alla att skjuta till måls med sina långa svarta gaffelbössor. Klockan 2 sutto de åter till häst, svepte om sig sina kappor och redo, under det att regnet stod som spön i backen, åt det håll, hvarifrån vi kommit. Nu blef jag riktigt orolig och fruktade att det gällde ett öfverfall på hufvudkvarteret; jag hade blott en längtan, nämligen att rida tillbaka dit och deltaga i försvaret. Men vi voro ju fångar och kunde icke röra oss ur fläcken.

Sedan fältet sålunda blifvit utrymdt kommo två nomader på besök och medförde fett och sur mjölk. De voro förbjudna att ta emot vedergällning därför. Ihärdigast voro dock fyra gubbar som tycktes hafva för afsikt att stanna kvar för godt. Då vi icke kunde bli af med dem på annat sätt gingo vi och lade oss och låtsades sofva, men då det just började hällregna igen, kröpo äfven alla fyra gästerna in i tältet, där det var trångt nog äfven dem förutan. En af dem uppmuntrade oss med orden: »Vet ni inte att det kan kosta ert hufvud att ni gått denna väg; alla, som från det hållet försöka nå Lassa, bli halshuggna.»

Midt igenom tältet rann en liten regnbäck, som ökade småningom, och tvingade oss att flytta mot kanterna. För att undgå total öfversvämning måste vi utföra ett helt kanaliseringsarbete ofvanför tältet, som stod å sakta sluttande mark. Denna natt motsågo vi med relativt lugn, åtminstone hvad våra djur angick. De fingo gå lösa hvar de behagade och vi sågo icke ens efter hvar de tagit vägen, vi betraktade dem som inackorderade hos tibetanerna. Hvad oss själfva beträffar, så voro vi bevakade af 37 vaktposter, hvilkas eldar om nätterna skymtade svagt genom regndiset, särskildt åt Lassahållet till.

Hela dagen den 7 augusti voro vi föremål för en ganska besvärlig uppmärksamhet. Först uppträdde han som hotat med halshuggning, och skänkte oss en bunke sur mjölk, en säck

argol och en blåsbälg, som var särdeles välkommen. En annan tibetan, som hette Ben Nursu, stannade i fulla tre timmar och sade ganska oförbehållsamt ifrån att han hade i uppdrag att spionera öfver oss. Han var dock så hygglig och förság oss med så värdefulla upplysningar, att vi icke hade något emot hans efterhängsenhet. Från denna plats, som kallades Djallåkk, räknade han fem dagsresor till Lassa, ehuru en ryttare kunde nå hufvudstaden på en dag. Vi funno också en gång att ett ilbud från Djallåkk till Lassa återkom på två dagar, men dylika kurirer byta hästar flera gånger på vägen; afståndet uppgår till ungefär 20 mil.

En af dagens besökande, en gammal långhårig man vid namn Dakkje, yttrade, enligt hvad Lama uppsnappade, till sina kamrater: »Dessa tre män äro ej af allra bästa sort; till Lassa få de naturligtvis icke fortsätta. Kamba Bombo kommer hit om ett par dagar och då får man se. Under tiden får intet fattas dem, allt hvad de behöfva skola de få och ingen får taga emot betalning. Om de försöka fly, skola väktarna genast underrätta mig. Amgån Lama har rådfrågat de heliga böckerna och funnit att dessa män äro tvetydiga individer, som ej få släppas till Lassa. Jägaren Åndji har för länge sedan sett dem bland bergen och sagt att deras följe är förfärligt stort. Underrättelsen härom skickades genast till Lassa.» Och pekande på mig tillade han: »Amgån Lama kunde ej afgöra huruvida den där är burjat eller ej.» De andra svarade blott »lakså, lakså», ett ord som betecknar vördnad, lydnad och hörsamhet. Af detta samtal framgick att det särskildt varit jakjägarna vid lägret XXXVIII som varit oss till förfång.

Äfven denna dag ströko ryttarpatruller omkring i trakten. Tibetanerna mobiliserade för att möta och hejda de norr ifrån inträngande fienderna. En af dem sade uppriktigt att det gällde hufvudkaravanen, en annan att det blott var fråga om det heliga landets försvar.

Den 8 augusti vaknade jag halfkväfd af den rysliga rök som fyllde tältet; det hällregnade och därför bakades bröd inomhus. Ett ordentligt sotlager hade fastnat i det fett, hvarmed mitt ansikte senast blifvit ingnidet. Fårkött, smör, fett.

söt och sur mjölk tillfördes oss i vida större mängd än vi, äfven med hundarnas tillhjälp, kunde göra af med.

Då korsförhöret började igen, blef jag förargad och sade ifrån att om de icke upphörde med sina närgångna frågor, skulle jag köra af dem och icke släppa en själ till vårt tält. Då tego de, bugade sig artigt och sade blott sitt beskedliga »lakså, lakså». Lama förklarade att de hade en ryslig respekt

Trumpetande lamas

för mig, och jag kände mig nästan som Karl XII i Turkiet. De hindrade mig från att gå dit jag ville, men önskade själfva bli af med mig så fort som möjligt. Vi voro på samma gång deras gäster och fångar, deras vänner och fiender och tydligen hade befallningar ingått från Lassa att vi skulle bemötas med största hänsyn, och att icke ett hår fick krökas på våra hufvuden. Blott Lama var ledsen, sedan vi fått höra att Kamba Bombo själf skulle komma och undersöka oss. Lama hade sett honom i Nakktju och visste att det var han som med pinsam nog-

grannhet undersökte alla de mongoliska karavaner som gå till Lassa och som var ansvarig för att inga européer sluppo fram. Och då han nu kom ihåg att en gång en mongolisk lama för någon förseelse förverkat sin rätt att besöka Lassa och för att försona sitt brott gått hela vägen från Urga till den heliga staden — på knä och för hvarje steg kastat sig framstupa

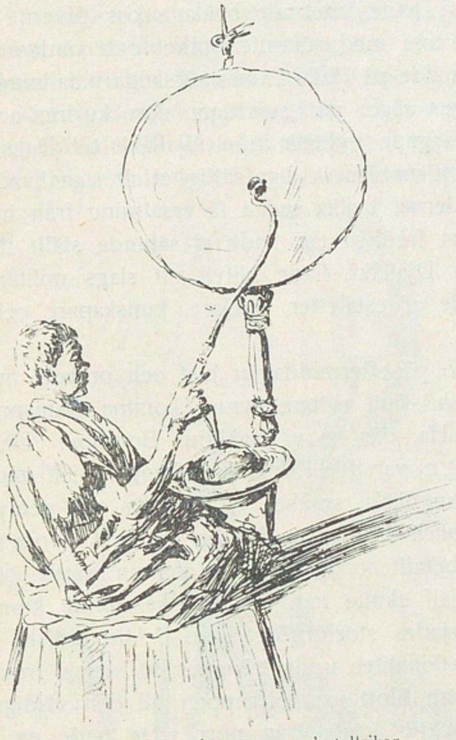

Lama, trakterande trumma och tallrikar.

med händerna i marken, en promenad som fordrat 6 år — och ändå icke blifvit insläppt, så fruktade han att ett hårdt öde nu också skulle drabba honom. »Om jag kommer med lifvet härifrån,» sade han, »så är min bana dock ödelagd och jag får aldrig återse Lassa.»

Emellertid började vi tröttna på att bara ligga här och lata oss, sofva, laga mat, äta och betrakta tibetanernas görande

och låtande. På samma gång som det var skönt att hvila och att slippa sitta och rida i detta eviga regn, då allt var kallt och grått och vått och rått och mörkt, så pinade det mig att icke äga min frihet, utan vara prisgifven åt tibetanernas godtycke. Jag längtade efter Kamba Bombo, som väl skulle göra slag i saken.

Men vi hade intet att beklaga oss öfver. Våra värdar omhuldade oss med rörande ömhet och vänlighet. De sade att detta skedde på Dalai Lamas särskilda befallning. De ryttare som dagligen sågos på Lassavägen voro kurirer och ilbud som ständigt bringade nyheter från Djallåkk till Dalai Lama. De soldater som mobiliseras äga rättighet att taga hvad de behöfva från nomaderna, hvilka sedan få ersättning från hufvudstaden. Genom vårt fredliga tåg hade vi sålunda ställt till ett rysligt besvär och Djallåkk hade blifvit ett slags militär knutpunkt. Det vimlade af estafetter, spejare, kunskapare och kurirer åt alla håll.

Vi sutto på eftermiddagen just och pratade med sju tibetaner, då en skara ryttare syntes komma framsprängande till vårt tält. »Ha, där ha vi Nakktjus Bombo»! Det visade sig dock att det ej var den förnäme höfdingen själf utan blott hans tolk för mongoliska språket, en hygglig och gemytlig tibetan. I det ögonblick då Kamba Bombo fått besked om vår ankomst hade han befallt tolken att rida genom nätter och regn till Djallåkk; själf skulle han så fort ske kunde komma efter.

Nu började storförhöret igen. Alla kritiska funderingar om min nationalitet undanträngdes af deras fruktan att vår hufvudkaravan blott var förtruppen till den väldiga invasionsarmé de tycktes vänta från norr. De hade en panisk förskräckelse för denna inbillade armé, och redan nu fick jag fullkomligt klart för mig att högsta vederbörande i Tibet aldrig drömt om att ställa sig under rysk öfverhöghet eller protektion. Tolken försäkrade oss att hvilka vi än voro, skulle vi aldrig få resa till Lassa, men på Dalai Lamas befallning skulle intet ondt få tillfogas oss.

Schagdur och jag togo nu i med hårdhandskarna och predikade för den arme tolken så att det hven om hans öron. Hur

kunde man understå sig att hindra oss, som fått ryske tsarens tillstånd att göra vallfarten till Lassa, och hade Dalai Lama någonsin förut vägrat fredliga burjater tillträde! Kamba Bombo borde vara rädd om sitt hufvud, han kunde mista det om han icke återgaf oss vår fullständiga frihet. Tolken och hans män sågo mycket allvarsamma ut. Ryssland kände de icke alls till och om Indien hade de endast svaga begrepp. Hvad vi sade om dessa rikens storlek och makt gjorde icke det ringaste intryck på dem. Slutligen kommo vi öfverens om att afsända ett ilbud till Kamba Bombo med begäran att han skulle raska på och tolken lofvade att likaledes skicka en kurir till Lassa, som till Dalai Lama skulle framföra vår senaste straffpredikan.

Läsande lama.

Tibetansk soldat.

XXVI.

Kamba Bombo.

Den 9 augusti blef för oss en viktig dag. På morgonen drogo en mängd ryttare och patruller åt SV och drefvo hjordarna åt samma håll. Öfverallt hördes skrik och hästtramp, fårens bräkande och jakarnas vresiga grymtande. Schereb Lama, som alltjämt var dyster i hågen, trodde att man utrymde fältet för att få fritt spelrum till den förkrossande ryttarschock, som skulle göra slut på oss.

Klockan 10 infann sig vår vän tolken och upplyste att Kamba Bombo af Nakktju anländt med stor svit och önskade ofördröjligen se oss. En hel tältby växte också upp ur marken på några kilometers afstånd åt Lassahållet till. Höfdingens tält var mycket stort, hvitt och blått och från de andra uppstego redan rökpelare. Lama var rof för den lifligaste oro då han såg alla de nykomna ryttare och män som svärmade kring den luftiga byn.

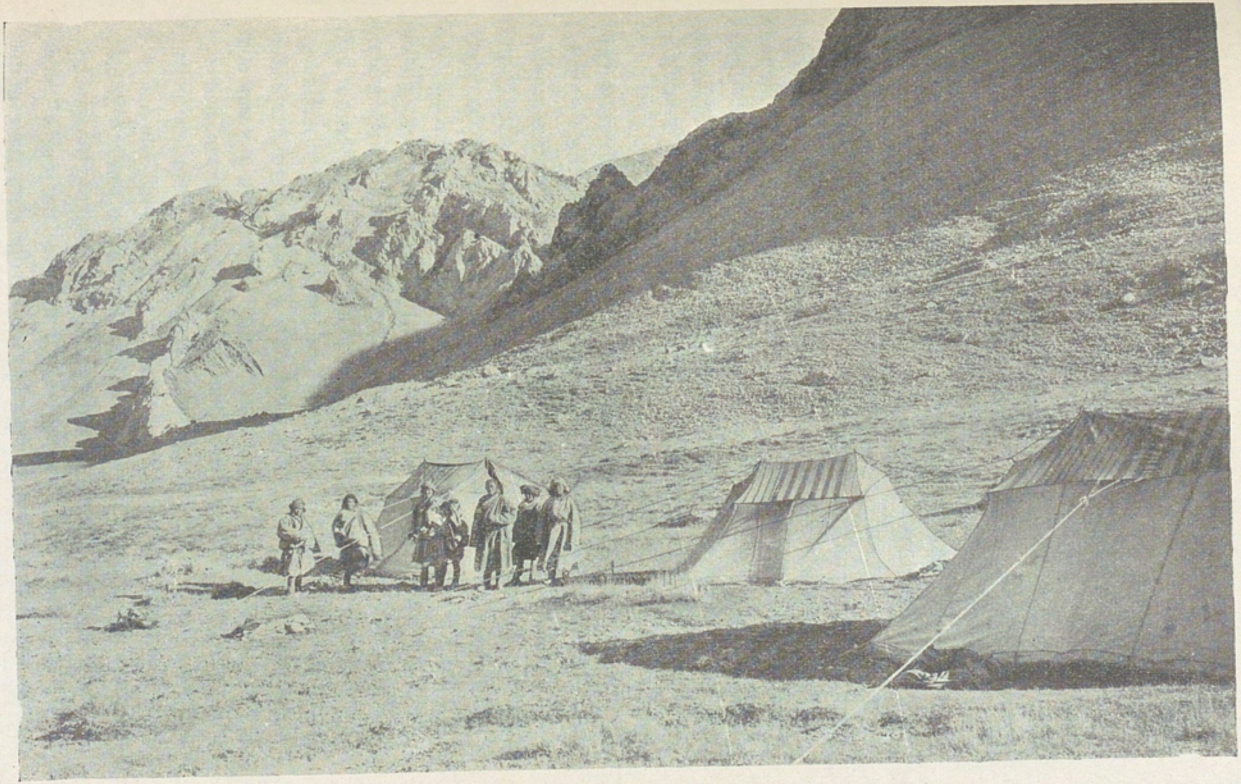

Tibetanska höfdingars tält, hvita med blåa ränder (fotograferade vid ett senare tillfälle).

Tolkens ärende var nu att i Kamba Bombos namn inbjuda oss att flytta vårt tält till hans omedelbara grannskap och att komma på gästabud. I ett af tälten dukades redan rätterna upp, i midten stod ett helstekt får, omgifvet af skålar för te och tsamba och vid vår ankomst skulle vi hedras med hvar sin »haddik» — en tunn, ljusblå bindel, som mongoler och tibetaner öfverlämna åt förnämliga gäster till tecken af vördnad.

Mitt svar lydde, att om Kamba Bombo ägde ett spår af folkvett och hyfsning, så borde han begripa att det var hans plikt att aflägga visit hos oss innan han bjöd oss på gästabud. Ville han njuta af vårt grannskap så stod det honom fritt att flytta öfver till oss. Vi ville honom ingenting och hade aldrig skickat efter honom; vi visste icke om han var fågel eller fisk och lika litet om han hade rättighet att tala i Dalai Lamas namn. Det enda vi behöfde veta var om det tilläts oss att fortsätta till Lassa; i motsatt fall skulle vi vända om till vår hufvudkaravan, och då fick Kamba Bombo svara för följderna.

Den arme tolken vred sig som en mask, bad, bönföll och jämrade sig, men jag förblef obeveklig. »Om ni ej komma, faller jag i onåd och blir afskedad!» I två timmar bestormade han oss, men då intet hjälpte steg han till häst och red bort. »Hälsa Kamba Bombo,» ropade jag, »att om han ej har vett att göra visit, skall han aldrig få se skymten af oss.»

Att gifva en förnäm guvernör ett sådant svar var ganska ohöfligt, men det var icke första gången jag hade med asiater att göra — jag vet hur de skola tas. Kamba Bombo var guvernör i Nakktju vid öfre Saluen och hade fått befallning från Lassa att själf undersöka oss. Vid vår ankomst till Djallåkk för fem dagar sedan hade man skickat kurirer till honom och själf hade han då skickat ilbud till Lassa, fått svar och nu ridit hit — allt hade gått på fem dagar, ehuru afstånden mellan de tre punkterna äro stora.

Jag vill erkänna att jag ansåg situationen mycket kritisk. Vi hade sett tibetanerna mobilisera och vi hade gett oss sken af att vara burjater. Ingen hade haft rätt att förebrå dem om de velat statuera ett exempel på en europé som reste under

förklädnad. Och hade de slagit ihjäl mig och sedan fått vidkännas efterräkning, så hade de blott behöft svara: »vi visste icke att han var europé, han sade själf att han var burjat». Vi fruktade alla tre att inbjudningen var ett försök att locka oss i en fälla. Till ett gästabud går man obeväpnad, och kanske de nu sökte en förevändning att skilja oss från våra vapen, för hvilka de hade en ryslig respekt. Nej, vi skulle icke låta öfverlista oss, vi skulle icke låta dem taga våra lif förrän vi användt alla våra patroner, äfventyret var bringadt till sin spets och skulle slutas med ära. Vi skulle leka kalabaliken i Bender innan de fingo makt med oss.

I ett par timmar sutto vi nu ensamma och funderade, afgörandet var nära, jag minns dessa långa timmar af väntan och oro som hade det varit i går. Män och hästar vimlade kring höfdingens tält. Hvad talade man om, hvad förbereddes, hade han blifvit förolämpad af mitt sträfva svar?

Nu tätnade leden i tältbyn, de gjorde sina vapen klara och stego till häst. En hel skog af ryttare sprängde i en lång svart linje rakt fram till oss. Det regnade ej och vi kunde ostördt njuta af detta i sanning praktfulla skådespel. De nalkades i hastigt tempo, hästarna höllos i starkt galopp. Ett oredigt sus höres innan vi urskilja hästarnas snabba stampningar mot marken. Vi stodo utanför tältet, men våra vapen lågo laddade till hands.

Tibetanerna stormade fram på en linje. I midten red höfdingen på en stor vacker grå mulåsna, de andra redo hästar. Han var åtföljd af sin stab, militära, civila och prästerliga ämbetsmän, alla iförda praktfulla högtidsdräkter. Flyglarna utgjordes af soldater, beväpnade till tänderna med gevär, svärd och lansar, som om det gällt ett fälttåg mot en fientlig stam. De voro inalles 67 man och vi voro blott tre fattiga pilgrimer.

Först sprängde tolken fram till oss och anmälde Kamba Bombos ankomst. Då denne stannade helt nära tältet, kastade sig några uppvaktande ur sadlarna och utbredde på marken en matta och några kuddar, på hvilka han slog sig ned vid sidan af Nanso Lama, en förnäm präst från Nakktju.

Jag steg fram till honom och bjöd honom lugnt och nästan

befallande att taga plats i tältet och efter något krus accepterade han hedersplatsen — en våt majssäck bland andra illaluktande grunkor. Han kunde vara 40 år gammal, var liten och blek, tärd och trött, men han småskrattade och såg illmarig ut, förtjust öfver att ha oss i sina klor och väl vetande att hans vaksamhet skulle räknas honom till förtjänst.

Hans dräkt var smakfull och elegant; ytterkläderna, en röd kappa och en baschlick af samma färg, omhandtogos af hans tjänare och nu presenterade han sig i en kostym af idel gult siden, med vida ärmar; han bar en liten blå kinesisk kalott, gröna, mongoliska sammetsstöflar och var med ett ord pyntad som till fest.

Sedan skrifmaterial blifvit framförda, började förhöret och gällde i vida högre grad hufvudkvarteret än oss själfva. Man fruktade tydligen en invasion från norr och trodde att vår karavan, som väntade i bergen, var förtruppen. En stor fördel för oss var att vi hade lämnat karavanen bakom oss, ty tibetanerna förstodo att om de gjort oss något ondt, skulle de få hela styrkan öfver sig och de inbillade sig att tusentals soldater lågo gömda i de nordliga bergen.

Därpå undersöktes de af våra tillhörigheter som lågo framme, men Kamba Bombo begärde icke ens att få titta i våra kistor — upplysningen att de innehöllo proviant var nog. Allting antecknades och protokollet skulle, såsom han oförbehållsamt meddelade, skickas till Lassa. Med mig tycktes han vara alldeles på det klara och gjorde mig inga personliga frågor. Schagdur sjöng ut som en fältmarskalk och frågade hur man kunde våga att uppehålla ryska burjater. Men Kamba Bombo skrattade och sade: »Du tror att du kan skrämma mig; jag gör min plikt och har fått mina order af Dalai Lama. Icke ett steg till mot Lassa, det skulle kosta edra hufvuden,» utropade han i det han förde handen, flat som en klinga, utmed halsen. »Det gör detsamma hvilka ni äro, misstänkta äro ni alltid, ni ha kommit på en bakväg och måste vända om till ert hufvudläger.» Schagdur, som gällde för den förnämligaste af oss, skötte sig som vanligt briljant och imponerade på tibetanerna. Då han med afseende på Lassa icke kom längre, for-

»Icke ett steg till mot Lassa!»

Tibetanska kavallerister.

drade han ersättning för de stulna hästarna. Kamba Bombo svängde sig och sade att han ej kunde ansvara för hvad som skedde utanför gränserna af hans provins. Schagdur var genast framme och trampade honom på tårna i det han utropade, »jaså, detta är icke ert land, kanske det är ryskt område»! Men då blef Kamba Bombo arg och svarade kort att hela landet tillhörde Dalai Lama. Ett par hästar skulle vi få följande morgon.

Slutligen förklarade den myndige guvernören att vi kunde stanna hur länge vi ville och bryta upp när som helst, han skulle i alla fall icke återvända till Nakktju förrän vi lämnat Djallåkk. En särskild eskort skulle föra oss till gränsen, vid Satju-sangpo och proviant skulle kostnadsfritt ställas till vårt förfogande, och som för att visa att han menade allvar, skänkte han oss också nu en mängd matvaror och ett par får.

I det stora hela var Kamba Bombo vänlig och artig och icke ett smul förargad öfver det besvär vi förorsakat honom. Han var reel att hafva att göra med och visste hvad han ville. Hvem jag var fick han väl aldrig fullt klart för sig, men säkert trodde han att något extra ordinärt doldes under min slitna mongoldräkt, ty hvarför skulle han eljest kommit dragande med sådan pomp och ståt. Under samtalet trängdes de andra tibetanerna omkring oss och gjorde sina anmärkningar och observationer. De buro svärd i rikt silfverbeslagna baljor, med koraller och turkoser, köpta från Nepal och Badakschan, »gavos» eller afgudafodral af silfverfiligram, präktiga armband och radband, och i flätorna hängde hela klasar af prydnader, brokiga stenar, pärlor och silfversmycken, allt från Lassa; de voro alla utstyrda i det dyrbaraste de ägde och deras sadlar och remtyg förrådde mongolisk konstfärdighet. De förnämligare buro stora hvita hattar med plymer, andra hade bindlar kring hufvudet, men soldaterna voro för det mesta barhufvade och sågo ut som indianer med hårtestarna åt alla håll.

Schereb Lama underkastades ett strängt förhör på tibetanska språket. Hans namn stod tecknadt i tempelböckerna och han visste väl att det var förbjudet för européer att besöka Lassa; nu hade han kommit med tvetydiga främlingar och svikit

sin prästerliga värdighet; han var en förrädare, som aldrig mer skulle få sätta sin fot inom det heliga området.

Till sist föreslog jag Kamba Bombo att skicka ett af Lama uppsatt bref till Dalai Lama, men han svarade att det skulle kosta honom hans plats om han gåfve den helige några råd, och för öfrigt fick han dagligen sina order direkt från Lassa och visste precis hur vi skulle behandlas.

Och så reste han sig, tog artigt farväl, svängde sig upp i sin rikt smyckade sadel och red hastigt bort, åtföljd af sin stora stab. Skymningen hade redan bredt sig öfver nejden, skaran försvann snart ur vår åsyn och med den mitt hopp att få se den heliga staden. Stjärnorna lyste klara öfver bergen, ej en vindfläkt drog genom den tysta kvällen, blott då och då hördes en hund skälla i fjärran.

Tre år hafva nu snart förgått sedan denna afton och mycket har förändrats sedan dess. Själf njuter jag af ett ostördt lugn i mitt arbetsrum i Stockholm; Schereb Lama har skrifvit till mig att han lämnat Astrakhan, där han först slog sig ned i ett kalmuckiskt lamakloster, och begifvit sig till sin födelsestad Urga. Men hur hafva de båda andra det? Schagdur, ligger han blödande på något slagfält i Mandschuriet? och Kamba Bombo, har han hört till dem som lyssnat till krigsbasunernas ljud och samlats till det heliga Tibets försvar mot hjärtlösa inkräktare och våldsmän, som med magasingevär och mitraljöser söder ifrån trängt in i landet? Om så är fallet så skall han säkert med vemod minnas mitt besök, som icke kostade honom och hans landsmän några tårar. Men kanske han tror att det återigen är jag som är framme och ställer till oreda, ty jag sade honom att jag, om han hindrade mig nu, skulle komma tillbaka en dag och på ett sätt som icke skulle tåla något motstånd. »Burkhan mädine», Gud vet, plägade Schereb Lama säga.

Följande morgon befallde jag våra tibetanska väktare att drifva våra två hästar och fyra mulor fram till tältet, ty jag hade icke lust att förlora mera tid i onödan. Utan vidare kunde vi dock icke begifva oss af och jag beslöt därför att rida ensam till Kamba Bombos tält, ehuru Schagdur och Lama

varnade mig därför. Då jag kommit halfvägs, omringades jag af tjugu beväpnade ryttare. De sade icke ett ord, men redo framför och bakom mig. På ungefär en kilometers afstånd från tältbyn sutto de af och läto mig förstå att jag borde göra sammalunda.

Knappt en kvart hade vi väntat, då samma ryttarskara som i går sprängde fram i galopp och i midten red Kamba Bombo i sin gula dräkt. På en matta och ett par kuddar slogo vi oss ned och med tillhjälp af tolkar hölls ett långt samtal.

Två herdegossar.

All min öfvertalningskonst var fåfäng, Kamba Bombo hade icke lust att mista sitt hufvud för min skull, och då jag föreslog honom att alldeles ensam och obeväpnad rida till Lassa, skrattade han skakande på hufvudet, pekande mot norr och sade blott: »tillbaka, tillbaka»!

Sedan plirade han med ena ögat, och uttalade ordet »sahib», som betyder herre och i Indien användes för att beteckna européer, särskildt engelsmän. »Nej,» svarade jag, »jag är ingen sahib, men väl en europé från ett land fjärran i norr långt bortom Ryssland. Han upprepade blott sitt »sahib»! Och då

Tibetanernas kavalleristorm vid Jaggju-rapga.

jag sade honom att jag hade fyra kosacker med mig, gifna af ryske kejsaren, replikerade han: »de äro alla sahibs»!

Nu framfördes två hästar som jag skulle få i ersättning för de stulna, men vid afprofningen visade de sig så dåliga, att jag frågade Kamba Bombo om han inte själf kunde behöfva dem till sitt kavalleri — jag ville icke ha dem. Genast framfördes då två andra och fullt användbara hvita hästar, som jag accepterade.

En stund senare sutto vi alla framför mitt tält, där Kamba Bombo trakterades med tsamba, russin och tobak, och där vi växlade till oss tibetanskt mynt mot kinesiska jambor. Åter förevisades våra vapen och jag tillade allvarligt: »kom ihåg att om ni hade anfallit oss, så hade vi skjutit ned 36 af eder innan ni hunnit ladda». Och guvernören försäkrade att det icke alls var meningen att börja krig, blott bevaka gränserna mot obehöriga främlingar. »Hvarför är ni då så rysligt rädd för mig att ni icke vågar besöka mig utan en eskort af 67 man?» frågade jag. »Därför att ni är en förnäm sahib,» svarade han, »och jag har fått befallning från Lassa att visa er samma vördnad som de högsta ämbetsmän i vårt land.»

Till sist föreställde han för mig de tre officerare och tjugu man, som fått i uppdrag att eskortera oss tillbaka öfver gränsen och som skulle svara för våra djur och vår proviantering. Då vi sutto upp och efter ömsesidiga artiga afskedshälsningar skildes från denne vänlige, men ogästvänlige tibetan, yttrade jag åt Schagdur: »ja, Lassa ha vi icke fått se, men l i f v e t ha vi ändå i behåll och vi hafva all anledning att vara tacksamma därför.»

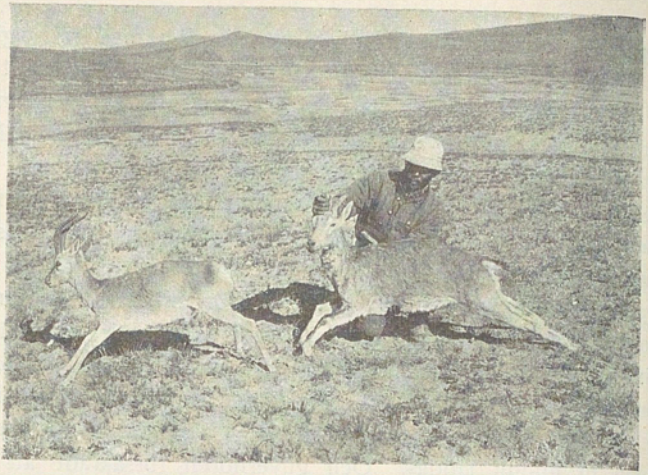

Fruset villebråd.

XXVII.

Vi tränga åter fram mot söder.

Fyra dagsresor hade vi sällskap af eskorten hvars ledare voro ovanligt hyggliga och artiga män, Solang Undy, Anna Tsering och gubben Dakkje, och redan första aftonen voro vi som barndomsvänner med dem. Till en början bevakades vi strängt och hade ryttare både framför, bakom och på sidorna om oss, och vid lägren ställde de sina tält alldeles inpå vårt, men efterhand gafs oss allt större frihet. Visserligen var det tråkigt att rida i sina egna spår, men eskorten roade oss ofantligt och man tröttnade icke på att iakttaga dessa halfvilda bergsbor med sina långa svarta gaffelförsedda muskedunder, sina spjut, lansar och svärd. Ofta mötte vi små kavalleripatruller som säkerligen rekognoscerat efter hufvudkaravanen och som ibland sällade sig till vårt tåg. I detta figurerade också ett par ärevördiga lamas, som under ridterna sutto och snurrade med sina »korles» eller bönekvarnar och i sjungande, söfvande rytm rabblade sitt eviga »on mane padme hum».

Då det gällde att slå läger frågade de alltid höfligt om jag önskade rida längre; jag lät dem vanligen bestämma nattkvarteren, då de ju bäst visste hvar bete och vatten fanns. Med beundransvärd hastighet reste de sina tält, höggo med svärden ut tre jordkokor ur gräsvallen att sätta grytan på och blåste eld i gödseln. Sadlar, säckar, gevär, svärd, lansar och husgerådssaker ligga kringspridda öfverallt och lägret är pittoreskt och trefligt. Jag brukar gå och supera med de tibetanska officerarna, som icke kunde se och höra sig mätta på mitt fickur; närhelst jag tog fram det så hördes det tickande ljudet; »det är min gavo,» sade jag, »och guden därinne sitter och läser sitt on mane padme hum dag och natt». De sågo på hvarandra med allvarlig uppsyn och tyckte att jag var en högst egendomlig figur.

Om kvällarna hördes ett surrande och mumlande ljud då tibetanerna läste sina aftonböner. Samma ljud hade Lama otaliga gånger hört i Lassa, blott oändligt mycket kraftigare, och med vemod påminde han sig det nu, med tanken på att han väl aldrig skulle få höra det mer.

Söfvande verkade också bjällerklangen om dagarna; alla soldaterna hade nämligen bjällerkransar kring hästarnas hals. Fort redo de ej, och gjorde korta dagsmarscher; jag hade intet däremot, ty sedan de lämnat oss, skulle vi göra långa ridter för att så fort som möjligt komma genom röfvartrakterna. Solang Undy rådde oss att om något nattligt öfverfall gjordes skulle vi genast skjuta — med några hästtjufvar stodo de tydligen icke i maskopi.

Gubben Dakkje blef vår specielle vän; han var alltför oemotståndlig då han kom och hälsade, genom att sträcka ut tungan så långt han förmådde, sätta tummarna i vädret och knycka på hufvudet, en artighet som jag besvarade på samma sätt och med sådan kläm, att Schagdur kunde förgås af skratt.

Satju-sangpo hade nu krympt så betydligt att passagen verkställdes utan minsta missöde, helst tibetanerna kände vadtröskelns läge. Den 15 augusti var skilsmässans dag och med verklig saknad och ledsnad togo vi farväl af våra värdar och

eskorten, som vi lämnade just vid den punkt där vi träffat Sampo Singi.

De fem dagsresor som ännu skilde oss från hufvudkvarteret voro tunga och dystra och nätterna voro som vanligt värst, ty nu fingo vi vakta våra djur igen och vi saknade tibetanerna som befriat oss från denna tunga tjänstgöring. Redan första aftonen gaf en försmak af hvad som komma skulle. Hemska moln drogo upp öfver bergen i sydost, brandgula och tjocka som då det drar ihop sig till sandstorm i öknen. En rasande blåst sopade öfver höglandet och det beckmörker som förorsakades af hagelbyarna gjorde natten ett par timmar längre än vanligt. Hela natten hällregnade det och månen som varit vår enda vän på bortvägen, visade sig icke nu. Jag skulle ha den mellersta vakten och gick klockan 11 ut för att se hur Schagdur hade det. Han satt midt i blötan och regnet bland djuren och bad mig lyssna, ty han hörde just steg som han trodde vara en människas. Jag gick åt det misstänkta hållet och fann att det var den hederlige Malenki som ställt till falskt alarm. Endast af ljudet kan man låta vägleda sig en sådan natt, man skymtar icke sin egen hand då man håller den framför ögonen. Behagligare blir icke situationen då vår gode Lama, som ofta sker, börjar tala i sömnen och med klagande stämma ropar Sirkins namn, som om han vore i nöd och behöfde hjälp.

Jag valde nu en annan väg än på bortresan, för att få se mer af landet. Detta gjorde dock att vi råkade upp i trassliga berg med sumpig och förrädisk mark. En gång behöfde vi flera timmar för att komma öfver en eländig kulle, där djuren sjönko till buken. Man blir alldeles utsliten af nattvaket, de långa marscherna och nederbörden. Den 18 augusti hade vi dock under ett par timmar uppehållsväder och hvilade på en kulle. Luften var då klar och stilla och temperaturen steg ända till 19°; det kändes så hett att man kunde befara solsting. Vi lågo rak långa och hvilade medan djuren betade. Förfärligt trögt och tungt gick det att lämna denna vänliga hviloplats, och knappt voro vi i gång igen förr än hagelstormen

bröt lös och sommaren förvandlades i ett slag till vinter och pälsarna togos på.

Vid en kulle stannade Malenki och började skälla ursinnigt. Jag red dit upp och kom alldeles inpå lifvet af en björn som var ifrigt sysselsatt med att gräfva upp en murmeldjurskula. När han blef mig varse ryckte han till och satte af i galopp, hack i häl förföljd af hundarna, som dansade kring med Nalle och gåfvo oss ett uppfriskande frispektakel.

Och så kommer natten igen med sin vaka. Hvar och en af oss har sina egna vanor och sätt att fördrifva tiden. Jag sitter i tältöppningen och skrifver vid en ljusstump, men gör hvar femte eller tionde minut en rond kring lägret. Schagdur sitter insvept i sin päls midt i tjudringen och röker pipa. Lama stryker omkring och mumlar böner med sjungande röst. Nu ha vi dock blott 3 ½ mil kvar, få se om vi kunna taga dem på en gång; men våra djur äro trötta efter de 50 mil de gått, blott de båda tibetanska hästarna äro pigga och måste noga bevakas för att icke rymma söderut till sina forna kamrater. Lama går och inbillar sig att hufvudkvarteret är cerneradt af tibetaner, men han är också nervös efter de hårda öden vi ha bakom oss.

Ändtligen skåda vi från ett lågt pass en glädjande syn, nämligen den stora öppna dal vi första dagen ridit öfver. Nejden låg tyst och öde, intet angaf att människor höllo till i grannskapet. Då den häst jag ridit sedan min hvita favorit stals, föll och icke orkade resa sig, måste vi lägra. Alltifrån Djallåkk hade jag ridit en af de nya hästarna, och den gamla kraken gick utan börda. Följande morgon piggade han upp sig och linkade med.

Det var den 20 augusti och det hällregnade förstås. Vi hade lämnat vår första lägerplats på bortresan bakom oss, då några bösskott hördes och en jak sågs springa uppför en kulle. Vi styrde genast kosan åt detta håll och iakttogo ett par svarta prickar som snart utvecklade sig till ryttare. Voro de tibetaner? Nej, de redo rakt på oss och efter en stund igenkände vi Sirkin och Turdu Baj. Vi sutto af och väntade tills de gråtande af glädje sprängde fram till oss — ett sådant byte

hade de icke anat då de på morgonen begåfvo sig ut för att få färskt kött.

En stund senare satt jag åter i mitt bekväma jurt. Hur skönt och ljufligt det kändes att åter vara »hemma» kan icke beskrifvas. Min önskan att få se Lassa hade väl icke blifvit uppfylld, men det var en stor tillfredsställelse att veta att jag vågat äfventyret ända ut och ända tills jag mött absolut oöfverstigliga hinder som korsa alla mänskliga beräkningar, och jag hade fått sätta mitt eget mod på eldprof och pröfva min uthållighet i vansinniga strapatser. Hvad som nu återstod af färden borde vara rena bagateller i jämförelse med hvad vi hade bakom oss.

Tjernoff hade glad och munter sällat sig till de våra med eftertruppen och skött sig så bra att han förlorat blott två hästar och två kameler; den ena af dem var min trogna veteran från 1896.

Sedan jag inspekterat lägret fick Tjerdon göra i ordning ett varmt bad — jag hade ju icke tvättat mig på en månad — och han fick byta vatten tre gånger innan jag blef ren. För evigt tog jag farväl af mina mongoliska trasor och uppträdde åter i europeisk dräkt. Och sedan hägrade Lassafärden för mig som ett minne, en flyktig episod, en liten parentes i den stora resans gång.

Redan följande dag bröto vi upp till den punkt hvarifrån det stora uppbrottet skett. Här och hvar i backarna lågo kadavren af hästar som dukat under medan vi varit borta. Kamelerna hade däremot hämtat sig betydligt. Värst var det med Muhammed Tokta, som alltjämt klagade öfver sitt hjärta och som anbefalldes att hålla sig i fullkomlig stillhet.

Efter Ördeks återkomst hade alla fruktat det värsta, men nu rådde åter hög stämning. Kosackerna gjorde sig en balalaika, och med den, en tibetansk flöjt, en tempelklocka, ett par upp- och nedvända kastruller, speldosan och fyra friska strupar gafs den sista hvilodagen midt i värsta hällregnet en dråplig konsert, som väckte stort jubel.

Den 25 augusti lämnade vi definitivt hufvudkvarteret och Ladak var nu vårt mål. Dock hade jag beslutit att icke styra

kosan åt väster utan att ännu hafva gjort ett framryckande mot söder. De tre af kosackerna som ännu icke sett någon tibetan, hade med största intresse och förvåning lyssnat till Schagdurs och Lamas berättelser om våra äfventyr, och då jag på heder och ära försäkrade dem att vi inom några dagar skulle möta en hel krigshär af tibetaner, steg deras spänning och längtan efter hvad som komma skulle.

En sorglig början på det nu anträdda långa tåget genom hela inre Tibet var dock att vi redan vid uppbrottet förlorade tre af de hästar, som fått hvila sig i en hel månad. Två stupade strax vid lägret, den tredje orkade blott öfver dagens första pass. Och hvad terrängen beträffar var denna dagsmarsch en af de värsta vi någonsin haft. Det hade snöat på natten, och på morgonen strilade regnet ned. Hela landet ser ut som om det bestod af idel utstjälpt gatsmuts, där man sjunker och förgäfves söker efter fotfäste. Alla måste gå till fots med fara att mista stöflarna i dyn. Om vi ej hade varit så många, hade vi flera gånger måst öfverge de kameler som till hälften sjönko i den våta smörjan. Bördan lyftes nu genast af och ställes på någorlunda bärig mark, så att icke också den försvinner. Därefter gräfves gyttjan undan med spadar, kamelen vräkes på sidan, benen halas upp och med tillhjälp af filtar får man kamelen att resa sig. Och under tiden hällregnar det så det smäller i backarna.

Då jag purrades den 28, anmäldes att Kalpet från Kerija saknades. Han hade blifvit efter föregående dag, men alla togo för gifvet att han anländt till lägret efter mörkrets inbrott, utan att man lagt märke därtill. Jag skickade ett par man till häst för att söka rätt på honom och efter ett par timmar återvände de med stackaren, som sjuknat och nu skulle omhuldas på bästa sätt.

Vid lägerplatserna hålles nu sträng vakt och en af kosackerna tillbringar natten vid betesplatsen; jag plägar om nätterna höra deras sånger och balalaikans strängar klingande i fjärran.

Lägret nr LXVIII låg på 5068 m. höjd; ännu märktes icke någon sänkning hos platålandet; om nätterna sjönk temperaturen till flera grader under noll och på dagen steg den blott

till + 10°; hösten hade gjort sitt inträde, men ännu anade vi icke den bistra vinter som väntade oss. Märken efter gamla och nya lägerplatser voro nu allmänna, men tillgången på vildt var dock riklig. Vid det sistnämnda lägret drog sig en hjord af 50 kulaner tillbaka vid vårt annalkande. Jakar, vilda får och harar förekommo i mängd. Två »kökkmek»-bockar skötos och en liten vacker »jure»-antilop. Med tillhjälp af pinnar och snören och med stöd af ett par bördor uppställdes de af kosackerna på kvällen i den naturliga ställning de intaga då de springa och på morgonen voro de, efter en kall natt, hårdt frusna och kunde stå för sig själfva som gymnastikhästar. Det skedde för att jag skulle få fotografera dem. Vargar tjöto om nätterna hemskt i fjällen. Örnar voro också talrika; på stranden af en liten sjö höll ett helt samhälle till; ungarna voro ännu icke flygfärdiga och ansattes af hundarna, men försvarade sig så tappert med näbbar och klor att attacken blef segerrikt tillbakaslagen.

Från ett pass som vi gingo öfver den 1 september erbjöd sig åt söder en glädjande utsikt: flackt öppet land flera dagsresor söderut. Betet var också godt, marken skiftade till och med i grönt, och vid första källåder slogo vi läger.

På eftermiddagen blef det lif i lägret. En hjord, som vi först trott vara vildjakar, visade sig i kikaren bestå af hästar; men några människor kunde icke upptäckas af de rekognoscerande kosackerna. Först följande morgon aftecknade sig på några kullar fjärran i söder väl ett tusental får och genast redo Lama, Schagdur och Sirkin till platsen. Efter några timmar kom den förre tillbaka med en »domba» mjölk, under det att kosackerna visade sig en stund senare, framför sig fösande tre tibetaner, som gingo till fots och ledde sina hästar och ett får. Kosackerna hade funnit ett tält med 13 invånare, som vid främlingarnas annalkande tagit till flykten, men lätt blifvit infångade då de icke hade sina hästar till hands.

De voro förskräckligt uppskrämda, men vågade ändå på det bestämdaste vägra att sälja oss något ätbart, emedan de af sin »bombo» fått befallning att icke på något vis hjälpa oss.

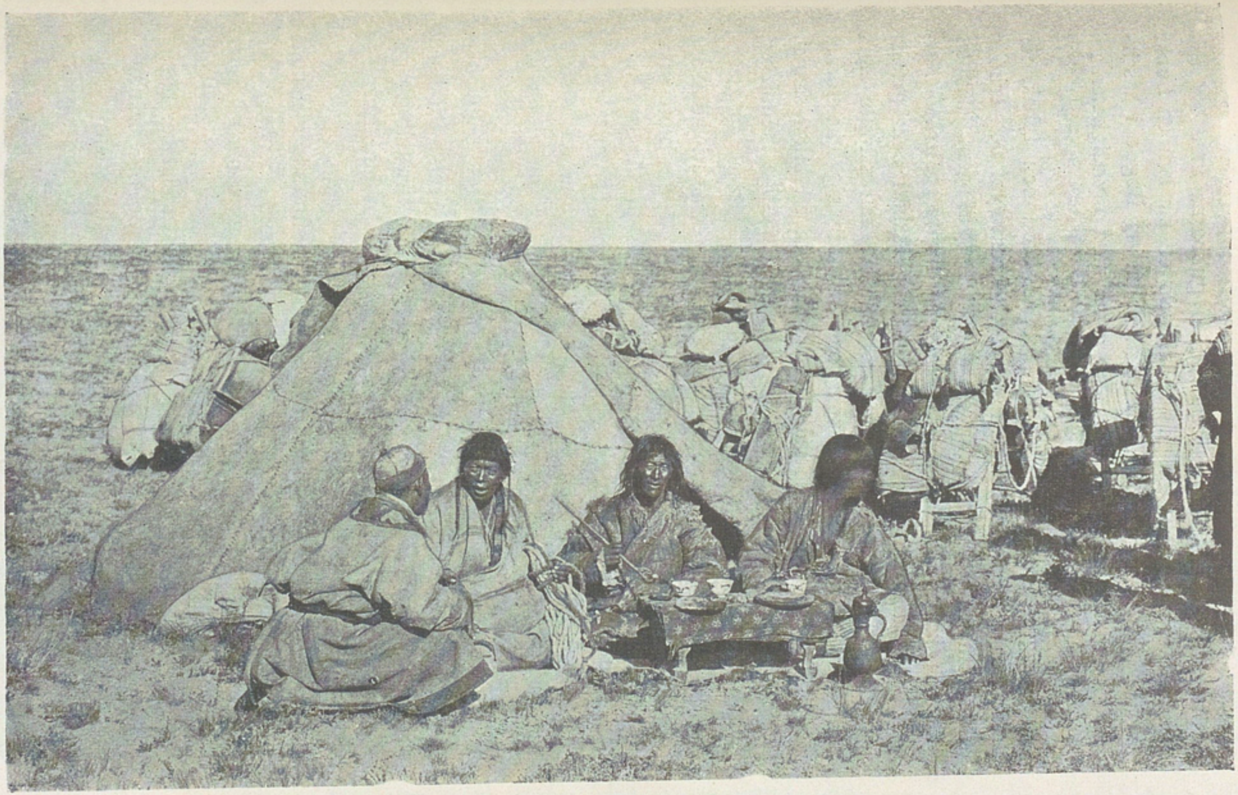

Djansungs herdar besöka vårt läger och samtala med Lama.

Först sedan Schagdur trakterat en af gubbarna med sin ridpiska, blefvo de medgörliga och afstodo ett får och en bunke mjölk. De förklarade sig lyda under Bantjing Bogdo i Taschilumpo, men hade intet direkt att göra med myndigheterna i Lassa.

I lägret trakterade vi dem med te, bröd och tobak, för matvarorna fingo de betaldt i klingande Lassamynt och erhöllo dessutom en porslinskopp. Då vi fått nog af dem, släpptes de och kastade sig i en handvändning upp i sadlarna. Men jag ville hafva deras porträtt och Lama kvarhöll dem genom att hålla den ena hästen i tygeln. Så fort han släppte taget dängde de iväg som galningar och lugnade sig icke förrän de ansågo sig utom skotthåll, då de började ett lifligt samtal, helt säkert undrande hvad vi voro för besynnerliga människor, som varit så hyggliga mot dem.

Vi kunde icke på några villkor förmå dem att sälja ens ett par hästar och de anförde som skäl att de blott voro djurens väktare, ej deras ägare. Det hade ju för oss varit en smal sak att mot deras vilja göra ett hästköp, men därtill kunde jag icke förmå mig hur ifrigt kosackerna än röstade därför. Hvad tibetanerna än skulle ha att säga om min eriksgata genom deras land, skulle dock ingen sådan fläck få vidlåda mitt minne som att jag stulit hästar och farit fram som en tjuf och en röfvare. Det goda intryck de härigenom möjligen fått af europeérna skulle dock tyvärr icke blifva långvarigt. I dessa dagar sköflas deras land af europeiska inkräktare — i stor skala.

Då vi den 3 september fortsatte vår väg mot söder genom ett af nomader jämförelsevis tätt bebodt land, började åter beridna soldater, än till höger, än till vänster om oss, att liksom växa upp ur marken; de samlade sig småningom och kretsade under vilda stridsöfningar omkring oss. Deras afsikt var naturligtvis att uppehålla oss, men i detta afseende öfverträffades de af vår gamla bekanta Satju-sangpo, af hvars vattenmassor vår vandring mot söder hejdades. I vår närhet slogo sig tibetanerna ned vid en eld.

»Lama kvarhöll dem genom att hålla den ena hästen i tygeln.»

Följande morgon kom traktens »bombo» med sin stab på besök. Han tiggde och bad att vi skulle vända om och han lofvade att skaffa proviant, hästar, får och allt hvad vi kunde önska, blott vi behagade styra kosan mot Ladak. Men om vi hade för afsikt att gå mot Lassa, måste han först ditsända en kurir för att inhämta order. Då jag på ett höfligt sätt bad honom dra dit pepparn växer och icke lägga näsan i mina förehafvanden, invände han resigneradt och oförskräckt: »ni kan gärna ta lifvet af oss, men så länge vi ha det i behåll skola vi söka förhindra ert tåg mot söder».

Emellertid hade lilla jollen blifvit färdig och, sedan jag gifvit kosackerna befallning att tåga med karavanen nedför floden på dess högra strand, besteg jag min gamla farkost och dref, med Ördek till besättning, utför den mäktiga floden i svindlande fart. På krönet af en lodrät klippa hade tibetanerna sitt läger; båten drifver alldeles under dem och i detta ögonblick uppgifva de vilda tjut och gestikulera med armar och ben; de kunna lätteligen döda oss genom att vräka ned stenblock öfver oss, men nej, nu äro vi förbi den kritiska punkten och susa vidare utför krökarna mellan dessa höga okända stränder. Jag hade min plats ordnad med kuddar och filtar och satt som i en länstol. Det var en härlig och vederkvickande färd.

Sedan vi tillbringat natten vid stranden tillsammans med de våra och tibetanerna, fortsatte vi på samma sätt. Floden vidgade sig efterhand till 500 m. bredd. I söder tyckes ett världshaf utbreda sig, åt detta håll skönjes intet land. Blott på vänster hand synes den bergarm som står på östra stranden af den väldiga sjön Selling-tso. I det varma, härliga vädret som ger upphof till luftspegling, tyckes hela kedjan sväfva ett stycke ofvanför jorden; och våra kameler, som synas i fjärran, tyckas gå på höga smala styltor. Nu är floden ett par kilometer bred och slutligen rycka stränderna tillbaka; i ett storartadt, trumpetformigt ästuarium tömmer sig Satju-sangpo i Selling-tso. Ett hänförande panorama upprullar sig framför oss; ännu långt ute på sjön gungar jollen i grågrumligt flodvatten, men längst bort skimrar sjön i en blågrön fängslande färgton.

Dock det är sent och sjögången hård, vi göra en lof till den punkt vid stranden där ett par af de våra vänta oss med hästar för att föra oss till det nya lägret i närheten af tre tibetanska tält.

Karavanen hade under min flodfärd varit kringsvärmad af tibetanska ryttare, som oupphörligt hindrat kosackerna från att köpa matvaror i tält som passerades. Dessa, som voro mera hetlefrade än jag, läto då genom Lama säga, att första tibetan, som hädanefter kom inom skotthåll, skulle bli nedskjuten. Den goda landtmilisen höll sig också för resten af den dagen på behörigt afstånd och vi begagnade tillfället att köpa flera får och allt som i mjölkväg fanns att tillgå, af våra närmaste nomadgrannar.

Det var hög tid ty redan följande morgon anlände en skara af öfver femtio ryttare och uppslogo sina tält i vår närhet. Några af dem underhandlade med Lama på neutralt omområde, men jag lät säga att därest icke deras förnämste höfvitsman personligen infann sig i mitt läger, så kunde det icke bli någon palaver af.

Han tyckte nog att detta var ett hårdt villkor, ty han funderade i tre timmar innan han kunde förmå sig att, till fots och åtföljd af tio män med svärd, nalkas lägret, där han placerades i kökstältet. Han var en gammal man med mycket sympatiskt och vänligt utseende; för att förjaga hans rädsla lät jag vefva upp speldosan, men icke ens Marseljäsen kunde förmå honom att ändra en min; förmodligen trodde han att det var en helvetesmaskin eller kulspruta, eller någon annan, i bättre sällskap olämplig leksak. Just när Cavallerias släpande och vemodsfulla toner smekte hans okänsliga öron, bad han mig i bevekande ordalag att vända om, jag skulle få allt jag behöfde till återtåget. Om icke, så bad han mig åtminstone vänta tills han fick svar från »devaschung» i Lassa, dit han genast skulle skicka ilbud. Svaret skulle vara här på fyra dagar. Jag svarade blott att vi skulle gå raka vägen till Lassa. »Då skola vi följa er och hindra er,» invände han, »vi få snart förstärkning.»

»Om ni vill hindra oss så måste ni skjuta, men kom ihåg att vi också ha gevär.» Nu ruskade han på hufvudet: »Vi ha aldrig tänkt att skjuta; så hårda ord behöfva icke växlas mellan oss, vi äro vänner.» Och så gick han, nedslagen och bekymrad, tillbaka till sitt tält.

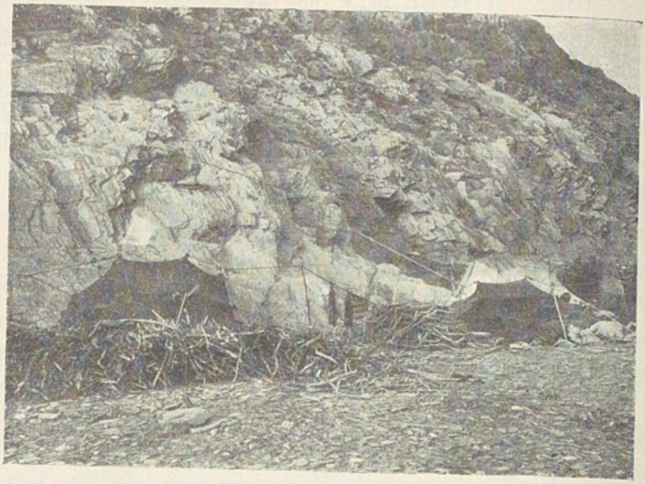

Tibetanska nomadtält i en bergskrefva.

XXVIII.

Tibetanerna hejda oss med kavalleri.

Vid detta läger stupade en af kamelveteranerna, som varit med på ökenvandringarna, och hans skelett skulle ligga kvar som ett minne af vårt besök.

Nu fortsatte vi för att i väster kringgå Selling-tso och 63 tibetaner följde oss. Förgäfves bestormade mig alltjämt den gamle höfdingen med böner och hotade med oöfverskådliga härskaror, som snart skulle mota mig på allvar. Jag svarade blott att om han också skramlade ihop tio tusen man, skulle det icke genera oss. Med en gest som om han gifvit spelet förloradt sade han då att han ämnade lämna oss åt vårt öde och återvända till sina tält i nordväst och jag kunde icke annat än hjärtligt önska honom en lycklig resa. Skaran försvann också och det var riktigt skönt att få vara i fred.

Vid västra stranden utmynnade en kristallklar flod, som vi utan svårighet vadade öfver. Oräkneliga måsar förrådde att den innehöll fisk, och änder var det godt om; kosackerna

sköto några. En så härlig lägerplats kunde vi icke lämna utan slogo läger på högra stranden, nära den punkt där floden tömmer sig i den salta sjön.

Knappt voro vi i ordning förrän de svarta ryttarskarorna syntes komma galopperande från bergen i norr och nu medförde de en mängd bagagehästar. De hade blott varit och provianterat, som om det gällt att förbereda sig på ett längre fälttåg. De korsade floden och jagade sedan i vild karriär förbi oss, både framför, bakom och mellan våra tält, som om de velat öfversvämma och förkrossa oss. Allt under det de tjöto och svängde sina spjut, tycktes de dock icke märka oss, de bevärdigade oss icke med en blick, susade blott förbi som en hvirflande vind, en yrande lavin. I sina prydliga sadlar, med hvita och röda flaggor fästade vid gaffelbössornas antilophorn och med svärden i silfverbaljor erbjödo de en anblick, som en bataljmålare kunde afundas mig.

Nu följde en obegriplig scen. De samlade sig vid sitt läger som låg på blott hundra meter från vårt, i små grupper kring sina officerare, hvilka demonstrerade bössorna. Tid efter annan uppgåfvo de alla på en gång ett besynnerligt tjut. Därpå lades alla bössorna på en linje med mynningarna mot oss. Deras läger befann sig på en liten kulle, hvarifrån de helt och hållet behärskade vårt, och kosackerna undrade om det var deras mening att på natten utsätta oss för en mördande eld. För att få en öfverblick af situationen gick jag, sedan det mörknat, med Schagdur och Lama till höfdingens tält, som i ett tag blef proppfullt med officerare. Här hade vi en riktigt treflig afton tillsammans. Slutligen lofvade jag att stanna här vid Jagju-rapgas strand öfver morgondagen mot villkor att tibetanerna i otta förde en fisk till mitt tält. De hade nämligen försäkrat att floden var fiskrik och jag kunde icke afstå från nöjet att fånga några — det kunde bli en välkommen omväxling i den enformiga matsedeln, och flera af mina tjänare, som voro fiskare från nedre Tarim, skulle njuta däraf. De hade ju också medtagit ett par nät från Abdal.

Det hade knappt börjat dagas förr än några tibetaner triumferande kommo till mitt tält med en liten fiskstackare. Själfva

rata de fisk och säga att man lika gärna kan äta ödlor och ormar. De hade därför haft ett rysligt besvär att komma åt sin fiskstackare och hade, såsom de sade, hållit på att omkomma på kuppen. En måse, som just fångat sitt rof, hade hjälpt dem; med stenkastning tvingade de honom att släppa sitt byte — så hade fångsten gått till, försäkrade våra nattvakter.

Nu skulle vi själfva visa dem hur man fångade fisk. Båten sattes ihop och nedanför ett litet vattenfall utlades näten; jag och Ördek manövrerade och i en handvändning hade vi 28 härliga fiskar, under det att kosackerna, som metade från stränderna lyckades icke mindre bra. De svarta tibetanerna, som sutto likt kråkor och gapade i backarna, voro idel ögon, men kunde icke förstå att man ville äta något så afskyvärdt som fisk.

Det var en ljuflig dag och en hänförande trakt. Jag lefde blott på fisk en god vecka efteråt. Men här fanns också änder i mängd; vid Selling-tsos strand höllo vildgäss till i stora flockar. På stepperna betade kulaner och orongoantiloper. Kring den vilda och skrofliga bergskedja vi hade strax i söder, kretsade örnar, för hvilka de täcka klippdufvorna icke visade någon fruktan.

På kvällen kom »bombon» med trettio man till mitt tält och skänkte mig två får och tre byttor mjölk och nu fick han se våra märkvärdigheter och var förtjust öfver de gåfvor han fick, en revolver, sax, knif och ett tygstycke.

Dagen därpå redo vi genom en imposant klipp-port vidare mot söder utmed stranden af Selling-tso. Jag red i förväg, då ett par af männen i sporrsträck sprängde fram till mig och rapporterade att Kalpet blifvit mycket sjuk. Dålig hade han varit i flera dagar, men hade ändå god aptit. Nu fann jag honom mera död än lefvande, liggande å en på marken utbredd filt. Hans ögon hade ett strålande, intensivt, men glasartadt uttryck, hans insjunkna kinder voro gula, läpparna hvitgrå. Genast stannade vi och ett af tälten ordnades till sjukhus. En stormby jagade öfver nejden, så våldsam att våra lätta hyddor hotade att flyga sin väg, eller att tryckas ihop af hagel och regn. Dystert och trist var det igen, vi hade döden till gäst i karavanen. Den gamle Muhammed Tokta,

Tibetanska skyttar.

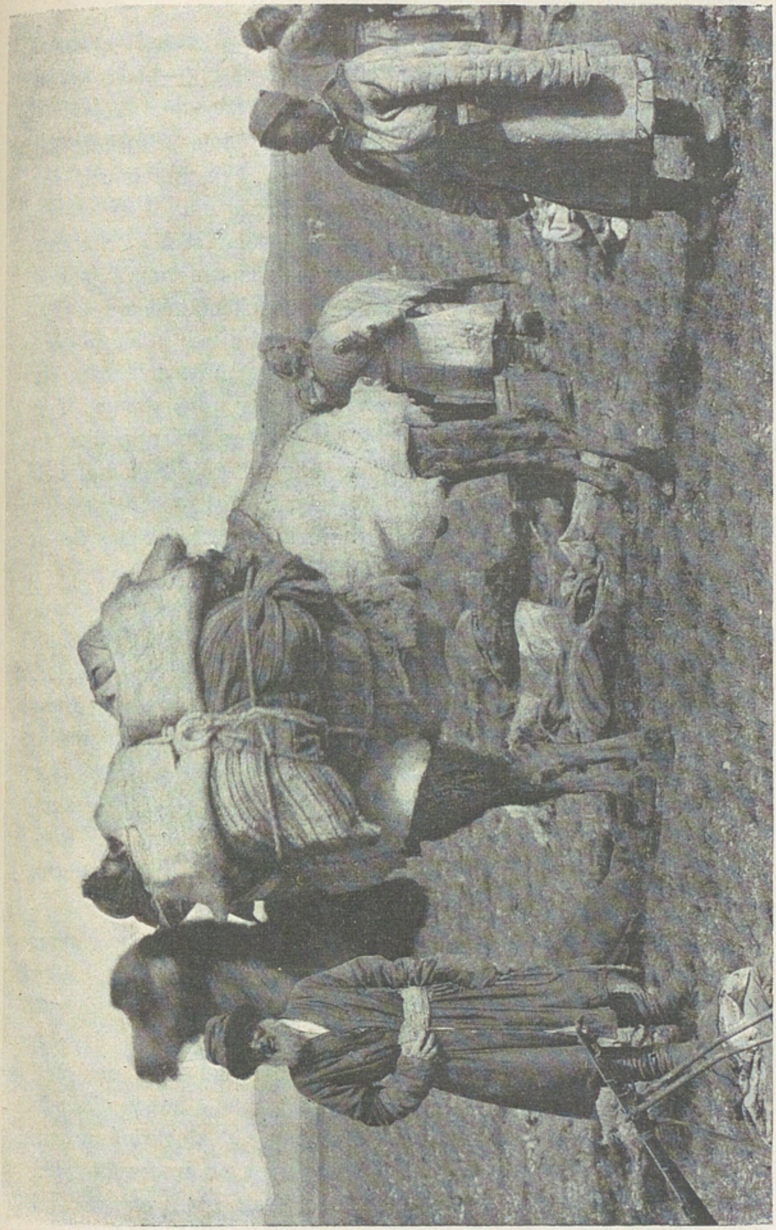

Den döde Kalpet på sin lefvande katafalk.
(Turdu Baj och Lama.)

som så troget hjälpt att sköta kamelerna, var också patient i det improviserade sjukhuset. Hela hans kropp hade börjat svullna och i fingrarna hade han förlorat känseln.

Natten förflöt dock lugnt och på morgonen samtalade jag en stund med Kalpet. Han trodde att han blifvit rof för en allvarlig sjukdom och han beklagade sig nu öfver att en af kamraterna slagit honom för ett par dagar sedan. Stackars arme man, han hade hela tiden varit så ensam och tyst och nu föreföll han öfvergifven af både Gud och människor, hopplöst ensam. Medan jag försökte trösta honom och intala honom mod och hopp, omtöcknades hans medvetande och han låg tyst och stirrade mot okända rymder. Jag ville stanna, men här fanns icke vatten eller bete och vi beslöto uppsöka en bättre lägerplats. Kalpet bäddades bekvämt på sin kamel och Muhammed Tokta förhjälptes upp på sin häst, som han själf kunde sköta, och så bröt tåget upp vid karavanklockornas dofva dång-dång.

Från en liten pasströskel skådade vi det härligaste landskap vi hittills hade sett i Tibet. En sjö med dunkelblått, kristallklart vatten låg inklämd mellan pittoreska bergskedjor. Åt alla håll öppnade sig fantastiskt storslagna perspektiv djupt in i mörka fjordar och vikar, beskuggade af regndigra moln, under det att små vilda klippöar ännu badade i solljus. Här och hvar stupade klipporna tvärbrant ned i sjön — Nakktsångtso och först sedan kosackerna rekognoscerat kunde vi fortsätta utmed norra strandens klippor — mot öster, ty tibetanerna ville icke lämna oss några upplysningar.

Vi tågade utmed en väldig vik. Kalpet hade ett par gånger bedt om vatten och ropat att hans kamel gick för fort. Men när det nu varit tyst en timme, stannade ambulansen som bildade karavanens eftertrupp. Vi skulle bädda om åt den sjuke. Det behöfdes dock ej, han var redan död och kall och hans ögon hade nu förlorat sin glans. Sedan Mollah tillslutit dem, fortsatte karavanen sin gång vid klockringningen. Muselmanerna hade som vanligt sjungit för att underlätta den enformiga marschen, men nu blef det tyst som i en graf. I

vikens inre slogo vi läger i närheten af en nomadby om några svarta tält.

Begrafningsdagen, den 12 september, framgick med strålande solsken och under den friska sjöbrisen sjöngo böljorna metalliskt och melodiskt mot stranden. Muselmanerna hade bedt mig att jordandet af deras trosförvant skulle få ske under alla öfliga ceremonier. Till ett af tälten, där Kalpet stått lik öfver natten och där ett par man hållit likvaka i de otrognes land, samlades nu Ördek, Mollah Schah och Hamra Kul för

Likprocessionen.

att tvätta den döde och svepa honom i hvita lakan. Därvid hade de ansiktet, utom ögonen, omvirade med bindlar för att att icke direkt behöfva inandas liklukten. Utanför satt prästen, Rosi Mollah och läste högt ur koranen.

Sedan lades den döde på en kamelstege och bars af sina kamrater till den närbelägna grafven, i hvars sköte han nedsänktes. Under tiden höll Mollah följande tal med hviskande röst och så som om det varit meningen att blott den bortgångne skulle höra det: »Du har varit en rättskaffens och rättrogen muselman, du har aldrig gjort någon af oss något

förnär, det är tomt efter dig och vi begråta din bortgång, du har gjort Tura (din herre) god och ärlig tjänst.»

Kamelstegen lades nu öfver grafven och öfver denna en filt, hvarpå en kulle skottades öfver det hela. En förgänglig vård af jordtorfvor och stenar restes vid hufvudet, hvarpå muselmanerna slogo sig ned kring grafven, höllo upp flatsidan af händerna mot ansiktet och mumlade böner. Och från dödens bistra allvar återvände vi sedan till hvardagslifvets små tarfliga bekymmer, lastade våra kameler och bröto åter upp. En okänd graf i ett främmande land; nomaderna drifva sina hjordar däröfver och om vinternätterna tjuta vargarna i de kringliggande bergen.

Tibetanerna som från respektfullt afstånd iakttogo vårt förehafvande, tyckte att det hela var högst olämpligt och onödigt och frågade hvarför vi icke hellre kastade ut liket åt vargar, gamar och korpar. Så göra de själfva, såsom vi vid ett senare tillfälle fingo bevittna.

Ljus och leende förjagade dagen morgonens sorgliga minne och åter upprullade jorden, på hvars yta vi föra en så flyktig och osäker tillvaro, ett af sina skönaste landskap framför oss. Tibetanerna voro hack i häl efter oss då vi passerade ännu en ståtlig klipp-port, hvarifrån ett vidsträckt landskap öppnade sig för oss i söder. I fjärran syntes en grupp svarta och ett par hvita och blåa tält. Då vi redo förbi dessa, sprängde en skara ryttare fram till mig och förkunnade att två höga herrar anländt från Lassa och bådo att få tala med mig; de hade befallningar direkt från Dalai Lama och bådo mig för all del lägra i deras närhet.

Många minuter behöfde vi ej vänta förrän två distingerade höfdingar trädde ut ur de hvitblåa tälten och sutto till häst, hvarvid hvar och en af de båda hästarna vid tygeln leddes af fyra fotgängare fram till mig, som alltjämt satt kvar i sadeln. De sågo särdeles vänliga och gemytliga ut och bådo mig nu till en början lägra i deras närhet, hvilket jag efter någon tvekan gick in på.

Sedan vi väl kommit i ordning dröjde det dock allt för länge innan de båda rödklädda sändebuden hördes af och jag

skickade därför Lama till dem med besked, att om de ej raskade på, så bröto vi upp igen. De infunno sig genast med stark eskort och trädde, artigt hälsande, in i kökstältet, som för audienser plägade utpyntas med en brokig matta från Khotan och en dukbelagd låda som skulle föreställa bord. Här slogo vi oss ned under det att en hel skog af svarta tibetaner skockades utanför tältet.

Dalai Lamas båda sändebud voro guvernörer öfver Namru och Nakktsång, men enligt hvad de sade också medlemmar af »devaschung», rådet i Lassa och de voro utskickade för att hejda min framfart. Deras namn voro Hladje Tsering och Junduk Tsering. I timtal sutto vi nu och förhandlade — med Schereb Lama till tolk. Det var icke min afsikt att längre spjärna mot udden, jag hade fått nog af Tibet för denna gång och längtade hem, men för ro skull ville jag dock disputera med gubbarna en stund. Jag fick icke taga ett steg till mot söder sade de och om vi ändock trängde framåt, måste de eller vi mista hufvudet; millioner soldater skulle hindra mig och hvarje kamel i min karavan skulle fasthållas af en hop tibetaner. De skreko, svettades och gestikulerade, men jag bibehöll mitt lugn, småskrattade och sade att högre makter skulle beskydda oss och att om tibetanerna ej höllo sig på afstånd skulle de få det hett kring öronen. »Det gör ingenting,» sade de, »vi bli i alla fall halshuggna, om vi släppa fram er; vi ha särskilda order från Lassa.» — »Visa mig dem, så lofvar jag att härifrån gå till Ladak,» svarade jag och nu upplästes följande intressanta dokument, som jag ordagrant öfversatte. Det lydde:

»I Järnkons år, sjätte månaden, 21:a dagen. Denna skrifvelse måste nå Nakktsångs båda guvernörer. Den är från Devaschung och befordras med post. I sjunde månaden, 22:a dagen måste den vara framme.

I Järnkons år, sjätte månaden, 19:e dagen har från Nakktjus ståthållare kommit en skrifvelse, att mongolen Tsange Khutuktus sekreterare, Lama Sandje, jämte flera pilgrimer gjort vallfarten till Djo-mitsing i Hamdung och att han jämte Tugden Dardje lämnat vissa upplysningar till Nakktjus guvernör (d. ä. Kamba Bombo).

Nakktjus guvernör har i sin ordning lämnat följande upplysningar till Devaschung. Tsanges sekreterare hade sagt, att vid den tid, då han begaf sig på väg, hade han sett europeiska män och haft ressällskap med dem ett stycke. Sedan de köpt en mängd klädespersedlar, hade de rest vidare. I basaren hade han sett två ryska män. Hvart resen I, hade han frågat, ären I lamas? Vi äro lamas, hade de svarat. Khalka-mongolen, läkaren Schereb Lama, reste tillsammans med dem och var deras vägvisare. På vägen hade han sett sex ryska män färdandes. En mängd kameler och män voro på väg.

Till Namru och Nakktsång må skrifvelser skyndsamt sändas, så att det öfverallt blir kunnigt, att alltifrån Nakktju och inåt, så långt mitt (d. ä. Dalai Lamas) rike räcker, ryska män icke få tillåtelse att färdas mot söder. Till alla höfdingar må skrifvelser aflåtas. Bevaka Nakktsångs gränser; det är nödvändigt att strängt bevaka landet bit för bit. Det är absolut onödigt att europeiska män komma in i de heliga böckernas land för att se sig om. I den provins, som lyder under eder båda, ha de alldeles intet att skaffa. Om de säga att det är nödvändigt så veten att dessa höfdingar icke få resa åt söder. Skulle de likväl fortsätta så misten I edra hufvuden. Tvingen dem att vända om och att gå tillbaka den väg de kommit.»

Denna skrifvelse förklarade för oss många dunkla punkter och visade att vi dels hade de mongoliska pilgrimskaravanerna, dels jakjägarna att tacka för att gränserna bevakades med sådan stränghet. Nu kunde jag icke neka mig nöjet att ärligt säga dem, att den afsöndringspolitik de förde var den enda, som kunde rädda deras land från undergång. »Rundt omkring Tibet, i norr, i söder och i väster hafva européer antingen eröfrat era grannars länder eller ock gjort dem beroende af sig; ert land är det enda i Asien som är alldeles oberördt.» »Re, re, (sant, sant)» utropade de, »det är just så vi vilja ha det.»

Schereb Lamas namn stod omnämndt i dokumentet och nu hade de honom framför sig lifs lefvande. De läste med ljungande myndighet lagen för den stackaren och sade att hans namn stod upptecknadt i de misstänktas bok. Men nu var Lama icke bortkommen längre, han sjöng ut i alla gudars namn och

skällde ned de båda sändebuden skoningslöst, han reste sig upp, knöt näfven åt Hladje Tsering och frågade hur han kunde understå sig att tukta en Lama, som ej var tibetansk undersåte. Då jag fruktade att grälet skulle öfvergå till handgripligheter, tog jag fram speldosan och den verkade som olja på vågorna.

Med Schagdur och Lama gjorde jag på kvällen kontravisit och blef sittande halfva natten, i fulla fem timmar, hos de båda sändebuden, under skämt och glam. Där bjöds på te och tsamba, och vid sidan af en bekväm divan ångade det från rökelsen framför ett altare med flera afgudabilder. Vi blefvo de såtaste vänner, som om vi känt hvarandra i tjugu år.

Den 14 september lämnade jag lägret för att anträda en af de härligaste sjöfärder jag någonsin gjort. Med Kutjuk, båten och tre dagars proviant begaf jag mig till Nakktsång-tsos östra strand. Och så bar det af öfver det smaragdgröna vattnet och jag drömde åter om somrar och segrar då de kristallklara vågorna klunkade mot jollen.

Sjön smalnar i väster, södra stranden är rik på nomader och deras hjordar, vi ro in i en vik utan att veta hvart det bär, men hafva stämt möte med karavanen vid sjöns nordvästra hörn. En stenkoja står vid stranden, där en ensam hund låter höra ett ursinnigt skall, men han tystnar då vi försvinna bakom en klippudde. Det skymmer, klipporna resa sig lodräta på ömse sidor om vår smala vattenban och återkasta ett klingande eko af årslagen; vi träda in som i bergakungens tempelsal med golf af genomskinlig smaragd. Vattenytan är nu spegelblank, alger och vattenväxter skimra under oss som i ett akvarium. Minsta ljud dallrar mellan klippväggarna, man häpnar, och vill nästan hålla andan för att icke störa denna sublima, storslagna stillhet. Ett par kungsörnar kretsa ljudlöst på orörliga vingar mellan bergen; deras spegelbilder sväfva öfver vattnet som andar i denna förtrollade, hänförande natur.

Men så kommer mörkret och bjuder oss till ro. Båten drages upp på land, och vid elden laga vi supén, för att sedan krypa till kojs i våra pälsar. Tidigt på morgonen sänkte Kutjuk åter sin åra och båten gled vidare in mellan de gåtfulla berg-

väggarna. Viken blir allt trängre, en floddal, en trång klippkorridor; de mest storslagna perspektiv jag i mitt lif har skådat upprulla sig efter hvartannat framför oss. Men ju längre det bär, desto längre blir vår krokväg om vi måste tillbaka hela denna sträcka. Måtte det vara en ö vi ha på höger hand, i så fall ha vi ej långt kvar till mötesplatsen. Infödingarna i några tält på stranden betrakta oss med gränslös förvåning. Ett nytt perspektiv! Kanske ändå! Nej, nu tar viken obevekligt slut. Vi rekognoscera och finna att det blott är ett

Hladje Tsering och Junduk Tsering.

smalt näs som hindrar oss. Då plocka vi våra grejor ur båten och bära den och hela härligheten öfver land, sätta sedan ånyo ihop farkosten och fortsätta. Sjön vidgar sig åter, djupen uppgå till 22 m., men så afbrytes färden af den andra natten. Det blåste friskt och böljeslagets vaggsång söfde oss i ro. En lycka att det ej regnade dessa båda nätter då vi hade himlen till tak. O, dessa gnistrande, melodiskt tysta tibetanska nätter och denna fjällrena, tunna, klara luft!

Dagen därpå rodde vi till lägret och sågo just karavanen komma tågande omgifven af ryttare i svarta svärmar. Innan

vi nådde mötesplatsen var lägret i ordning, vi hade fem, tibetanerna nitton tält. De voro 194 man, vi blott 18, en mot 10, nej en mot femtio om jag blott räknar kosackerna.

Hvilken underlig sjö, den liknar en ring af vatten, i det att hela dess midt upptages af en väldig ö. Den påminner om en kratersjö, om en fästning med sin vattenfyllda graf. Sändebuden hade varit mycket ängsliga öfver mitt försvinnande, men genom ridande patruller öfvertygat sig om att jag ej var långt borta.

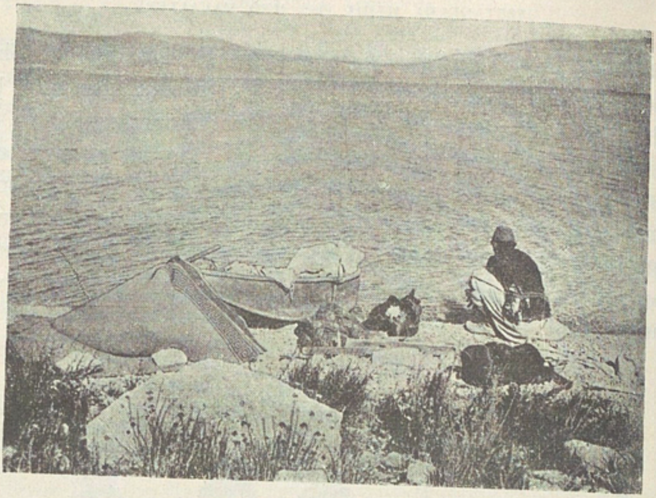

Vårt läger på ön.

XXIX.

Sjön Tjargut-tso.

Nakktsång-tso var alltså vår andra vändpunkt på vägen till burkhanernas och de heliga böckernas land i söder. Ingen europé tåles där, det är Dalai Lamas arfland, ett heligt land, hans egendom. Icke äro väl lamas mera fanatiska nu än på den tiden, då de jesuitiska missionärerna gästfritt mottogos af dem och säkert äro de lika toleranta nu som år 1846 då lazaristpatern Huc med sin kollega Gabet tillbragte två månader i Lassa. Nej, deras stränga isolering under de senaste årtiondena har politiska grunder. Deras fredliga, men effektiva taktik går ut på att bevaka gränserna mot européer och att föra de objudna gästerna vackert och artigt, men bestämdt ur landet. Ännu hafva tibetanerna ej fallit för några förespeglingar om uppsving i handeln och om införsel af tobak, sprit, opium, eldvapen och andra civilisationens välsignelser; nej, »bort med alla edra njutningsmedel och ert stål, ert guld och silfver och låten

oss blott vara i fred i vårt eget land». — En gång kommer dock turen äfven till Tibet.

Så skref jag i min dagbok på stranden af Nakktsång-tso och hvad jag då förutsåg, har redan nu inträffat.

Medan karavanen gick tillbaka till vår gamla lägerplats vid Jagju-rapga, lät jag Ördek ro mig öfver Selling-tso till samma plats. Härifrån skulle nu återtåget anträdas — till Ladak och tibetanerna visade beställsamt vägen. Emellertid valde jag en sydligare kosa och gick öfver ett pass, så farligt och brant, att, om en kamel halkat och fallit, han skulle ha kommit ned som en råhackad biffstek. Det 84:e lägret uppslogs på östra stranden af sjön Tjargut-tso. Allt hvad man här såg var praktfullt, tjusade ögat och gjorde sinnet gladt. Västerut når blicken djupt in i sjöns fjordar som i en skog af sten. Tibetanerna passade förträffligt i detta vilda landskap, som ej alls skämdes af deras brokiga dräkter och krigiska rustning. På stranden, en naturlig korso, kunde vi räkna 25 tält, utom våra, och dock kampera de flesta soldaterna vid öppna eldar. Det myllrar af folk och hästar; våra väktare voro nu 500 man starka.

I två dagar lågo vi kvar vid denna härliga vik och därunder uppgjordes programmet för resan till Ladak. Hladje Tsering meddelade att han fått befallning från Dalai Lama att till vårt förfogande ställa så många lastdjur vi behöfde och jag beställde genast fyrtio jakar som så fort som möjligt skulle anskaffas. Och så skänkte han mig två hvita hästar alldeles som Kamba Bombo hade gjort, samt proviant, som äfven framdeles, öfverallt utmed vägen skulle anskaffas. Märkvärdigt hyggliga människor, tänkte jag.

Middagen den 19 september erbjödo oss tibetanerna ett storartadt skådespel. Jag bad Hladje Tsering kommendera ett par hundra man af sitt kavalleri att ordna sig på led, ty jag ville fotografera dem. Men icke ens för höfdingarna var det lätt att få dem att hålla sig i styr några minuter. Då jag bad att de skulle få sträcka sina svärd och lansar i luften och denna order hörsammades, vaknade genast deras krigiska instinkter, hästarna blefvo oroliga och hela skaran sprängde bort under vilda tjut som till attack. När hela denna tygellösa

hord bröt lös i karriär öfver steppen och deras vapen och gehäng skramlade och skeno i solen, kunde man icke taga sina blickar därifrån. Fotografiapparaten fick hvila, tills karlarna hade lugnat sina krigiska sinnen och fått klart för sig att de, när det var fråga om fotografering, icke alls behöfde väsnas och bråka så förtvifladt.

Den 20 september bådo oss tibetanerna att stanna ännu en dag, emedan de hade en stor helgdag, som de ville fira. Med nöje gick jag in på förslaget, ty jag önskade göra en roddfärd på vår fjärd. Khodai Kullu utnämndes till roddare och så bar det västerut. Men då vi väl befunno oss på den stora öppna vattenytan utbröt västlig storm och inom några minuter var sjön våldsamt upprörd. Med susande fart drefvo vi tillbaka mot stranden; vi hade hvar sin åra för att hålla båten vinkelrätt mot våggången. I tätt packade led och orörliga som bildstoder samlade sig tibetanerna på stranden för att få se oss uppslukas af Tjargut-tso. Än försvann jollen för deras blickar, sänkt i en vågdal, än lyftes den högt af en kam, på hvars fräsande skumrygg den stampade och skälfde. Med förfärande hastighet jagas vi af blåsten mot stranden, i nästa ögonblick skola vi kastas upp på dess sandsluttning, för att genast sugas ut igen och slutligen krossas i bränningen. Just som båten af en väldig våg vräkes upp på stranden, hoppar Khodai Kullu i vattnet, kosackerna springa ut i bränningen och lyfta mig som på en bår upp på det torra och tibetanerna skocka sig omkring oss för att öfvertyga sig om att jag ännu lefde.

Senare på dagen hade vi bättre lycka och återvände ej förr än det var mörkt. Då blänkte eldarna i en långsträckt rad och stranden tedde sig som en illuminerad hamnkaj.

Följande dag packade vi ihop. Karavanen hade order att begifva sig till någon lämplig punkt väster om sjön. Jag föredrog ensamheten i båten framför de 500 tibetanernas vapenbrak och hästtramp och styrde med Kutjuk ut öfver Tjargut-tso. Vi hade varma kläder med oss och proviant för tre dagar. Utifrån sjön sågo vi ryttarnas långa svarta linjer försvinna bakom bergen. Just då blåste det upp igen half västlig storm. Det var för sent att vända om. Några skyddande uddar funnos

Ambassadörernas garde vid Tjargut-tso.

icke i närheten. Vår enda räddning var att ro som galerslafvar mot den första lilla klippan som dök upp som ett skär midt i sjön. Djupet uppgick till 42 meter, men sedan kunde inga lodningar företagas i den häftiga sjögången. Vågorna slå in, allting är vått, vattnet droppar från min mössa. Vi nalkas, ehuru oerhördt långsamt, ön, och ändtligen känna vi dess lä. Då hugga vi i igen och nå slutligen, förbi af ansträngningen, stranden, där båten drogs upp för att icke gå ifrån oss — tänk er vår belägenhet om detta hade händt!

Sedan vi gjort oss hemmastadda i vårt ofrivilliga fängelse, ordnades lägret i lä för båten och en filt skyddade mig mot sol och blåst. Lyckligtvis hade jag medtagit lektyr — Onkel Toms stuga. Bränsle fanns i mängd och så lagades te. Vinden klagade i klipporna, jag längtade blott att den skulle domna af och tystna. Man hörde dånet af vågslaget mot västra strandens hällar, och ännu mot aftonen bedarrade icke blåsten, det var otänkbart att gå ut med båten i sådant väder. Det fordrades en ängels tålamod att ligga overksam och bunden på denna klippö, medan karavanen fortsatte sitt tåg mot väster. Solen sjönk hånleende och klar, djupa skuggor sänkte sig öfver lägret, under det att sjöstranden i öster, där vi tillbringat tre så glada dagar, ännu låg dränkt i ljus. Men jordskuggan klättrade snart äfven här uppför bergen, hvilkas toppar en sista stund glimmade skarlakansröda. Och då äfven deras glöd slocknat uppsteg natten blåkall och mörk ur österlandet. Men nu tindrade inga eldar därborta, blott halfmånen spred sitt bleka sken öfver nejden.

Kanske det ändå skulle mojna på natten. Kutjuk var uppe och tittade ibland, men blåsten förblef lika envis och hård. Kl. 4 stego vi upp; det var 5° kallt och en väldig brasa tändes. Hvad skulle nomaderna på norra stranden tro då de sågo dess sken från den obebodda ön? Naturligtvis att det spökade eller att klippans andar firade en nattlig fest. Vi väntade och väntade; ändtligen bräckte dagen i öster och bergkammarna stodo svarta mot en allt ljusare bakgrund. I ett tag steg solen upp som en gnistrande juvel.

Stormen ökade i våldsamhet — skulle en ny dag förspillas!

Jag kartlade ön och satt sedan i timmar och drömde och lyssnade till vågornas bullrande lek mot västra strandklipporna. Sedan åto vi middag och roade oss med att samla in bränsle och därpå besteg jag den högsta klippspetsen för att taga afsked af solen. En ny natt gör sin färd öfver jorden, vi slå oss ned vid lägerelden och fortsätta vårt dolce far niente.

Mot aftonen visade vinden anlag för att aftaga, ehuru molnen åter tätnade och sväfvade med samma hiskliga fart under månen, som likt en silfversnäcka tycktes segla fram öfver dem. Med stigande spänning iakttogo vi himlens tecken, gingo till västra stranden, men funno sjön alltjämt så hög att vi måste vänta. Jag hoppades dock att vi under natten skulle våga oss ut på sjön och hinna nästa lilla klippö, som jag pejlat in på min karta, innan månen gick ned.

Nu mojnade vinden verkligen och sjön lade sig; i det ögonblick då vi stötte båten från land, smärtade det mig nästan att för alltid lämna denna lilla ö, som skänkt oss en fristad under två fridfulla dygn. Vi ro utmed dess södra klippvägg, som reser sig likt ett ramsvart spöke ur böljorna, och sedan hålla vi ut på öppna sjön. Vattnet är svart som bläck, endast mångatans silfver dansar på de döende vågorna, och bergramen rundtomkring står ramsvart som en otydlig kolritning i natten. Timme efter timme rodde vi mot väster; djupet uppgick ännu till 37 m. och lät icke ana närheten af land. Med tillhjälp af lyktan kunde jag afläsa mina instrument. Jag började nästan frukta att vi rott förbi ön och vi skulle då råka ut på sjöns västra bäcken, hvilket hade varit mer än farligt, om stormen åter börjat. Månen var nedgången och beckmörker omgaf oss på alla håll.

Nej, nu aftaga djupen åter, och innan vi ana det skrapar båten mot land — vi hade ej sett den lilla ön förrän vi voro alldeles inpå den. Här gingo vi genast till hvila.

Då vi vaknade blåste det hårdt. Skulle vi verkligen behöfva ligga och vänta äfven på denna lilla klippö, som blott hade 300 m. diameter! Provianten led mot sitt slut. Nu drar en fullfjädrad storm öfver sjön, hvilken lycka att vi ej voro

ute! Den dalsänka, i hvilken Tjargut-tso är belägen, tyckes vara en afloppsränna för allt hvad stormar heter här i trakten.

Inom en timme var dock stormbyn öfver, sjön lade sig, blott mjukt afrundade efterdyningar buktade dess yta, solen nalkades sin horisont och Tjargut-tso var härlig att beskåda. Vi lade ut, Kutjuk rodde hårdt, snart voro vi öfver sjöns största djup, 48 m.

Alla skyddande uddar hade vi bakom oss och sjöns största fjärd framför oss, då åskan åter började mullra och nya storm-

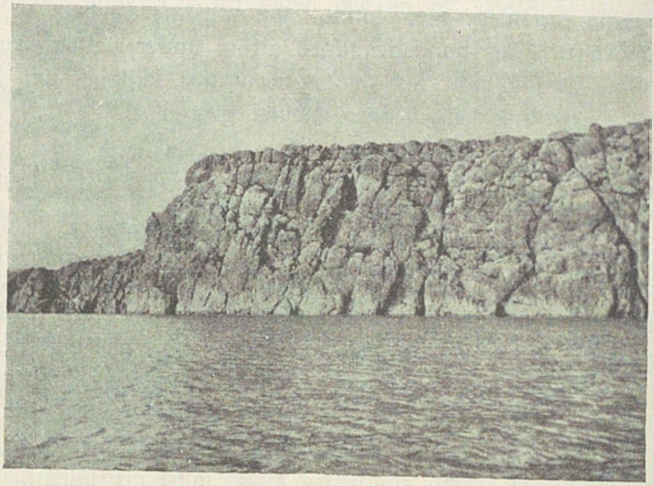

Den västra öns södra klippstrand.

centra svepte med regn och snö öfver bergen i norr och söder, men öfver sjön var det ännu klart och solen gick ned i lätta moln.

Öfver de lodrätt fallande klipporna på södra stranden, mot hvilka vi nu styra, reser sig en stålblå, hotande molnvägg. Dess undersida färgas brandgul, som om den belystes af en eldsvåda; vi förstå hvad det gäller. Någon skyddande udde är icke inom synhåll, vi måste hålla upp mot vinden och söka komma i lä under klipporna, dit afståndet dock är mycket stort.

Stormen slår ned som ett slag. Hugg i årorna, här gäller

Till vänster Lama, till höger Jamdu Tsering och Tsering Daschi.

det lifvet! Det darrar och smäller i båten då den stampar och dess spända botten slår mot de mötande vågorna. Snart spricker väl segelduksskrofvet med en knall. Vi ro med jämna, långa tag och med all den kraft, som finnes magasinerad i våra muskler. Stormen pressas in mellan stränderuas klippor och ökar i våldsamhet. Hugg i Kutjuk! Stranden är oss närmare, det är ej farligt alls! Då vräker en vågkam in utmed hela styrbords reling och vattnet skvalpar och forsar efter rullningarna, en ny våg slår in, vi klämma i så att knogarna hvitna

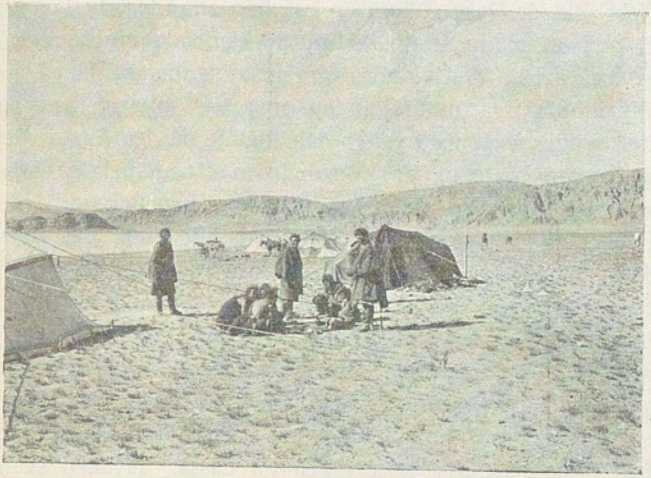

Spelande soldater (Tjargut-tso).

och roddblåsorna bränna i våra händer, vi bära fram båten på årbladen genom sjöarna. Länge kan det icke fortgå på detta sätt, båten är half med vatten och sjöarna stå alltjämt öfver förstäfven, snart måste vi sjunka. »Håll din räddningsdyna klar, Kutjuk, jag har min, ro, ro! Kanske vi hinna till den där udden, ja Allah!»

Med nöd och näppa höllo vi verkligen båten flytande tills vi fingo lä och kommo in öfver lugnare vatten, men det hängde på ett hår, aldrig har jag under mina asiatiska sjöfärder varit så nära däran. Jag vill icke rekommendera er att i natten

och hårdt väder korsa en okänd sjö i en tygjolle, under det att stormmolnen trasas sönder af blåsten och månen försilfrar vågskummet, som glänser hvitt och kristallklart öfver outrannsakade djup, färdiga att sluka oss i sin kalla famn.

Dödströtta kastade vi oss på stranden och somnade, till hälften skyddade af båten mot hällregnet, som hela natten trummade mot dess botten.

Följande morgon rodde vi, gynnade af härligt väder vidare upp emot en helt kort flodarm och ut på en ny sjö, som vi skulle korsa på snedden. En välsignad lycka var det att vi icke allt för långt aflägsnade oss från stranden, ty här öfverföllos vi af en ny storm. Huru vi kämpade mot denna kan icke beskrifvas. Men nu voro våra ansträngningar fåfänga, jollen drefs af vågorna mot stranden som var mycket långgrund. Båten fylldes snart med vatten och stjälpte då den första gången tog törn mot bottnen. Vi hoppade i och släpade hela härligheten i land, där vi vredo ur vårt pick och pack och bredde ut det till torkning och sedan lågo vi och dåsade ända tills de våra sökte rätt på oss — och det var hög tid, vår proviant var slut och vi voro glupskt hungriga.

Det blef en glädjefest i lägret då vi visade oss där, alla hade gifvit oss tillspillo. Tibetanerna hade frågat kosackerna hvart jag tagit vägen och utan att blinka hade de försäkrat att jag rott till södra stranden af Tjargut-tso för att där på första bästa häst rida raka vägen till Lassa. Hvilken skandal, hvilken skam, att låta fågeln på detta sätt flyga ur buren. Genast skickades ridande patruller kring sjön, men de kunde endast rapportera, att icke ett lif syntes till. Under tiden låg jag i allsköns ro och rökte pipa på stranden af den första ön. Då skickades flera skaror ryttare om tjugu man söderut på olika vägar i riktning mot Lassa; de redo både sig och sina hästar fördärfvade och hade icke kommit tillbaka ännu då jag gjorde mitt högtidliga intåg i lägret, där Hladje Tsering och Junduk Tsering hälsade mig på det hjärtligaste och artigaste sätt, icke en smul förargade öfver den oro och det besvär jag vållat dem. Ett dundrande gästabud firades i deras tält, där gudabilderna glänste matt fram genom rökelsemolnen.

Muhammed Tokta var sämre, en kamel hade stupat och en tibetan hade dött. Förfärligt illa tilltygadt af gamar och vargar redo vi förbi hans lik på vägen till lägret.

Den 25 september togo vi farväl af Dalai Lamas sändebud, som fingo rikliga gåfvor och revolvrar med ammunition, knifvar, dolkar, kompasser och tygstycken. En eskort af 22 man under Jamdu Tsering och Tsering Daschi skulle följa oss och se till att vi fingo hvad vi behöfde af nomaderna. Det var dystert att skiljas från Hladje Tsering och Junduk Tsering, i hvilkas sällskap vi tillbringat ett par så angenäma veckor. Jag bad dem hälsa hans helighet påfven Dalai Lama att han icke borde glömma mitt namn, ty vi skulle nog träffas en dag. Och så drogo vi västerut, medan tibetanerna följde oss med långa, undrande blickar.

XXX.

Vägen till Ladak.

Det afstånd som nu skilde oss från Leh, hufvudstaden i Ladak, uppgick till 110 sv. mil, och denna väglängd kostade oss nära nog tre månader. Vår karavan var skral, blott 22 kameler voro i behåll och dessa i mycket medtaget skick. Med eskorten stodo vi på allra vänskapligaste fot och hade god hjälp vid lastning och lägerslagning af dessa hyggliga tibetaner.

De första dagarna redo vi utmed stranden af floden Boggtsang-sangpo mot VNV. Då man dag ut och dag in rider åt detta väderstreck, blir vänstra sidan af ansiktet så angripen af solen, att skinnet faller af i stora flak, under det att den högra förblir isande kall. Vänstra foten har det varmt och godt, den högra är nära att förfrysa i skuggan.

Klar och vacker porlade floden vid vår sida. En dag blef Schagdur efter, men då han åter upphann oss svängde han med triumferande min en knippa präktiga fiskar i luften. Därför rastades den 1 oktober vid Boggtsang-sangpo, båten sattes ihop och fångsten blef så riklig att vi i ett par veckor mest lefde på fisk.

Den 3 oktober gjorde jag med Tjernoff och Lama en afstickare upp på det dominerande berget Erenak-tjimmo, för att senare följa karavanens spår. I en skrefva hittade vi Hamra Kul, som låg där alldeles orörlig och försäkrade att han icke orkade taga ett steg till. Några af våra tibetaner fingo taga

Boggtsang-sangpos dal.

hand om honom och föra honom till lägret. Det led mot slutet med vår karavan, som två dagar senare hade en af sina hårdaste marscher. Kölden var skarp och det blåste intensivt rakt emot. Man blir förlamad, genomisad, förstörd. Både de våra och tibetanerna gå till fots, men jag måste rida, jag kan icke gå då vi ännu äro mer än 5000 m. högt. En kamel lämnas, jag stannar hos honom, låter sprätta upp packsadeln och han äter halmen med god smak, men orkar ej långt förr än han måste slaktas. Jag rider en bit till och finner två andra kameler som ej orka följa karavanen. De nästa invaliderna äro två hästar, som ledas af Kutjuk; den ene är den jag red vid uppbrottet från Kaschgar för öfver två år sedan, den andre en af Kamba Bombos hästar. Det var ett sorgligt läger. Muhammed Tokta var icke bättre, Almas sade sig vara nästan blind, Khodai Kullu led af bergssjuka; de omhuldades på bästa sätt. Nära halfva karavanen stod på sjuklistan.

I trakten af Setja (5048 m.) rastades, ty nu skulle de utlofvade jakarna komma och bördorna borde därför fördelas i mindre portioner, och dessutom hade vi att invänta alla de män och djur, som voro på efterkälken. Kölden sjönk nu till 18°, vintern hade gjort sitt intåg.

Med Tjernoff, Lama och en liten lätt karavan gjorde jag, till tibetanernas förtviflan, en afstickare på fyra dagar mot söder för att få en öfverblick öfver det storartade berglandskap som utbredde sig åt detta håll. Det var min afsikt att göra en längre tripp in i det förbjudna området, men våra hästars kondition förbjöd alla extravaganser och, med en skara tibetaner hack i häl efter oss, måste vi återvända till karavanen. Storartadt och majestätiskt reste sig strax i söder det väldiga massivet Schah-gandjum, öfverhöljdt med evig snö.

Vid 103:e lägret togo vi farväl af Jamdu Tsering och hans män, som fingo revolvrar och andra gåfvor, samt på begäran ett intyg att de varit höfliga och skött sin tjänst till min fulla belåtenhet. En ny uppsättning af väktare, under Jarvo Tsering skulle nu taga hand om oss, och nya jakar buro vårt bagage; alla våra egna djur gingo nu utan bördor. Den 18 oktober fingo vi göra bekantskap med saltsjön Lakkor-

tso, som är stadd i så starkt uttorkande, att dess äldsta strandlinjer befinna sig 133 m. öfver den nuvarande sjöytan.

Och det bär vidare mot väster, rakt emot dagliga västanstormar, genom köld och umbäranden, en via dolorosa, som kostar tårar, lidanden och blod. Djurens krafter äro i aftagande, då och då stupar en häst.

Under marschen den 20 okt. inträffade ett egendomligt äfventyr. Hamra Kul gick sist och ledde två sjuka hästar, då han hittade Muhammed Tokta i en grop. Gubben förklarade helt fryntligt att han känt sig trött på sin häst och stjälpt sig af. Kamraten tog honom med sig och vid lägret ompysslades han så godt sig göra lät och småskrattade helt vänligt då jag gaf honom medicin och frågade hur han mådde. En stor skål mjölk tömde han med välbehag. Då solen gick upp låg han död i sina pälsar, utan att hafva förändradt läge och med hårdt slutna ögon. Döden hade öfverraskat den gamle kamelföraren under sömnen.

Han var den fjärde af mina tjänare som dukade under. En timme senare öppnade en ny graf sin famn för den kommande gästen. Öfliga ceremonier iakttogos äfven nu och sedan den sista tjänsten visats den döde, drog karavanen vidare mot väster. Vi hade ännu 80 mil till Ladak!

Själf stannade jag efter ett par timmar för att utföra några mätningar och red därpå i karavanens spår öfver ett litet pass till en ny saltsjö, liksom de föregående omgifven af storartade berg samt en bred ring af snöhvita saltkristallisationer. Under passet satt Hamra Kul och hvilade med ett par döende hästar. Den ena kom lefvande till dagens läger, men den andra, en appelkastad från Korla, lät jag genast slakta; han kunde icke stå på benen. Efter det djupa, befriande stygnet i halsen, låg han alldeles stilla med slutna ögon, men då blodstrålen sinat och dödens mattighet och hvila följde, öppnade han åter ögonen som för att taga ett sista farväl af dessa ogästvänliga fjäll. Därvid kom vänstra ögat att blicka rakt upp mot solen, som återspeglade sig däri likt en strålande juvel. Ja, utan att jag särskildt behöfver dröja vid detta sorgliga kapitel förstår ni väl att en färd genom Tibet är en enda kedja af lidanden

för både människor och djur. Man kan gråta blod då man ser all denna jämmer och allt elände, som man ej är i stånd att bota. Efter all den förgängelse jag bevittnat i karavanen, hoppades jag att åtminstone några af våra djur skulle orka fram till Ladak. Jag ville öfverhopa dem med ömhet, se dem friska och glada, se kamelernas ögon lysa af fröjd och höra hästarna gnägga öfver fyllda krubbor. Det skulle bli en försoningsfest efter alla de offer det grymma Tibet kräft af oss. Af de 45 hästarna och mulorna voro nu blott 11 kvar.

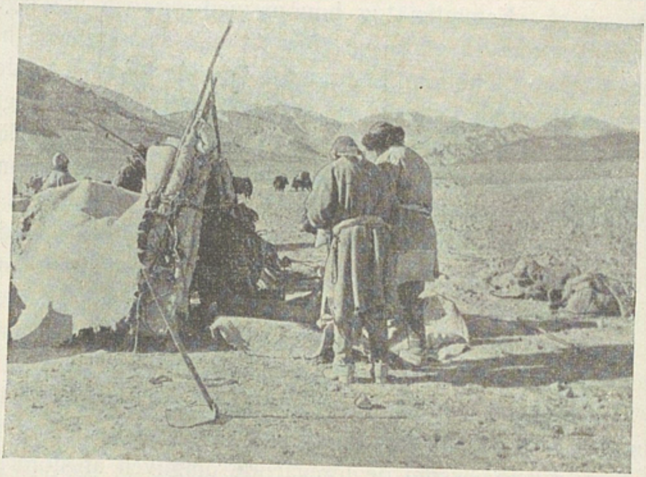

Muhammed Toktas liksvepning.

Kölden sjönk till 19° och blåsten, som icke ett ögonblick släppte sitt tag, var uppe på 20 m. i sekunden. Den 25 oktober slaktades redan vid uppbrottet en häst. Sex kameler äro skrala och följa jakkaravanen som går långsamt. Den sjuke Almas red den förste af dem. Jag hade blifvit fördröjd, men upphann dem snart, just då en af dem lade sig i dödsläget — på sidan med halsen och benen utsträckta — och med knifven befriades från sina lidanden. Sedan blef ännu en efter med sin väktare och så åter en. Något längre fram lämnades min trogne ökenvandrare, dromedaren, ensam, för att uppfångas

Bergsparti N om lägret XCII.

af de efterblifna. Slutligen bogserade Almas blott en kamel, modern till den lilla ungen från Tjarkhlik, som ännu stod på sig och matades med bröd. Det var kärleken till ungen, som höll modern uppe.

Vi hade nu blott 18 kameler kvar, och denna så starkt decimerade karavan, skred långsamt och tyst genom det oändliga Tibet, under det att de eviga begrafningsklockorna gåfvo klingande ekon mot de gigantiska, dråpligt storslagna klippor, som reste sig på ömse sidor och liknade förstenade riddarborgar. Davo Tsering, vår nya drabantöfverste, rider vid min sida och ger mig med största beredvillighet alla möjliga upplysningar.

Följande morgon redo Sirkin och Turdu Baj tillbaka för att om möjligt medtaga de tre sist lämnade kamelerna — eljest slakta dem. Först vid nästa lägerplats kommo de tillbaka — ensamma. De hade funnit dromedaren på den plats där han lämnats, men kunde icke förmå honom att ens resa sig. Han hade gråtit och långa ispiggar hängde under hans ögon. Såväl han som hans två kamrater dödades.

Den 28 okt. nådde vi ett pass, hvarifrån utsikten åt väster var präktig; en alldeles ny värld upprullade sig åt detta håll, allt det gamla försvann som en hopslagen bok bakom oss. Särskildt fångas blicken af den runda sjön Perutse-tso, vid hvars strand vi tillbringade fyra dagar — betet var präktigt och tack vare det rikliga bränslet som buskskogen skänkte, kunde vi hålla oss med glada, ljusa, flammande eldar både dag och natt. En häst, hvars tomma mage icke tålde vid betet, dog vid lägret och kamelmodern på några stenkasts afstånd från oasen, som kanske skulle ha räddat henne. Ungen sökte henne förgäfves och omhuldades med dubbel ömhet. Vi hade nu 14 kameler kvar. Här togo Davo Tsering och hans män afsked. Vargar följa karavanen och kalasa på de stupade djuren och tjuta hemskt om nätterna.

Vid västra ändan af sjön Tsolla-ring-tso, där vi passerade gränsen af Rudok, voro sju tält uppslagna och här inväntades vi af guvernören i Tjok-djalung med hundra beväpnade män. Denne herre uppträdde med beundransvärd tvärsäkerhet och

arrogans och bedyrade att därest vi icke framvisade pass från Dalai Lama, skulle vi aldrig i lifvet få resa genom Rudok, utan få vända om samma väg vi kommit. Kosackerna kokade af raseri och bådo att få svara med sina repetergevär, men jag tog saken kallt och upplyste guvernören om att jag följande dag skulle gå tillbaka åt Lassa, men begärde ett intyg af honom att han förvägrat oss att använda Rudoks område till genomtåg. Ja bevars, det skulle han gärna skrifva och för öfrigt nu genast sända en kurir till Lassa och om vi lugnade oss tills svaret anlände, skulle han därefter taga sina mått och steg.

Väl hade det varit en smal sak att här göra en kupp. Vi hade fyra repetergevär, ett par Berdankor och ett par jaktgevär, det ena med explosiva kulor; tibetanerna blott primitiva framladdare, otympliga, obekväma muskedunder. Mot våra vapen hade deras icke spelat någon roll, då vi blott behöft intaga en fast position och plocka ned dem man för man, innan de kommo inom skotthåll med sina enkla bössor. Det hade varit en lättköpt seger — men hvilken oerhörd skam, att på ett så lumpet och fegt sätt begagna sin öfvermakt! Och jag hade ju icke erhållit kosackeskorten för att använda den till några krigiska äfventyr. Den tanken föll mig icke heller ett ögonblick in, och jag klargjorde situationen för kosackerna.

Nej, en annan tanke fick nu makt med mig. Vi skulle gå tillbaka till Perutse-tsos betesmarker och där anlägga en fästning af jordkokor. Från denna stödjepunkt skulle vi göra exkursioner i trakten och lefva på jakt, och på våren, sedan karavanen hämtat sig, skulle vi ånyo bryta upp mot det förbjudna landet. Planen föreföll mig lockande och intressant, men — den kom aldrig till utförande; den morske guvernören ändrade uppfattning, lofvade oss nya jakar och proviant och fritt genomtåg, blott vi icke besökte staden Rudok, något som för öfrigt aldrig varit min afsikt.

Den 7 november var vädret härligt och den eviga blåsten hade glömt sig kvar i sina höga boningar i väster. Blott eskorten krånglade och kallade Lama en hundhedning, som strök omkring med »sådana där ryssar». Den lugne prästen blef så ursinnig att han lät sin ridpiska dansa på tibetanernas ryggar

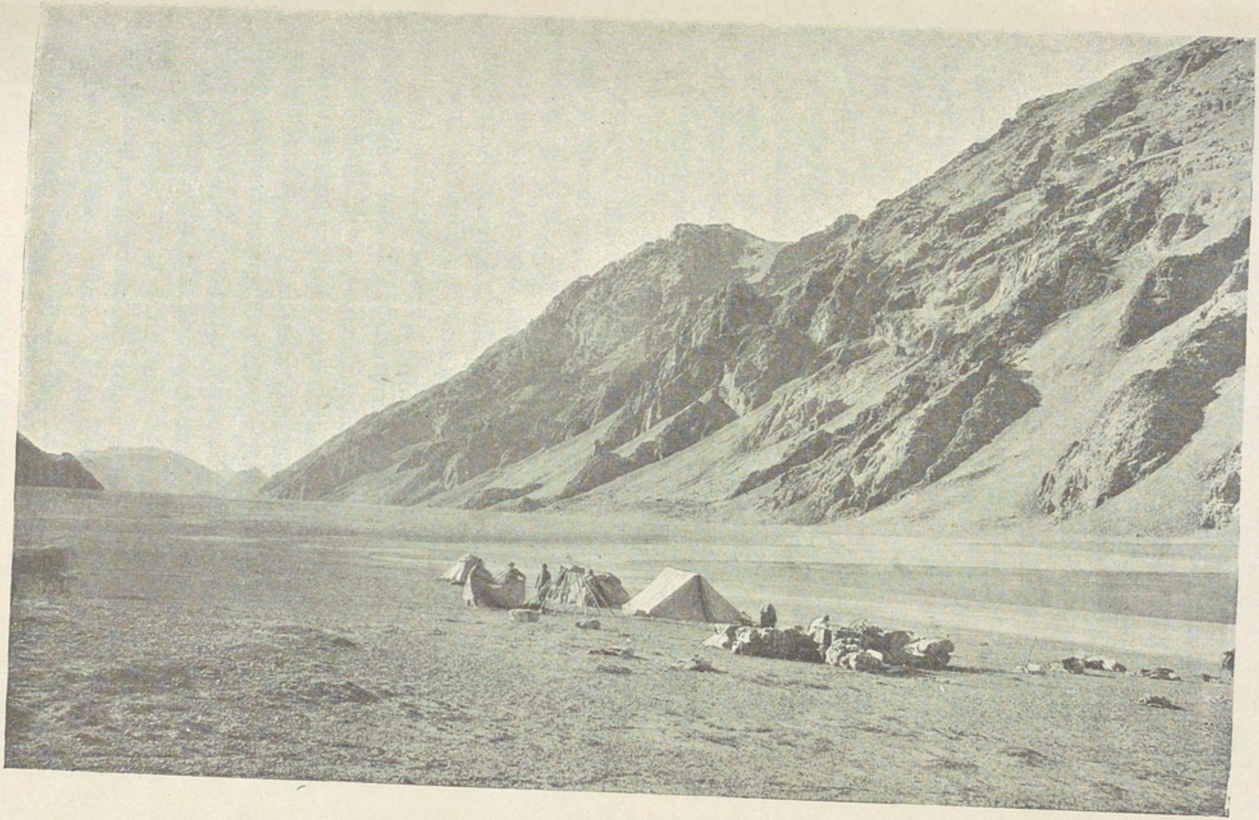

Lägret CXIV (norra dalsidans berg).

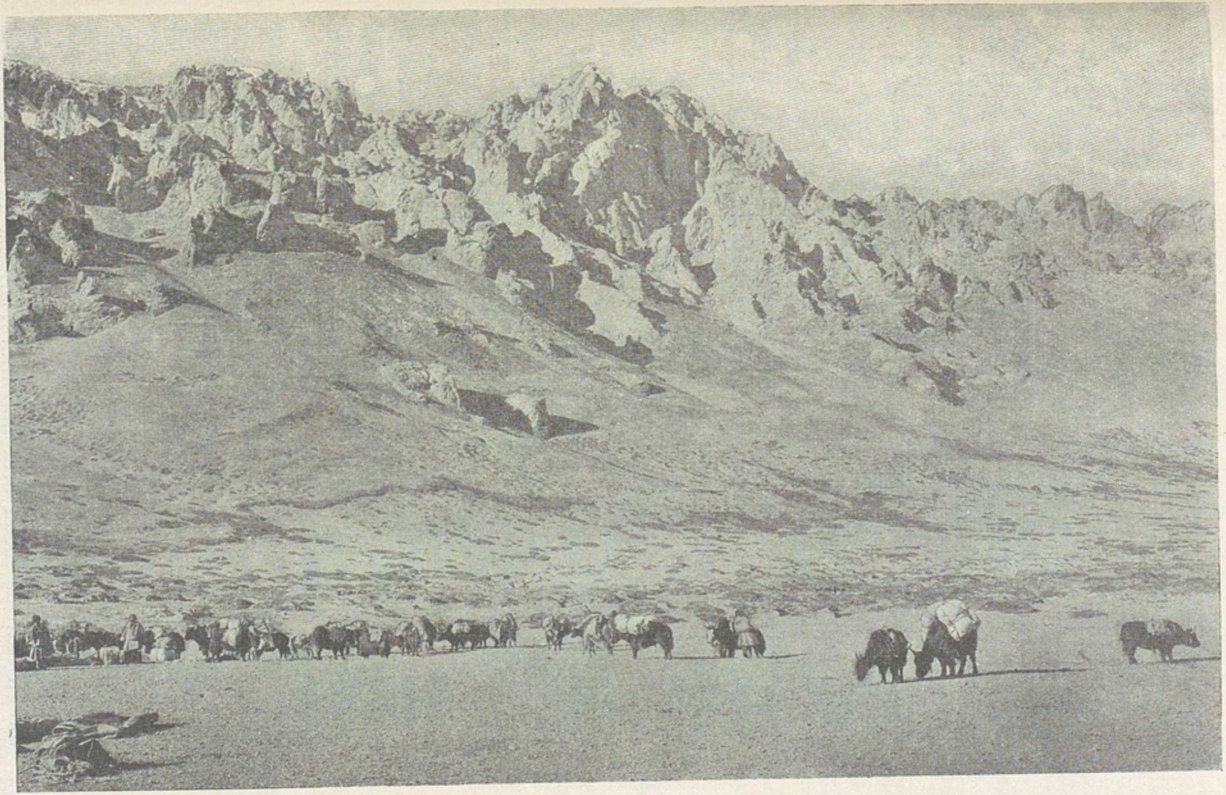

Lägret CXIV (södra dalsidans berg).

och jag lät säga dem att om de muckade en gång till, skulle vi stoppa dem i våra kistor och taga dem med oss hem.

Nomader sågos ej till och ej en droppe vatten, men tibetanerna hittade till källan Tsebu där vi rastade öfver natten. Det är så tyst att det ringer i öronen och man tror sig höra nattkölden, som knäpper sig fast i marken. Endast vargarnas tjut och nattvaktens monotona steg mot den stenhårdt frusna marken störa stillheten. Min vattenbägare står på morgonen bottenfrusen och bläcket fryser i pennan om jag ej sitter lutad öfver glödfatet. Kölden sjönk nu till 27° och jag undrade icke på att tibetanerna längtade hem till sina tält — de hade ju inga byxor på sig.

Till lägret 130 orkade ej den lilla kamelungen med utan måste slaktas. De starkaste i karavanen äro, förutom hundarna, våra båda får, Vanka och det sista från Abdal. Muselmanerna skulle hellre hungra ihjäl än röra dem.

Ännu några dagar i förstörande, mördande motvind, och vi hafva blott 40 mil kvar till Leh. Jag ville till hvarje pris dit före julafton för att telegrafera hem.

Natten till den 21 november sjönk kölden under 28° och vargarna voro efterhängsna. Hundarna stämde in i deras tjut — en öronbedöfvande konsert. Ny eskort följde oss och höfdingen fick löfte om en revolver ifall han ljög så litet som möjligt. Vår väg ledde utför floden Tsangar-schar, vid hvars strand vi den 26 rastade bland präktiga buskar. Mitt tält restes alldeles invid den sorlande, här öppna strömmen — jag älskade alltid att höra det klangfulla glada ljudet af lefvande vatten. Imponerande vilda klippor tornade upp sig på dess andra strand och togo sig nästan hemska ut i månskenet. En af hästarna gick och drumlade i älfven och kunde endast med möda halas upp igen. Han torkades vid en stor eld och omlindades med filtar; ett par timmar senare låg han död vid elden.

Följande morgon anmäldes att Li Lojes häst dött på natten. Ej långt från nästa lägerplats dog Turdu Bajs gamla svarta ridhäst knall och fall och under marschen stupade också den sista af våra tibetanska hästar. Af den ståtliga karavanen, som för ett halft år sedan bröt upp från Tjarkhlik återstår nu blott

en häst, den som jag rider, samt tretton kameler och fem mulåsnor. Man köper dagarna och milen för människors, hästars och kamelers lif. Ni ser att en vinterfärd genom Tibet icke är någon lustresa; nej hellre tio gånger genom Gobiöknen.

Ändtligen äro vi framme vid tempelbyn Noh med dess lökformiga kupoler i rödt och hvitt, dess »tjortens», dess flaggor och förgyllda spiror. Ett stycke därifrån se vi från ett pass den underbara, långa, smala frusna sjön Tso-ngombo, »den blå sjön» med dess dråpliga kulisser af klippväggar på båda stränderna. Vi lägrade vid stranden, tibetanerna slogo sig ned på en liten närbelägen ö, och deras stora eldar kastade på kvällen rödskimrande reflexer öfver den spegelblanka isen. Vår höfvitsman skickade härifrån en kurir till Leh, så att vi på gränsen mellan Tibet och Kaschmir skulle finna hvad vi behöfde; jag begagnade tillfället att skicka bref till de brittiska myndigheterna i staden.

På norra stranden, där vi nu marscherade vid klippväggarnas fot, mötte vi då och då tibetanska handelskaravaner från Leh, förande sina varor på får. Vägen är svår för kameler och några af de våra gå förut för att rödja undan skarpkantiga stenar eller fylla ut gropar. Kring en försåtlig udde leddes kamelerna i vattnet, bagaget bars af tibetaner och jakarna togo sig fram med vanlig lätthet.

Den 3 december hejdades vi af en vida svårare klippudde, absolut oöfverstiglig för kamelerna. Bergväggen stupar här rakt ned i sjön och i dess branta väg har man i en spricka instuckit skifferskifvor, som tjäna fotgängare, får och jakar till en passabel väg, men där kameler icke kunna föras fram. Här voro goda råd dyra. Skulle vi kunna komma fram på södra stranden. Omöjligt försäkrade tibetanerna, men jag hade ingen anledning att tro blindt på deras uppgifter och beslöt att försöka. Tjernoff var min Erik Dahlberg och pröfvade isen vid ett smalt ställe där sjön var frusen tvärs öfver; han svarade för att den bar. Jag mätte sedan isens tjocklek i en rad af vakar — förde man kamelerna en och en skulle det gå som en dans. På kvällen fick dock Ördek gå till fots utmed södra stranden för att pröfva och träffade han på några absolut oöfver-

stigliga klippuddar skulle han tända en signaleld. Under tiden väntade vi på norra stranden och snart förkunnade tre stora eldar att den södra var oframkomlig.

Gåfves det intet sätt att forcera denna otäcka klippvägg, skulle vi verkligen tvingas till en tidsödande omväg öfver de nordliga bergskedjorna? Nej, jag fick en idé, i närheten växte ymnig buskskog och torra stammar och rötter funnos i fullt tillräcklig mängd för att däraf göra en färja, på hvilken kamelerna skulle kunna bogseras kring udden. De voro nu blott tio stycken, och värre svårigheter hade vi öfvervunnit.

Allt under våra öfverläggningar öppnade sig ännu en utväg. Då platsen först rekognoscerades var sjön just här öppen, men redan första natten belades den med en tunn ishinna och ett dygn senare var isen, tack vare kölden, 5 cm. tjock. På en stor bred kälke af kamelstegar och filtar skulle man kunna hala de tunga kolosserna öfver isen. Kälken gjordes i ordning och belastades med så många man som motsvarade vikten af en kamel. Den sköts förbi udden, men då isen började knaka, troppade än den ene, än den andre af, till obeskriflig munterhet för de dragande.

Isen var klar som kristall, utan en blåsa, det var som att gå på en stilla vattenyta, under hvilken mörkryggiga fiskar syntes kila mellan algerna på botten. Det smäller och knäpper i detta glasklara tak, ibland låter det som om projektiler aflossades utmed isen och man tycker sig höra deras försvinnande hvinande, försvagadt och döende i fjärran.

Ännu en dag måste vi tåligt vänta, och iakttaga huru isen tjocknade i kölden. Före soluppgången den nästa halades bagaget på kälken förbi och sedan gjordes med tillhjälp af ett trettiotal säcker sand en gångstig öfver isen, på hvilken kamelerna försiktigt leddes. Allt gick lyckligt och vi kunde fortsätta utmed de sagolikt tjusande stränderna.

Men nu längtar väl läsaren lika uppriktigt som författaren till varmare trakter — vi kunna sannerligen behöfva att tina upp efter den tibetanska kölden. Ända till den 17 december tågade vi utmed norra stranden af den salta sjön Panggong-tso, hvars praktfulla naturscenerier min penna är allt för svag för

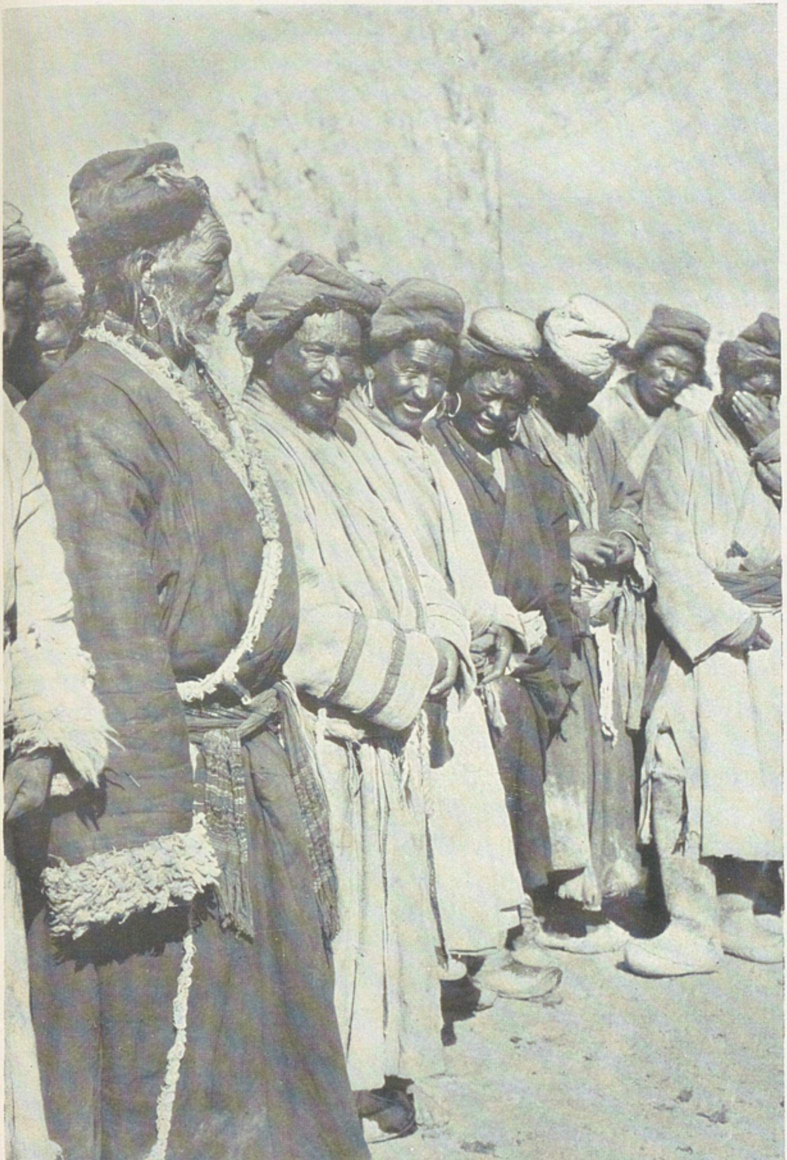

Gulang Hiraman och hans ladakis.

att skildra. Efter oerhörda ansträngningar lyckades vi krångla oss öfver ännu en förarglig klipputlöpare och den 13 december nådde vi ändtligen Tibets västra gräns. Med obeskriflig glädje mötte vi här den undsättningskaravan af 12 hästar och 30 jakar som guvernören af Ladak skickat oss till hjälp. Dess ledare voro två ladakis, Galung Hiraman, en klassisk och gemytlig gubbe, som sken af idel välvilja, och Anmar Dju, som talade persiska och med hvilken jag därför kunde underhålla mig, tack vare mina bristfälliga hågkomster från solens och lejonets land. De medförde får, mjöl, ris, torkade frukter, mjölk, socker och korn åt våra djur. Våra lidanden voro slut, och spillrorna af karavanen, som sannerligen sjöng på sista versen, räddade. Den sista tråden, som ännu band oss vid det gåtfulla, underliga Tibet, blef här afsliten då vi togo farväl af den eskort som följt oss till gränsen. Alla gamla »grunkor» som nu icke längre behöfdes, kastruller, koppar, kannor, gamla utslitna kläder och en revolver, skänktes åt tibetanerna, som stormrika återvände till sina tält. Vi hade gjort intrång i jordens sista eremitstat, i jordens starkaste naturliga fästning; hela landet hade i fyra månader varit i krigstillstånd, och vi hade ställt till ett förskräckligt besvär. Först nu skulle prästerna kunna sofva lugnt på sina kuddar. Då solen sjönk denna afton och ett nytt mörker steg upp i öster, tycktes denna natt för mig uppsluka Dalai Lamas land med alla dess hemligheter. Men i mina portföljer och dagböcker gömde jag dock de eröfringar jag gjort under mitt härnadståg, eröfringar som skulle sprida ljus öfver stora sträckor af det okända landet.

Ännu en af veteranerna i vår karavan fordrade Tibet i pant för vårt genomtåg. Jolldasch hade som vanligt tillbringat natten på filtarna vid mina fötter; i soluppgången ruskade han på sig och sprang bort öfver bergen i öster och kom aldrig mer tillbaka. Just då vi nådde civilisationens yttersta känselspröt, på själfva gränsen mellan Tibet och Kaschmir vände han om och öfvergaf sin gamle husbonde. Kanske han trodde, ja kanske han ännu tror att jag skall komma tillbaka en gång och hämta honom.

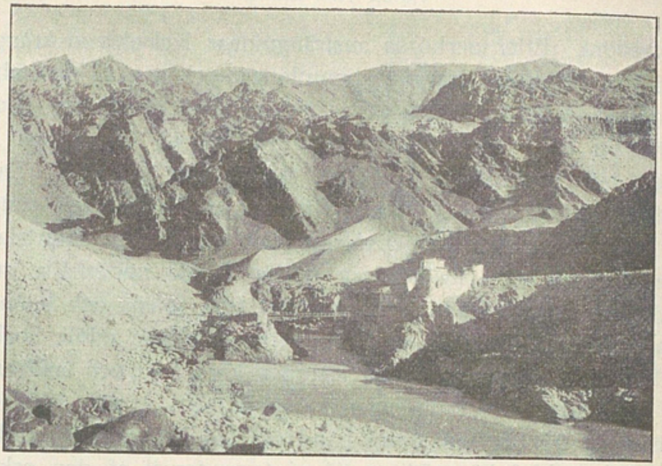

Indusbron vid Kalatji.

XXXI.

En färd öfver Himalaja.

Sedan vi lämnat Panggong-tso, en af de ståtligaste af alla jordens sjöar, bakom oss, red jag med Tjernoff, Tjerdon och Anmar Dju i förväg till Leh. Vi redo öfver Tanksi med dess pittoreska tempel, öfver det höga passet Tjang-la (5386 m.), förbi Djimres och Tikkses tempel vid den majestätiska Indus, som leder sina vattenmassor från vinterns boningar ned till Indiska oceanens ljumma kuster. Oupphörligt möttes jag af budkaflar med bref och telegram. Från det ögonblick jag satte foten på brittiskt territorium öfverhopades jag för hvarje dag med en gästfrihet och artighet som gick i crescendo ända till Indiens hufvudstad. I Leh ordnades ett präktigt hus och karavanseraj för min och karavanens räkning, och hela staplar af bref väntade mig hemifrån. På telegram till konung Oscar och Lord Curzon mottog jag de mest älskvärda svar, och vicekonungen inbjöd mig att gästa honom och lady Curzon i Calcutta.

Julaftonen tillbringade jag med de vänliga och goda missionärerna i Leh. Ehuru jag icke förstod ett ord af hvad herr Ribbach på ladaki sade sina åhörare, har jag sällan varit med om en mera gripande och högtidlig gudstjänst. Mina ögon fängslades af julgranens vänligt tindrande ljus och jag domnade i underbar ro vid orgelns mjuka, försoningsfulla toner — hvilken värld af minnen skymtade icke förbi min blick från våra sorgers, segrars och mödors dagar; hur mycket hade jag icke att tacka för!

På juldagen hördes en högtidlig klockklang mellan husen i Leh, men det var icke malmen i kristna tempel som firade julen, det var välkända toner från de klockor, som i nära åtta månader hade ackompanjerat våra trötta steg öfver det oändliga snölandet. Majestätiska och värdiga som alltid skredo de nio sista kamelerna genom den lilla stadens gator och sänkte frågande och skygga blickar öfver den bullrande människoskara som omgaf dem. Med en känsla af vemod och glädje såg jag dem tåga in på vår gård och föras fram till sina väntande krubbor. Då upphörde klockorna att klämta och det blef mycket tyst; jag erfor samma lättnad som man känner då begrafningsklockorna tystnat efter en jordfästning. Här slutade ändtligen vår mödosamma vandring, här skulle kamelerna få hvila och ro, och hela vintern stå lutade öfver doftande, saftigt foder.

Själf hade jag däremot icke ro att hvila mer än några dagar. Det i sagor och sägner mättade, i sol och värme badande Indien lockade mig med oemotståndlig makt. Jag ville nu åter upplefva något, som jag aldrig skulle kunna glömma, något storartadt, tjusande och pittoreskt; jag ville erfara en stor kontrast, ja, en af de största man gärna kan tänka sig på jorden. Blott ett ögonblick tvekade jag: hade jag rättighet att kasta bort tre månader af mitt lif till nytta för ingen annan än mig själf? Vore det icke bättre att använda denna tid till en ny exkursion inåt Tibet, eller till hemfärden öfver Karakorum och Kaschgar! Nej, jag skulle aldrig kunna förlåta mig om jag försummat tillfället att besöka Indien under den tid då Lord Curzon, som jag kände sedan många år, var vicekonung. Och så längtade jag efter den hvila som bestod i befrielse från kartritning. Hur skönt att få rida genom dessa

berg och beundra deras häpnadsväckande majestät, utan att behöfva observera klockan och kompassen för hvarje steg och utan att behöfva anteckna hvad jag såg och hvad så många andra sett före mig; vi befunno oss nämligen nu inom det område som blifvit noggrant kartlagdt af »Survey of India». Instrumenten lämnades därför i Leh, det aktiva framträngandet var slut och nu skulle jag rida passiv som en turist och endast se och beundra.

Föreställ er dock icke att denna resa var en ren bagatell; på sommaren hade den varit det, men på vintern var färden öfver Himalaja allvarlig nog. Både de kaschmiriska myndigheterna och de europeiska missionärerna i Leh varnade mig på det bestämdaste och sade att det var vanvett att vid denna årstid våga sig upp till passet Sodji-la, som hvarje vinter kräfver så många offer i människolif. Hela tåg af kulis hafva där spårlöst försvunnit, begrafda under nedstörtande laviner. Och postbefordringen öfver passet är hvarje vinter afbruten i minst två månader. Men då jag icke ändrade mitt beslut, gjorde myndigheterna allt för att underlätta färden. Vid hvarje station, som förde mig ett steg närmare Sodji-la, fick jag med telegrafens tillhjälp underrättelser om snöförhållandena, och infödingarna i närheten af passet voro befallda att lämna mig hjälp.

Den första stora scenförändringen på vägen från Tibet till Indien hade vi redan bevittnat vid Panggong-tso, som ännu hör till tibetanska platålandet, under det att vi strax väster därom nådde de floddalar, genom hvilka smältvattnet från glaciärer och snöfält i dånande kaskader bryter sig genom bergen en väg till hafvet. På den 40 mil långa sträckan mellan Leh och Srinagar skulle vi nu bevittna den andra stora scenförändringen, öfvergången från det kala, ödsliga höglandet till Kaschmirs leende dalar och yppiga furuskogar. Och hvilken olikhet mellan denna i sexton stationer indelade vägsträckas båda ändpunkter! Det lilla Leh med sin gamla öfvergifna konungaborg och sina 4000 invånare, en stad hvars enda betydelse består i dess ringa handel med Lassa och Jarkent — och det

stora, mäktiga Srinagar, maharadjans af Kaschmir residens, en stad med vidsträckta handelsförbindelser och 120,000 invånare.

Nåväl, låt oss bryta upp! Då jag vaknar på morgonen den 1 januari frusta redan fyra små raggiga ladakihästar på min gård; jag bestiger den ene, Schagdur den andra, de båda öfriga bära vårt bagage och vår proviant. Åtföljda af en eskort af ladakis rida vi ned genom den breda dal, i hvars midt Leh ligger och drömmer under sina popplar. Det lider undan i starkt traf, vi nalkas Indus vid en punkt där ett litet tempel tronar på en klippa och där floden tränger ihop sig till en djup hålväg. Här och hvar korsas en bidal, hvars flöde stelnat i köldens bojor och utbredt sig till en väldig iskaka i dalen. I midten är dock vanligen en ränna öppen och öfver denna leder en sviktande bro af långa stockar fästade vid brohufvuden af sten. Hit äro byarna förlagda; deras åkerlappar bilda trappstegsformiga terrasser i dalen, som bevattnades medelst sinnrikt anlagda kanaler. Sjungande och talande mellan sina höga stolpar följer oss telegrafträden troget mil efter mil. Pigga och lifvade trafva våra små springare upp till ett litet pass, från hvars krön vägen bär hufvudstupa utför genom en tvärbrant, vild ravin, en hålväg, på det mest fantastiska sätt inskuren i gigantiska rullstensterrasser; den mynnar ut i en bredare dal med isbelagd bäck. Stenkistor, hundratals meter långa, äro här uppförda af tåliga lamamunkar och på hvarje sten är den eviga böneformeln »on mane padme hum» inhuggen.

Från Niemo, där vi tillbringade natten i en bekväm »bungalow» eller gästgifvargård redo vi genom ett virrvarr af nyckfulla dalar och pass under branta sandstensklippor, egendomligt modellerade af vattnet i form af höga smala koner och kolonner, ofta med ett rundslipadt block till kapitäl. Vid byn Altji få vi åter syn på Indus. Floden har här skurit sig igenom en mäktig klipptröskel och de höga stränderna äro hvarandra så närbelägna, att en föga inbjudande bro blifvit spänd öfver de dånande vattenmassorna. På vänstra stranden resa sig oerhörda terrasser, väl 500 meter högt och ofta i flera afsatser fallande ned mot floden. Vår väg är banad utmed högra strandens branta sluttningar och på ett 50-tal meter öfver Indus,

som under våra fötter utbreder sitt mörkgröna vattenband som på en karta. Och nedåt dalen upprulla sig i oafbruten följd de mest hänförande och storslagna landskap; den blir allt trängre, allt dofvare brusa vattenmassorna i djupet. Genom det klara vattnet synas flodbottnens grusbankar och rullstensblock. Drifisen dansar i gungande fart på böljorna, försvinner vid en vidgning där ett istäcke spänt sin bro från strand till strand, men dyker åter upp vid nästa trånga ställe och störtar sig klingande utför skummande forsar. Vid breda lugna ställen är floden hårdt frusen och snöbetäckt; den erbjuder landtmännen genvägar; försiktigt leda de sina hästar och åsnor öfver isen. Man får icke ha anlag för svindel, då man färdas denna väg, som likt en hylla troget följer bergssidans nyckfulla relief; den saknar bröstvärn och är ibland så smal, att man icke skulle kunna komma förbi en mötande. Då våra kulis springa i förväg till något utskjutande klippkrön och uppgifva gälla rop, förstå vi att ett kritiskt ställe väntar oss, där vägen bör hållas fri. Vid vänstra stranden stupa klipporna tvärbrant ned i floden. Indusdalen ligger här i ständig skugga, luften är källarsval och rå, bergväggarna stå mörka och hotande. Men Hipti-dalen som utmynnar från vänster, medför ett välgörande afbrott; genom dess djupa port strömmar en flod af ljus och värme ut öfver Indus; alla färger bli glada och lätta, bergmassornas relief framträder med skarpa skuggor och dagrar, floden lyser ljust smaragdgrön, man upplifvas och värmes af de bländande effekter som uppkomma i detta af vattnets erosionskraft så underbart modellerade landskap. Byn Nurla ligger inklämd i den trånga, vilda dalen. Genom fönstren i mitt rum i härbärget intränger ett bedöfvande brus; det är Indus' kokande vattenmassor, som fortsätta sitt outtröttliga urhålkningsarbete mellan klippväggarna.

Vid byn Kalatji, som ligger inbäddad bland popplar, äppleoch aprikosträd lämna vi Indus' dal. En sviktande och gungande bro leder här öfver floden — på afstånd ser den alltför bräcklig ut och man föredrager att gå till fots och leda sin häst. Vid högra stranden reser ett gammalt fort sina hvita murar; vägen för öfver dess borggård, genom hvalf och krokiga och branta gångar ned till bron, som nu sväfvade omkring 12 m. öfver

Indus' yta. På sommaren, då floden stigit oerhördt, måste dess verksamhet i denna trånga klippassage vara synnerligen våldsam. Man stannar ofrivilligt i häpnad och beundran öfver de landskapstaflor, som tiga och likväl tala på alla håll. Hade jag blott haft tid att stanna här ett par dagar, skulle jag ha fyllt min skissbok med scenerier af oförliknelig skönhet.

Men mina kulis äro otåliga, de förstå icke anledningen till min långsamhet. Alltså i sadeln igen, och så rida vi upp genom Hlangtschus djupa, smala bidal, där bredden ibland knappast uppgår till 10 m. Vi rida in i bergens tysta salar, Indus' brus dör bort bakom oss, skymning råder midt på dagen, endast de delar af korridoren, som ligger lämpligt till för solen, äro belysta. Man samtalar icke i denna vilda, storslagna natur, man tiger och beundrar, och märker ofta icke hur halsbrytande och farlig vägen är. Än för den under öfverhängande klippväggar, än några tiotal meter öfver dalbottnen och är då likt en mur upptornad af skifferskifvor och block, som stödja sig mot bergväggen och på hvilkas krön man rider, med en afgrund under sig. Hur lätt kan icke denna cyklopiska anläggning rasa! Högre upp i dalen stå klipporna lodräta och tillåta icke anläggandet af något slags väg; man rider då i dalbottnen och korsar älfven på fyra broar, mer eller mindre lifsfarliga och fallfärdiga. Vid Sumdo's poppellund lämnas hufvuddalen och vi gå upp genom ännu en bidal af fantastisk vildhet; smal och brant följer stigen klippväggarna eller är ledd öfver gruskäglor, där man skyndar sig för att undgå de stenar som tid efter annan komma neddansande. Här och hvar är dalbottnen alldeles belamrad af nedrasade stenmassor och man ser där uppe, på 800 meters höjd, de luckor de lämnat efter sig. Slutligen blir dalen trång som en springa mellan klipporna och vi lämna den då för att öfver höjderna taga oss fram till Lama-jurus dalvidgning.

Lama-juru är ett af Ladaks berömdaste kloster; dess »gompa» eller tempelkomplex tronar på krönet af en lodrät rullstensterrass, hvars södra front på det mest fantastiska sätt blifvit formad af vatten och vittring. På afstånd liknar fasaden en skog af mäktiga kolonner, af hvilka hvar och en uppbär en

tempelbyggnad. Måhända bidrar denna betäckning till att skydda de af så förgängligt material bestående pelarna från att störta samman; lamas försäkrade att deras tempel skulle stå till tidens slut. Förr bodde här 500 munkar och nunnor, nu är deras antal mindre. I solnedgången framträdde ett par präster på en altan och läto sina basuner ljuda öfver den lilla byn där nere i djupet. Deras instrument voro nära tre meter långa basuner af koppar och mässing. Underliga ljud, som ekade i dalen denna afton liksom under så många flydda århundraden! Doft och darrande som en kyrkorgels lägsta baspipa, ändå

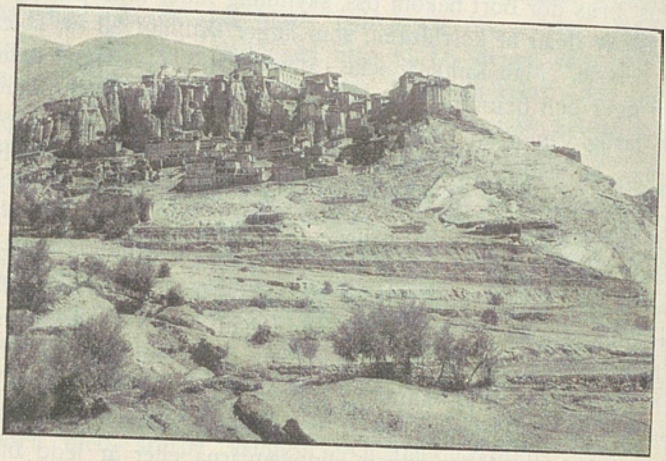

Lama-jurus tempelby.

genomträngande mäktigt och gällt, smekte dessa mystiska och melankoliska, oändligt högtidliga basunstötar mina öron. Redan i konung Açôkas tid, för 2200 år sedan, framträngde de första buddistiska missionärerna till Ladak och genom årtusenden har landet förblifvit Sakiamunis lära troget. Genom sekler och nya sekler vibrera trumpetstötarna mellan magnifika klippväggar, en bild af det oföränderliga. Högt öfver dalbottnens åkerfält och alldagliga idoghet, öfver hvardagslifvets små bekymmer, badar denna urgamla helgèdom i södersolens ljus, en bild af förgängelsen, ty en gång måste templet störta ned i sin afgrund. Jag kan icke taga mina ögon ifrån denna underliga tafla, där

naturen och den mänskliga förvillelsen i broderlig förening åstadkommit ett i alla händelser dråpligt storverk. Ekot efter den sista trumpetstöten har dött bort och natten omsveper de nyss så bländande hvita tempelfasaderna i sina mörka skuggor.

Då Schagdur väckte mig följande morgon rådde ännu kolmörker; ljus och brasor tändes, vi frukosterade och drucko te, stego till häst och fortsatte skyndsamt ridten upp till passet Fotu-la (4100 m.). Bergarmarna på våra sidor aftaga i relativ höjd efter hand som dalbottnen nalkas passet. Snömängden

Danserskor i Kargil.

tilltar och i de högsta regionerna ligger det hvita täcket oafbrutet, beklädt med gnistrande skare; kölden är skarp och snön knastrar så vintertrefligt under hästarnas hofvar. Ännu ett par timmars ridt för oss ned mot väster till byn Karbu. Öfverallt äro de infödda platsmyndigheterna påpassliga och artiga. Hundratals kulis ha fått order att hålla vägen klar för mig; där snöskred ägt rum skottas passagen upp, där vägen korsar frusna älfvar och bäckar, är isen sandbeströdd. Ett enda ord från vicekonungen har varit tillräckligt för att sätta hela detta maskineri af människokraft i gång. Nya kulis följa till nästa pass, Namika-la (3965 m.). Timmarna gå under det

vi färdas fram öfver Himalajas oändliga vidder. Skymningen föll på och det blef kolmörkt, blott emot snötäckets fond framträdde den ryttarskara, som mötte oss under passet. De voro utsända från byn Mullbeh för att upplysa vår väg; de tände höga stickbloss och redo framför oss och på sidorna med sina flammande facklor, från hvilka gnistorna yrde i natten. Aprikosträdens aflöfvade grenar upplystes underifrån då vi redo in i byn och vi redo som under ett hvalf af rödglödgad järntråd.

Den 5 januari redo vi oafbrutet utför, i det att vi följde floden Vakha, en biflod till Schingo, som själf är en af Indus' tributärer. Här och hvar löper stigen högt öfver dalbottnen; snön är hal som is, ett fall och man skulle bryta halsen af sig. Vid inträdet till den stora byn Kargil har ett fyrtiotal kvinnor, mest unga flickor i sina besynnerliga högtidsdräkter, samlat sig; de hafva ställt sig på två led; hvar och en af dem bär ett fat, en skål eller en bricka med frukter, russin, mandel, pistacier, gryn eller mjöl, och då jag rider fram genom deras blomstrande led, sträcka de i tur och ordning sina välkomsthåfvor mot mig. Man misstänker mig naturligtvis icke för en så strykande aptit, att jag skulle orka äta upp dessa berg af matvaror, nej bevars, jag behöfver inte ens smaka därpå, deras ambition är tillfredsställd om jag blott med fingrarna vidrör hvarje fat. På återvägen till Leh låg jag insnöad tre dygn i Kargil; mitt tålamod sattes då på hårdt prof och för att trösta mig fördes till min »bungalow» ett dussin danserskor, som vid tonerna af en bullersam musik, visade sin konst. De äro klädda i fårskinnspälsar, bestående af ett fyrkantigt, pälsfodradt tygstycke, hvars båda öfre snibbar sammanhållas öfver den högra axeln, och för öfrigt utpyntade med snäckor, koraller, örhängen, armband och åtskilligt dingelidång af silfver och mässing. Men har man förut sett en äkta indisk »nåtsch», såsom dansen, drifven till sin spets af konstnärlighet, kallas, så förefaller den enkla ladakidansen färglös och parodisk.

Allt från Mullbeh är det slut med lamaismens bekännare, befolkningen är sedan muselmansk, och talar »urdu», och i stället för tempel och afgudabilder, se vi nu små muhammedanska

moskéer, och hälsas med de gamla välkända orden »salamalejkum».

De båda följande dagarna förde oss till byn Dras. Stigningen är kännbar upp genom Dras-älfvens trånga, pittoreska dalgång. Vägen löper som en liten hylla utmed bergssidorna; man börjar bli van vid att se afgrunden gapa under sina fötter, och dock är det obehagligt då hästarna, säkra och pålitliga, glida och åka kana utför den hala snögatan i utförsbackarna. Floden fyller dalen med sitt ängsliga, monotona brus; frisk och klar skummar vattenmassan i sin steniga bädd; här och hvar bildar den forsar och fall öfver bottenisen, som skimrar grön genom det kristallklara vattnet. Hela berglandet är nu snöklädt; blott här och hvar sticker en svart sten upp ur det hvita täcket. Skönt att slå sig ned framför brasan i Dras' stationshus; därute sjönk kölden till —22°.

Den 8 januari taga vi, vid 17° köld, åter plats i våra sadlar. Männen äro pudrade med hvitt i skägg och mustascher och kring nosen på hästarna hänger rimfrosten i långa hvita trådar. Där Drasfloden ibland är öppen ryker och ångar det om dess bullrande vattenmassor. Uppåt dalen ligger landskapet insvept i en tät dimma, en älfvalek, som smidigt och tyst smyger sig öfver de kalla snöfälten. Vi rida som i en tunnel genom detta töcken och återfinna snöfjällen på dess andra sida skinande silfverhvita i sin förnäma och högtidliga vinterskrud. Utan en molnfläck strålar himlen sydländskt blå öfver snön. Floden är nu öfverallt frusen, men vi höra vattnets porlande under iskuporna. Stigningen är ytterst långsam, ofta märkes den icke alls. Från flera källor utgå ljusgröna iskakor, som fylla dalen, och då våra hästar på det glatta underlaget halkat och fallit ett par gånger, gå vi sedan till fots öfver sådana ställen. Snömängden tilltar hastigt; stigen är djupt nedtrampad och löper mest som en meterdjup ränna, i hvars botten alla hästar och fotgängare trampa i samma spår, så att obehagliga gropar och valkar uppkomma. Det är en fullständig sjukgymnastik, ett slags bålrullning, att under sådana förhållanden sitta i sadeln; man kastas och slänges till höger och vänster, och då hästen tid efter annan står på näsan, löper man all möjlig risk att få sig

ett snöbad vid sidan af stigen. Stolt rida vi förbi den lilla af stenkojor bestående, nakna och kringsnöade byn Matajun, där några kulis röstade för rast, och fortsatte till Mattjuis stationshus i närheten af passet. Här finnes telegrafstation; blir man insnöad, så kan man telegrafera efter hjälp; för några år sedan fick en resande ligga här i ett par månader med alla sina kulis och höll på att omkomma af hunger. Jag hade bättre lycka; denna vinter var ovanligt fattig på snö.

Här lämnade vi den 9 januari våra hästar för att till fots gå öfver det otäcka och lifsfarliga passet. En betydande styrka af kulis hade med spett och spadar gått i förväg för att bearbeta vägen; efter dem följde de män, som buro vårt bagage och sist kommo vi själfva med ett tiotal följeslagare. Vi försågos med stafvar och kring våra stöflar snoddes ett slags snöskor, som skulle hindra oss att halka. I dessa höga regioner, där nu en gnistrande köld rådde var den djupa snön belagd med skare och bar för det mesta, men ibland trampade vi igenom den hårda skifvan och sjönko i mjölfin, mjuk snö; ett par kulis äro genast framme och hala upp oss. Tåget skrider tyst och långsamt framåt öfver bländande snöfält. Abdullah, kuliledaren, som talar flytande turkiska, är alltid vid min sida. Själfva vattendelaren mellan Dras och Kaschmir är omärklig och ännu en god stund sedan vi passerat den förändrar dalföret icke utseende. Men med ens inträffar, sedan vi vandrat i 2 ½ timmar, en storartad och imponerande scenförändring: dalen krymper ihop till en smal, tvärbrant hålväg, belamrad med nedrasade block. På vänstra sidan resa sig lodräta eller tvärbranta klippor af svindlande höjd, till höger visa bergen till största delen mjukt afrundade former, men äro lika branta. Det gifves en vinter- och en sommarväg öfver Sodji-la; den förra leder ned genom den branta fåran, som vid denna årstid till 150 meters djup är fylld med snö från nedrasade laviner. I blåsigt väder eller efter ymniga snöfall aktar man sig för att gå ned genom hålvägen, ty då inträffa nästan säkert snöskred från den höga bergmassans krön på vänster hand. Tallösa kulis och postbud hafva på detta sätt spårlöst försvunnit i passet; snömassorna nedstörta med sådan våldsamhet och från

en så kolossal höjd, att de i fallet förvandlas till en ishård massa, i hvilken man naturligtvis är räddningslöst förlorad. Då det gäller att gå öfver Sodji-la på vintern, väntar man därför antingen i Mattjui eller Baltal, de båda stationerna i passets omedelbara närhet, på godt väder. Har himlen under en eller

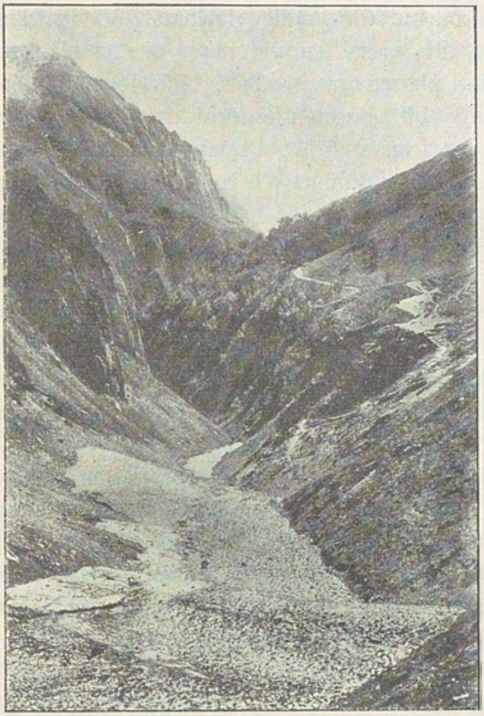

Vägen upp till Sodji-la från öster. (Sommarbild.)

två dagar varit klar kan man utan särdeles stor risk gå öfver de nedrasade lavinerna — om man nota bene väljer de tidiga morgontimmarna därtill, då allting ännu är hårdt fruset. Då middagssolen börjat verka är passet farligt.

På återvägen från Indien till Ladak gick jag fyra dagsmarscher till fots öfver Himalaja och måste då, med 63 kulis, taga mig upp genom den snöfyllda klyftan. Med tillhjälp af

rep och linor skötos och halades då jag och Schagdur upp genom snön. Vi voro halfvägs då snöstorm utbröt, som svepte hela moln af yrsnö genom denna förrädiska graf. Man blir rof för den största spänning och ser på infödingarnas ansiktsuttryck och rörelser, hvar passagerna anses särskildt allvarsamma. »Här måste vi skynda oss, Sahib,» ropa de, då de komma till en punkt känd för ymniga lavinras. Vi anstränga oss till det yttersta tills vi nå en vidgning, där vi slå oss ned och rasta i snön; platsen anses säker. På detta sätt eröfrar man passet bit för bit, stormande förbi de kritiska lavinrännorna.

Detta var i mars 1902; i början af januari voro snöförhållandena vida gynnsammare. Jag kunde då använda sommarvägen på dalens högra sida. Nu var stigen väl öfversnöad, snön hade smält på ytan och åter frusit, en ny stig hade huggits upp. Den lämnar dalbottnen till vänster, djupet tilltager, snart befinna vi oss på ett Eiffeltorns höjd öfver densamma, man hisnar, ett felsteg är en säker död. Jag har ett rep slaget kring lifvet, ett par kulis gå framför, ett par bakom, färdiga att hugga i om jag halkar, där den smala isgatan sluttar ut åt afgrunden. Långa sträckor krypa vi på alla fyra; snart upphinna vi dock vägbanarna, som hugga skåror i snöisen vid farliga passager. Ändtligen nå vi randen af denna oerhördt branta bergutlöpare. I djupet rakt under oss, liksom på bottnen af en ättestupa, synes Baltals stationshus; dess tak är icke större än ett frimärke, men så uppgår också höjdskillnaden till 700 m. Passhöjden är blott 3500 m., eller 2000 m. lägre än många af de pass vi korsat i Tibet.

Här stå vi nu och andas ut några minuter på gränsen mellan den tibetanska och kaschmirska naturen. Bakom oss, i öster, kala, snöklädda platåer, i väster ett landskap inbäddadt i yppiga barrskogar. Det gäller nu att komma helskinnad ned utför denna svindlande brant. Stigen löper i hundratals sicksackkrökar utmed sluttningen; jag glider och hasar ibland, men kulis äro säkra på benen och strama linan, icke ett ögonblick förlora de herraväldet öfver sin kropp; förlorade man fotfäste på denna höjd, skulle man inom en half minut befinna sig vid Baltal, men i ett oigenkännligt tillstånd. Med en känsla af

behag se vi stationshusets tak öka i storlek, vi skynda på stegen, det ångar om oss, försiktigheten slappas, ehuru faran alltjämt är stor. Slutligen taga vi de sista krökarna och ställa våra steg till stationshuset för att hvila en timme.

Husets konstruktion förvånar mig; i dess inre synas en mängd bjälkar och stockar kors och tvärs; det hela påminner mig om Vegas innandöme, där dylika bjälkar voro beräknade att taga emot ispressningen. Utan att fråga förstår jag anledningen, ty en oerhördt våldsam blåst slår ned från passet, och Abdullah förklarar sedan att i fyra månader på vintern nästan dagligen dylik blåst vräker ned från passet. Det är den som sätter lavinerna i gång och som gör att ett vanligt hus skulle blåsa bort. Kring Baltal ligger marken också bar; snön är bortblåst; men vi hafva icke hunnit långt ned i dalen, förr än den åter blir ymnig och tröttande.

Hur härligt för en nordbo att vandra ned genom denna dal. Furuskogen blir allt tätare och mäktiga nordiska tallar sticka upp ur snön. Vinden hviskar vemodsfullt i deras kronor, på 2 ½ år hade jag icke lyssnat till dessa välkända ljud. Uppgifna af trötthet hamnade vi sent omsider i Sonamargs stationshus.

Inklämd i dalen försvinner denna lilla by som ett stoftkorn vid sidan af de magnifika bergmassor, som resa sina tinnar mot himlen och nu från hjässan till foten voro höljda i djup snö. Man söker förgäfves efter ord för att gifva ett svagt begrepp om denna storslagna och imposanta natur, som öfverträffar allt hvad jag förut i den vägen sett. Schweiz påminner väl därom, men dess landskap är mera småtäckt — här i Sinddalen är allt tilltaget i så öfverväldigande dimensioner. Jag skulle vilja bo en sommar i denna dal, det skulle vidga lungorna och själens synvidd, man skulle känna sig glad och fri i denna ljusa, friska luft och icke kunna se sig mätt på de djärft upptornade bergmassorna, deras snöfält och skogar.

Men nu har jag icke tid att allt för länge njuta af denna anblick, från stationshusets veranda. Schagdur, min »body servant» som Lord Curzon kallade honom, förkunnar att supén är serverad; den utgöres af te, bröd, ägg och kyckling, det

enda som våra kulis lyckats skramla ihop i den lilla byn, men den smakade härligt efter dagens strapatser och i skenet från en flammande brasa.

Den 10 januari voro vi tidigt i sadeln; det tog oss tio timmar att nå Kangan i nedre delen af Sind-dalen, men denna väg skulle hafva kräft en månad, om man velat hinna att smälta allt den bjöd i skönhet och fägring. Första biten var dock mindre angenäm. Dalen är här trång och låg nu i djup skugga. Efter att två gånger hafva korsat Sind, följer stigen södra dal-

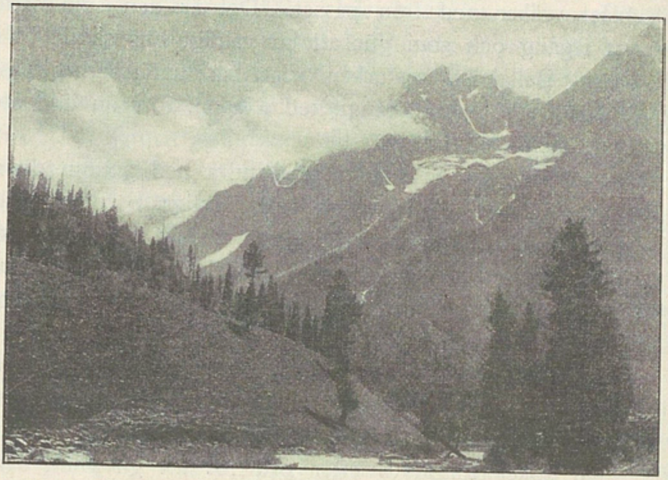

Bergssceneri vid Sonamarg. (Sommarbild.)

sidans sluttningar, än utmed floden, än på betydande höjd öfver densamma, det bär ständigt upp och ned öfver otäcka backar ofta med halsbrytande branter på en fots afstånd — hästen behöfver blott halka ett tag för att med sin ryttare göra ett jättesprång in i evigheten. Denna stig är nämligen belagd med glattis, som bildas därigenom, att snön på norra dalsidans bergssluttning, som under dagen är direkt utsatt för solen, smälter och sedan på natten fryser öfver stigen. Äfven där vägen är snöbelagd bär den öfverst en hinna af is. För att komma helskinnade ned från Himalaja anse vi därför klokast att gå

till fots. Men trötta äro vi efter vandringen öfver Sodji-la och allt för hastigt sjunka vi ned genom allt tätare luftlager. Då man i åtta månader vistats på 5000 meters höjd, kan man icke begära att organismen skall förbli oberörd af den täta luft man andas på 2000 m. höjd, i synnerhet då fallet äger rum inom loppet af ett par veckor.

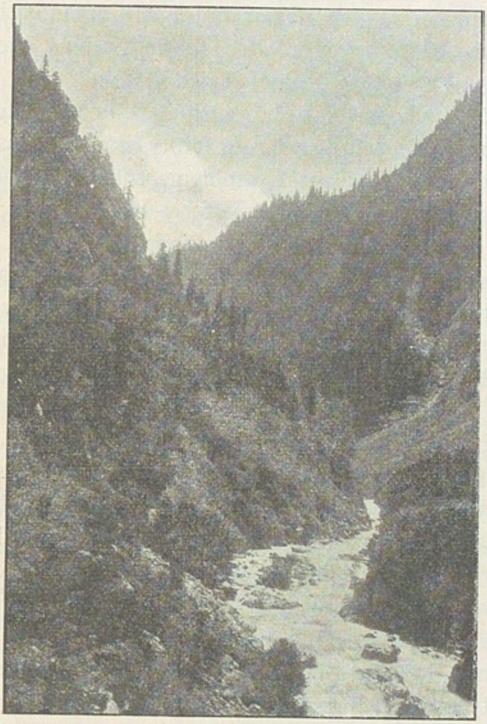

Sind-dalen vid Gagangan.

Ändtligen vidgar sig dalen, snön upphör, vi kunna lugnt anförtro oss åt våra nya hästar, som i långsamt traf föra oss utför en väg, allt bättre och bredare, en verklig landsväg. Sex gånger rida vi på små gungande, med räck försedda broar öfver Sind, hvars kristallklara, grönskimrande vatten i brusande och skummande kaskader vräker sig ned mellan fjällen,

sökande allt varmare luftstreck, men ändå medförande en anstrykning af sina glaciärers och snöfälts frostiga kyla. Trafiken blir lifligare, byarna ligga allt tätare, vi rida genom Gagangan, Gunt och Mamer, vi möta oupphörligt ryttare, fotgängare, landtmän forslande sina varor på hästar eller nötkreatur. Af åkerfälten synes icke mycket, de äro förlagda till bergssluttningarna, som nu äro mera flacka och bilda mjukt afrundade dosseringar ned mot dalen. Halfva dagen rådde en orkanlik blåst, som vi lyckligtvis hade i ryggen, den följde flodens exempel och störtade sig i lättsinnig våldsamhet ned genom dalen. Det sjöng och klagade i tallarna, som, höga, smidiga och mörkgröna vaggade i ödmjuk takt och bugade sig mot väster. Kolossala skogar kläda nu vänstra dalsidans sluttningar, som på afstånd tyckas belagda med förnäma persiska mattor i en enda färg; till höger är skogen däremot tunn, blott glesa gröna prickar skrika här i den grå färgtonen. I dalbottnen frodas löfträd, buskar och gräs, ehuru vegetationen nu sofver sin djupaste vintersömn. Strax efter middag åtföljdes blåsten af fullkomlig vindstilla och man såg då en blåaktig rök från eldarna i alla hus och gårdar breda sitt genomskinliga flor öfver dalbottnen. En behaglig känsla af lugn och hvila sänker sig öfver oss; blott Sind, som växer i storlek efter att hafva mottagit en mängd sidoflöden, fyller dalen med sitt brus och dånar allt mera doft och kompakt. De närmaste bergarmarna aftaga synbart i relativ höjd, men öfver den mörka skogsranden skina alltjämt snöhöljda, taggiga toppar, hvitare än döden, mera bländande än någonsin mot sin dunkla förgrund. Och deras kamkonturer stå lika skarpt tecknade mot himlen, denna himmel som är lika ren och blå som de dyrbaraste turkoser från Badakschan. Icke ett återsken från kvalmet bland Indiens djungler når upp till dessa höga friska fjäll där alla färger äro rena, fläckfria och intensiva och bland hvilka man rider fram utan att tala ett ord, andandes tyst och långsamt och med ett leende öfver sina drag.

Som timmarna skrida och miltalen ökas blir lifvet som rör sig vid Sind-flodens stränder allt brokigare; kärror, bärstolar, zebuoxar, får, getter och människor; man ägnar oss ingen vidare uppmärksamhet, vi rida lugnt genom fredliga byar — hur olika

mot i norra Kina, där jag vanligen eskorterades af en stojande hop. Oändligt pittoreska och trefna äro dessa kaschmiriska byar, där de ofta trona på sina höga backar och med en hänförande utsikt öfver Sind-dalen. Om skogen nyss påminde oss lifligt om hemlandets barrskogar, så bekräftas detta intryck af stugorna, byggda af bjälkar och stockar och med sluttande tak från åsen; man tror sig förflyttad till Norrland; från multnande barr, kottar och löf sprider sig en doft alldeles som där hemma efter snösmältningen om våren. Ja vi hafva ridit på en dag från »Vinterns boning», Himalaja, med 20 graders köld, ned till Kaschmirs ljumma och härliga vår.

Hela dagen hafva våra kulis traskat till fots, troget följande stora landsvägen. Ändtligen böja de af åt sidan från vägen och föra oss fram till Kangans stationshus, där natten förbarmar sig öfver våra trötta lemmar.

Blott en dagsresa skiljer oss nu från vårt närmaste mål, Srinagar. Tid och utrymme förbjuda mig att söka skildra denna måleriska stad; det intryck den gjorde på oss var så mycket mäktigare som vi kommo direkte från det fridfulla och tysta snölandet. Landsvägen förvandlas till en gata, som leder genom ett ändlöst virrvarr af hus, mellan hvilka ett brokigt vimmel af människor är i rörelse. Den märkligaste gatan i staden är dock Jelums breda, lugna vattenväg, med stränderna belamrade af penselfrestande hus och palatser, bodar och magasiner. Det är ett rent venetianskt perspektiv, där de likt svärdfiskar långa och smala båtarna spela gondolernas roll.

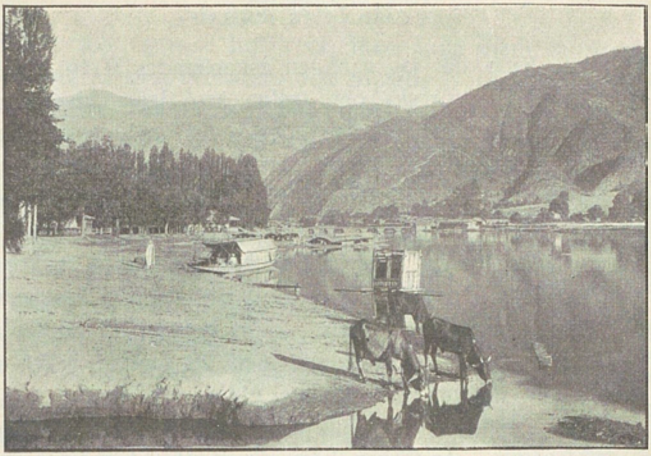

Baramulla.

XXXII.

En åktur.

Ännu hade vi 30 mil kvar till järnvägen genom norra Indien. Efter ett par dagars hvila i ett gästfritt engelskt hem började denna dråpliga färd utför Himalajas sista sluttningar ned mot slättlandet. Morgonen den 14 januari var blåsig och himlen molnbetäckt, då man anmälde att den första »tongan» väntade oss vid porten. Det var en liten lätt och praktisk, mycket stadigt hopkommen kärra på två medelstora hjul och med plats för fyra personer. Insvept i päls och nedsjunken i mjuka dynor tog jag plats vid kuskens vänstra sida och hade fri utsikt öfver vägen framåt, under det att Schagdur gjorde sig hemmastadd på baksätet jämte vårt bagage; ett lågt ryggstöd skiljer oss åt och på fyra stänger uppbäres ett skyddstak med nedhängande gardiner, en anordning, som är lika välkommen i regn och blåst, som i solsken. Knappt äro vi ombonade förr än kusken, en vacker kaschmiri med hvit turban, hvisslar gällt, hästarna spritta till som stålfjädrar och föra oss i svindlande fart ut åt den breda, jämna, förträffliga landsvägen. De sista nattskuggorna hafva försvunnit i väster, popplarna afteckna sig allt

skarpare i den magnifika allé, som likt ett dubbelt jättestaket följer oss på sidorna ett par mil bortåt. Ännu har man icke börjat dagen, vi möta sällan några vägfarande, vi behärska landsvägen oinskränkt och våra springare jaga fram med ursinnig hastighet.

Redan efter en halftimme bytas hästar. Under tistelstångens spets är en liten kort och stark tvärbom fästad, hvars ändar med remtyg fastsurras vid hästarnas sadeldynor. En pinne, fastgjord vid betslens innersidor tvingar hästarna att alltid bibehålla samma afstånd från hvarandra. Det hela är mycket enkelt, och inom två minuter är det nya hästparet förspändt och så bär det af igen station efter station.

Vid Baramulla lämna vi Kaschmirs stora öppna dalvidgning, Jelum-floden kryper ihop för att i en trång, djup och pittoresk dal genomskära bergen. Återstoden af dagsresan och hela följande dag förde oss genom denna gigantiska hålväg, som i skönhet söker sin like på jorden. Vi hafva floden på höger hand. Högt öfver dess nästan öfverallt i forsar och kaskader skummande vatten slingrar sig vägen utmed bergssidorna och utgör i och för sig ett mästerverk i vägbyggnadskonst. Än äro vi 50, än 100 m. öfver den gröna och hvita floden, hvars brus icke höres på grund af kärrans eviga skrammel. Där bidalar utmynna förändrar sig landskapet inom ett ögonblick på det mest oväntade sätt: vi hafva t. ex. kört åt väster en stund med den mäktiga floden liksom utbredd på en karta under oss; det bär brant utför; på yttersidan är en två fot hög stenmur uppförd; hästarna ligga som remmar utmed vägen, deras hofslag följa hvarandra så tätt som en darrning, de jaga i den vildaste, ursinnigaste fart utför, och likväl tyckes vägen på ett par hundratal meters afstånd framför oss upphöra vid randen af ett svindlande bråddjup. Nej, det är blott en krök som leder in i en sidodal, men den är så tvär, att en katastrof icke tyckes kunna undvikas. Då vi med denna hastighet svänga om hörnet, måste »tongan» stjälpa och likt en slungad sten störta öfver barriären och ned i djupet. Jag biter ofrivilligt ihop tänderna och gör mig redo att kasta mig ur, det vore ett underverk om vi lefvande komme ifrån denna vansinniga dans.

En frågande blick på kusken öfvertygar mig dock om att ingen fara är för handen, han sitter fullkomligt lugn och oberörd, håller med ena handen tömmarna och fattar med den andra det mässingshorn han bär om halsen och utstöter en varningssignal just innan vi, med lagom dämpad fart svänga kring den lodräta klippväggens hörn.

Vägen är hård och jämt fallande som golfvet i en teatersalong, det gnisslar och knastrar efter våra järnskodda hjul; här och hvar äro arbetare sysselsatta med reparationer där regnvatten gjort åverkan och nytt skarpkantigt grus fördelas och nedpressas. Jag har aldrig sett en mera omsorgsfullt och idogt vårdad landsväg, den minsta antydan till en skavank botas ögonblickligen. Det är ett nöje att mil efter mil rulla bort öfver denna gata, som icke skulle kunna vara bättre om den vore belagd med asfalt.

Emellertid hafva vi svängt kring hörnet och färdas nu åt söder eller till och med sydost ned utmed sidodalens högra bergsbrant. För att bibehålla nivån så jämt fallande som möjligt, måste nämligen vägen troget följa bergssidornas konturer, den måste in i alla bidalar och erosionsklyftor och ut kring alla framspringande förgreningar och massiv. Så länge rusa vi åt söder, att vi tro oss hafva lämnat Jelum för godt, men ändtligen blir dalen allt spetsigare, på motstående, vänstra, klippvägg synes en rak, långsamt fallande linje, det är vägens fortsättning. I själfva spetsen är en stenbro uppförd, under hvars hvalf en biälf porlar, och sedan vi korsat den, färdas vi lika långt mot norr, med ett fullständigt nytt perspektiv framför oss, allt till nästa hörn, där vi åter låta blicken sväfva öfver Jelums beundransvärda dalgång, så storslagen och dråplig, att man kan gråta vid dess åsyn. Tro därför ej att det är enformigt att i tre dagar skramla genom dessa berg; man är allt för upptagen af landskapets ständigt skiftande panorama och af en oafbruten spänning, för att ögonlocken skulle kunna kännas tunga. Nu har jag för min del den lilla svagheten att finna ett stort och uppfriskande behag i att åka fort och jag var tillräckligt van vid detta förflyttningssätt för att en enda gång behöfva öfverraska min högra hand med att den varnande vid-

rörde kuskens vänstra arm, då denne betänkligt frikostigt lät tömmarna falla slaka öfver hästar som snarare durkade än sprungo i hård, men behärskad galopp. De åkturer jag förut gjort kunde dock icke i spänning jämföras med denna färd. I tarantass hade jag åkt 200 sv. mil genom Kirgiser-steppen, i mongolisk kärra 220 mil genom Mongoliet från Peking till Irkutsk, och minst lika mycket vid olika tillfällen i Turkestan och Persien; jag hade också, för 20 år sedan, åkt öfver Kaukasus, Grusinska härvägen, och var alltså en rätt bepröfvad åkare. Men allt detta var småsaker i jämförelse med de 30 milen i Jelums dal. Hvad gör det om en trojka råkar i sken på Kirgiser-steppen! Låt den skena; steppen utbreder sig framför den jämn som ett haf och hästarna må vara aldrig så galna, så äro de dock tillintetgjorda af trötthet, innan de upphinna den flyende horisontens rand. Men i Jelums dal är det annorlunda, och där ha, icke en, utan flera olyckor timat, i det att tongor störtat utför branterna.

Nära Tjarvang kringskars utsikten i ett nu och hästarna tycktes hafva för afsikt att krossa sina pannor rakt i en lodrät bergvägg. Ånej, en tunnel gapar framför oss. Nog kunde kusken här åtminstone hålla in sina kampar och icke med samma galna fart ränna rätt in i berget. Han tar dock saken lugnt och tutar sin lilla melodi i hornet; hvilket märkvärdigt, bottenlöst eko; vi måtte väl icke möta någon annan tonga därinne, det skulle bli en skön pannkaka. Nu rusa vi in i hålet och det blir kolmörkt och källarsvalt; men det dagas strax vid en krök, en ljuspunkt synes därborta, den förstoras hastigt och i flygande fläng fara vi ut i dagsljuset igen.

Trettionio gånger bytte vi hästar och åtta gånger kuskar, men tongan var alltjämt densamma. Att ibland ett 80-tal hästar åtskilliga vildbasar måste finnas, säger sig självt, ja de allra flesta voro mer eller mindre ohandterliga. Omsorgsfullt skötta och välmående tycktes de självfva finna ett kolossalt nöje i att springa framför tongan. Ett par minuter innan vi nå nästa station, stöter kusken i sitt horn en låt, som klingar så trefligt och ekar mot bergväggen. Då vi tvärstanna vid stationen, står därför nästa hästpar färdigt; rykande, svettiga och frustande

spännas de gamla kamparna ifrån och de nya föras in under tistelstångens tvärbom. Men just då händer det ofta att man får bevittna ett muntert spektakel. De längta till den grad att få lägga vägen bakom sig, att ett halft dussin män måste hålla hvar och en af dem. De sänka sig till halft sittande position på bakbenen, de spetsa öronen och utspärra näsborrarna, ögonhvitan blir blodsprängd, de andas stötvis och häftigt och darra i hela kroppen. Karlarna söka med all makt kufva dem, de gripa om deras öron och böja ned deras hufvud. Under tiden låsas de fast under bommen, kusken smyger sig upp och samlar försiktigt in tömmarna. Då stationens öfveruppsyningsman ropar »färdigt», kasta sig alla knektarna på en gång åt sidorna och som en krutantändning rusar paret besinningslöst bort. Först efter några minuter har det lugnat sig så pass, att det låter styra sig af kusken.

Ja, här kunde man i sanning studera olika hästkaraktärer: somliga hade den fula ovanan att stegra sig så att de höllo på att bryta sönder både bommar och remmar; andra funno det lustigt eller fördelaktigt att med hela sin tyngd luta mot tistelstången, och åter andra att spänna sig ut från densamma allt hvad de orkade och allt under det att de sprungo i vildaste karriär. Ett par hvita hästar hade kommit öfverens om, att så fort vi lämnat stationen helt enkelt stanna och lägga sig ned, och först sedan denna manöver upprepats ett par gånger och kusken trakterat dem med piskan råkade de i fullkomligt sken och höllo på att bryta nacken af både sig själfva och oss.

Vid Kohala för oss en bro öfver till högra stranden. Barrskogen har upphört och löfträden stå grönskande som midt i sommaren. Redan i början af tredje resdagen aflägsna vi oss från Jelum; körvägen slingrar som ett ljusgult band i tusen krökar uppför högra dalsidans sluttningar mot allt högre regioner, där barrskog åter dominerar. Briljanta äro de utsikter, som nu upprulla sig åt alla håll; hela landet badar i den uppgående solens strålar, skuggorna framhålla reliefen med en otrolig energi; djupt, oändligt djupt under våra fötter slingrar sig Jelum och de delar däraf som äro utsatta för solen blänka som smält guld; flodens brus förnimmes icke ens då tongan ett ögonblick

står stilla, afståndet är för stort, icke en hviskning från dess brådskande böljor når upp till våra höga, fria vidder. Våra blickar nå hän öfver de närmaste bergen, till andra, aflägsna kammar som förtona i allt mattare färger och skifta i blått under solen.

Allt högre bär det, stigningen är kännbar, men farten saktas endast föga, hästarna äro ständigt i galopp. Så nå vi Murripasset, som nu var snöfritt, men där man eljest vid denna årstid vanligen får gå några mil till fots. En kortare sträcka åka vi på själfva bergåsens kam och hafva då fri utsikt åt båda sidor — detta landskap måste ses, det vore orättvist att söka beskrifva det; oändligt, gränslöst utbreder sig rummet ända till horisontens outrannsakliga töckendimmor, men där borta, under ett flor af ångor och dunster, ana vi Indiens lågland med dess tropiskt yppiga vegetation.

Ett nytt par hästar för oss i rusande fart utför branterna och vägen kröker i sicksack, i 180° vinkel. Vi försvinna i dunkla barrskogar af jättelika träd, hur tjusande att låta blicken förlora sig i dessa skogars gömslen. Trafiken tilltager i liflighet, vi måste sakta farten för att icke råka i kollision med hela rader af väldiga lastkärror, med bufflar och zebuoxar, ryttare, karavaner, vandrare och tiggare. Det börjar kännas varmt och kvaft. Från Dalien-kas hafva vi den dalande solen rakt i ögonen, men befrias snart från dess glöd då vägen för in under den täta löfskogens ogenomträngliga hvalf. Ännu en hornsignal, som bådar Malepurs hästbyte; hela rader af dromedarer, lastade med varubalar, skrida tyst utmed den breda, alléförsedda vägen. Vid Audidi byta vi för sista gången dragare. Solen har sjunkit, mörkret inträder hastigt, det kännes varmt som i en bakugn efter den långa vinter vi genomlefvat. Kvalmiga miasmor stiga tigande från träsk och skogar i denna ljumma underliga natt. Vår tonga rullar öfver en fullkomligt jämn väg. Hvad var det som skrällde så metalliskt under dess hjul? Jo järnvägsskenorna vid Raval-pindis station; hur banalt och civiliseradt efter all den frid och stillhet vi hafva bakom oss! En gäll hvissling ljuder i natten; det är tåget till Calcutta, som en stund senare för oss mot öster genom detta underbara sagoland.

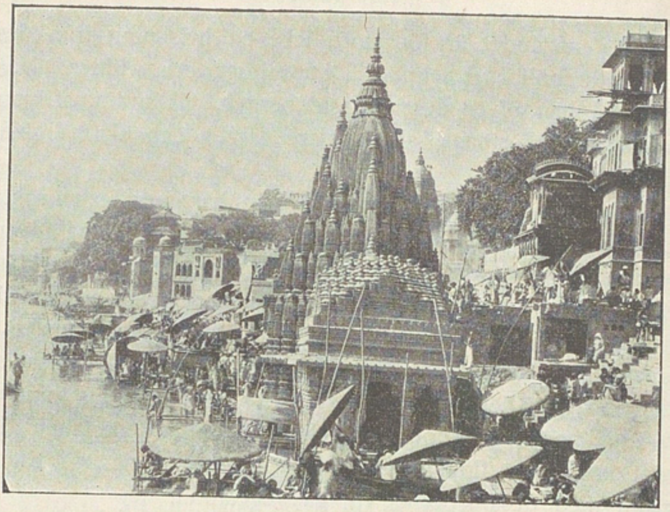

Benares.

XXXIII.

En visit i Indien.

Ändamålet med min indiska resa var, såsom jag redan nämndt, att få hvila ett par månader, att få drömma en sommardröm midt i vintern och slutligen att få återse Lord Curzon, som jag kände sedan många år, från den tid då han liksom jag reste i Persien och i böcker skildrade »solens och lejonets land». På vägen till hans residensstad stannade jag helt kort i några af de städer, hvilkas namn äga en så tjusande klang i våra öron och som genom sekler, ja årtusenden varit föremål för generationernas beundran. Om få länder på jorden existerar också en så vidlyftig litteratur. Religions- och språkforskare, etnografer, geografer, reseskildrare, sagoberättare och skalder hafva i alla tider hämtat material från denna outtömliga skattkammare, till hvars rikedomar kommande släkten genom nya sekler skola vallfärda utan hopp om att då tidernas afton skymmer hinna till full klarhet om de otaliga gåtor som gömmas inom

indiska halföns gränser. Helt underligt kände jag det att liksom tappa bort mig själf i denna myrstack af tre hundra millioner människor, en labyrint af religioner och civilisationer, hvarandra så olika som dag och natt, ett virrvarr af typer, språk och arkitektoniska stilar, ett kaleidoskop af ständigt växlande bilder, mättade af färg och ljus och efterträdande hvarandra så hastigt, att hvarken tanken eller minnet hann att följa med; jag hade en förnimmelse af yrsel och insåg att ett människolif var allt för kort för att kunna smälta allt detta. Jag kände mig också på sätt och vis degraderad; nyss hade jag besökt trakter af Tibet, där jag öfverallt var den förste, den ende och där jag visste, att hvad jag såg och beskref var absolut nytt för den geografiska forskningen. Och nu! — de pagoder, moskéer och landskap, hvilka jag skänkte några ögonblick, hade skådats af millioner före mig och jag sjönk ned till rangen af en simpel turist. Emellertid hade jag godt samvete vid tanken på att jag företog en rekreationsresa, som dessutom skänkte mig så många lärorika intryck, så många oförgätliga minnen. Af dessa skall jag på de följande sidorna i största korthet anteckna ett par.

Först stanna vi i Lahore ett par dagar; jag bär samma luggslitna kläder som i 2 ½ år varit med mig i öknarna och snölanden och trasig som en landsvägsriddare gör jag mitt intåg i Pendschabs hufvudstad. En engelsk skräddare, very fashionable indeed, blir därför från första stunden min synnerlige vän och åtager sig att på två dagar klä upp mig från topp till tå. Under tiden uppträder jag inkognito och stryker som en vagabond kring stadens gamla minnesmärken. Men knappt är min nya utstyrsel färdig, förrän jag besöker Pendschabs guvernör, sir Mackworth Young, och är samma kväll inbjuden till en glänsande middag hos honom. Hvilken oerhörd kontrast! För föga mer än en månad sedan voro mina närmaste grannar de vilda tibetanerna, och vår väg korsade kulanernas och arkharifårens spår; genomfrusen satt jag hopkrupen i min päls, lutad öfver ett osande glödbäcken, under det att snöstormen rasade utanför tältet; förbi af trötthet släpade jag de sista spillrorna af min karavan öfver ändlösa vidder. Och nu!

— i glänsande salonger, öfverhopade med indiska draperier och dyrbara mattor, förtrollades jag af svällande rosors doft, af älskvärda damers leenden och en lekande musik. Nyss hade jag stelnat i snölandets isande köld bland stormar och mörker, nu var jag nära att smälta i all den värme och gästfrihet som omgåfvo mig. Salongerna strålade i elektriskt ljus, och allting föreföll mig så ytterst intressant och ovanligt; hinduiska tjänare i hvita dräkter och med höga turbaner skymtade som skuggor

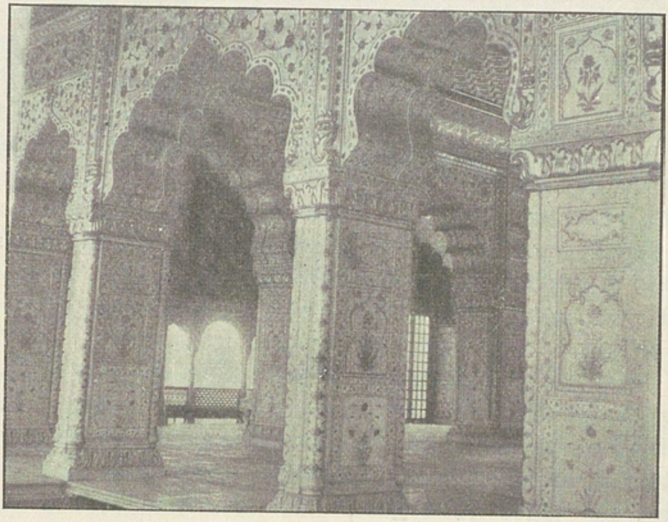

Divan-i-Khas.

under palmerna, ett måleriskt staffage i all denna raffinerade engelska lyx.

Efter ett par dagars vistelse i det stora, stolta Delhi med dess härliga minnesmärken från den muhammedanska tiden — bland hvilka Divan-i-Khas' pelargångar påminna om en sagogrotta — denna fordom så rika och mäktiga stad, där rikets kristna kejsare nu för tiden krönas, fortsätta vi till Agra, en stad, som blifvit förskönad och berömd genom de af Stormoguls kungar där uppförda arkitektoniska mästerverken. Det är om ett af dessa jag nu skall försöka att gifva ett om också

svagt och matt begrepp, såsom text till de här återgifna indiska fotografierna. I midten af en väldig trädgård vid stranden af Djumna reser denna sagolikt storslagna grafmoské sin bländhvita marmorkupol mot himlens azur. Genom en monumental port i den vanliga muhammedanska stilen med hörntorn och kolossala »pischtaks» eller hvälfda portaler, uppförd af röd sandsten, men öfverhöljd med brokiga fajanser, träder jag in i denna högstämda, fridfulla park, som är helgad åt hvilan och

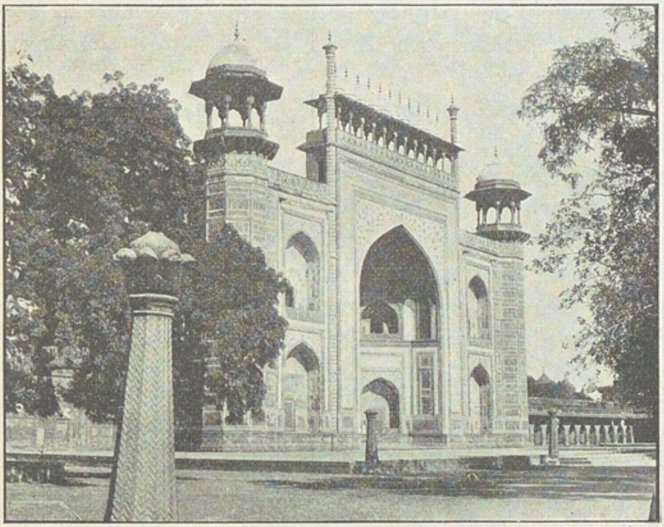

En af Tadsch Mähäls portaler.

minnet. Af lefvande varelser synas blott några hvitklädda väktare, och bland träden gröna papegojor och små gula och svartrandiga ekorrar, i täcka och elastiska språng tid efter annan trippande öfver gångarna. Från portalens midt leder ända fram till grafmoskén en grund kanal, infattad i marmor och omgifven af breda marmorgångar. I den yppiga trädgården fäster sig blicken särskildt vid idegranar och cypresser, sorgens symboler, inbäddade i en frodig vegetation af buskar, palmer, sydländska växter och en hel värld af brokiga blomster. För icke länge sedan förde dunkla alléer af höga, välväxta cypresser

fram till tre af mausoleets portaler. Den engelske trädgårdsmästare, som hade sig parkens vård anförtrodd, lät af ovist nit hugga ned träden, »för att grafmoskén skulle göra sig så mycket mer gällande». Till följd af den oersättliga skada han åstadkommit, blef han själf aflägsnad från trädgården; naturligtvis hade cypresserna i självfa verket endast förhöjt moskéns effekt. I sin smäckra resning hade dessa sorgens träd såsom minareterna pekat mot himlen, liksom för att nedkalla dess hugsvalande tröst, de hade stått som väktare kring denna gigantiska graf, till sina kronor inbjudande alla himmelens fåglar, att de måtte komma och förnöja de döde med sin sång och sjunga dem i ro.

Själfva mausoleet påminner lifligt om den muhammedanska världens moskéer, men det är förnämare och noblare än allt hvad jag i den vägen sett, det utgör en inkarnation af allt det bästa och utsöktaste som i linjers renhet och harmonisk skönhet kan tänkas inom den islamitiska arkitekturen. På en väldig, fyrkantig marmorterrass är moskéns hufvudmassa, en gigantisk oktogon uppförd, likaledes af massiva marmorblock, och med sidorna, portalerna och nischerna utsmyckade i den mest konstnärliga mosaikinläggning och i färgnyanser, som icke förtaga, utan endast förstärka marmorns bländande hvithet. Öfverst hvälfver sig en kupol, hvars spets sväfvar 74 m. öfver markens yta och hvars former och linjer med rätta beundrats i två och ett halft sekel. Icke en meter högre eller plattare — arkitekten har funnit det harmoniska mått som gjort Tadsch Mähäl till hvad det är. Resande sig från oktogonens platta tak omgifva fyra mindre kupoler eller bönetorn den stora hufvudkupolen, och från terrassens hörn sträfva fyra smäckra minareter mot höjden, hvar och en med ett tornrum innanför kolonner, ursprungligen afsedt till böneutropande mollahs.

Himlen är klar och solskenet dallrar mot den snöhvita marmorn, som jag för min del icke kan betrakta utan mörkblåa glasögon. Det är en hvila att stundtals vända blicken mot de mörkgröna snåren och lunderna i parken. Allt är så tyst och fridfullt, det är som om hela nejden ännu efter sekler sörjde den människas bortgång, som slumrar under kupolen.

I sjutton år sysselsatte Schah Djahan tjugu tusen arbetare för att åstadkomma ett värdigt hvilorum åt sin gemål Muntas-i-Mähäl. Man skulle vänta att en af mänsklighetens största välgörare, eller åtminstone en stor härskare, hvilade i denna jättelika marmorgrift, men i stället är det blott en kvinna, om hvilken föga eller intet annat är bekant än att hon behagade sin herre, den mäktige Schahen i Stormoguls rike. Timurs graf är löjligt obetydlig i jämförelse med det hvilorum, som ägnats minnet af Muntas-i-Mähäl. En atmosfär af jungfrulig renhet tyckes verkligen sprida sig kring Tadsch Mähäl; de eviga snöfälten på Himalajas toppar kunna icke vara mera bländhvita än denna marmor, som blifvit rensköljd af århundradens monsunregn.

I timtal går jag och flanerar i parken och betraktar grafmoskén från olika håll, i olika belysningar. De raka och böjda konturlinjerna bilda tillsammans en harmonisk enhet af imponerande kraft, och den hvita kupolen står skarpt tecknad mot himlens bakgrund. För oss, som så länge vistats i Tibet, kändes luften tryckande varm, men sinnet svalkades vid anblicken af detta graftempel, hvilket tycktes uppfördt af kolossala, kompakta snöblock. Då solen glöder öfver mitt hufvud, förefaller det mig som om hela templet inom kort skulle smälta ihop och sjunka likt en snöfästning. Ofrivilligt stryker jag med handen öfver marmorblocken, de äro varma liksom luften. Har det månne varit Schah Djahans afsikt att dessa kupoler och minareter skulle bära en prägel af dödens bleka, kalla allvar? I hvarje fall kan man icke tänka sig ett mera dråpligt uttryck för sorgen och saknaden eller ett mera sublimt minnesmärke öfver en älskad bortgången. Det är en kristalliserad sorg som skulle räcka genom sekler och årtusenden och ännu då vittringens lag börjat förvandla Tadsch Mähäl till en ruin, skulle vinden klaga i dess brustna torn och dess rämnade kupoler liksom nu i cypressernas kronor. Jag kan icke påminna mig att jag någonsin inför ett byggnadsverk känt ett så djupt och gripande intryck som här; jo, kanske bland Persepolis' ruiner, men där var det minnena från Xerxes' och Darius' tid som trängde sig på mig, under det att här personerna trädde i bakgrunden i jämförelse med själfva minnesmärket. Man skulle aldrig kunna

se sig mätt därpå; då man sliter blicken därifrån, sker det i hopp och önskan att en gång få komma tillbaka. Jag förstår den gamle hvithårige engelsman, hvars kalesch stannade vid den yttre porten just i det ögonblick, då jag gick ut; min hinduiske tjänare hälsade honom så artigt, att jag frågade hvem mannen var; jag minnes ej hans namn, men det sades mig att denne engelsman sedan ett trettiotal år tillbaka, hvarje vinter reste till Indien blott för att återse Tadsch Mähäl.

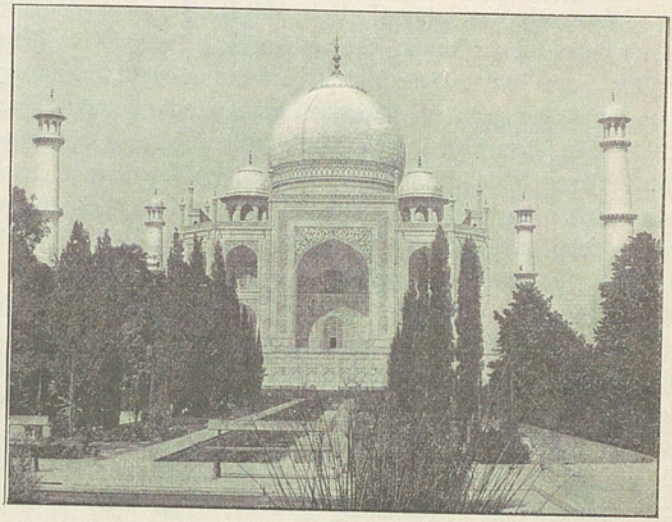

Tadsch Mähäl från trädgården.

Trötta af allt ljuset därute träda vi emellertid in under hvalfvet; ett intensivt mörker möter oss, men det dämpas snart och en osäker halfdager smyger uppför marmormurarna och förlorar sig under det mäktiga hvalfvet. Här når den tysta och allvarliga stämningen sin höjdpunkt. Det mystiska dunklet, den graflika stillheten, den dråpliga hvälfningen öfver våra hufvuden — allt gör att vi tro oss förflyttade till en annan värld, på oändligt afstånd från cypresserna och deras sorglösa invånare, från Djumna och dess grumliga vattenmassor, från Agra och dess bullrande gator. Innanför ett skrank af genom-

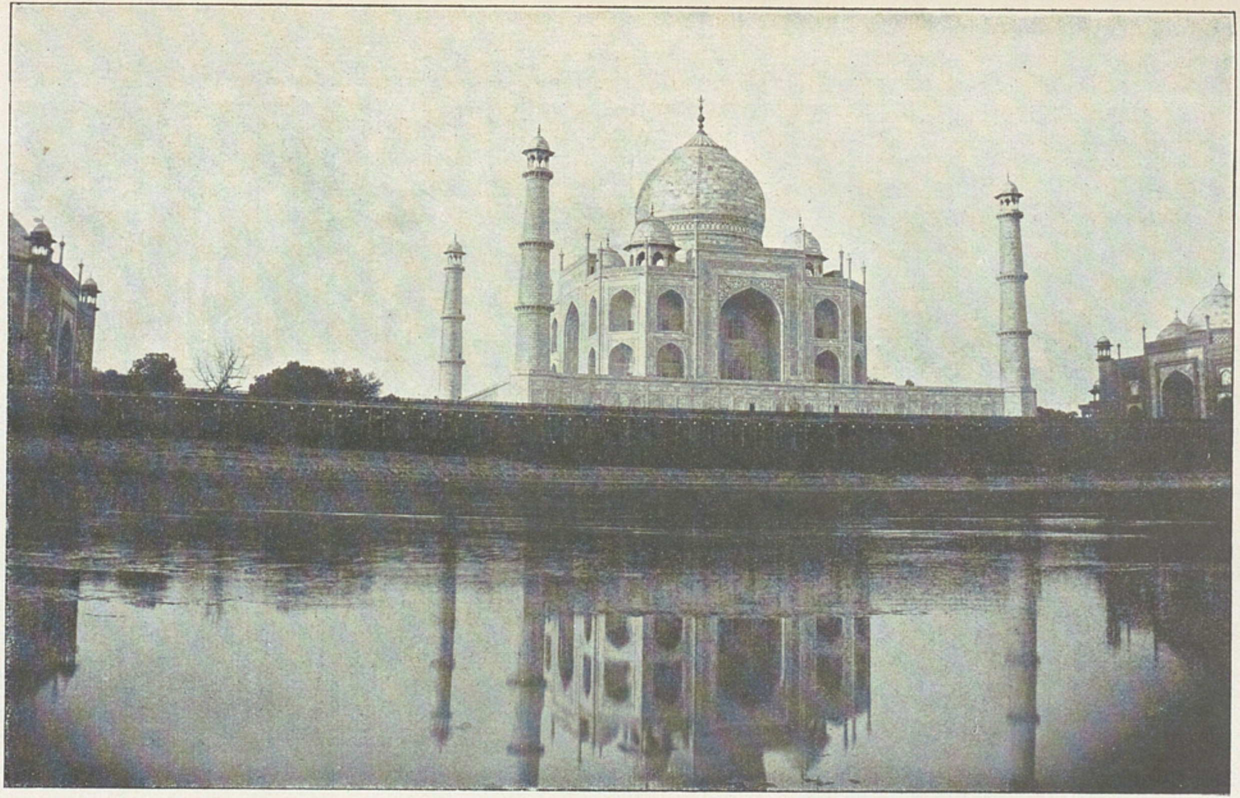

Tadsch Mähäl sedd från flodsidan.

bruten marmor, liksom fönstren ett mästerverk af konstfärdighet och tålamod, stå två marmorsarkofager öfver Schah Djahans och hans älsklingsgemåls grifter. För egen räkning hade han tänkt sig ett annat hvilorum, men grafsattes i den mausolé, som ursprungligen uteslutande varit afsedd för Muntas-i-Mähäl.

Underbara boning! Hvarje block tycktes hviska ett memento mori. Man drar sig för att tala; det är som om man därmed skulle kunna störa någon som behöfde och sökte frid. Blott min ciceron är oberörd; för att låta mig höra de besynnerliga ljudeffekter som uppkomma i hvalfvet, utstöter han ett kraftigt rop. Det skallar gällt och kallt mot tempelsalens väggar, det stiger irrande mot höjden och dallrar hemlöst mot hvalfvets rotunda, det förtonar och försvinner liksom i ett aflägset fjärran. Och sedan det dött bort, äro vi åter omgifna af grafvens sublima tystnad.

* * *

En mansålder vore icke nog för att tränga till djupet af Benares' mysterier. Jag kan endast offra en dag därpå; det var som att gå på teatern; men där uppfördes en pjäs, hvars make jag aldrig sett. Från hotellet, som ligger i en park utanför staden åker jag in till denna brahmaismens brännpunkt, där hinduernas religiösa lif pulserar intensivare än i någon annan indisk ort. En flod af människor vimlar på dessa gator; spensliga och svaga synas de vid sidan af de kraftigt byggda anglosachsarne, men oftast äro deras drag tilltalande och rena, deras lemmar harmoniskt växta. Deras ansikten, armar och ben blänka som polerad koppar, för öfrigt äro de iförda lätta och luftiga dräkter, öfvervägande hvita, men också röda. Snart blir gatan för trång för vår vagn, vi stiga ur och blanda oss till fots i den larmande folkskaran, som fyller passagen mellan höga bisarra hus, innanför hvilkas burspråk och draperade fönster vi ana det hinduiska hemlifvets hemligheter. Där nere i skuggan, invid gatsmutsen löpa rader af öppna bodar och salustånd, omgifna af en obeskriflig trängsel; de äro ordnade allt efter

yrken och varor, d. v. s. efter kast. Nu taga vi af genom en ytterst smal gränd eller rättare korridor, som för oss till Gyllne templet. Dess guldtäckta pagoder flamma i solen, till formen liknande hopgrodda, spetsiga pyramider. På tempelgården är Sivas brunn föremål för alla vallfarandes och alla Benaresbors ständiga besök och offergåfvor. Den är en af hinduismens förnämsta helgedomar och skyddas under ett tak, uppburet af kolonner; då jag stiger fram, hejdas jag höfligt af ett par braminer, som bedja mig icke gå för nära. Och förlusten var icke stor, en kväfvande stank stiger ur dess hemlighetsfulla djup efter alla de gula blommor, som pilgrimer, i knippor eller långa guirlander kasta ned i dess gap. På gården röra sig bland människovimlet heliga kor, feta och trinda af alla de vegetabiliska offergärder, hvarmed de fullproppas af de troende; äfven de äro gudomliga väsen, och föremål för religiös vördnad och dyrkan. Man blir yr i hufvudet i denna trängsel och i denna kväfvande atmosfär, denna stagnanta luft, som är mättad med dunsterna från ruttnande blomster och öfver all beskrifning helig gödsel. Nakna fakirer af vedervärdig uppsyn, med kroppen ingniden i aska, så att de se alldeles hvita ut, likt uppgräfda lik, och med armarna eller benen fastvuxna i de mest otroliga attityder, garnera väggarna på denna tempelgård.

Icke allt för länge stanna vi därinne. Vi behöfva frisk luft och skynda till aptemplet. Vid ingången sitter en bramin och säljer frukter och korn och med ett större förråd däraf träda vi in på gården, för att inom några minuter omsvärmas af ett par hundra apor, äfven de gudomliga väsen; de visa mig en smickrande förtrolighet, klänga sig fast vid mina ben och hugga för sig med båda händerna af de delikatesser jag bjuder dem; de skratta och skorra förnöjdt, blinka och lägga pannan i veck, se allvarliga och komiska ut, som om de vore medvetna om den oförklarliga makt de äga. Aporna hafva sina egna högtidsdagar, då massor af ätbara gåfvor inflyta till deras tempel. De äro dock inga orubbliga stamkunder här. På morgonen begifva de sig ut på ströftåg i staden, där man ser dem viga och närgångna klättra öfver tak och trädgårdar.

Än mera befriade från stadens kvalm och osunda ångor

blifva vi på aftonen, då vi hyra en båt för att på Ganges låta ro oss utmed Benares' kajer och strandtrappor. Att beskrifva den egendomliga, hopgyttrade byggnadsmassa, som amfiteatraliskt reser sig på Ganges' vänstra strand, är omöjligt; fotografierna gifva ett begrepp därom. På trapporna, som äro byggda i terrassformiga afsatser för att kunna användas vid olika vattenstånd hos floden, myllra tiotusental af hinduer, mycket lätt klädda, kopparbruna, sysselsatta med att bringa floden sin dyrkan, ty äfven den är en gudomlighet och dess vatten heligt. För att få dö vid dess strand, resa årligen massor af åldriga och sjuka hinduer till Benares, och då de veta att deras aska skall strös ut öfver dess grumliga böljor, kunna de afsomna lugnt. Vid några ställen, där stranden stupar tämligen brant ned mot floden, hafva likbrännarna sitt tillhåll. Jag roddes också förbi ett sådant ställe, just då man höll på att tvätta ett i hvita lakan med rep hårdt insurradt lik; det lades sedan på bålet som antändes och elden fick göra sitt verk; väl blef den döde grundligt stekt och vidbränd, men långt ifrån förintad; man sparade tydligen på bränslet; resten kastades i floden för att sedan tagas om hand af gamarna.

Sakta och stilla glider vår båt utmed stranden, där detta lefvande panorama i ständigt växlande scenerier och grupperingar upprullas för våra blickar. Gubbar och gummor, medelålders män och kvinnor, gossar och flickor myllra på trapporna eller gå med krukor och metallkärl ut i floden för att ösa i af dess heliga, hälsobringande flöde; de dricka det, tvätta sina kläder och bada sin af sjukdom infekterade kropp för att förjaga det onda och återvinna kraft och hälsa. Ja, alldeles invid liket som tvåddes, satt en gosse och drack; de måtte hysa ett suveränt förakt för allt hvad smitta heter.

Från stranden utlöpa broar och bryggor af trä med stänger uppbärande flätade parasoller; de se ut som väldiga svampar, och under dem sitta braminerna dagen ut med korslagda ben och syssla med sina religiösa meditationer, om man så kan kalla de besynnerliga handlingar de utföra för att framställa Vischnus femtio inkarnationer eller ännu flera af någon annan gudomlighet. Dessa gester utföras med fingrarna i olika ställ-

ningar, mot hvarandra eller mot delar af ansiktet och öfverkroppen; det går fort och måste ske i en bestämd ordning, om en enda gest glömmes eller försummas är hela ceremonien förfelad. Därvid spelar också floden en viktig roll; esomoftast ser man dem taga handen full af vatten och stänka det ut igen öfver Ganges eller öfver sig själfva. Underliga religionslära, som så kan förblinda dina bekännare och komma dem att fylla sitt lif med fåfäng möda och tomhet. Panteismen går väl an, men dessa eviga taskspelarkonster inför Ganges, i soluppgången, vid middagstiden och på aftonen och flera timmar hvarje gång, medföra en känsla af beklämning, man tycker det är synd om dessa människor, som af sin egen fanatism tvingas att arbeta som galärslafvar. Men de göra det med nöje, för att slita sig lösa från själens vandringar och för evigt uppgå i Brahmas fullkomlighet.

Om ni betraktar de af hinduer utförda fotografier jag här är i tillfälle att meddela, så kan ni tänka er att Benares, sedt i fullmånens sken utifrån floden, måste vara ett skådespel, så storartadt, trolskt och fantastiskt, att något liknande knappt kan tänkas på denna jord. Tillsammans med ett par fransmän hyrde jag äfven sent på kvällen en öfverbyggd båt, på hvars platta tak vi slogo oss ned i bekväma korgstolar. Vi hade glammat muntert under dagen, men inför detta skådespel förstummades vi, och hvad skulle det tjäna till att tala, allt hvad man säger förefaller banalt inför anblicken af denna sagolika, i månens sken sofvande och drömmande stad. »Ro sakta här min gondoljär», var det enda vi tid efter annan hade anledning att hviska åt våra roddare, då de alltför hastigt förde oss bort från ett perspektiv, hvars blåblekt belysta pagoder och djupa svarta skuggor framtrollade en effekt, så underbar, att vi ville bränna in den i vårt minne. Kajerna och trapporna lågo nu ödsliga och tysta, icke ett ljud stör nattens frid, floden framkallar icke ens ett svagt porlande brus, den glider stum och majestätisk som en olja ned mot hafvet. Ett rödgult sken skymtar fram bakom en terrass, det är ett lik, som brännes; den feta röken sprider sig som en slöja öfver Ganges; blott de döda tyckas vaka i denna sagolika natt, som aldrig skall gå ur mitt minne. Därinne, bakom

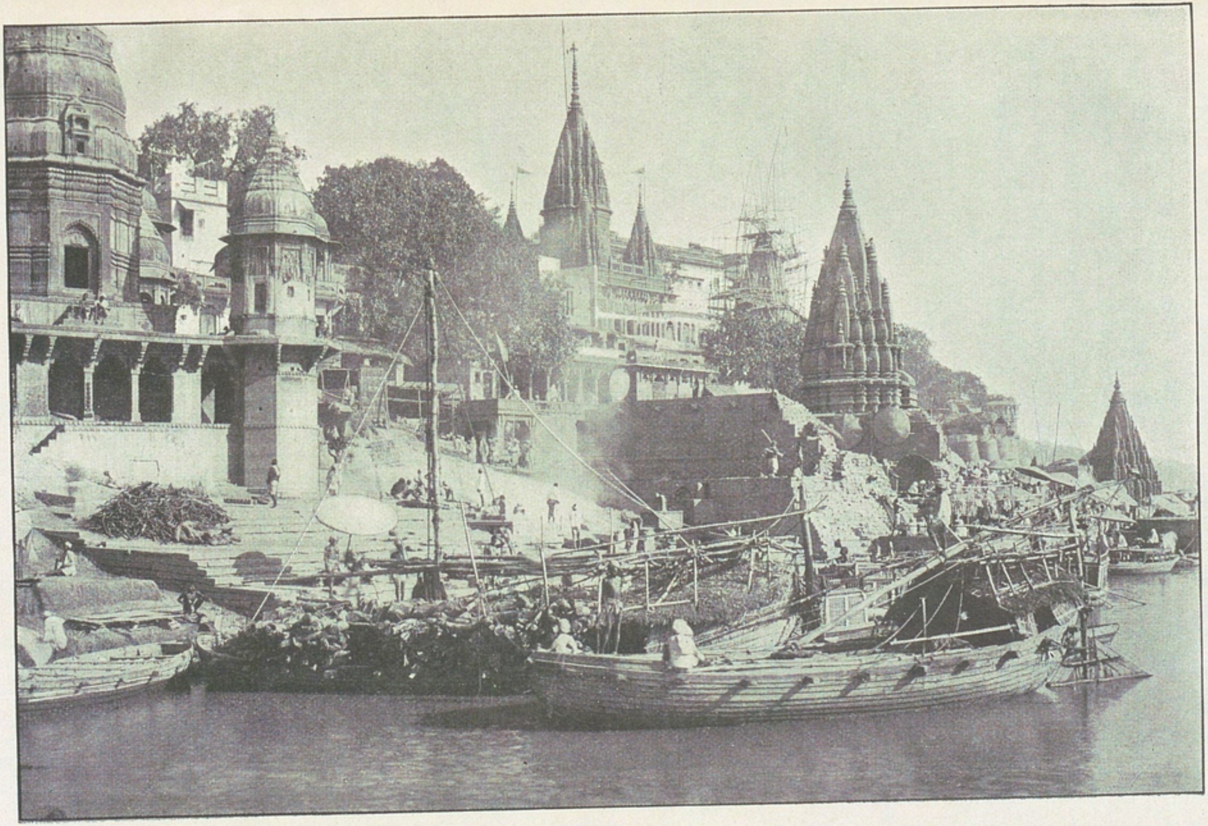

Benares.

månbelysta tempel och pelarprydda fasader, slumra Benares' barn. O, hulda natt, som låter dessa stackars varelser hvila efter dagens elände! Bland dem finnas dock många sjuka pilgrimer, hvilka i denna stund draga sina sista suckar för att i morgon brännas; men de andra! är det möjligt att de glömt, eller drömma de ännu om den åtrådda lösningen på gåtan, om fullkomningen i Brahma?

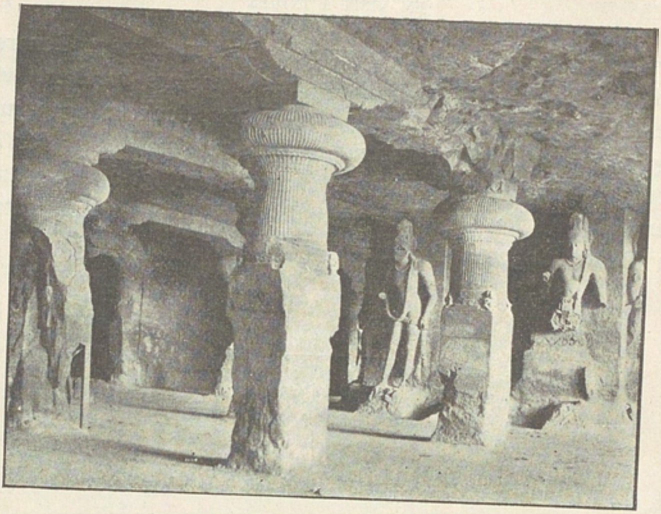

En af Elefantas grottor.

XXXIV.

Hemåt!

Men nu får jag icke falla för frestelsen att uppehålla er och mig längre i Indien, denna bok har varit ägnad åt andra delar af det stora härliga Asien. Därför ännu blott några ord.

Vårt tåg susar vidare mot allt sydligare och lägre trakter; vegetationen är på sina ställen tropisk och våra blickar fängslas af allt tätare palmdungar. Söndagen den 26 januari rullar tåget in på Calcuttas station — vi äro nu vid hafsytan efter att för blott 39 dagar sedan hafva befunnit oss på en höjd af 5386 m., 5 1/3 kilometer öfver världshafvets yta. Ett elegant ekipage hämtar mig och för mig till Government House, vicekonungens residens. Lord Curzon är med sin familj på Barrackpores slott, ett par timmar uppåt Hugli, en af Ganges' deltaarmar. En ångbarkass för mig dit och i en prunkande trädgård mottages jag af den man, som nu har Indiens öde i sin starka och mäktiga hand. Många sköna och oförgätliga minnen gömmer jag från

de tio dagar jag hade äran vara gäst hos vicekonungen och Lady Curzon och dessa dagar försvunno allt för fort. Och därunder öfverhopades jag med de mest vänliga inbjudningar till snart sagdt alla delar af Indien. Men jag fick icke glömma min karavan som otåligt väntade min återkomst till Leh. Tre bjudningar kunde jag dock icke motstå; den ena var till min gamle vän från Pamir öfverste Mac Swiney i Belarum vid Hyderabad i Deccan, den andra till guvernören af Bombay Lord Northcote och den tredje till Maharadjan af Kapurtala, som firade mig i ett par dagar på det mest festliga och uppsluppna sätt. I Bombay bodde jag om möjligt än mera storståtligt än i Calcutta; min paviljong, där förut ryske kejsaren under den resa han som storfurste företog kring Asien och enligt hvad han själf berättat mig, hade gästat, låg på självfva spetsen af Malabar Point och min balkong var på tre sidor omgifven af hafvet; oändlig utbredde sig Indiska oceanen åt söder, väster och nordväst; efter de sena middagarna, i hvilka ofta indiska furstar, utstyrda i strålande och fantastiskt praktfulla dräkter, deltogo, brukade jag slå mig ned i en af hvilstolarna på min veranda och drömde vid vågornas melankoliska sång mot klippuddens fot. En förrädiskt frestande stämma ljöd i deras brusande slag: kom hem! Paketbåtarna till och från Europa ångade därute på hafvet, på några veckor skulle jag kunnat vara hemma. Men jag hade ingen rättighet att tänka på dem, jag vacklade icke ett ögonblick inför denna frestelse, min väg förde norrut, ännu en gång måste jag korsa gamla världens fastland.

Efter ett besök vid Elefantas berömda grottor, inhuggna i fasta fjället med pelargångar, mörka kryptor och fantastiska framställningar af Sira, Vischnu, Rudra, Brahma, Indra och allt hvad de heta dessa hinduiska gudar, tog jag ett långt farväl af Lord Northcote. Han är nu generalguvernör öfver Australien — aldrig får man ett klarare och djupare intryck af Englands makt och ära, än då man betänker att detta rike är i stånd att gifva sina landshöfdingar hela kontinenter att förvalta, hela kejsardömen — Lord Curzon är ju så godt som suverän härskare öfver tre hundra millioner människor!

Och nu skynda vi i ilmarscher mot norr. Från Schagdur, som i Indien hemsökts af en elakartad feber, måste jag skiljas i Leh; han grät som ett barn då jag tackade honom för hans trohet och hans tjänster under de gångna åren. Och vidare bar det norrut. Indien med sina palmer och pagoder, sina sagolika rikedomar och under, sitt ljus, sin värme och sin gästfrihet, försvann bakom mig som en hägring och en dröm. Framför mig bidade Kara-korum, insvept i sina snömolns natt. I gnistrande köld och yrande snöstorm och påpälsade som polarfarare redo vi öfver detta otäcka pass, som med 5658 m. reser sig öfver oceanvågorna vid Malabar Point. Men jag skall skona er för våra öden och strapatser i snölandets västra delar; äfven där upplefde vi många tibetanska äfventyr, så mycket bistrare som vi ännu förföljdes af en tillintetgörande vinterköld.

* *
*

Vi äro åter i Kaschgar där gamle generalkonsul Petrovskij mottar mig med vanlig gästfrihet. Här säger jag tack och farväl åt alla muselmanerna utom Turdu Baj, som följde med till Osch, där jag också lämnade Malenki och Maltjik. De stodo bundna på öfverste Sajtseffs gård då jag åkte ned till järnvägsstationen i Andischan, och följde mig med undrande och spörjande blickar, som om de förstått att vi aldrig skulle träffas mer.

Vid Tjernjajevas station tog jag ett hjärtligt farväl af min präktige Tjernoff, under det att Tjerdon, den siste kosacken, och Lama följde mig öfver Kaspiska hafvet för att begifva sig hemåt öfver Astrakhan. Den beskedlige Schereb Lama häpnade då han för första gången i sitt lif såg öppna hafvet och ännu mer då han såg en jätteångare, hvars skoflar arbetade oss ut däröfver. Slutligen var jag alldeles ensam och fördes af tågen genom det stora Ryssland.

Alla fyra kosackerna fingo guldmedalj af konung Oscar samt S:t Annæ-ordens hederstecken och en penninggåfva af tsaren. Det gladde mig mycket att både inför kejsaren och

En procession i Hyderabad.

general Kuropatkin kunna försäkra att kosackernas uppförande under de gångna vandringsåren stått öfver allt beröm.

Den 27 juni fördes jag af v. Döbeln in bland de svenska skären. Behöfver jag beskrifva mina känslor då de gamla kära gråstenshällarna först döko upp ur hafvet! Och sedan inloppet och framkomsten till samma kaj, som jag lämnat för tre år och tre dagar sedan och där jag nu återsåg mina föräldrar och syskon, alla friska och lyckliga!

Redan följande dag fick jag inför konungen, som alltid med så varmt och upplyst intresse, med så storartad frikostighet och med nästan faderlig godhet omhuldat mina planer, befrämjat deras utförande och hedrat mig personligen, redogöra för den afslutade färdens resultat.

* * *

Och härmed säger jag också er farväl, pojkar!

Om jag med denna bok i någon ringa mån förmått att egga er håg till företagsamhet och till förverkligandet af stolta drömmar, skulle jag ha större glädje däraf än ni. Låt dock icke eder längtan locka er ut på idel äfventyr i fjärran land. Asiens öknar och snöhöljda fjäll äro sköna och storartade, men inom andens och tankens värld finnas härligare mål att eftersträfva. Där är eder plats, i ljusets och sanningens tjänst.

»Tron ej hvad håglösheten hviskar till er,
att striden är för hög för er förmåga,
och att den kämpas ut väl er förutan.
— — — — — —
Det lösa vacklandet, den blinda lättron
är dagens kräfta uti unga sinnen;
hon fräter tanken bort ur hjärnans kamrar,
och mod och styrka ur det fria bröst.»

CENTRALASIEN och TIBET

Albert Bonniers Förlag, Stockholm

S. Hedins router 1899–1902

Gen. Stab. Lit. Anst.

Albert Bonniers förlag.

DE SENASTE ÅRENS MÄRKLIGASTE RESOR.

ANTARCTIC

TVÅ ÅR BLAND SYDPOLENS ISAR

AF **OTTO NORDENSKJÖLD,**

J. GUNNAR ANDERSSON, C. SKOTTSBERG och **C. A. LARSEN.**

Med 350 bilder. — 7 färgtrycksplanscher. — Flere kartor.

2 delar. 17 kr., inb. i 2 band 22 kr.

»— allt detta och mycket mera därtill, som *lifligt talar* till läsarens fantasi och medkänsla, är väl nog för att *tillförsäkra dessa svenska sydpolsmäns bok ett rum i hvarje svenskt hem*, där möjlighet finnes att bereda den inträde. Att den icke skall saknas i något bibliotek — vore det än det allra anspråkslösaste — som har till uppgift att sprida bildning och kunskap är självklart.»

(Stockholms Dagblad.)

»Vid sidan af Vegafärden och Andrées ballongfärd *skall denna forskarbragd stå som en af de mest äfventyrsskimrande* i vårt lands vetenskapliga annaler och *ingen svensk polarexpedition har hembragt större och betydelsefullare resultat.*»

(Idun.)

NYTT LAND

FYRA ÅR I POLARTRAKTERNA

AF **OTTO SVERDRUP.**

Med 223 bilder, däraf 43 helsidesplanscher. 2 delar 22,50; inb. i 2 band 26,50.

»Det är ingen öfverdrift om vi beteckna *detta nya polarepos* som *en märklig boknyhet,* som *ännu ett vittnesbörd om anmärkningsvärd dådkraft.*»

(Svenska Dagbladet.)

»— *spännande skildringar* öfver lyckligen utståndna faror och vedermödor. *Utstyrseln af den svenska upplagan är utmärkt.*» (Aftonbladet.)

BLAND MEXIKOS INDIANER

FEM ÅRS RESA I MEXIKO

AF **CARL LUMHOLTZ.**

Med cirka 250 bilder. 2 delar. 16 kr.; inb. i 2 band 20 kr.

»Med naturforskarens och etnografens under årens lopp vidgade vyer och till *mångsidig lärdom* ökade kunskaper, hvilka skänka innehållet i hans böcker *gedigenhet,* förenar han *ett populärt, fängslande framställningssätt.*»

(Svenska Dagbladet.)

»Knappast har väl någonsin en reseskildrare *så sanningsenligt* och dock på ett *så fängslande sätt* som Lumholtz målat dessa vilda folkstammars hvardagslif, hvarför denna bok *på det varmaste rekommenderas* i allmänhetens åtanke.»

(Malmötidningen.)